

Szabolcs

BÖRTÖNÜGYI SZEMLE

1997. 1. szám
MÁRCIUS

BÖRTÖNÜGYI SZEMLE

Kiadja az Igazságügyi Minisztérium

Büntetés-végrehajtás

Országos Parancsnokság Sajtóirodája

Megjelenik negyedévenként * Tizenhatodik évfolyam 1. szám

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG:

Elnök:

DR. TARI FERENC

Tagjai:

CSÓTI ANDRÁS
DOBOS ISTVÁN
FEJES IMRE
MEZŐ LÁSZLÓ
PADOS JÓZSEF
SCHNEIDER GYULA
DR. NAGY FERENC
DR. VÓKÓ GYÖRGY
DR. FARKAS ÁKOS

Főszerkesztő:

DR. FARKAS TIBOR

Szerkesztő:

TURBÓK ATTILA

Rovatvezetők:

Dr. Boros János, Huszár László,
Garami Lajos, dr. Csordás Sándor, dr.
Lőrincz József, Szondi Miklós,
Turbók Attila

A szerkesztőség címe:
1054 Budapest V.,
Nagysándor József u. 4.
Telefon és telefax:
312-0090

E SZÁMUNK SZERZŐI:

Antal Ferenc, nevelő Állampusztán; *dr. Bodnár Imre*, egyetemi adjunktus a Janus Pannonius Tudományegyetem jogi karán; *Böde József*, parancsnoki tanácsadó a Bp.-i Fegyház és Börtönben; *Budai Péter*, az országos parancsnokság módszertani igazgatóságának biztonsági osztályvezetője; *dr. Csordás Sándor*, a Fővárosi Bv. Intézet parancsnoka; *Deák Ferenc*, az országos parancsnokság szakkönyvtárosa; *dr. Domokos Andrea*, a Rendőrtiszti Főiskola bűnügyi tudományok tanszékének tanársegédje; *Fehér Csaba*, a Vas Megyei Bíróság hivatásos pártfogója; *Filemon Tivadar*, ny. bv. alezredes; *Hajnal László Gábor*, író, újságíró; *Herczeg József*, nevelő Állampusztán; *Kassai Attila*, szociális ügyintéző a Bp.-i Fegyház és Börtönben; *dr. Lajtár István*, legfőbb ügyészségi ügyész; *dr. Mári Imre*, a Bp.-i Fegyház és Börtön parancsnoka; *Mészáros Julianna*, a Bp.-i Fegyház és Börtön gyógyító-nevelő csoportjának vezető nevelője; *Pardi Anna*, újságíró; *Ruzsonyi Péter*, az országos parancsnokság sajtóreferense; *dr. Tari Ferenc*, országos parancsnok; *dr. Vokó György*, legfőbb ügyészségi osztályvezető ügyész.

*

A fotókat Csatorday Zoltán készítette.

A folyóirat előfizethető az IM BV Költségvetési Elszámolási Számlán:

10023002 01393008 vagy a szerkesztőségben.

Előfizetési díj egy évre 400 forint.

Előkészítés és tördelés az IM BV Sajtóirodán

Nyomdai munkák a BV KEI nyomdában

Felelős vezető: Machács István

Zsákutca?

Az agresszió mint viselkedési minta

A korunkra oly jellemző erőszak, az agresszív viselkedési minták erőteljes elhatalmasodása sokakat arra késztet, hogy elgondolkozzanak az emberi magatartás mozgatórugóin és azon, miért válik az egyik ember törvénytisztelő, jogkövető állampolgárrá, és miért választja a másik a normasértő, a társadalmi együttélés legalapvetőbb szabálya-
it is felrúgó magatartásmódot. Tudósok és művészek egyaránt keresik a rejtély megoldását: mi motiválja cselekedeteinket, mi határozza meg az egyes egyén magatartásmódját? Mind a természet-, mind a társadalomtudományok művelői foglalkoznak ezzel a kérdéskörrel – természetesen más-más oldalról megközelítve a témát.

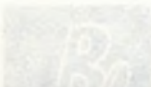
Abban az esetben, ha vizsgálatunkat leszűkítjük a deviancia és a kriminalitás okainak kutatására, elsőként érdemes felidézni az egyes büntetőjogi iskolák, kriminológiai irányzatok erre vonatkozó megállapításait.

A klasszikus büntetőjogi iskola képviselői azt vallották, hogy az egyén szabad akaratral rendelkezik, döntéseiben semmi és senki nem befolyásolja. Az indeterminizmus hívei szerint ezért mindenkinek vállalnia kell az általa elkövetett tettetért a felelősséget, vagyis a cselekményének megfelelő súlyú büntetésre számíthat az objektivista szemlélet alapján.

A klasszikus iskola tanításaival szembenálló tettes büntetőjogi iskola elvetette az indeterminizmust és az objektivizmust, és azt vallotta, hogy az egyén cselekedetei igenis meghatározottak, nem rendelkezünk a szabad választás lehetőségével. Aszerint, hogy ennek a meghatározottságnak, determináltságnak hol keresték, illetve vélték megtalálni az okait, beszélünk egyrészt az antropológiai-pszichológiai, másrészt pedig a szociológiai irányzatokról.

Az antropológiai irányzat képviselői az egyénben keresték a kriminális magatartás okait, Lombroso, a híres turini fegyházorvos szerint a génekben lelhető meg a magyarázat. Mások a személyiség összetevőit kutatták, még mindig az egyénben keresve az okokat. A szociológiai irányzat a társadalmat jelölte meg a bűnöző magatartásra determináló tényezőként, gondoljunk például a miliő-elméletre. Ha napjaink irányzatait áttekintjük, azt találjuk, hogy a szociológiai elméletek képviselői vannak túlsúlyban, azonban a biológiai-pszichológiai irányzatok is megtalálhatók.

A szociálpszichológusok a társadalmi jelenségekben látják az emberek devianciájának, kriminalitásának okozóit. Vallják Arisztotelész gondolatait, miszerint az ember

zoon politicon, azaz *társas lény*. A társadalmi normák létrejöttét is e ténnyel magyarázzák, a társas együttélés csak akkor lehetséges ugyanis, ha az emberek az egymáshoz alkalmazkodás minimális követelményeit normákba – erkölcsi, illetve jogi normákba – foglalják. A szociálpszichológia egyik vizsgálódási területe éppen az, hogy miért képesek egyesek alkalmazkodni a társadalom elvárásaihoz, mások pedig miért nem tartják tiszteletben a normákat.

Míg a szociálpszichológia az emberek társas viselkedésével foglalkozik, addig az etológusok az állatok társas viselkedését tanulmányozzák. Legkiválóbbjaik egyike *Konrad Lorenz*, aki évtizedes etológiai kutatásai során nem egy alkalommal párhuzamot vont az állatvilág és az emberek viselkedési szokásai között. Megdöbbentő azonosságokra illetve hasonlóságokra figyelt fel. E felismerés alapján alakította ki azt az álláspontját, hogy a társadalmi hatások mellett alapvető az ember biológiai lény volta és öröklött tulajdonságai. Meggyőződése, hogy az emberi agresszió célja eredetileg azonos volt az állatvilágban létező agresszióéval, nevezetesen a fajfenntartást szolgálta. Ez az ösztönös, tehát nem tanult, hanem öröklött viselkedésmód a későbbiekben beépült a társadalmi életbe és így módon már tanulttá is vált (Lorenz, 1995).

2 Konrad Lorenz elméletével az ösztönösség vonatkozásában természetesen vitáz-
nak a szociálpszichológusok, kutatásainak fontosságát azonban senki sem vonja két-
ségbe, és munkái nemegyszer kiindulópontot jelentenek az emberi viselkedés kutatói
számára is. E kutatók nyomán járva – függetlenül attól, hogy a biológiai-pszichológi-
ai irányzatokat elfogadjuk-e vagy sem – érdemes közelebről megismerkednünk

TANULMÁNY

Konrad Lorenz Magyarországon legújabban megjelent könyvével, amely az emberi társadalom általános válságával, a jövő nem éppen reményteli kilátásaival foglalkozik (Lorenz, 1996).

Megfigyelhetjük, hogy napjainkban az ún. jóléti társadalmak éppoly válsággal küszködnek, mint az új társadalmi rendszert kialakítani törekvő volt szocialista államok. Kormányzatoktól, társadalmi rendszerektől független a válság, amely az emberiséget érinti, és amely bizony aggodalomra adhat okot. Többen figyeltek fel erre a jelenségre s hívták fel a figyelmet a veszélyre.

Álláspontom szerint nem árt megismerni a különféle megközelítéseket, véleményeket, amelyek új összefüggésekre mutatnak rá, és bennünket is továbbgondolásra ösztönöznek. Különösen igaz lehet ez egy olyan nagy formátumú gondolkodó esetében, mint amilyen Konrad Lorenz.

Az előbbieken hivatkozott művében igazán nagyívű áttekintést ad az általa vizsgált témakörrel, hiszen természettudományos alapokon, társadalomtudományi háttérrel, történetiségében vázolja fel az emberiség fejlődését, részvételét az evolúció folyamatában. Könyve megírására a jelenleg általánosan uralkodó értékválság és mindenekelőtt az emberiség jövője miatti aggodalma indította.

Nem mindennapi élmény a természettudós szemével látnunk eddigi fejlődésünket és a jövőnket egy olyan rendszerben, amely a jelent úgy mutatja be, hogy nem ragadja ki a múlttal és a jövővel alkotott egységes folyamatából.

A mű alap gondolata a következő: *„Egyetlen ésszerűen gondolkodó ember sem vonhatja kétségbe, hogy a mi nyugati civilizációnk olyan rendszer, amely kibillent egyensúlyából.”* (Lorenz, 1996, 114. o.)

Ezt az egyensúlyzavart meglátása szerint az emberek viselkedési zavaraiiban, az általuk kitűzött célok értelmetlenségében és a felborult értékrendben követhetjük nyomon. Úgy értékeli, hogy bizonyos emberi viselkedési módok hiánycikknek számítanak, míg más magatartásformák a kívánt arányhoz képest jóval nagyobb számban vannak jelen a társadalmi életben, ami szükségszerűen vezet el az egészséges társadalmi egyensúly megbomlásához. Hangsúlyozza, hogy ezen a szinten már nem érdemes különbséget tenni aszerint, hogy az öröklött, genetikai viselkedési normákról vagy pedig a társadalom különböző szintjei, csoportosulásai által közvetített tradíciókról, kulturális viselkedésmintről van-e szó. Megfogalmazása szerint: *„Hatályon kívül helyezett minden olyan külső tényező, amely genetikai vagy kulturális jellegű teremtő evolúcióhoz vezet.”* (Lorenz, 1996, 83. o.)

Hasonló gondolatokkal találkozhatunk *Magyari Beck István* írásában is, aki magyarországi szemszögből megközelítve a kérdést – úgy fogalmaz, hogy ne csak Közép-, illetve Kelet-Európa jellemzője a XX. századbeli nagy változás, hanem a nyugati demokráciáké is. Mindez pedig „egy grandiózus kiterjedésű kultúra” (ezt jelöli a nyugati civilizáció kifejezéssel Lorenz) nagyszabású rendszerváltásának a része (Magyari Beck, 1997). Megítélése szerint napjainkban a társadalmi viselkedést destruktív eszmék határozzák meg, s a piac farkastörvényeihez mindenáron való viszonyulás válik az elsődlegesen követendő példává.

TANULMÁNY

Térjünk vissza Konrad Lorenz művéhez, amelyben az általános értékválság okaként a technokrácia uralmát, illetve az ún. „technomorfi” ember torz világszemléletét és ebből adódó torz értékrendjét jelöli meg.

Szerinte az ember jelen korunkban olyan célt tűzött maga elé, amely zsákutcába vezet, és ember mivoltunk hanyatlását idézheti elő. Mint összehasonlító magatartáskutató vizsgálja azt a szemléletet, amely szerint az emberiség célja és feladata a technológia újabb és újabb csúcseinak meghódítása. „*A világot ma uraló technokratikus rendszernek az a szándéka, hogy a kultúrák közti összes különbséget eltüntesse.*” (Lorenz, 1996, 207. o.)

A magatartáskutató a technokrácia mindent összerosó hatását különösen veszélyesnek ítéli meg. Etológiai példák sorával világítja meg a magasfokú specializáltság veszélyeit, amelyek az adott életformát fenyegetik. A specializáltság növekedésével egyre kisebb annak az esélye, hogy új, másik utat lel magának. Az emberek épp ezen a ponton állnak, hiszen a technokratikus rendszer uralma alá gyűr minden mást, öncéllá válik.

Ha megnézzük az utóbbi évtizedekben bekövetkezett változásokat, arra figyelhetünk fel, hogy míg korábban az egyes nemzedékeket jelentéktelen kulturális különbségek választották el egymástól, addig napjainkban ezek a különbségek óriásiak. Gondoljunk csak az „információs szupersztrádán” száguldozó mai fiatalokra és szüleikre, akik számára viszont ez a menedzserkalkulátoros, mobiltelefonos világ idegen és nehezen elfogadható.

Konrad Lorenz arra hívja fel figyelmünket, hogy míg az egymást követő nemzedékek rendkívüli mértékben eltávolodtak egymástól, addig az ugyanahhoz a generációhoz tartozó egyének az egész Földön hasonlóvá lettek.

Lorenz szerint a technokrácia uralma kiöli az emberekből az autonómiát, az individualizációt, hiszen az iparosodás, a technológia fejlődése nem önálló személyiségeket kíván, hanem uniformizált embereket, akik behódnak a technokratikus rendszernek. „*Hogy pontosan meghatározott funkciókat végezzenek, mintegy automatákká kell lenniük.*” (Lorenz, 1996, 161. o.)

E veszély különösen a fiatalokat fenyegeti, a technokratikus rendszer ugyanis bennük látja a jövője biztosítékát, a reklámok is őket célozzák meg, mindent elkövetve annak érdekében, hogy uniformizálják őket. A fiatalok fogékonyak, és könnyen magukévá tesznek bármilyen új eszmét, azonban egy társadalom egészséges fejlődése során szükség van a tradíciók továbbörökítésére is. Ez került napjainkban veszélybe, amikor az újabb generációk radikálisan szakítanak felmenőikkel, a társadalmi tradíciókkal. Egyéniségüket akaratlanul is feladva „egyen”-ruhában, „egyen”-zenét hallgatva idomulnak a technokrácia kívánalmaihoz.

Rendkívül káros hatásai lehetnek a dezindividualizációnak. Az ipari társadalom szabályai közé szorított egyéneknek nagyobb lelki teherételt kell elviselniük, mint azon társaiknak, akik szabadon bontakoztathatják ki személyiségüket. „*A mai ipari társadalmakban már veszélyesen magas azok száma, akik ezzel a feszültséggel egyszerűen nem bírnak megbirkózni, és vagy aszociálissá, vagy neurotikusakká válnak.*” (Lorenz, 1996, 150. o.)

További súlyos problémát jelent az, hogy az ipari társadalmak a nagyvárosokba zsúfolják az embereket, akik így fokozottan vannak kitéve a városi életre jellemző kábítószerezőség, pszichés zavarok, a bűnözés veszélyeinek.

TANULMÁNY

Konrad Lorenz úgy értékeli, hogy az ipari társadalmak polgárai rabjává lettek a tudományos és technomorf gondolkodásmódnak, ami szerinte azzal is jár, hogy saját utódaikkal szemben sem képesek megfelelő érzelmeket táplálni. A rideg, elidegenedett bánásmódban részesülő kisgyermekből sérült, neurotikus felnőttek lesznek. Szükséges lenne olyan kutatásokba kezdeni, amelyek azt vizsgálják, hogy az erőszakos bűnözőknek kora gyermekkorukban milyen bánásmódban volt részük. Konrad Lorenz feltételezése szerint ugyanis az agresszivitás általános növekedése szoros kapcsolatban áll az emberközi kapcsolatok kora gyermekkori zavaraiival.

Könyvének fő következtetése az, hogy : „... az emberi szellem a technokrácia útján haladva magának az életnek és ezáltal az emberi léleknek is az ellenségévé vált.” (Lorenz, 1996, 146. o.)

Úgy érzi, hogy a nyugati kultúra a sír szélén áll, ám még mindig van remény arra, hogy az emberiség fejlődése jó irányba forduljon. Hitvallása szerint a fiatalokat kell ráébreszteni arra, hogy milyen embertelen a mai társadalom, meg kell őket ismertetni a fogyasztói társadalom kényszereitől mentes világgal.

Mindannyian érzékeljük a körülöttünk levő világ válságát, az értékrendek felborulását, a gátlástalan, durva mentalitás térnyerését, az alkoholizmus, a kábítószerfüggés, a mentális zavarok, a bűnözés növekedését. A deviáns magatartásformákkal fel kell vennünk a harcot, ennek során elsőként a bajok gyökerét kell megkeresni. Konrad Lorenz nagyigényű munkája sokban segíthet bennünket e feladat megvalósításakor. Amikor a társadalmi normákat, az erkölcsöt és a jogot semmibe vevő, a mások érdekeit, jogait támadó

egyénekek szembeni fellépés lehetőségeit, valamint a deviáns magatartást megelőző megoldásokat tekintjük át – semmiképpen nem szabad megfeledkeznünk Konrad Lorenz tanításairól, amelyekből cselekedeteink legbelső mozgatóit ismerhetjük meg.

A devianciák kezelése, a bűnözőkkel szembeni fellépés egyaránt komplex feladat, különféle szakmák képviselőit kell bevonni a munkába. A közös munkálkodás, az együttgondolkodás hozhatja meg csak az eredményt, hiszen egymással igen szoros összefüggésben levő problémákról van szó.

A szakembereknek fel kell végre ismerniük, hogy a tüneti kezelés ma már nem elégséges, és a társadalmi összefüggések megtalálása az egyetlen járható út a devianciák, a kriminalitás kezelése során.

Domokos Andrea

Felhasznált irodalom

Aronson, E.: A társas lény. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest, 1994.

Lorenz, K.: Az agresszió. Katalizátor Iroda Budapest, 1994.

Lorenz, K.: Ember voltunk hanyatlása. Cartafilus Kiadó Budapest, 1996.

Magyar Beck I.: Eltűnt remények nyomában. Valóság 1997/1. sz.

Növekvő szám

A gyermek- és fiatalkorúak által, illetve sérelmükre elkövetett bűncselekményekről

A társadalmi problémák közül a gyermek- és fiatalkorúak helyzetével összefüggő kérdések egyre inkább az érdeklődés homlokterébe kerülnek. Ennek egyrészt az az oka, hogy a társadalom jobban átérzi a gyermek- és fiatalkorúak helyzetének a jövő alakulása szempontjából meghatározó jelentőségét, másrészt a rendelkezésre álló adatok egyértelműen bizonyítják, hogy e téren – sok tekintetben az átlagnál is kedvezőtlenebb – negatív tendencia figyelhető meg.

A gyermek- és fiatalkorúak helyzetét a jogalkotás és a jogalkalmazás szempontjából kétféle módon vizsgálhatjuk. Egyrészt abból a szempontból, hogy megfelelő jogi védelemben részesülnek-e a népesség ezen kategóriájába tartozók, másrészt abból a szempontból, hogy az általuk elkövetett jogsértések szankcionálása, a velük szemben folytatott eljárások szabályai megfelelőek-e, vagy sem. A jelenlegi rendszer teljes értékű, vagy sem, a lehetséges problémák legszélesebb körét lefedi-e a jogi szabályozás?

A gyermek- és fiatalkorúak helyzetének kiemelt vizsgálatát kétségkívül indokolja, hogy 1991–1995 között a gyermekkorú sértettek aránya az átlagost meghaladó mértékben, 52,45 százalékkal emelkedett.

A gyermek- és fiatalkorúak családjogi, munkajogi, oktatási és egészségügyi helyzetét tekintve a szabályozás egyértelműen kielégítő. A büntetőjogi szabályozás szintén kielégítő azzal, hogy az újonnan kiala-

A sértettek száma 1991-1995 között

Év	Összesen	Ebből	
		Gyermekkorú	Fiatalkorú
1991	562 204	1941	6662
1992	537 374	2370	6767
1993	452 786	2581	7084
1994	459 792	3213	6712
1995	660 952	2959	7723

kuló magatartásformák, vagy a korábban kivételes devianciák gyakoribbá válása szükségessé teszi a jogrendszer folyamatos fejlesztését.

A gyermek- és fiatalkorúak védelmét szolgáló jogi szabályozás, elsősorban a gyermekek sérelmére elkövetett bűncselekmények vonatkozásában teljes körű jogi védelmet biztosít. Természetesen további részletszabályok alkalmazásával még tökéletesíthető. Meg kell azonban jegyezni, hogy a gyermekek sérelmére elkövetett bűncselekmények egy része nemcsak elle-

nük irányul. Nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy rendkívül nagy a latencia, és ezt az állampolgári szabadságjogok esetenként téves értelmezése, a magánügybe történő állami beavatkozás korlátozása csak fokozza. Sajátos átmenetet képez az az eset, amikor a gyermekkorú oly módon válik „quasi sértetté”, hogy bűncselekmény elkövetésébe vonják be, és ezzel erkölcsi fejlődését súlyosan veszélyeztetik.

Ez vezet el a problémakör másik oldalának vizsgálatához, a gyermek- és fiatalok által elkövetett bűncselekmények kérdésköréhez. A rendelkezésünkre álló adatok szerint ugyanis nemcsak arról szereshetünk ismereteket, hogy az elmúlt években folyamatosan nőtt a gyermek- és fiatalok sértettek száma, hanem nőtt a gyermekkorú jogsértők és a fiatalok bűnelkövetők száma is. Így megállapítható, hogy a gyermekkorú elkövetők száma 1991–1995 között minden évben 4000 felett volt, a fiatalok bűnelkövetők száma pedig ebben az időszakban 13 509-ről 14 321-re emelkedett. A fiatalok elítéltek számát tekintve ugyancsak egyértelműen kedvezőtlen tendencia mutatható ki: számuk az 1991. évi 6200-ról 1995-ig 8717-re emelkedett.

Az adatokkal kapcsolatban szükséges felhívni a figyelmet arra, hogy Magyarországon az egyes évjáratok népességszámának nagymértékű változása következtében az abszolút számok nem adnak felvilágosítást a jelenség tényleges alakulásáról. Így például a gyermekkorú elkövetők száma 1995-ben alacsonyabb volt, mint 1991-ben, de a 10 000 lakosra jutó gyakoriság értéke 24,2 volt, míg 1991-ben csak 22,5. A fiatalok bűnelkövetők gyakorisági mutatója is lényegesen nagyobb mértékben emelkedett, mint az elkövetők abszolút

száma. Mindenképpen aggasztó jelenségnek kell tekintenünk, hogy a büntetőjogilag vétőképes kor alsó határát átlépők kriminalitási gyakorisága – 10 000 azonos korú lakosra számítva – évek óta folyamatosan emelkedik.

A gyermek- és fiatalok helyzetére vonatkozó jogi szabályozással kapcsolatban nyomatékosan fel kell hívnunk a figyelmet arra, hogy a probléma kizárólag büntetőjogi eszközökkel nem oldható meg. A bűnözés ugyanis olyan, sokoldalúan determinált jelenség, melyet a társadalmi-gazdasági változások alapvetően meghatároznak. Így szoros összefüggésben áll a gazdasági helyzet alakulásával, a családi élet stabilitásával, az iskolai oktatás színvonalával, a foglalkoztatás lehetőségével. Kizárólag büntetőjogi eszközökkel ezért nem kezelhetők olyan problémák, mint a kábítószer-fogyasztás, a prostitúció, a pornográf termékek előállítás és forgalmazása. A büntetőjognak természetesen meg kell adnia a választ az így felmerülő kérdésekre, de a társadalmi egyenlőtlenségek, az életvitel gyors megváltozásából, a társadalmi-gazdasági átalakulásból, és különösen a nemzetközi kapcsolatból eredő, ezekre visszavezethető problémák megoldására csak komplex szemléletmód, valamennyi jogterületet ebből a nézőpontból vizsgáló megközelítés esetén van lehetőség.

Jogsértő gyermekek

A jogsértő gyermek- és fiatalok helyzetét vizsgálva egyértelműen megállapítható a hosszú ideje tartó, kedvezőtlen tendencia. Ez a gyermek- és fiatalok bűnelkövetők számának emelkedésében

és a gyakorisági mutatók alakulásában egyaránt érzékelhető. A gyermek- és fiatalkori bűnözés alakulásával kapcsolatban szükséges hangsúlyozni, hogy a mai helyzet – statisztikai szempontból – két tényező együttes hatására vezethető vissza. Az egyik a bűnözési intenzitás másfél évtizede tartó, egyértelműen emelkedő tendenciája, a másik az 1970-es évek közepén bekövetkezett – átmeneti születésszám-emelkedés. E két tényező együttes hatásaként az 1991–1995 közötti időszakban a bűncselekményt elkövető, de felelősségre nem vonható gyermekkorúak száma évenként mennyiségileg a korábbi évek fiatalkorú elítélteinek számával azonos szintre emelkedett, és hasonlóan rendkívül nagymértékű növekedés figyelhető meg a fiatalkorú bűnelkövetők számában is. A jelenség objektív elemzéséhez ismernünk kell azt a tényt, hogy a gyermekkorú bűnelkövetők számát és a 10 000 gyermekkorú lakosra jutó gyakorisági mutató alakulását lényegesen befolyásolja e népességszámú korösszetétel. A korszpecifikus kriminalitási gyakoriság mutatói ugyanis ebben az életszakaszban meredeken emelkednek. (Az emelkedés egyébként az ún. fiatal felnőttkorig töretlenül tart.) Az 1991–1995 közötti időszakban a gyermekkorú elkövetők száma és 10 000 azonos korú lakosra számított gyakorisági mutatói a következőképpen alakultak:

Év	A gyermekkorú elkövetők	10 000 lakosra számítva
1991	4240	22,5
1992	4488	24,2
1993	4128	23,0
1994	4168	23,7
1995	4169	24,2

A jelenség alakulása szempontjából figyelemre méltó, hogy a 10 éves vagy annál fiatalabb elkövetők abszolút száma elsősorban az e korosztályba tartozók számának változásával függ össze. A gyakorisági mutató alakulásában lényeges javulás nem mutatható ki.

A fiatalkorú bűnelkövetők száma és gyakorisági mutatója ugyancsak kedvezőtlenül alakult:

Év	A fiatalkorú bűnelkövetők száma	10 000 lakosra számítva
1991	13 509	192,5
1992	15 476	214,6
1993	15 005	213,9
1994	14 479	217,4
1995	14 321	226,8

Az elkövetők számának alakulása tehát elsősorban e korosztály népességszámának változásával függ össze, a gyakorisági mutató emelkedése csaknem töretlen.

A jelenség kedvezőtlen tendenciái szempontjából mindenképpen súlyos figyelmet kell értékelnünk, hogy a büntetőjogilag vétőképes kor alsó határát átlépők kriminalitási gyakorisága folyamatosan emelkedett. A 14 éves bűnelkövetők száma és 10 000 azonos korú lakosra jutó gyakorisága az 1991–1995 közötti időszakban a következőképpen alakult:

Év	Száma	Gyakorisága
1991	2085	116,8
1992	2206	128,8
1993	2175	134,1
1994	2289	148,0
1995	2336	162,4

Tekintettel arra, hogy a kriminalitási gyakoriság, mint már ezt jeleztük, az élet-

kor előrehaladtával, a 20–24 éves korcsoportig emelkedő tendenciát mutat, a gyermekkorú bűnelkövetők számának emelkedése és a fiatalkori kriminalitás intenzitási mutatójának növekedése a későbbi évek felnőttkori bűnözésének tovább romló tendenciáját valószínűsíti. A gyermek- és fiatalkori jogsértések visszaszorítására irányuló társadalmi erőfeszítések ezért a teljes kriminalitás jövőbeni visszaszorítása érdekében is szükséges intézkedéseknek tekintendők.

Lényeges az elítéltek számának emelkedése: a fiatalkorú elítéltek száma 1991-ben 6200, 1995-ben 8717 volt. A fiatalkorúak bűnözésének szerkezetét vizsgálva megállapítható a vagyoni elleni bűncselekmények mellett bizonyos erőszakos bűncselekmény-kategóriák magas aránya is. A fiatalkorú elítéltek demográfiai-társadalmi jellemzőinek vizsgálata felhívja a figyelmet a családi környezet jelentőségére, elsősorban az egyszülős családokban, valamint a szülői háztartáson kívül élő elítéltek magas arányára. A fiatalkorú elítéltek iskolai végzettség szerinti megoszlása lényegesen kedvezőtlenebb az azonos korú népesség hasonló jellemzők szerinti megoszlásánál. E két tényező önmagában is indokolja, hogy a megelőzés során az intézkedések nem korlátozhatók csupán a büntetőjog eszközeire.

Büntető jogszabályok

A büntető törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (Btk.) alapján a büntetőjogi felelősségre vonás szempontjából a gyermek a 14. életév betöltése előtt; gyermekkorú (Btk. 23. §); a 14. életév betöltését követően a 18. életév betöltése előtt: fi-

atalkorú (Btk. 107. §); a 18. életév betöltésével: felnőttkorú.

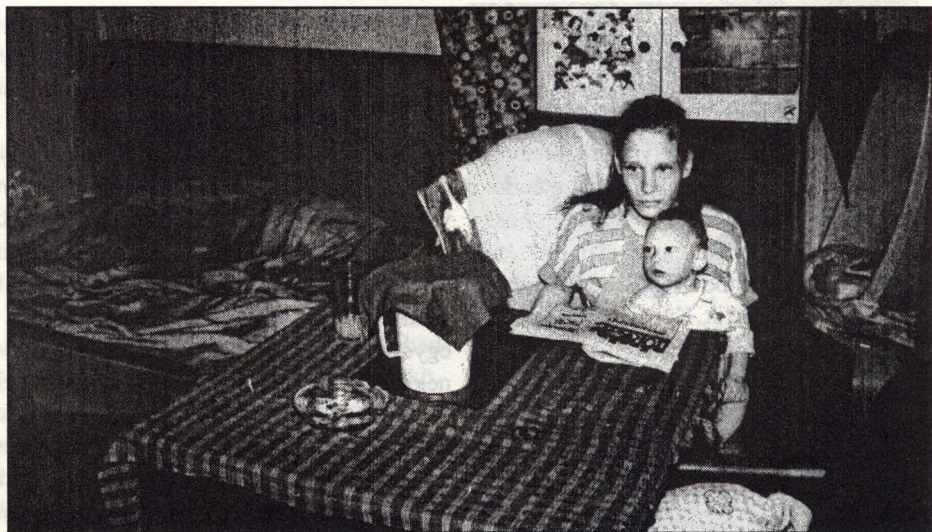
A bírói gyakorlat kialakította és használja a fiatal felnőtt fogalmát, ennek alapján a büntetés kiszabásakor enyhítő körülmény a 18. életévét néhány évvel meghaladott elkövető életkora.

A büntető törvénykönyv 23. §-a alapján nem büntethető, aki a cselekmény elkövetésekor 14. életévét még nem töltötte be. Az elkövetéskor 14. életévüket még be nem töltötték a büntető jogszabályok alkalmazása szempontjából gyermekkorúak. Gyermek ellen a Btk.-ban írt törvényi tényállás kimerítése miatt büntetőeljárás nem kezdeményezhető. Amennyiben a gyermekkorú családi környezetében veszélyeztetett, úgy helyes irányú nevelésének, fejlődésének segítése céljából a gyámhivatal védő-óvó intézkedéseket alkalmazhat vele szemben.

A cselekmény elkövetéskor 14. életévét betöltött kiskorú már büntetőjogi felelősséggel tartozik.

1. Az elkövetőt érintő anyagi-jogi szabályok elsősorban a fiatalkorúakkal szemben alkalmazható szankciókra vonatkoznak. A fiatalkorúval szemben büntetést csak akkor kell kiszabni, ha intézkedés alkalmazása nem célravezető. A büntetés, az intézkedés célja elsősorban az, hogy a fiatalkorú helyes irányban fejlődjék. Külön kiemeli a Btk. a szabadságelvonnással járó intézkedés vagy büntetés alkalmazásának kivételességét. A szabadságvesztés kiszabható maximális tartama is alacsonyabb, mint a felnőttkorúak esetében.

A fiatalkorúval szemben sem közérdekű munka büntetés, sem vagyonekobzás mellékbüntetés nem alkalmazható, pénzbüntetés pedig csak akkor, ha önálló keresete (jövedelme) vagy megfelelő vagyona van.

Fiatalkorú elkövető esetében nem alkalmazható a kitiltás mellékbüntetés, ha megfelelő családi környezetben él. Ugyanakkor fokozott súllyal jelentkezik a próbára bocsátás intézkedése.

A törvény kötelezővé teszi a felfüggesztett szabadságvesztésre ítélt, a próbára bocsátott, a javítóintézetből ideiglenesen elbocsátott fiatalkorú pártfogó felügyeletét, és annak a fiatalkorúnak is, akivel szemben a vádemelést elhalasztották.

Ha a kiszabott szabadságvesztést végrehajtják, a végrehajtás a fiatalkorúak büntetés-végrehajtási intézetében történik, amelyben fegyház fokozat nincs, csupán börtön és fogház.

Csak a fiatalkorúakkal szemben alkalmazható a javítóintézeti nevelés, továbbá a vádemelés elhalasztása.

A korábban határozatlan idejű javítóintézeti nevelést az 1995. évi módosítást követően egy évtől három évig terjedő tartamban szabhatja ki a bíróság, és ezen intézkedés alkalmazását várhatóan segíti az is, hogy a határozott tartam bevezetésével

egyidejűleg az előzetes fogva tartásban töltött idő beszámítása is lehetővé vált.

A javítóintézeti nevelés igen fontos intézkedés a fiatalkorúval szemben, hiszen – amennyiben családi környezetében nem hagyható meg – a javítóintézetben jobban biztosított a nevelése, mint a fiatalkorúak börtönében.

2. A fiatalkorúak, a gyermekkorúak büntető törvénykönyv szempontjából nem csak akkor van jelentősége, ha az elkövető még nem töltötte be a 18. életévét, hanem abban az esetben is, ha a bűncselekmény *sértettje* sem töltötte be a 18. életévét. A törvény rendelkezései általában súlyosabban minősítik az elkövetők magatartását, ha a bűncselekmény *sértettje* fiatalkorú vagy gyermekkorú. Vannak olyan elkövetési magatartások is a Btk.-ban, amelyek csak akkor valósítanak meg bűncselekményt, ha azt fiatalkorú vagy gyermekkorú személy sérelmére követik el.

A fiatalkorúak széles körű védelmét szolgálja a Btk. 195. §-ában rögzített *kiskorú veszélyeztetésének büntette*, amely sze-

rint a kiskorú nevelésére, felügyeletére vagy gondozására köteles személy, aki e feladatából következő kötelességét megszegi, és ezzel a kiskorú testi, értelmi vagy erkölcsi fejlődését veszélyezteti, öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. Ugyanígy büntetendő az a felnőtt is, aki kiskorút bűncselekmény elkövetésére vagy züllött életmód folytatására bír rá, vagy rábírná törekszik. Két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés a büntetési tétel, ha a kiskorú adásvétel útján kerül a nagykorú elkövetőhöz, és az züllött életmód folytatására vagy bűncselekmény elkövetésére bírja rá, továbbá ha kényszermunkát végeztet vele.

3. A *gyermekkereskedelmet* szigorúan bünteti a Btk. 193. §-ának azon rendelkezése, amely öt évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegeti az adásvétellel elkövetett családi állás megváltoztatását, és öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztéssel bünteti, ha ezt üzletszerűen vagy emberkereskedelemmel foglalkozó szervezet keretében követik el.

Szorosan ide tartozik a fiatalkorú sértettek védelmére szolgáló azon rendelkezés is, amely szerint 2 évtől 8 évig terjedő szabadságvesztés a büntetés, ha a családi állás megváltoztatását a 18. életévét be nem töltött személy nevelésére, felügyeletére vagy gondozására köteles személy követi el.

A *kiskorú elhelyezésének megváltoztatása* olyan vétség, amely a polgári jogi szabályok szerint kiskorúnak minősülő személy sérelmére követhető el, és a végrehajtható bírósági vagy gyámhatósági határozat alapján elhelyezett kiskorú elvitelét rendeli büntetni. Ezt a bűncselekményt leggyakrabban a szülő követi el, akinek gyermekét a másik szülőnél, vagy harmadik személynél helyezték el.

A *tartás elmulasztása* szintén olyan bűncselekményi tényállás, amely a kiskorú sértetteket védi.

4. A *nemi erkölcs elleni bűncselekmények* között több olyan tényállás található, amelyeknél a sértett korának jelentősége van. A nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekményeknél a 12 éven aluli sértett beleegegyezése irreleváns, a vele folytatott közösülést vagy fajtalankodást még beleegyezés esetén is erőszakos cselekménynek kell minősíteni.

A Btk. a 14. életévét be nem töltöttel való közösülést, a 14. életévét be nem töltöttnak mással való közösülésre, illetve fajtalankodásra történő rábírását egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegeti. Ugyanígy büntetendő az a 18. életévét betöltött személy, aki 14. életévét be nem töltöttel fajtalankodik, ha pedig őt arra törekszik rábírná, hogy akár vele, akár mással közösüljön vagy fajtalankodjék, három évig terjedő szabadságvesztéssel bünteti a törvény.

Ha a felnőttkorú olyan 14. életévét be nem töltött sértettel közösül vagy fajtalankodik, aki az elkövető hozzátartozója, avagy az elkövető nevelése, felügyelete, gondozása, vagy gyógykezelése alatt áll, cselekménye súlyosabban minősül, és két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Ha ilyen sértettet csupán rábírná törekedett arra, hogy akár vele, akár mással közösüljön vagy fajtalankodjék, a büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés.

Az, hogy a sértett az elkövető nevelése, felügyelete, gondozása vagy gyógykezelése alatt áll, a nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekményeknél is súlyosabb minősítéssel jár. Az erőszakos közösülés, a szemérem elleni erőszak, vagy a természet el-

leni erőszakos fajtalanság elkövetője ilyen esetekben öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

A Btk. a fiatalkorú egészséges fejlődését úgy is védelemben részesíti, hogy három évig terjedő szabadságvesztéssel rendeli büntetni azt a 18. életévét betöltött személyt, aki ennél fiatalabb azonos neművel fajtalankodik.

A sértett életkora lényeges körülmény a *vérfertőzés* bűncselekményének esetében is. Az egyenes ági rokonnal elkövetett közösülés vagy fajtalankodás öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, azonban ha a leszármazó a cselekmény elkövetésekor 18. életévét nem töltötte be, ez büntetethez valószínűleg kizáró ok. Azt, aki bordélyházat tart fenn, vezet, vagy annak működéséhez anyagi eszközöket szolgáltat, a törvény súlyosabban rendeli büntetni, ha a bordélyházban 18. életévét be nem töltött személy folytat üzletszerű kéjelgést. Az egyébként öt évig terjedő szabadságvesztés helyett ilyen esetekben két évtől nyolc évig terjed a büntetési tétel (Btk. 205. §).

Hasonlóan rendelkezik a törvény, amikor a *kerítés* büntetnének tényállását határozza meg. Az egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztést két évtől nyolc évig terjedő büntetés váltja fel, ha a bűncselekmény sértette az elkövető hozzátartozója, avagy nevelése, felügyelete vagy gondozása alatt áll, illetőleg ha 18. életévét nem töltötte be.

5. A *kábítószerrel való visszaélésnél* a fiatalkorúak, gyermekkorúak fokozott védelmét szolgálja a Btk. 282. § (2) bekezdésének c) pontja, amely két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel rendeli büntetni, ha a kábítószerrel való visszaélést fiatalkorú vagy gyermekkorú személy felhasználásával követik el, illetve ha ilyen személy jut kábítószerhez. Tehát ebben az

esetben, ha valaki egy fiatalkorú személynek bármilyen kis mennyiségű kábítószerrel akár ingyenesen, akár ellenérték fejében átad, nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel is büntetendő.

Szintén a fiatalkorúak védelmét szolgálja a *kóros szenvedélykeltés* bűncselekménye, amely alapján az a felnőttkorú személy büntetendő, aki 18. életévét be nem töltöttnek kábítószerrel nem minősülő kábító hatású anyag vagy szer kóros élvezetéhez segítséget nyújt (például ragasztó átadása).

6. A *gyermekprostitúció* vámszedői el- len igénybe kell venni a büntetőjogot, és

megfelelő büntetéssel való fenyegetettséget kell létrehozni, illetve fenntartani. Ennek a követelménynek a büntető törvénykönyv megfelel, annak ellenére, hogy ezen bűncselekménynek a prostitúcióhoz kapcsolódó elkövetési formái nem szerepelnek önálló tényállásban. Ez annak a következménye, hogy az utóbbi évek Btk.-t érintő törvényei inkább a meglévő büntetőjogi tényállások kiegészítésével, módosításával (újabb minősítő körülmények beiktatásával) igyekeztek reagálni az új jelenségekre.

A büntető törvénykönyvben a gyermekpornográfiát említő rendelkezés nem szerepel, a gyermekeket szerepeltető pornográf termékek készítői rendszerint elkövetik a korábban említett büntetőjogi tényállások valamelyikét; a 12 éven aluli gyermekkel folytatott bármilyen szexuális cselekmény erőszakos bűncselekménynek: erőszakos közösülésnek, szemérem elleni erőszaknak minősül, a 12 életévét betöltött fiatalnál a 14. életévéig megrontás állapítható meg. Bármilyen korú 18 éven aluli gyermeknél olyan esetekben, amikor nem kifejezetten pornográf termékekről van szó, hanem pl. aktfotózásról, ami a kiskorú testi, szellemi, erkölcsi fejlődését veszélyezteti, illetve megállapítható, hogy a felvételek készítésekor a kiskorút züllött életmódra igyekeznek rábírní, megvalósul a kiskorú veszélyeztetése. Ebből az következik, hogy e termékek bűncselekmény útján jönnek létre, tehát elkobozhatók, még abban az esetben is, ha valamilyen oknál fogva a bűncselekmény elkövetője nem lenne büntethető. A Btk. ismeri a *közszemérem megsértésének* bűncselekményét, amely a szexuális áruk forgalmazásával kapcsolatos előírások súlyos megszegését hivatott büntetni. Az előírásokat tartalmazó 6/1990. (IV. 5.) KeM-rendelet felülvizsgá-

lata folyamatban van, e soronkövető módosítás keretében indokolt a gyermekpornográfiát tartalmazó termékek forgalmazásának megtiltása: ebben az esetben rendelet megszegője a Btk. 272. §-a alapján büntetőjogilag felelősségre vonható lenne.

7. *A büntetőeljárás szabályaiban is tükröződnek az anyagi jogi rendelkezések céljai.* A fiatalok bünelkövetőkkel szemben az egyéniesítés követelménye speciális ismereteket, olyan felkészültséget igényel, amely alkalmassá teszi a jogalkalmazót arra, hogy a fiatalok életkori sajátosságait megfelelő szankcióit válassza meg.

Magyarországon a fiatalok bünelkövetők ügyeivel is azok a bűnüldöző, illetve igazságszolgáltatási hatóságok foglalkoznak, amelyek a felnőttkorú bünelkövetőkkel. Ügyészként azonban a fiatalok ki-jelölt ügyésze jár el, amíg a bíróságon a fiatalok bírósága, ahol a hivatásos bírót az igazságügy-miniszter jelöli ki. Az 1995. évi módosításokat követően a törvény kivételesen sem ad lehetőséget arra, hogy a felnőttkorú ügyeit tárgyaló bíróság előtt feleljen a fiatalok. Ez a rendelkezés biztosítja azt, hogy a fiatalok vádlott ügyével minden esetben olyan bírák (ülők) foglalkoznak, akik előtt ismert a fiatalok bünelkövetők speciális helyzete. Fiatalok ellen folytatott büntetőeljárásban minden esetben kötelező a védő részvétele, erről a hatóság kirendelés útján is köteles gondoskodni, ha a fiataloknak nincs meghatalmazott védője.

Az 1995. évi Be.-módosítások szélesítették azokat a lehetőségeket, amikor a fiataloknak nem kell szembenéznie a büntetőeljárás minden szereplőjével, és a vádemelés elhalasztásával egy újabb lehetőséget teremtettek az ügy nyomozási (ügyészi) szakban történő lezárására. A tárgyalási

szakaszban pedig lehetőség nyílik arra, hogy fiatalkorúak ügyét is elbírálhassa a bíróság tárgyalás mellőzésével és egyes bírói eljárásban azzal, hogy mind a vádemelés elhalasztása, mind a tárgyalás mellőzésével való elbírálás esetén lehetősége van a fiatalkorúnak (a törvényes képviselőjének, a védőjének) a teljes bírósági eljárást kikényszeríteni.

8. A fiatalkorú, a gyermekkorú fokozott kíméletet érdemel, ha *sértettként, tanúként* vesz részt a büntetőeljárásban. Gyermeket tanúként csak akkor lehet meghallgatni, ha a vallomása más bizonyítékkal nem pótolható. A bírói gyakorlat lehetségesnek tartja a gyermekkorú tanú korábbi vallomásának tárgyaláson való felolvasását, ha annak újbóli előterjesztése a gyermek személyiségfejlődését veszélyeztetné (BH 1984/11/1.). A Legfőbb Ügyészség által a gyermekkorú elkövetőkkel és tanúkkal kapcsolatban készített összefoglaló jelentés, amely az 1994-ben befejezett ügyeket vizsgálta, megállapította, hogy a gyermekkorúak kihallgatására viszonylag ritkán, általában akkor kerül sor, ha vele együtt bűncselekményt elkövető felelősségre vonható személy cselekményének bizonyításához volt szükség a vallomásra.

A büntetőeljárásban a gyermekkorú sértettek érdeke megelőzheti a tárgyalás nyilvánosságához fűződő érdeket: a bíróság a nyilvánosságot erkölcsi okból a tárgyalás egészéről vagy annak egy részéről kizárhatja [Be. 11. § (2) bek.].

Jogszabályok összhangja

Az utóbbi évek Btk.- és Be.-módosításai következtében büntető jogszabályaink összhangba kerültek az emberi jogokat tar-

talmazó nemzetközi dokumentumokkal, így az Európa Tanács Emberi Jogi Egyezményével, valamint az ENSZ Polgári és Politikai Jogok Egyezségokmányával, a fiatalkorúakra vonatkozó rendelkezések pedig a Gyermek jogairól szóló Egyezményrel is.

Az 1993. évi XVII. törvény elsősorban a fiatalkorú, gyermekkorú sértettek szempontjából tartalmaz figyelemre méltó rendelkezéseket. A büntető törvénykönyvben több olyan bűncselekmény büntetési tételét súlyosbította, amelynek sértettje gyakran 18 éven aluli. Ilyen a *szemérem elleni erőszak büntette, a természet elleni erőszakos fajtalanság és a kóros szenvedélykeltés*. A törvény több bűncselekményt súlyosabban rendelt büntetni, ha azt fiatalkorú vagy gyermekkorú sérelmére követik el, ilyen a kábítószerrel visszaélés, az üzletszerű kéjelgés segítése, illetve a kerítés.

Az 1991. évi LXIV. törvénnyel kihirdetett, New Yorkban 1989. november 20-án kelt, a Gyermek jogairól szóló Egyezményrel való összhangot az 1995. évi XLI. törvény teremtette meg a büntetőjog területén. A törvény mind a bűnelkövető, mint a bűncselekmények áldozataival kapcsolatban tartalmaz rendelkezéseket. A módosítások kiterjednek a büntető törvénykönyvre, a büntetőeljárás törvényre és a büntetések és intézkedések végrehajtásáról rendelkező jogszabályra.

A Gyermek jogairól szóló Egyezmény 37. cikkének b) pontja megkívánja, hogy gyermek esetében szabadságvesztés-büntetés kiszabására csak végső esetben kerüljön sor. Ezt hivatott biztosítani az 1995. szeptember 1-jén hatályba lépett törvény, amikor úgy rendelkezik, hogy a fiatalkorúval szemben szabadságelvonással járó intézkedést alkalmazni, vagy büntetést kiszabni csak ak-

kor lehet, ha az intézkedés vagy büntetés célja más módon nem érhető el.

A törvény a javítóintézeti nevelés szabályait is jelentősen módosította, az ez idáig határozatlan idejű intézkedést határozott idejűvé alakította át, lehetővé téve az előzetes fogva tartás idejének beszámítását annak tartamába. E módosítások nem titkolt célja az volt, hogy a bíróságok a szabadságvesztés-büntetés helyett gyakrabban alkalmazzák ezt az intézkedést.

Az egyezmény 35. cikke tiltja a gyermekek *eladását, elrablását*, vagy a velük való *kereskedelmet*. A törvény a hathatósabb büntetőjogi védelem érdekében a családi állás megváltoztatása, valamint a kiskorú veszélyeztetése bűncselekmények kiegészítésével büntetni rendeli a gyermek adásvételét, a gyermekkereskedelmet, illetve azt, aki az adásvétel útján hozzá került gyermekkel kényszermunkát végeztet.

Az 1995. évi XLI. törvénynek a büntetőeljárás érintő rendelkezései közül kiemelést érdemel a már említett új intézmény, a *vádemelés elhalasztása*. Erre az ügyész – a bűncselekmények meghatározott körében – a fiatalkorú helyes irányú fejlődése érdekében jogosult.

A fiatalkorú védelemhez való jogát erősíti a törvény azon rendelkezése, amely kimondja, hogy ha a fiatalkorúnak nincs meghatalmazott védője, részére védőt a hatóság az *alapos gyanú közlésével* (a fiatalkorúnak a büntetőeljárásba történő bevonásával) *egyidejűleg* köteles kirendelni.

Végül – talán – az egyik legfontosabb rendelkezése volt az 1995. évi XLI. törvénynek az az 1996. május 15-én hatályba lépett módosítás, amely lehetőséget teremtett arra, hogy a fiatalkorúak előzetes letartóztatását javítóintézetben is végre lehessen hajtani. Az eltelt idő rövidségére tekin-

tettel tapasztalatokról beszámolni nem tudunk, azonban ez a lehetőség remélhetően minimálisra csökkenti azoknak a fiatalkorú terhelteknek a számát, akiket a bűnösségük jogerős megállapítása előtt büntetés-végrehajtási intézetben, illetve rendőrségi fogdában tartanak fogva. A fiatalkorú bűnözés struktúrája, az, hogy ha nem nagy számban is, de vannak igen súlyos, durva erőszakos bűncselekményt elkövető fiatalkorúak, nem tette lehetővé azt, hogy teljes egészében kiiktassuk a büntetés-végrehajtási intézetben (rendőrségi fogdában) végrehajtandó előzetes letartóztatást fiatalkorúakkal szemben.

Várható módosítások

A terhelt jogainak tiszteletben tartása mellett indokolt lehet azok kivételes korlátozása olyan esetekben, amikor azok a gyermek- és fiatalkorúaknak az Egyezményben foglalt jogaival versengő helyzetbe kerülnének, például a sértett, illetőleg tanú meghallgatásakor, szembesítésekor.

A készülő új büntetőeljárás kódex eddigi munkái során is megfogalmazódtak olyan javaslatok, amelyek a fiatalkorúakat, gyermekkorúakat érintik. A mai szabályaink szerint is megilleti a fiatalkorú terheltet a *hallgatás joga*, a fiatalkorú, illetve a gyermekkorú tanút a *mentességi jog* a büntetőeljárásban szabályozott esetekben. A jelenlegi büntetőeljárás törvény szerint azonban azt a tanúként kihallgatandó gyermeknek egyedül kell eldöntenie, hogy él-e mentességi jogával.

A tervezet tartalmazza, hogy amennyiben a tanú testi vagy szellemi állapota miatt a tanúvallomás megtagadása jelentőségének megítélésére korlátozottan képes –

TANULMÁNY

és ilyen lehet a gyermek is –, csak akkor hallgatható ki, ha ő maga tanúvallomást kíván tenni és ehhez törvényes képviselője, illetőleg érdekellentét esetén a *gyámhivatal* hozzájárul.

A büntető törvénykönyv módosításai során azt a kodifikációs technikát követte eddig a jogalkotás, hogy a jogsértő magatartásokat a meglévő tényállások kereteibe illesztette a Btk. egységének, stabilitásának megőrzése érdekében.

Mivel a büntető törvények nem csupán a jogászok számára készülnek, hanem az egész közösséggel szemben érthető és világos követelményeket kell támasztaniuk, indokoltnak látszik, hogy alaposan megvizsgáljuk a mindennapi életben előforduló tipikus bűnelkövetési módokat, és e magatartásokat külön nevesítse a jogalkotás.

Megfontolandó, hogy az olyan bűncselekmények, amelyek a gyermekek szexuális kizsákmányolásához, prostitúcióhoz, valamint gyermekpornográfiához kapcsolódnak, külön bűncselekményként jelenjenek meg a büntető törvénykönyvben.

Az Igazságügyi Minisztériumban folyik a büntető törvénykönyv szankciórendszerének felülvizsgálata, amelynek egyik célja az alternatív (a végrehajtandó szabadságvesztést kiváltó) büntetések és intézkedések felülvizsgálata, azok esetleges bővítése. Ezek a – 1997-re tervezett – módosítások befolyással lehetnek a fiatalok elkövetőkkel szemben folytatott ítélkezési gyakorlatra is.

*(Az anyagot az Igazságügyi
Minisztérium munkacsoportja készítette)*

Börtön és média

A közvélemény szerepe a büntetés-végrehajtási munkában

Egyetlen börtönrendszer sem függetlenítheti magát a környezetét jelentő társadalom realitásaitól. Az elítéltek körülményeiben többé-kevésbé a társadalom átlagos polgárainak életfeltételei is tükröződnek. Például az adott ország gazdasági helyzete természetesen meghatározza az ott lévő börtönök állapotát. Ugyanígy nyilvánvaló az is, hogy az érintett ország társadalmi, művelődési és általános kulturális helyzete befolyással van a rehabilitáció lehetőségeire és az elítéltek rendelkezésére álló létesítmények színvonalára. Általában azt mondják, hogy „az elítéltek kezelése az adott ország szociokulturális színvonalának egyik mércéje”.

A közös gondolkodás érdekében elengedhetetlen, hogy előljáróban a magyar büntetés-végrehajtás néhány karakteres jellemzőjét ismertessük. Az igazságügy-miniszter felügyelete alá tartozó fegyveres rendvédelmi szervezet tevékenységét modern, az európai normákkal teljes mértékben megegyező törvényi előírások határozzák meg. Elítéltkezelési filozófiánk alapelvei: *normalizálás, nyitottság és felelősség*. A büntetés-végrehajtás intézményrendszerének működését nemrég minősítette egy független nemzetközi szervezet, a kínzás és az embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód megelőzésére alakult Európai Bizottság (CPT). Jelentésükben hangsúlyozták, hogy nem értesültek kínzásról vagy az elítéltek börtönszemélyzet által történő fizikai bántalmazásának más formáiról sem a meglátogatott, sem más büntetés-végrehajtási intézetben, s nem találtak erre utaló bizonyítékokkal sem. A személyi állomány létszáma közel hatezer. Ennek 83 százaléka egyenruhás, 17 százaléka közalkalmazott.*

Intézményrendszer

Magyarországon jelenleg harminc büntetés-végrehajtási intézet van. Közülük 17 előzetesek fogva tartására szolgál, 13 pedig úgynevezett végrehajtóház. Ezenkívül két egészségügyi intézetünk van. Intézeteinknek több mint a fele a századfordulón, illetve azt meg-

*Elhangzott a finn büntetés-végrehajtás és az Európa Tanács 1997. március 11–16. között Helsinkiben megrendezett konferenciáján.

előzően épült. A II. világháborút követően politikai-ideológiai megfontolásból teljesen leállt a börtönépítkezés.

Az 1990-et követő időszakban több önálló alegység építésére is sor került. Ezek közül külön említést érdemel egy hatvan személy befogadására szolgáló nyitott intézet Kecskeméten és egy 600 ágyas modern börtön Budapesten. Jelenlegi legnagyobb beruházásaink: egy európai színvonalú 30 ágyas fiatalkorúak intézetének felépítése és egy 600 fős előzetesbörtön kialakítása.

A fogvatartottak száma 13 ezer. Közülük elítélt 9000 (fogházás nyolc százalék, börtönös 57 százalék, fegyházás 35 százalék), előzetesen letartóztatott négyezer. Zsúfoltság az előzeteseket fogva tartó intézetekben tapasztalható. A telítettség országos átlaga 127 százalék.

A környező országokban és Magyarországon is az elkövetett bűncselekmények száma a kilencvenes évek elejétől fokozatosan és meredeken emelkedik. A felderítések abszolút száma is növekszik. Ennek ellenére a hazai fogvatartotti létszám már évek óta stagnál. Ez elsősorban a megváltozott ítélkezési gyakorlatból adódik. Jelentősen nőtt a szabadságvesztéssel nem járó büntető szankciók száma, a bíróságok egyre inkább élnek az elterelés lehetőségével. A magyarországi elítéltek átlagos ítélet ideje sokszorosan meghaladja a nyugat-európai átlagot. A fogva tartás rendkívüli mértékben differenciálódott, a maximális biztonsági fokozattól egészen a teljesen nyitott intézettípusig minden kategória, és az ennek megfelelő intézeti rendszer megtalálható.

A nyilvánosság igénye

A büntetés, a szabályok, a normák, majd később a törvények ellen vétők szankcionálása egyidős az emberi csoportok együttélésével. A különböző korszakokban természetesen jelentős eltérést találunk a célok és az alkalmazott módszerek között. A szabadságvesztés-büntetéshez és a börtön intézményéhez hosszú előzmények után, jelentős vívmányként jutott el az emberiség. Ez a folyamat Európa nagy részén a XVI–XVII. században, míg az elmaradottabb területeken a XVII–XIX. században következett be (Lukács, 1979).

A börtönök világa mindig zárt világnak számított. A szabadságvesztés-büntetés a halálbüntetés és a testcsonkítás helyébe lépett, így „természetesen” annál lényegesen humánusabb nem is lehetett. A rendszerbe bekerülő fogvatartottak a társadalom számára nem léteztek többé, a sorsuk érdektelenné vált, a társadalom nem is akarta figyelemmel kísérni a falakon belül történő eseményeket. A fizikai falak mellé a társadalom az érzéketlenség közönyével, valamint a talio elvének hangoztatásával felépítette a maga ideológiai falait is. Később – a kapitalizálódó polgári társadalmakban – már értékke vált az ember, illetve a szabadság. Erre az időszakra azonban az ideológiai falakat már belülről, a börtön oldaláról erősítették tovább. A hatalom kerülte a nyilvánosságot, a kezdődő, főleg humanitárius érdeklődést is igyekezett csírájában elfojtani. A börtönök titokzatos, félelemmel teli zárt és titkos világot alkottak – néhány vonatkozásban alkotnak még ma is.

Az érdeklődés a börtönök iránt az ötvenes évektől kezdődően erősödött fel. Nyugaton ebben elsődleges szerepet játszott a különböző polgárjogi szervezetek tevékenységének

megerősödése, illetve a média „szakosodása” és a bűnügyi riporterek megjelenése. Kelet- és Közép-Európában a különböző politikai mozgalmak felerősödése, az ellenzék – néhol – tömeges méretű bebörtönzése irányította a – jobbra informális – figyelmet a börtönökben folyó életre, illetve a körülményekre. Ez a folyamat alapvetően meghatározta a civil társadalom érzelmi és erkölcsi viszonyulását a börtönökkel kapcsolatban.

A második világháborút követő időszakban a háborús bűnösök tárgyalásaival, majd a kivégzésekkel sűrűn foglalkozott a sajtó, de ez az érdeklődés még érintőlegesen sem terjedt ki a börtönökre. Az ötvenes évek koncepciós perei, majd az 1956-os forradalom leverését követően hasonló volt a megközelítés. Elsősorban politikai állásfoglalásokat harsogott a média, üdvözölve a bűnösök megbüntetését, bebörtönzését és kivégzését. Magáról a büntetés-végrehajtásról szinte szó sem esett. A hatvanas évek közepétől agyonhallgatták a börtönök világát. Ez oldódott egy kicsit a következő évtizedben, amikor a sajtó egy-egy kuriózumnak számító bűncselekmény kapcsán (például csecsemőgyilkosság esetén) az elkövetővel, sőt annak börtönön belüli helyzetével is foglalkozott. Külön érdekesség, hogy ebben az időben külföldi delegációk (többségükben ENSZ-csoportok) szinte havonta látogatták meg a fiatalokúak börtönét, de ez egyetlen alkalommal sem kapott sajtóvisszhangot.

Magyarországon a börtönökben a demokratizálódási folyamat már évtizedekkel előtt megkezdődött. Ennek egyik eredménye az 1979-es 11. számú törvényerejű rendelet, amely – többek között – a büntetés-végrehajtás számára igényként fogalmazta meg a közvélemény rendszeres tájékoztatását. Ez a törekvés találkozott azzal a kívülről jövő kezdeménnyel, amit az akkori sajtószervek is vártak a testülettől. Ettől az időszaktól kezdve az országos parancsnokságon teljes munkakörű sajtóügyintéző foglalkozik a sajtó munkatársainak kérelmével. Kezdetben ezeknek a kérelmeknek a teljesítéséhez az országos parancsnok jóváhagyása mellett szükség volt a büntetés-végrehajtást felügyelő miniszterhelyettes írásos engedélyére is. A nyolcvanas évek közepétől ez a gyakorlat megszűnt, a sajtókérelmek elbírálása teljes egészében az országos parancsnok hatáskörébe került. Intézményi oldalról tehát adva volt a szélesebb körű tájékoztatás lehetősége, azon-

ban az adatok (állományi és fogvatartotti létszám, intézetek kapacitása, költségvetési összegek) állami szinten történt titkosítása egészen a politikai fordulatig „titkos szférává” minősítette a börtönök világát. Az elkészült írás, rádió- vagy tévériport közlésének előfeltetele a szakmai ellenőrzés volt. Ennek következtében a börtönökről szóló tudósítások a „színesebb” esetek erkölcsi elítélésére szorítkoztak.

Eleinte évi 70-90, a későbbiekben 100-130 sajtókérelem érkezett az országos parancsnokságra, ami azt jelentette, hogy évente körülbelül ennyi hír, riport, tudósítás jelent meg a büntetés-végrehajtás tevékenységéről. Ez már jelentős előrelépés volt a korábbi időkhez képest, hiszen ekkor vált rendszeressé a büntetés-végrehajtás kapcsolata a sajtóval, így vált lehetővé, hogy az ország közvéleménye időről időre tájékoztatást kaphatott a börtönökben folyó élet egy-egy szeletéről. A hetvenes–nyolcvanas években vált jellemzővé, hogy a börtönökben megjelentek a filmesek is. Több játékfilm is készült, sőt dokumentumanyagokat is forgattak. Sajnálatos, hogy a büntetés-végrehajtási szakma túlzott érzékenységgel kísérte ezeket a munkákat, rossz reflexekkel reagált a bemutatott filmekre. Az alkotók egy-egy ténylegesen előforduló jelenséget emeltek ki (például erőszak a börtönben), és ezt az akkori vezetők a börtönök világáról szóló általános értékítéletként, a büntetés-végrehajtási testület lejáratausként értékelték. Pedig ezek a filmek igazából nem a börtönökről szóltak.

A börtönökről szóló tájékoztatás rendszeressé válása folyamatának jellemző sarokpontjai bizonyára sokaknak ismerősek, hiszen a nemzetközi szakirodalomból és a legkülönbözőbb nemzetközi ajánlásokból tudjuk, hogy a nyilvánosság kérdésével folyamatosan foglalkoztak – és foglalkoznak – a nyugati országokban is.

A rendszerváltozás és a média

A kilencvenes évek elején bekövetkezett rendszerváltozás gyökeres változásokat hozott a sajtó, a hírközlés világában is. A média állami (politikai) irányítása megszűnt, a lapkiadók, a szerkesztőségek különféle bel- és külföldi kiadócsoportok kezébe kerültek, az addigi tartalmi monotonitást a sokszínűség, a lapok profilját meghatározó sajátos arculat váltotta fel. Óriási minőségi különbségek alakultak ki. Ezzel egyidőben megindult a verseny a médiapiacra a hírért, a szenzációért, ezek frissessége meghatározó lett egyes lapok fennmaradásában. A sajtókérelmek száma egyik napról a másikra megsokszorozódott. A szenzáció iránt megnövekedett napi igény következtében jelentősen megnőtt az érdeklődés a bűnügyi és a büntetés-végrehajtási témák iránt. Sőt. Több olyan hetilap is megjelent, amelyek kizárólagos profilja a bűnözés, a rendőrség és a börtön lett. A bulvárlapok szerkesztői szerint ezek a területek mindig tartogatnak kuriózumokat, amelyekre biztos vevő az olvasó, és ennek érdekében az elítéltek leveleit, az abban leírtakat minden kontroll nélkül kinyomtatták. A rágalomhadjáratot tovább erősítette, hogy egy igazságügy-miniszteri döntés értelmében a fogvatartottak minden korlátozás és ellenőrzés nélkül levelezhettek a médiával. Rövid idő leforgása alatt sorra jelentek meg a minden reális alapot nélkülöző „helyszíni beszámolók”. Az ilyen „híreket” szívesen látta az olvasótábor egy része, mert a politikai váltás után a társadalmi közhangulat a fegyveres testületekkel szemben

kifejezetten ellenséges volt. Az ötvenes évek politikai áldozatainak mind szélesebb körű rehabilitálása közepette a büntetés-végrehajtási munkának kizárólag az antihumánus vonatkozásait emelték ki. Másrészt pszichológiai magyarázata is van annak, hogy szívesen fogadott információvá vált a testületről szóló rossz hír. Köztudomású, hogy olyan szervezetről, amelyiknek az egyén felett valamilyen hatalma van – s ezért szorongást kelt –, megnyugtató azt hallani, hogy sebezhető. Újdonságereje is volt az ilyen híreknek, hiszen a rendszerváltozás előtt nem lehetett nyilvánosan szólni a hatósági mulasztásokról és bűnökről. Mindezek egyenes következménye volt a büntetés-végrehajtás személyi állományának erkölcsi elbizonytalanodása. Hosszas meggyőzés eredményeként sikerült csak a közvéleménnyel elfogadtatni, hogy a büntetés-végrehajtás a hatályos jogszabályokat hajtja végre, munkájában alapvetően politikasemleges, amelyben a szakmai tisztesség a meghatározó.

A piacgazdaság bebizonyította, hogy a szenzációhajhász lapok meghatározó többsége nem életképes. Amilyen hirtelen jöttek, olyan hirtelen meg is szűntek. Az olvasók általánosságban is telítődtek a szaftos történetekkel. Ezt a folyamatot erősítette, hogy a büntetés-végrehajtás egyre nyitottabbá vált: karitatív szervezetek, iskolák és különböző missziók kaptak rendszeres belépési lehetőséget. Folyamatosan növekedett azoknak a száma, akik saját tapasztalataik alapján vethették össze a realitást a bulvárlapok „szenzációs leleplezéseivel”.

A büntetés-végrehajtás és a média között fokozatosan kialakuló korrekt együttműködés részben annak tulajdonítható, hogy az országos parancsnok kiemelt fontosságot tulajdonít a sajtókapcsolatoknak. 1991-től a sajtómunka irányítását közvetlen hatáskörbe vonta, s ezáltal lehetővé vált a sajtóüggyek folyamatos, gyors – szükség szerint – azonnali elintézése. A sajtótájékoztatók rendszeressé váltak. A fokozott érdeklődésnek és a büntetés-végrehajtás kezdeményezőkézségének tudható be, hogy 1994–95-ben országos szinten mintegy ezer olyan hír, tudósítás, riport jelent meg a lapokban, amelyek a büntetés-végrehajtás munkájával, gondjaival és törekvéseivel foglalkoztak.

Médiakapcsolatok ma

A rendszerváltozást követő majd fél évtizedes időszak rendkívül kemény munkájának az eredményei napjainkban kezdenek beérni. Jelenleg kövonalazódik egy új, hosszú távú szervezetfejlesztési koncepció, amelynek szerves része a médiával történő együttműködés elveinek és gyakorlatának kialakítása. A bűnözés erőteljes növekedésével párhuzamosan zajlott ugyanis a börtönök óriási ütemű humanizálása. A fogvatartottak jelentős körét érintően megjelent a kimaradás, a rövid tartamú eltávozás, az otthon tölthető szabadság intézménye. A társadalom ezt a látszatellentmondást nehezen fogadta el, a média pedig csak fokozta az indulatokat a „szanatóriumi körülmények” gyakori emlegetésével. Mindenekelőtt tehát a sajtót kellett meggyőzni, el kellett fogadtatni új törekvéseinket. Hosszú és tudatos munka eredményeként ma már lényegesen elfogadóbbak, sok esetben pedig támogatóak a különböző orgánumok.

A sajtóengedélyek kiadása jelenleg is országos szinten, centralizálással történik, de az

intézetparancsnokok egyre nagyobb önállóságot és felelősséget kapnak médiakapcsolataikban is. Öröndetes tény, hogy a vidéki intézetek vezetői jó kapcsolatokat alakítottak ki a helyi média képviselőivel, így szinte naprakészen tudják informálni a lakóközret polgárait. Megfigyeléseink szerint egy-egy város vagy megye lakóit lényegesen jobban érdekli a helyi börtön élete, mint az országos vonatkozású büntetés-végrehajtási hírek. A közvélemény támogatását sokkal könnyebb megszerezni helyi szinten. Van néhány intézetünk, ahol a nagyobb események (karácsonyi program, koncert, érettségi, karitatív rendezvény, évforduló stb.) apropóján sajtóbeszélgetésre invitálják a helyi média képviselőit.

Magyarországon a közelmúltban olyan törekvés indult el, hogy televíziós sorozatok felhasználásával, tehát rendszeresen elkalauzoljuk a nézőket a börtönök világába. Közel egy évig heti rendszerességgel jelentkezett a *Rács* című műsor, amelyben tisztviselők és elítéltek nyilatkoztak munkájukról, illetve életükről. Idén beléptünk egy olyan sorozatba, amely a rendvédelmi szervezetek életét mutatja be, a regionális kábeltévék rendszerében terjesztve a műsort. Minden esetben a stábok állandó kísérője az országos parancsnok által kijelölt szaktanácsadó, akinek közreműködésével a műsor valós, reális képet ad az intézetek világáról. A sorozatok mellett nagy nézettségű hírműsorok rendszeres témája a büntetés-végrehajtás.

Valamennyi jelentős újságnál, de a televízióknál és a rádióknál is kialakult egy olyan bűnügyi riporter gárda, amelynek tagjai a jogi és bűnüldözői alapismeretek mellett már jártasak a büntetés-végrehajtás területén is. Megerősödött az a törekvés, hogy elébe menjünk a híreknek. Törekszünk arra, hogy átgondolt stratégia szerint, központilag szervezett országos sajtótájékoztatókon is megismertessük a médiával a legidősebb törekvéseinket. Évek óta gyakorlat, hogy a tudósítók és riporterek előtt is értékeljük a megelőző év büntetés-végrehajtási munkáját, ahol ismertetjük a legjellemzőbb statisztikai adatokat, szólnak az elért eredményekről. Természetesen nem hallgatjuk el gondjainkat sem. Erre az egyik legjobb példa 1995-ből való. Az előzetesen fogvatartottak elhelyezése nem felelt meg az európai normáknak, a normál befogadóképességnél jelentősen több előzetesen letartóztatottat helyeztünk el. Elsősorban Budapesten vált kritikussá a helyzet. Mielőtt a Parlament megtárgyalta – és jóváhagyta – egy új előzetesbörtön építését, a büntetés-végrehajtás vezetői minden fórumot megragadtak, hogy hangsúlyozzák az építkezés jelentőségét. Ennek érdekében sajtótájékoztatót is tartottak. Az idő bebizonyította, hogy célravezető volt az erőfeszítés. Később – és jelenleg is – folyamatosan tájékoztatjuk a közvéleményt a beruházás alakulásáról. Az egyik legjelentősebb eredménynek azt tartjuk, hogy a politikusok mellett a társadalmat is sikerült magunk mellé állítani ebben a kérdés-

ben, sőt a leendő börtön közvetlen környékén élő polgárok is belátták az építkezés szükségességét, és tisztában vannak a majdani előnyökkel is (jobb infrastruktúra, nagyobb közbiztonság).

Erdemes külön foglalkozni a fogvatartottak médiában történő megszólalásának körülményeivel is. A hatályos jogszabályok értelmében: – fiatalkorú fogvatartott esetében a közszerepléshez nem elegendő az adott személy beleegyezése, esetükben a szülő vagy a gyám előzetes írásos hozzájárulására is szükség van. A teljes nevüket még ebben az esetben sem lehet kiírni, illetve bemondani; – jogerős elítélt saját maga dönt közszerepléséről. Álláspontját minden esetben írásba kell adnia; – előzetes letartóztatott esetében a fogvatartott beleegyezésén túl szükség van az ügyben eljáró ügyész vagy bíró írásos hozzájárulására is, hiszen az érintett személy büntetőügye még nem zárult le.

A szükséges engedélyek beszerzését követően valamennyi esetben a büntetés-végrehajtás országos parancsnoka hozza meg a végső döntést. Az engedélyezéssel kapcsolatos talán legfontosabb álláspont az, hogy nem kívánunk hozzájárulni egy-egy exponált ügy elkövetőjének sztárolásához. Messzemenően figyelembe vesszük a sértett és/vagy a hozzátartozók érzelmeit, nem kívánjuk egy-egy megrázó ügy részleteinek felelevenítésével, vagy elkövetőjének bemutatásával megbotránkoztatni a társadalmat, és ezzel felesleges indulatokat korbácsolni. Ezt az álláspontunkat sokszor nehéz elfogadtatni a média képviselőivel, de ebben a vonatkozásban messzemenően következetesek vagyunk.

BörtönÚjság, Börtönügyi Szemle

1957-ben jelent meg nyolcoldalas hetilapként a *Heti Híradó*. Szigorú cenzúra szerint tallózott az országban megjelenő sajtótermékekből, elsősorban a Népszabadságból, a kommunista párt lapjából. A konszolidáció, az amnesztia után, 1963-tól a lap már a börtönélet hétköznapijairól is beszámolt, elítéltek írásait, a személyzetet dicséroró leveleit is közölte. 1978-ig csak ezt az újságot olvashatták a rabok, ettől kezdve azonban minden más sajtóterméket – kisebb szűrőssel – előfizethettek a keresettel rendelkező elítéltek. Ennek megfelelően a lap struktúrájában egyre kisebb helyet kaptak a tallózó jellegű bel- és külföldi hírek, tudósítások, és egyre inkább az elítéltek gondoljaival, hétköznapijaival foglalkoztak a szerzők, az újságírók, akik a bv. alkalmazottjaiként a börtönököt is járták, és ott riportokat készítettek. Az újság azonban változatlanul belső használatra szólt. A rendszerváltás egyik jelképes pillanata volt, amikor a magyar bv. vezetése úgy döntött, hogy *BörtönÚjság* címmel – a *Heti Híradó* jogutódjaként – egy olyan hetilapot jelentet meg, amelyet az újságárusoknál is meg lehet vásárolni. Ez a hetilap 1992-ben indult. Gyakorlatilag minden érdeklődő börtönlakóhoz eljut, és komoly segítségére volt a magyar bv. vezetésének abban, hogy a rendszerváltozással járó változások a magyar börtönökben tragikus rendkívüli események nélkül zajlottak le. Az újság fő célja a bűnmegelőzés. Megjelennek benne a civil és a társadalmi szervezetek utógondozási törekvései. Exkluzív oldalán a magyar közélet ismert személyiségei mondják el véleményüket a bűnről, a büntetésről. Jogi és pszichológiai rovata is van. A lap egész oldalt szentel az elítéltek cenzúrázatlan levelei közlésének, amelyekben panaszaiknak is hangot adnak. Az önhibájukon kívül nem dolgozók és az előzetes letartóztatottak mintegy szolgáltatásként, térítésmentesen kapják az

újságot, amely sajátos híd szerepét is betöltve igyekszik erősíteni a kapcsolatot a kinti és benti világ között.

Rendelkezik a magyar bv. egy negyedévente megjelenő folyóirattal is, a Börtönügyi Szemlével. Ez a bv. szakmai folyóirata, amely az elmúlt öt évben rangot vívott ki a börtönügy iránt érdeklődő szakemberek körében. Egyetemi tanárok, ügyészek, bírák, a börtönszemélyzet értelmiségi rétegei írják a folyóiratba, tudományos fokozatok megszerzésének tere és hivatkozási alapja is a lap. Igazi szakfolyóirat, amely jogalkalmazási, módszertani, elméleti tanulmányokkal, írásokkal, a nemzetközi tapasztalatok közreadásával szolgálja a személyzet és a börtönügy szakembereinek fejlődését.

Rendkívüli események és a sajtó

Talán periferikus területnek tűnik, mindenképpen említést érdemel azonban a média szerepe a börtönlázadások során. Szerencsére magyarországi tapasztalatokról nem tudunk beszámolni, azonban amerikai tapasztalatok alapján, valamint a szakirodalom (Tillson, 1994, Mahan, S.–Lawrence, R., 1996, Mohr, 1993) megállapításait figyelembe véve a következő stratégiát alakítottuk ki: Tervszerűen készülünk egy-egy ilyen esemény felszámolásának valamennyi aspektusára, és a biztonsági kérdések mellett prioritást biztosítunk a médiával való kapcsolattartásra is. Tudatosítottuk vezetőinkben, hogy rendkívül nagy a tájékoztatásért felelős szakemberek felelőssége börtönlázadás idején, hiszen „a média által közvetített hírek természetjellege, a tudósítások tartalma hatással lehet a folyamatban lévő zendülés kiteljesedésére, valamint a fogvatartottak és a börtöntisztviselők közötti tárgyalások eredményére, és az intézet feletti ellenőrzés helyreállítására”.

Kidolgoztunk egy kommunikációs stratégiát, amelynek alapján előzetesen feltérképezhetjük a szolgáltatandó hírek várható hatását. A zendülések kezelésére történő felkészülés alapvető részét képezi a tájékoztatásért felelős személy megfelelő kiválasztása és a feladatra történő felkészítése. Természetesen egy ilyen stratégiára nemcsak börtönlázadások vagy tüszszedés idején van szükség. A médiához való pozitív viszonyulás általában is alapvető fontosságú. Évekkel ezelőtt például egy tüszszedés felszámolása után – a népszerűség érdekében – rosszul használta fel a nyilvánosságot az akció egyik vezetője. Büszkén megosztott a médiával olyan operatív részleteket is, hogy a menekülők gépkocsijának benzinmértőjét preparálták, így a majdnem üres tank ellenére tele jelzést mutatott. Értelemeszerű, hogy ezt a trükköt soha többet nem lehet megcsinálni, hiszen ez könnyen munkatársaink életébe kerülhetne. Továbbra is az az alapállásunk, hogy semmiből sem csinálunk titkot, de a személyzet biztonságát nem veszélyeztetjük meggondolatlanul közreadott részinformációkkal.

Tanulságok

Információ nélkül az ezredforduló embere és társadalmi nem létezhetnek. Az emberi élet és a társadalmi folyamatok egyre bonyolultabbá válnak, egyre nehezebben érthetők és magyarázhatóak. Alig van olyan aspektusa mindennapjainknak, amelyet ne befolyásolna a média. Az emberek szubjektív biztonságérzetének alakulását, a bűnözéstől való fé-

lelmet a hazai és külföldi kriminológusok, valamint a közvélemény-kutatók egyértelműen a sajtóban megjelentek hatásának tulajdonítják. Legfőbb forrásnak az elektronikus és az írott sajtó bizonyul, mégpedig a következő sorrendben: rádió, televízió, újságok, majd csak ezután a más személyektől kapott szóbeli információ (Bóhm–Juhász–Szógyi, 1995). Érdekes ellentmondás, hogy Magyarországon a börtönökről legnagyobb számban az újságok tudósítanak, ezt a televízió követi és a sort a rádió zárja.

A tájékoztatásban élesen vetődik fel a kommunikátorok felelőssége: mind az elhallgatás, mind az egyes tények felnagyítása veszélyes hatással van az emberek biztonságérzetére. A sajtónyilvánosság valamiféle ördögi (?) játékszabályok szerint működik. Mi lehet a magyarázata annak, hogy a hír és vele annak hordozója, a tömegkommunikációs termék (mint áru) akkor adható el legjobban, ha sokkoló, miközben a józan ész és az ép erkölcsi érzék tiltakozik ez ellen? A szociálpszichológus erről a következőket mondja: „*Kulturálisan úgy vagyunk megkonstruálva, hogy a rossz hírekre vagyunk kiéheztve. A negativitás érdekes. Az egész világirodalom azt mutatja, hogy a jó hősök unalmasak. Van egy hipotézis, amelyet kialakít és a szocializáció során rögzít bennünk a zsidó–keresztény kultúrkör, hogy a világ igazságos és jóságos. Ebből adódóan az számíthat érdeklődésünkre, ami valamilyen módon felborítja ezt a várakozást*” (Csepeli, 1996). A tömegkommunikáció fogyasztójának ezt a várakozását használja ki néhány szerkesztő. Az ő szemükben csak a példányszám, a nézettség, illetve a hallgatottság a mérvadó. Sajnos az újság készítőit egy-egy cikk hatása nem érdekli, nem tartják feladatuknak ennek mérlegelését.

Ugyanakkor a tapasztalat azt mutatja, hogy a büntetés-végrehajtás irányító tisztviselőinek (döntéshozóinak, központi és intézeti vezetőinek) a médiához való ellenséges viszonyulása, vagy a kirekesztésükre tett próbálkozása nem kívánatos eredményre vezet. Ezt a tényt felismerve – a saját érdekünkben is – törekednünk kell a médiával való jó együttműködés kialakítására. A kölcsönösen táplált „ellenségkép” csak megnehezíti, esetleg lehetetlenné teszi a büntetés-végrehajtás egyik legfontosabb feladatának – a reszocializációs törekvéseknek – a megvalósítását. Napjainkban több olyan, a média és a büntetés-végrehajtás kapcsolatát elemző kutatás is indult, amelyeket egyetemisták és külső kutatók végeznek. Ebben a formában is erősíteni kívánjuk a külső kontrollt, másrészt számítunk arra, hogy a feltárt összefüggéseket fel tudjuk használni majd további munkánk során. Megítélésünk szerint mindenekelőtt egy átgondolt kommunikációs stratégia kidolgozására és ennek megfelelő, egyértelmű szabályozás kialakítására van szükség, amelynek alapján tisztán láthatók lesznek a nyilatkozási hatáskörök, valamint a megosztható információkör. Az alapelvek, amelyeket a tájékoztatás során célszerű összehangoltan szem előtt tartani, a következők:

1. *A testület érdekei* (a büntetés-végrehajtás munkájának társadalmi elfogadtatása, az ideológiai és anyagi támogatás megszerzése, a törekvések tárgyilagos bemutatása, biztonsági szempontok).
2. *A büntetés-végrehajtás dolgozóinak érdekei* (a szakma presztízsének emelése, személyes biztonság, személyiségi jogok).
3. *A fogvatartottak érdekei* (a szabadulás utáni visszailleszkedés esélyének megteremtése, információáramlás biztosítása, személyes biztonság, személyiségi jogok).

4. *A sértettek és hozzátartozók érdekei* (kegyeleti jog, erkölcsi elégtétel, személyes biztonság, személyiségi jogok).

5. *A társadalom érdekei* (reszocializációt megkönnyítő szándék, illetve elfogadás kialakítása, a bebörtönzöttek külső kapcsolatainak ápolása).

6. *A média érdekei* (tájékoztatási kötelezettség, véleményformálás, „szenzációéhség”).

Érdemes végiggondolni, mit tegyünk akkor, amikor a média részéről rosszindulatú támadás éri a büntetés-végrehajtást. Nemzetközi vizsgálatok is igazolják, hogy általában a testületek nem tudnak megfontoltan védekezni, tapasztalataik arra intik a vezetőket, hogy a bírálatra nem válaszolni még mindig jobb, a magyarázkodás ugyanis szinte mindig ügyetlenséget sejtet, és eleve vesztes pozíciót eredményez. Természetesen a bírálatra nem válaszolni, a megszólításra nem reagálni ugyancsak bajos, legalábbis presztízavesztéssel jár (Németh–Münnich–Kő, 1996).

Célszerűbbnek látszik tehát megelőzni az alaptalan vagy a torzított hírek terjesztését. Természetesen nem az állami, illetve a politikai cenzúrára gondolunk. A büntetés-végrehajtásnak önmagának kell felkínálnia információt, kommunikációképesen bemutatni a reális helyzetet. Egy-egy rendkívüli esemény bekövetkezésekor pedig nagy hiba titkolózni. Sokkal jobb, ha a testület készít el egy olyan információs csomagot, amely tartalmazza az összes publikus információt, és ezt megküldi az országos tájékoztatási irodákhoz. Ha az események lehetővé teszik, akkor célszerű a helyszínen tartani beszámolót, és ezzel egy időben lehetőséget biztosítani a médiának arra, hogy „élesben” tájékozódjon. A legfontosabb talán az, hogy nem szabad időt vesztegetni, a lehető leggyorsabban kell reagálni.

A gyakorlat egyre inkább megerősíti a média és a büntetés-végrehajtás kapcsolatáról azt a véleményt, hogy a korrekt és gyors tájékoztatással kialakítható a konstruktív együttműködés. Egymás értékeit tisztelve és lehetőségeit felhasználva elérhető az, hogy a közvélemény hiteles információhoz jusson, és annak alapján alakíthassa ki a véleményt.

Ruzsonyi Péter–Tari Ferenc

Felhasznált irodalom

Böhm–Juhász–Szőgyi (1995): A szubjektív biztonságérzet. Budapest, Kézirat. Tanulmány a BRFK megrendelésére

Csepli Gy. (1996): A kisebbségek diszkriminációja. RTF Figyelő, 1996/1.

Lukács T. (1979): Feljegyzések az élők házáról. Bp., Gondolat

Mahan, S.–Lawrence, R. (1996): Media mayhem in corrections: the role of the media in prison riots. *The Prison Journal* (76):420–441.

Mohr, G. C. (Chair). (1993, June 10.): Southern Ohio correctional facility disturbance cause committee findings. Columbus, OH: Author.

Németh–Münnich–Kő (1996): A bűnözés lenyomata a magyar sajtóban. *Valóság*, (12): 48–60.

Tillson, J. B. (Chair) (1994, March): Lucasville media task force report. Dayton, OH: Author.

Fekete-fehér

Üzenetek • Társkeresés • Levelezés a BörtönÚjságban

Öt évvel ezelőtt, 1992 áprilisában jelent meg először – a Heti Híradó jogutódjaként – a BörtönÚjság. Elismerést és kritikát a hetilap azóta – szóban – bőven kapott, átfogó, alaposabb elemzésére azonban a nyilvánosság előtt eddig nem került sor. Hajnal László Gábor arra tesz kísérletet, hogy az újság talán legizgalmasabb (legproblematikusabb?) oldalát, az elítéltek beleszólási (kapcsolatapoló) jogának színterét, a Fekete-fehér rovatcímű úgynevezett „negyedik oldalt” vizsgálja szociológusi aprólékosággal.

„A hirdetések csupán azokat a viselkedésmódokat tükrözik, amelyek már amúgy is megvannak a társadalomban.”
(Cambridge Enciklopédia)

A hírlapok története a XV. században kezdődik: nevezetesebb események alkalmával röpiratokat adnak ki, majd később ezt rendszeressé teszik. Az Augsburger Abendzeitung 1609-től lát napvilágot, míg a „pályakezdő” hazai sajtótermék II. Rákóczi Ferenc tábori újságja, az 1705-ben induló Mercurius Hungaricus. Az első magyar nyelvű lap Ráth Mátyás nevéhez fűződik: 1780-ban jelenik meg a Magyar Hírmondó. Folytathatnánk a felsorolást, de témánk szempontjából sokkal lényegesebb, hogy miképpen is alakul, formálódik a hirdetés, az a tevékenység, amelynek végzője a vele személyes ismeretségben nem lévőket tájékoztatja. Már a XVII. században is nyomdafestéket látnak rövid közlemények, de a műfaj igazi virágzása a tömegtermelés korszakának beköszöntével, a fogyasztási javak „cégéreskedésével” veszi kezdetét. Másfelől mind nagyobb teret hódítanak az üzenetek, a társkeresések, vagyis ati-

pikusan egyhasábnyi szélességű szövegek.

Megannyi kémregény (film) izgalmas fordulatai közé tartozik, hogy sikerül-e hasznosítható információt csempészni a néhány soros, látszólag semleges mondatokba. Említhetjük a szerelmi találkozások ilyenén egyeztetéseit is, hiszen a féltékeny férjek, feleségek gyanakvásait csak így lehet(ett) kijátsszani. A társkeresések, házassági hirdetések esetében újságtípusonként ugyan, de mindmáig alkalmaznak egyfajta „illemkódexet”, bár mostanában az egyre bővülő bulvársajtó kiadóit csak a bevétel érdekli és nem törődnek a szövegek gusztustalanságával, „célratoróságával”. Akadnak viszont – ki tudja, meddig – kivételek, ahol még nem teljes a szabadság (szabadosság!), mert például az utcán is vásárolható hetilap, a BörtönÚjság esetében számtalan szempontra kell figyelni.

Dr. Farkas Tibor főszerkesztővel több alkalommal latolgattuk amiérteket, hiszen szü-

kebb és tágabb szakmai körökben korántsem egyértelmű a nyilvánosságot (is!) kapott üzenetek megítélése. A BÚ utóbbi évfolyamainak áttanulmányozása után nyolc kérdésre kértünk tőle választ.

– *Mióta létezik a 4. oldal, hogyan született az ötlet és legfőképpen milyen céllal?*

– A BÚ megjelenésétől indítottuk, kezdetben olyan állandó szöveggel, amelyben arra intettük a levélírókat, hogy szövegeikért kizárólag ők felelnek. Ez a sajtószabadság csodálatos légkörében, hangulatában született ötlet volt, de ettől persze a szerkesztőség felelt a Fekete-fehér oldalakon közöltékért is. Célunk egyfajta párbeszéd kialakítása volt a börtönben lévők és a kintiek között, illetve azt az egyedülálló (ma is létező) lehetőséget nyújtja az elítélteknek, hogy panaszos vagy más tartalmú leveleik megjelenhetnek és ezért még szerény honoráriumot is kaphatnak. A külső–belső párbeszéd azonban nem szándékaink szerint alakult, mára leginkább az elítéltek panaszfóruma. Kezdetben azt reméltük, hogy ebben a rovatban a bentiek üzennek kifelé és fordítva, de napjainkban szinte csak az elítéltek egymás közötti véleménycseréjének adunk helyet, lehetőséget.

– *Általában hány üzenet érkezik hetente és azokból mennyi kap nyomdafestéket?*

– Változóan 50–100 üzenet érkezik és kezdetben sorrendben közöltük majd valamennyit, időnként egy teljes oldalt is megtöltve. Ma is elsődleges az érkezés sorrendje, de a gyanúsabb szövegeket már kihagyjuk és minden személytől csak két üzenetre adunk lehetőséget.

– *Előfordult-e, hogy „kívülről” akarnak valamiért gyorsan üzenni?*

– Gyakran megtörténik, és ha a tartalma nem ad okot kételkedésre, akár soron kívül is közöljük.

– *Némelyek szerint ez az oldal kiválóan alkalmas az ún. „rejtjelezett” szövegek közlésére is, hiszen a BÚ szabadon megrendelhető, sok helyütt vásárolható...*

– Ez a lehetőség elvileg fennáll, erre hivatkoznak a megszüntetést sürgetők is, ugyanakkor gyakorlatilag nincs sok realitása az egésznek, mert a rejtett üzenetek közvetítésére számos más lehetőség adott, a telefontól a levélig.

– *Kéthasábnyi terjedelem az üzenetek, illetve a társkeresők, és háromötödnyi részt kapnak az elítéltek hozzászólásai, véleményei, kritikai észrevételei. A büntetés-végrehajtási intézetekből érkezett leveleket ellenőrzik-e a fogva tartás helyszínén, vagy előfordulnak-e későbbi „javítások”?*

– Akadnak börtönök, ahol szigorúan ellenőrzik a leveleket, sőt el sem küldik azokat, máshonnan viszont, például a Gyűjtőből, bármilyen tartalmú küldeményt továbbítanak. Említhetnék negatív eseteket is, de nem akarok.

– *A bírálatoknak, vitáknak vannak-e olykor jogi következményei, előfordulhatnak-e vizsgálatok, van-e felelősségre vonás?*

– Alkalmanként igen, bár ezek nem jogiak. Megjavul a koszt, elbocsátják a boltost, és így tovább. A megjelent írás tartalma miatt az elítéltet nem vonhatják felelősségre (az ilyen jelzéseknél erőteljesen fellépünk!), de más módon érheti őket hátrány, és az nem bizonyítható, hogy fenytésük a levelükkel függ-e össze.

– *Tudják-e, hogy kik rejtőznek a bece-, illetve az álnevek mögött?*

– Ez nem érdekel minket.

– *Milyen visszajelzéseket kapnak a 4. oldalon közöltekről?*

– Az elítéltek szeretik, ez a kedvencük, de a személynak más a véleménye.

Rejtett meggyőzés

Kezdjük egy kicsit messziről. A tudat-alattira ható reklám (subliminal advertising) alig észrevehető hirdetés, általában egy márkanév vagy parancs ezredmásodpercig tartó felvillanását tartalmazza. Olyan hangüzenet formájában jelenik meg, amelynek frekvenciáját az emberi fül nem érzékeli, de az ingerküszöb alatti illetén hatások alkalmazása már az 50-es években komoly riadalmat keltett a gazdaságilag fejlett nyugati államokban, ezért tiltják is mindmáig alkalmazásukat. Magyarországon nincs ilyen törvény, tehát a képzett szakemberek – ha van erre igény és megfizetik őket – bármikor képesek – telekommunikációs úton – messziről is befolyásolni a gondolkodási folyamatokat, a viselkedést, az érzelmeket, akarathiányos cselekvéseket.

De most ne menjünk túl távolra!

A BÚ 4. oldalán közölt üzenetek egyik jellemzője (avagy érdekessége), hogy a kapcsolatot illetén módon keresőkben az átlagosnál jócskán erősebb a szereplési vágy, a bizonyítani akarás szándéka: „Lásd – a nyilvánosság előtt is vállallak...” Netán éppen fordítva: „Magszgyenyítelek a világ előtt, amiért...” Elsősorban az iskolázatlanabbak vélik fontosnak az újságot mint a keresések, szerelmi vallomások, szakítások stb. bejelentésének fórumát, de számos család(tag) szinten csak így ápolja, erősíti a rokoni kapcsolatokat. A fegyházban lévő gyerek a büntetését töltő szülőnek:

Liszkának, Kalocsára, a 171. zárkába: Drága édesanyám, kívánok neked erőt, egészséget, mielőbbi boldog szabadulást! Nagyon szeretlek. Fiad, Csaba, Kőhidáról.

Lényegesen gyakoribbak a testvérek üzengetései:

Tejfel Bélának, Márianosztrára: Drága öcsém, kívánok neked nagyon boldog új élet. Bátyád, Feri.

Reginának, a Markó 25. zárkájába: Megkaptam a képeslapodat, de az én levelem visszajött. Írjál. Nővéred, Olga, Mélykútról

Horváth Jenőnek, Sajópetribe: Bátyuskám! Ha bent vagy, jelentkezz! Már tudomásomra jutott, hogy édesanyánk meghalt. Kérlek, légy erős és kitaró. Nagyon hiányzol, szeretnélek látni. Kérlek, írjál. Húgod, Gyöngyi, Kalocsáról

Az ilyen és ehhez hasonló szövegekre a későbbiekben még visszatérünk, mert a legtöbb bő három évfolyam alaposabb bogozgatása közben (után) arra a következtetésre jutottunk, hogy általában féltucatnyi változata van az üzeneteknek. Családtagok: szülők és gyerekek, testvérek, házastársak, rokonok.

Eze(ke)n belül viszont óriási a kavarodás, hiszen az ország egyik végétől a másikig keresik (főleg bentől) hozzátartozóikat, és gyakran úgy jut tudomásukra szeretteik jogerős ítélete, hogy a BÚ-ban olvastak erről, netán éppen az Üzenetek rovatban látták nevüket.

Beri Zoltánnak, Bernátkútra: Kedves Öcsém! Nem tudom elképzelni, miért nem írsz. Jó lenne, ha hírt adnál magadról. Bátyád, Indián, a Gyűjtőből

Orsós Jánosnak, Sopronba, 8/500. z.: Kedves Bátyám! Mielőbbi boldog szabadulást kívánok! Írj, a címem: 2407 Dunaújváros, Bernátkút, 2/9. z. Bogdán György

Figyelemre méltó jelenség (tény!), hogy a közvetlen családtagok körében is mennyifele név lelhető; a Rostásnak lehet Erdélyi vagy Kolompár nevű testvére, anyja. Olykor pedig az a döbbenetes, hogy egész famíliák kerülnek rács mögé, aztán Mélykútról, Kalocsáról, Kőhidáról, Vácról, Szegedről, Márianosztráról vagy máshonnét üzeneteknek jóságos szavakat, netán dörgedelmeket:

Sztojka Csabának, Szegedre, 7/145. z.:
Drága bátyám! Örülök, hogy írtál. A fényképen úgy nézel ki, mint Sylvester Stallone. Kívánok a hátralévő időhöz sok türelmet, s egyben mielőbbi szabadulást! Húgod, Mónika

Sárközi Andrásnak, Sárközi Józsefnek, Petrovics Jánosnak és Dudosnak, Tökölre, valamint Mezei Elemérnek, Soltra: *Mi van veletek? Nincs borítékotok? Küldjék? Hamarosan kint leszünk! Írjatok! A Helga öccse*

Varga Bélának: *Kedves öcsém! Megtudtuk, hogy sajnós te is bekerültél. Ha megkapod az üzenetünket, kérlek, írj. Címünk: 1475 Kozma u. 13. Pf. 22, B/2. 3/323 Bátyáid, V. Tibor és F. Ernő*

Elmélyültebb lélektani eszme-futtatást érdemelnének a túl gyakran és szinte betegesen megrögzött hírelgetők. Sopronkőhidán Andrasek József együtt tölti büntetését apjával és testvérével, míg felesége Kalocsán volt 1993-tól 1997 februárjáig. A család rablásért kapott pár esztendő, és A. J. elhatározta, hogy a BÚ 4. oldalán, amikor csak teheti, rövidebb-hosszabb formában ismételteti:

Drága Anyucim, már-már beleörülök abba, hogy mennyire hiányzol, s hogy nem lehetünk együtt! De ne szomorkodj, egyszer nekünk is felragyog a nap, és akkor senki, de senki nem választhat el bennünket! Az irántad való szerelmem többet jelent nekem a világ összes kincsénél! Mi már megszenvedtünk egymásért, ezért nincs hatalom, ami visszafogna abban, hogy kint az életed boldoggá tegyenem! Szerető férjed

Drága Apucikám! Kívánok neked nagyon sok erőt, egészséget, sok boldogságot és a hátralévő időhöz sok kitartást! Számomra csak te létezel. Nagyon szeretlek és hiányzol! Légy jó, ne add fel, mert nemsokára együtt lehetünk. Feleséged

Andrasek József áruellenőr az intézmény szövedéjében, 18 jutalma és 2 fenyítése van.

Elvégezte a 8 általánost, de más iskolai végzettsége nincs. Testvérével együtt dolgozik, apjával is találkozik gyakran, feleségének viszont szinte naponta küld levelet: tetemes pénzébe kerül a postaköltség (havi 1500-2000 Ft), mégsem takarékoskodik, inkább kevesebbet spájzol. Rövidesen szabadulnak mindketten, és csak találgatni lehet, hogy jelentkeznek-e a jövőben ilyen hűségesség meg-nyilatkozásokkal mások.

„Mély sírba vessetek...”

Az üzenetek sajátos változataihoz tartoznak a szenvedő gondolatok, a „falvédő-szövegek” bugyutaságával fogalmazott sorok, újabb bizonyítékul annak, hogy a stílus maga az ember.

A gyűlölet és szeretet kategóriájába tartozó sóhajtozások érdekessége, hogy a nagy kitarulkozások nem mindig ugyanannak a személynek szólnak és akadnak jócskán csalódott hangvételű szemrehányások, fenyegetések, bár ezekben is egyfajta remény fogalmazódik meg.

Burbucs Tündének, Kaposvár, 28. z.:

Boszorkány! Sokak lelkét tönkretetted már, köztük van az enyém is. Próbálg igaz szívből szeretni, mert aki másokat tönkretesz, az saját maga sem lehet boldog soha! Miki, Zalaegerszegről, 16. z.

Nagy Lászlónak, Debrecenbe: *Szomorú ez az év, másoké, ami szép. Egy drága szempár hiába néz le rám, a szívem mindig csodákra vár. Megáll az idő, megáll az ész, amikor a szemed reám néz. Örök hűséggel: Matyi Kati, Debrecenből*

Marasovszki Bélának, Szegedre: *Most már hull a megsárgult levél, éjszakánként sír a fáradt őszi szél. Hallgatom a szél síró hangját, nagyon várjuk, hogy eljőjön a szabadság. Sípos Julianna*

Fekete Bárányak, Sopronba: Titkon szívetem most neked adom, vedd el, fogadd el, ha nem, belehalok. Csillagfényed, Mélykútról

Egy hűtlen lánynak, Árpádra: Gyűlöllek és szeretlek! Miért? Nem tudom én sem, de érzem, így van ez, és a szívem élve keresztre feszít. Landó, a Gyűjtőből

A leszbikus és homoszexuális kapcsolatok erősítésének, igazolásának is fontos terepe lehet a 4. oldal, ha azt üzeni a „kedves”, hogy nincs másokkal közösködés, kerüljön akárhová a zárka-, de még inkább ágytárs. A „téged simogat minden gondolatomban... – Éjjel-nappal csak a fényképedet nézem, és...” kezdetű szomorkodások garmadájánál nem nehéz kikövetkeztetni, hogy mit jelenthet az ún. azonos neműeknél a *Jó rabtársad* aláírás, illetve az illetén mondatok:

Piroskának, Debrecenbe, 50. z.: Mélysírbába vessetek, ha egyszer meghalok, nehogy könnyet lássak vagy jajszót halljak ott! Elég ezt a földön elviselni, ha meghalok engem hagyjatok pihenni. Mielőbbi boldog szabaddulást! Edina

Edinának, Kalocsára, 200. z.: Mert könnyörtelen világ ez, mi lassan darabokra tép, e vadul lüktető borzalom eltorzít mindent, ami szép. Találkozunk újra, a szabad életben. Kati, Móni

A további részletes idézetek közlésétől eltekintünk, mert alkotmányos kötelezettség a másság tiszteletben tartása. Nincs szándékunkban jogsértőnek lenni, noha csábítanak a lehetőségek, hiszen a BÜ 4. oldalán olvasható üzenetekben tallóztatva éppúgy előfordulnak a lebukási lehetőségek, mint a szöveglopások (plágiumok). Első változat:

Kiss Zoltánnak, a Gyűjtőbe, 230. z.: Mind a ketten tudjuk, hogy sokáig nem bírjuk. Vagy te, vagy én, egyszer úgyis megbocsátunk. Ahol abbahagyjuk, majd ott folytatjuk, mert egymás nélkül mi már élni úgy-

sem tudunk. Szeretlek, nagyon hiányzol. Andi, Debrecenből

A második változat pár hónap múltán: *Nagy Máriának, Hajdunánásra: Mindketten tudjuk, hogy sokáig nem bírjuk. Vagy te, vagy én, egyszer úgyis megbocsátunk. Ahol abbahagyjuk, majd ott folytatjuk, mert egymás nélkül mi már élni úgysem tudunk. Gyuszi, Vácról*

Ez a szöveg 1994 szeptemberétől 1997 januárjáig hétféle változatban kapott nyomdafestéket, ami azt jelenti, hogy lopkodni egymástól nemcsak tárgyi értékeket szoktak az elítéltek. Ám az önmagukat szerelmi téren (is) dörzsölnék vélő zsványok jókorákat tévednek a hétköznapok gyakorlatában, és majd’ mindig lebuknak, ha nyilvánosan (haj)bókolnak kedveseiknek. A szabad életben talán következmények nélkül változtatják partnereiket (poligámia), de a rács mögött veszedelmes – lehet! – a heteroszexuális igény. Nem a BÜ feladata elősegíteni a lebukásokat, ám a véletlenek – beérkezési sorrend! – komoly kockázatok forrásai lehetnek.

Drága Masnis! Nagyon fáj a búcsúzás, imádlak és nagyon féltetek. Amióta visszajöttem, csak rád gondolok. Szeretlek. Tulipánod, Sopronkőhidáról

Nagy Juliannának, Kalocsára: Drágám! Ne felejtse el, hogy nagyon szeretlek, kérlek, tarts ki, és ne hagyj, hogy mások közénk álljanak. Hidd el, amit megígértem, meg is tartom. Tulipánod, Kőhidáról.

Az iméntinél is tisztább „bukfenc” példája:

Kolompár Katinak, Kalocsára, 172. z.: Drága szerelmem! Kérlek, higgy nekem, én senkinek nem küldtem fényképet! Valamelyik csinálja ezt velem. A szívem csak a tied, mindörökké. Csókollak. Vándor, Márianosztráról.

Vándornak, Márianosztrára: Édesem,

nagyon boldog vagyok, hogy megismerhettek! Éjjel-nappal a fényképedet nézem! Ölelek, puszillak: Erzsíd

A jóhiszemű szociográfusnak is lehetnek kételyei, sőt..., de a jókora halomnyi papírhalmazt rendezgetve (1994-től 1997 januárjáig, a 3 év + egy hónap és ez szorozva a hetekkel, az = 160x4. oldal) igyekeztünk távol tartani magunkat az elfoglaltságtól. Olykor azonban reánk telepedett a kételkedés, mert – ahogy korábban említettük – a házas-, netán élettársak kapcsolatait elbizonytalaníthatják a „börtönbarátságok”. A férj azt az üzenetet olvashatja, hogy „csak veled, imádlak, hercegem,” de az asszony két nőnek is azt ecsetelgeti: „Várj reám...” A családfe megértően fogadja a BÚ hasábjain látottakat.

Kincsem, nagyon jó lenne, ha eldöntenéd, hogy én kellek-e neked, vagy más kapcsolatok. Egyet ne felejts, én még most is szeretlek! Dönts belátásod szerint!

Azt még találgatni is nehéz, hogy mi léssen a kinti életben a komolynak hangoztatott imádatokból. Az elítéltek belső világát, a szűkebb és tágabb környezet iratlan törvényeit nem ismerők többsége aligha tulajdonítana komolyabb jelentőséget az „add vissza a baruhát” gyerekes civakodásoknak, ám a börtönökben borzalmas végkifejletei lehetnek az aprócska csínyeknek is. A soktucatnyi elkeseredett kérésből csak a legjellemzőbbeknek adunk helyet, mert most sem törekedhetünk a teljességre. Nézzük csupán azt, hogy milyenek a szakítások és azok nyers következményei!

Pap Lászlónak, Állampusztára: Drága Lacikám! Nem tudom, miért küldöd vissza a levelem, pedig még mindig csak te vagy nekem! Szeretlek! Bocid, Kalocsáról

Szalka Györgynek, Debrecenbe: Semmit nem tudok rólad, hiszen olyan nehezen válsz a leveleimre! Légy korrekt: ha találtál

valaki mást, írd meg nekem! Puszi: Rozi, Kalocsáról

Albert Csabának, Sopronba: Kedves Csaba, nem tudom, mi az oka, hogy nem válsz a leveleimre. Talán megbántottalak? Bogdán Mária, Kalocsáról

Balogh Gizikének, Kalocsára, a 303. zárkába: Mi van veled, Életem? Miért nem írsz? Csak ennyi volt az egész? Írj! Csinos, a Gyűjtőből

Baranyai Miklósnak, Kaposvárra, 32. z.: Miért nem írsz, pedig megígérted? Én rengeteget gondolok rád! Sok kitartást kívánok! Farkas Hedvig, Mélykútról

Kiss Lászlónak, a Gyorskocsiba: Laci! Nem tudom, mi van veled, miért nem kapok levelet tőled. Légy jó! Régi barátnőd, a Markósból

Török Zsuzsannának, Kalocsára: Kedves Zsuzsa! Megkérlek, hogy ne írd több levelet. Rácz Ferenc, Szegedről

Rostás Miklósnak, Bernátkútra, 2/27. z.: El sem tudom képzelni, mi van veled, miért nem írsz? Vagy csak ígéreteid voltak, amiket nem is akartál betartani? Barátnőd, Kalocsáról

Kanalas Miklósnak, Nyíregyházára: Tönkretettél egy izzó szívét, mondd, nem fájaz neked? Még idebent is kegyetlen tudsz lenni? Hát mi történt veled? Tanulj meg szeretni, mert azt még nem tudsz! Feleséged, kit elhagyál e nehéz helyzetben

És így tovább, szinte a végtelenségig. Aligha van még egy olyan sajtótermék Magyarországon, ahol a mondatok végén ennyi lenne a felkiáltó- és kérdőjel. Különböző érteleme nincs számolgatni. Elképzelhető, hogy akadtak korábban iskolák, ahol kevésbé törődtek a tanárok a pont jelentőségével? A nevelőintézetekben és a kisegítő iskolában végzetek java része napjainkban imígyen fejezi ki indulatait.

Csodák pedig nincsenek

A BÚ 4. oldalán hétről hétre közöltek sokféleségét elemezve nyitott kérdés maradt, hogy a családtagok, a barátok, a szerelmesek, a kapcsolatot keresők üzeneteinek csoportosítgatásakor van-e, lehet-e a jelentkezésen túl más célja is a nyilvánosságának. Az ún. „rejtjelezett” szövegek közlésével kapcsolatosan a főszerkesztő kifejtette véleményét, hogy az elítélteknek erre nincs különösebb okuk, de némelyek valószínűleg vélik ezt a veszélyt. Elsősorban a nevelők tartanak ettől, mert szerintük a rabok egy része azzal tölti a nap 24 óráját, hogy kibabrálásokon törje a fejét. Kétségtelen: a pár soros mondatokban elbújthatók bizalmas értesítések úgy, hogy senkinek nem ötlük szemébe a „kódolás”. Nem soroljuk a példákat, csupán a legismertebb módszert említjük, nevezetesen azt, hogy az olvasásnál az abc betűinek a meglévő előtűnek vagy utántűnek kell lennie, esetleg mindig a másodiknak, harmadiknak, stb. Ehhez viszont szükséges korábban megállapodni és főként gyakorolni, továbbá nyugodt helyen (zárkában) lenni, ahol nincs miért tartani a vamerolástól, hiszen az efféle „kereszt-rejtvény” föltűnhet a társ(ak)nak.

A túlzottan munkaigényes rafináltságokra nincs hatalmas igény, mert a fontosabb üzeneteket elmondhatják a látogatóknak; a lehetőségek valóban végtelenek, de ha mégis előfordul(ná)nak titokzatoskodások, nem jelentenek komoly veszélyt. Akik erre hivatkozva akarnák megszüntetni a 4. oldalt, bizonyára nem veszik a fáradságot a rendszeres odafigyelésre, legföljebb a hajdani rendszer politikai, szakmai (ki)képzéseinek hallottak teszik őket gyanakvóná, hogy mekkora baj lehet a „szájtátiságból”. Ajánlatosabb arra fi-

gyelni, hogy melyik fogvatartott miért idegebb a szokásosnál.

Kolompár Líviának, Mélykútra: Nem haragszom rád, de nem írok, mert én már megtaláltam az ideális, tökéletes leendő feleséget, aki számomra a jót, a szépet és a boldog, börtönmentes jövőt jelenti. Úgy hallottam, már te is megtaláltad a párod. A fényképeimet pedig légy szíves küldd vissza! Szia! Lottó, Márianosztráról

Holecz Hajnalkámnak, Egerbe: Úgy éled a jelent, hogy a jövőben megbánás nélkül emlékezhess a múlt. A te Lottókád, Márianosztráról

Angélának, 427. z.: Nem foglak soha elfelejteni! A fényképetet tartsd meg, és ha szabadulsz, írj feltétlenül! Szeretlek! Hűségess lo-vagod: ARN

Sárosi Ilonának, 280. z.: Ica! Miért nem küldöd vissza a képetet? Én visszaküldtem a tiedet! Tudod, ki vagyok?

Tóth Anikónak, Kalocsára: Küldd vissza a fényképetet, amit tavaly augusztusban küldtem neked a Gyűjtőből. Címem: B. Sándor, 9407 Sopronkőhida, Pf. 632

Patkó Bandinak, Babosnak: Úgy tudom, bent vagy valahol. Ezúton, AGRO-HOTEL jeligére közöld az üzenetted között a címed, hogy írni tudjak! Szerelmed, Mélykútról

Komoly érték a fénykép, különösen a nagyidősöknél, mert a büntetésüket töltve ritkán van lehetőségük fotók készí(t)etésére. Márpedig – főleg a fiatalabbak – fontosnak vélik a társkereséseknél, hogy bizonyíthassák „hercegségüket”, kigyúrtságukat, szépségüket, formás alakjukat. Sokan hisznek a csodákban, hogy szerelem az első látásra és majd a szabadulás után pótolják az elvesztett örömeiket, de kevesen tartanak ki a „nagy” találokzásig. Az *Üzenetek* rovatban is jelentős mozgás, a kicsapongás és megcsalás, „Ha fontos vagyok neked, jelentkezz!” fölszólítá-

sok, aztán jönnek az alig titkolt lépésváltások, bár ilyenkor gyakoribbak a becenevek módosítgatásai. A Cuna, Vendi, Petya, Rocco, Szesz, Rocky, Répa, Jóka, Kincsó, Lottó és még néhányan keveset törődnek a többnejűség formásaival, de akadnak ilyenek a nők között is.

Kökény Sándornak, Márianosztrára: Drágám, nagyon szeretlek, ugye, érzed? Rita, Kalocsáról, 172. z.

Baloghna, Szolnokra, 18. z.: Kívánok a tárgyalásodhoz nagyon sok sikert és mielőbbi boldog szabadulást! Aki nagyon sokat gondol rád: Rita, Kalocsáról, 172. z.

Mindkét szöveg 1996. február 23-án jelent meg, egyazon hasábon. Ez a Rita mások idegeit is örömmel sikálgatta társaival: különösen a kalocsai „hölgyek” a lelkes legényugratók.

Kolompár Pálnak, Márianosztrára, 301. z.: Drága Tomikám! Adok egy tippet: tanulj meg írni, én majd megtanulok olvasni. Ebből a kettőből lesz egy szép levelezés. Lila masnis, Kalocsáról

A mélykúti „lányok” kevesebbet tréfálkoznak, általában hűségüket hangoztatják, „*Benned megtaláltam az életem értelmét!*” és ügyelnek arra (vagy inkább a nevelőtisztek), hogy ne kerülhessenek a szerkesztőségbe „illetlen hangvételű” levelek.

Az Üzenetek alatti maradék helyen van a *Társkereső*, ami nem választható el az iméntitől, mert „visszaköszönnek” a nevek, a szófordulatok, az elképzelések. Ez a rovat javarésztben a férfiak terepe, és előfordulnak meghökkenő esetek. Most nem a fantázia végtelenségét igazoló hantákra gondolunk, netán olyasfélékre, hogy „szélhámosok kíméljenek”. Az 1995. március 24-i számban kapott nyomdafestéket:

Hívő társaimnak üzenem, hogy továbbra is maradjanak az igazságos úton. Orsós Sándor, a Gyűjtőből

A vallásos elítélt majd 2 évig nem jelentkezett a nyilvánosság előtt ám a BÚ Társkereső rovatában, 1997. január 17-én ez a szöveg olvasható:

Kedves ismeretlen, keresztény lány! Ha a Máté evangéliuma 22:36., 37., 38., 39., részek szerint élsz, illetve a 25:36. verse szerint tudnál cselekedni, kérlek, segíts, hogy megerősödjek és megismerjem Isten szeretetét! 37 éves, 175 cm magas, cigány származású. Jézus Krisztus felé haladó férfi vagyok. Ha megosztod velem a hitet, akkor írd. Címem: Orsós János, Sopron, Pf. 632, 13. nev. csop., 401. z.

Hatalmas erő a kíváncsiság és feledékenységünket szégyellvén, fellapoztuk a Bibliát, hogy megsegítsük emlékezetünket, mert hajdanán, a konfirmálásra készülődvén tanultunk erről mint a legfőbb krisztusi törvényekről. Így szól a 22:36–39. fejezet:

„Mester, melyik a nagy parancsolat a törvényben?” Jézus azt válaszolta: „Szeresd az Urat, a te Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből és teljes elmédből. Ez az első nagy parancsolat. A második hasonló ehhez: Szeresd felebarátodat, mint magadat.”

Lapozzuk tovább az Újtestamentum oldalait! A 25:36. részben az lehetsé, hogy „mezítelen voltam és felruházatok, beteg voltam, és meglátogattatok, börtönben voltam, és eljöttetek hozzám”.

Hát igen... ami azt illeti, elgondolkodtat az efféle próbálkozás, de különösen akkor lenne érdekes, ha kitudódnék a múlt, hogy hanyadszorra és miért adott a földi bíróság néhány évet. Mi viszont ne ítélkezzünk hitbéli ügyekről: csupán érdekesség gyanánt említettük, miként tesszük ezt a másik véglettel, az 1996-os szilveszteri badarsággal.

Fejlett mikroszkópos technikával rendelkezem, kutatom azon narkós, közveszélyes, ideggylene, szagtalan elítélt nő ismeretségiét, aki hű társa lenne egy erősen kopaszodó, hályogfejű, tüdőbajos politikai fogolynak, aki nemcsak magyar, de belga is. A nő lehet kancsi vagy üvegszemű is, mert mellettem nem lesz kilátási lehetősége. Mindazonáltal várom azt a jól idomított házastársjelöltet, aki nem fél a sötétben, mert az életben és a lakásban a fény csak én lehetek. (Márpedig én keveset tartózkodom odahaza, ezt mi sem bizonyítja jobban, mint a hajhullásom a börtönévektől.) Írhatsz te kedves borbarátnőm, MOGYORÓVESSZŐ jelisére a szerkesztőségbe!

Ez jó szöveg, egyfajta paródiája a komolyság látszatát keltő szándékoknak, hogy egy-két-három gyermek nem akadály (jól jön a családi pótlék), a hölgy lehetőleg első bűntényes legyen (máskülönben kikupálódik a sitten), elvált vagy egyedülálló nők levelét várják (vajon mi a harmadik lehetőség?), és a kor nem akadály (valóban: huszoneves férfiak közlik igényüket: 25-től 40 esztendősig). Elég gyakran ismételtetik, hogy kalandorok, szórakozni vágyók ne jelentkezzenek, előfordul a „Feddhetetlen múlt és tiszta erkölcs” jelige is, de ami a csúc: Semmi esélye nincs annak, aki csomagküldéssel kezdené az ismerkedést. Lám csak, mennyire fontos az önértzet és a tájékozottság, hiszen a fiatalabb rabok kihangsúlyozzák, hogy „Mélykútiak előnyben”, különösen a volt állami gondozottak. Mások őszintén közlik szándékukat:

160 cm magas, szőkésbarna hajjú, sportos testalkatú, 19 éves srác vagyok. Jelenleg börtönbüntetésemet töltöm, amelyből 1999 szeptemberében szabadulok. Ezúton keresem azt a 18–25 év közötti lányt vagy roma nőt, aki szívesen levelezne velem bármilyen témáról. Független vagyok és nőtlen. Remélem, talállok olyan hozzám való magányos hölgyet, aki

szabadulásom után szívesen befogadna. Bari József, 9407 Sopron, Pf. 632, 1/2., 88. z.

Rendszeresen jelentkeznek a jótékonyaságukra hivatkozó civilek is (sok közöttük a tanyán, kis településen élő), mert abban reménykednek, hogy a szorult helyzetben lévők, a társtalanságba érkezők közül talán inkább jelentkeznek, mint a kinti magányossággal viaskodók seregéből.

Segítséget és barátságot ajánlok fel olyan elítélt hölgynek, aki jó magaviseletért pár nap jutalomszabadságot kapna vagy most szabadult, de nincs hová mennie. Én barátsággal befogadom. 57 éves, 175 cm magas, 80 kg, barna hajjú, barna szemű, nem dohányzó, nyugdíjas férfi vagyok, egyedül élek, senkim sincs. Várom jelentkezését a következő címre: Vigh József, 1214 Budapest, Simon st. 1/A

Ami azt illeti, komoly merészség, de még inkább nagy meggondolatlanság az efféle őszinteség, hiszen fölfigyelhetnek a lapot más szándékkal olvasgatók is. Ugyanakkor lehet csapda, beugratás, egyfajta „merítés”, hogy kik, honnét jelentkeznek, mert a nincstelenül szabadultakból köny-nyedén toborozhatnak futtatható lányokat. Ez persze csupán találgatás, de nem ok nélkül. Nézzünk másik példát.

Sziasztok, lányok! Azt hiszem, a nevem nem ismeretlen azok előtt, akik olvasni szokták a BÚ-t, hiszen ez már a harmadik társkereső hirdetésem! Az előző kettő válasz nélküli maradt, vajon miért? Lehet, hogy nem azt írom, amit a legtöbb sorstársam; a testem Stallone, a fejem pedig Alain Delon! Sajnálatlaltal veszem tudomásul, hogy sok lány itt is arra a férffra bukik, aki szebbnek és izmosabbnak adja elő magát, pedig annak a fele sem igaz. Így megpróbálom újra: tartós kapcsolatra vágyó hölgy jelentkezését várom, aki '97 végén szabadul és levelezne velem. És aki

utána bepillantást szeretne nyerni az élet rejtelmeibe. Bízom benne, hogy vannak még olyan nők, akiknek nincs „homályos” kapcsolatuk... Címem: Balogh Zsigmond, 1475 Budapest, Pf. 22, A/5., 339. z.

Hol vannak a nők, a hölgyek, a lányok, a bánatos özvegyek, az elvált asszonyok? Jó, ha félevenként fölbukkan egy a másik nem képviselőiből, de hirdetések szövege lényegesen tárgyilagosabb a férfiakénál. Feltehetőleg szándékaik is komolyabbak, mert nekik a társ más jelent(het) mind a börtönben, mind pedig szabadulásuk után az ágybéli örömek mohóságánál.

Alacsony termetű, 47 kg, szőkésbarna hajú, kék szemű, 28 éves fiatalasszony vagyok, két gyermek anyja. Levelezés, később komoly kapcsolat céljából keresem azt az elvált vagy nőilen férfit, aki szívesen levelezne velem és őszinte megértésre, szeretetre vágyik. Első bűntényes vagyok, és nagyon egyedül érzem magam. Sokat csalódtam már az életben. Korkülönbség nem számít, civilek és fogvatartottak egyaránt írhatnak, de fényképes levelek előnyben! Címem: Földi Magdolna, 6301, Kalocsa, Szent István út 24–26., I/248. z.

38 éves, csinos, intelligens, barna hajú és szemű kalocsai boszorkány keresi párját civil vagy elítélt férfi személyében, 50 éves korig. Légy őszinte, jól szituált és kitartó, de tudj nevetni is! Ha magadra ismersz, ne tétovázz, írd nekem, akkor is, ha nem hasonlítasz Alain Delonra! Ne a külsőd, az érzelmi világod legyen szép! Minden válaszborítékkal ellátott levélre válaszolok! TÉLI TALÁLKOZÁS jelégére a szerkesztőségbe.

Ebben a rovatban 1994-től 1997 januárjáig csak egy olyan hirdetés volt, amiben feltétlenül szabták a legalább középiskolai végzettséget. Valamivel többször szerepelt igényként, hogy legyen a nő fehér bőrű, de szinte

valamennyi számban előfordul a kreol, roma önazonosítás, olykor kiegészítve azzal: „Beszélek cigányul, ha te is, az csak előny lehet.” Arról nem tesznek említést, hogy beások, oláhok, romungrók stb., ennél fontosabbnak vélik a haj- és szemszínt, a magasságot, a testsúlyt, a családi állapotot, a feltételezett szabadulás időpontját, a közhelyek özönét: „Azok a lányok, asszonyok jelentkezzenek, akik szeretik, ha szerethetnek.” De azért jól elvannak egymással ezeken a hasábokon, esetleg hisznek is abban, hogy „elmarasztalásuk” végeztével valaki várja őket.

Ez a világ egy dzsungel

A „Fekete-fehér” oldalon háromhasábnyi terjedelem jut az elítéltek (alkalmanként a nevelők) disputáira, a véleménycserekre. Minden esztendőben akadnak rendszeres „levelezők”: Varga László Lőrinc, Katus Ferenc, Frodó, Árki János, Hicsár József, Balogh Vendel, Pásztor András, Cs. T. N., Lovász Gyula nevét érdemes említeni, bár közülük sorolható az 1993 márciusában kezdődött kálváriáit ecsetelgető Varga László is.

Néhány cím, csak úgy találomra a három évfolyam lapjairól: Megelőzés vagy megtorlás? Látványos javulás, Egyenlőtlen esélyek, Ez a világ egy dzsungel, A szabadság (édes) íze, Keserű aperitif, Nincs zsványbecsület, Eltűnt levelek nyomában, Súlyosbító körülmények.

Azt nem részletezzük, hogy a pallérozott hangvételű észrevételeket, panaszokat miként „gondozták”, „stilizálták” a szerkesztők, de a lényegen ez jottányit sem változtat, mert a témák, noha „belterjesek”, az érem valamennyi (három) oldalát mutatják nyers kíméletlenséggel. A belső homoszexualitás, mint a megvallás és tagadás esetei („Nem meleg-

szünk”) ritkán kerülnek terítékre, akkor is meglehetősen kényeskedéssel, hiszen „A homokosok igenis vigyáznak jó hírnevükre, nem teszik közhírré hajlamaikat”. Ennél sokkal gyakoribb a vélt vagy valós belső „kibabrálások” ecsetelgetése: ...*akárhányszor mentem tárgyalásra és vittem magammal a nevelőm által lebélyegzett kérelmi lapot, amelyen a soros havi beszélőt engedélyezték, az ottani nevelő megtagadta a látogatást. Arra hivatkozva, hogy csak a következő héten lesz, tudta, hogy már addigra nem leszünk ott! Hány és hány ilyen átverésen esünk át, amit már nem lehet pótolni, mert az elmaradt látogatást visszamenőleg nem engedélyezték.*

...*itt még az alapvető higiéniai feltételek sincsenek biztosítva. Egy hétre hat embernek fél pohár mosogatószer adnak be, ami kb. 15 dkg. Ebből kell(ene) a zárka tisztán tartását ellátni: naponta 24 csajkát elmosogatni, legalább egyszer felmosni, és itt még nem említettem a mosdó, illetve a vécé kitakarítását. Kérdem én: akinek nincs kapcsolattartója, az mivel mosogat, mos és mivel tisztálkodik?*

Az utóbbi hónapokban felerősödtek a zárkán belül tapasztaltakkal kapcsolatos panaszok, hogy kíméletlen brutalitásig fajul a légkör, de nemcsak a fizikai erőszak terebélyesedik: a szellemi-anyagi terrorral rabszolgává züllesztik a gyöngébbeket, a csicskások pár szál cigarettáért takarítanak, mosogatnak, és az erőszaktevő nagymenők féregként bánanak társaikkal. Megalázzák őket és nevetnek rajtuk, de ezt teszik velük együtt az önmagukat humanistának tekintők is.

Ehhez hasonló gyakorisággal kapnak nyomdafestéket a kinti életről alkotott vélemények, hogy mi vár a szabadulóokra. A 4. oldalon lévő három hasáb észrevehetően a panaszlap küldetését vállalja és meglehet, hogy ezért számos helyen nem rokonszenveznek a szerkesztőség nyíltságával, a kitarulkozással,

pedig – Illyés Gyulát idézve: „Növeli, ki elfődi a bajt”. Arról viszont lehet és kell hivatalos fórumokon is véleményt cserélni, hogy az elítéltek szinte korlátlan szólásszabadsága a rabok, netán a fogvatartók malmára hajtja-e a vizet a civil olvasók szemszögéből nézve.

A büntetésüket töltőkről bármit írni kényes feladat. A közönség vagy borzadállyal fogadja, vagy izléstelen pikantéria lesz. A téma ijesztő is, izgató is egyszerre, emellett valami mágiikus titokzatosság veszi körül. Aki csak hírből ismeri a bűnelkövetőt, úgy véli, hogy a szerencsétlen megátalkodott végleteken és véglegesen embertelen, és semmi esélye a megváltoztatására. De azért valahol sajnálja őt. Már azért kezdi felismerni, hogy talán a vádlott is áldozat.

...*nekünk, elítélteknek, fel kell készülnünk arra, hogy ami kint vár bennünket, az maga a borzalom! Ezek után azt várják, hogy csökkenjen a bűnözés? Egyre több munkahely szűnik meg, létszámleépítések. Aki a börtönből szabadul, az előtt két lehetőség áll: vagy éhen hal tisztességesen, becsületben a családjával, vagy elmege lopni, csalni, rabolni. Egyetlen munkahelyre sem kell büntetett előéletű, börtönviselt ember. Minket megvet a társadalom, kizsír, sehová nem kellünk. (...) Sajnos, a bűnözőket a társadalom termelte és termeli. Hát igen: szabadulunk és meg akarunk változni, jó, de hogyan? Így nem lehet! Így csak éhen halni lehet vagy visszakerülni.*

A legegyszerűbb tükör úgy készül, hogy az üveglap hátulját feketére mázolja, és ezután visszaköszön mindaz, ami látható azon a területen. Ilyen a sima felületű víz, a fényesre csiszolt fémdarab, de olykor a kristályosan csillogó drágakő is. Kendőzetlen őszinteséggel mutatják a másikat, mint a fénykép avagy mozgófilm, az érintettek közül számosan mégsem akarják tudomásul venni arcukat, formájukat, mert félnek a hitelességtől. Az el-

ítéltek jelentős százaléka viselkedik úgy – lásd a társkereső hirdetéseket –, hogy szépeknek, okosnak és legfőképpen vétlennek tartva magát, a társadalmat, a bírót, az ügyészt, a nyomozót vádolja hivatali túlkapasokért, miközben figyelmen kívül hagyja a ténszerűen felsorakoztatott bizonyítékokat.

Egy francia festő úgy ábrázolta ezt a magatartást, hogy a tükörbe nézett, de a hátát látatta. Parádés önkritikája ez az anygali viselkedéshez ragaszkodóknak, hiszen a kiskorúakkal erőszakosan fajtalanok az azt sérelmezik, hogy milyen megvetően kezeli a társadalom (sőt társaik is) nemi aberrációjukat. A többszörösen visszaeső kemény fiúk gundelpalacsintás, kaviáros ünnepi ebédekért macerálják fogvatartóikat és vérig sértődnek, ha reggel fölébresztik őket, vagy a hipiseknél – néha – elveszik a kerálót, a tetoválásokhoz szükséges fölszereléseket. Nem is szólva a halálbüntetéssel kapcsolatos népszavazás eshetőségeiről, bár rohamosan emelkedik a nyereségvágyból, illetve aljas indokból elkövetett emberölések száma. Mostanában örökösen napirenden lévő téma az ún. „belső kiszákmányolás” is. Nevezetesen az, hogy az intézetben belüli üzletben a legfontosabb termékek (kávé, cigaretta, tea, kóla stb.) lényegesen drágábbak, mint a kinti boltokban, pedig a börtönökben – állítólag – diszkont áron adnak mindent.

Nagy reményekkel vártuk a január 16-ai vásárlást. Reményeink egy perc alatt köddé váltak. Az addig 750 forintos, 100 grammos Nescafé az árszállítás után 780 forintba került. (...) B.-né törzsszázlós nagyon tisztességesen járt el ügyemben. Kéréssem meghallgatása után kb. 20-30 perccel hivatott és közölte: négy boltot hívott fel a városban, készített egy kis táblázatot, amelyben feltüntette négy kávéfajta árát. Annak a kávénak az ára, amit nekünk 780 forintért árultak, odakint

529–608 forint között mozgott. Vajon az ilyen kíméletlen üzleti szempont vezet bennünket Európába? Nem, ez az út a lopáshoz, a rabláshoz vezet. (...) Úgy gondolom, a szabadságvesztés nem jelenti, nem jelentheti a kiszákmányolásunkat is.

...az ország összes bv. intézetében érzékelhető a jelentős áremelkedés. A nem dolgozóknak és dolgozóknak egyaránt kevés pénzt kell beosztaniuk egy hónapra. Ez a vásárlás egyáltalán nem öröm, sőt sóvárgó tekintetek pásztázzák a bolt belsejét. Hatalmas a választék a jobbnál jobb árukból, de az árak olyan magasak, hogy rájuk nézni sem érdemes. Az árak azért elgondolkodtatóak, mert a beszélőkön tudomást szerzünk a kinti árakról. Úgy gondolom, a szabad ár mellett is van egy felső határ, de az nem lehet a csillagos ég.

Romantika és valóság

Andrasek József felesége 1997. február 5-én szabadult Kalocsáról, és megtervezték, hogy 8-án, szombaton találkoznak Sopronkőhidán. A parancsnok engedélyezte a szabályostól eltérő „szembenézést”, mert úgy vélte, ilyenkor jó tesz a léleknek, az idegeknek a láthatás. Jómagam is részt akartam venni a nagy pillanaton, de fölöslegesen várokotam. Két nappal később felkerestem az érintettet, hogy miért nem jött az asszony.

– Reggel nyolckor telefonáltam, van egy fülke, amit hívhatok, és anyám ilyenkor ott várakozik. A feleségem vette föl a kagylót, és azt mondta, mindkét gyerek belázasodott, ezer-ezer forintba kerültek az injekciók, egyébként jól vannak, nincs baj.

– Eddig is a nagymama vigyázott a lányokra, most is megtehetné volna, ha az asszony nagyon akar jönni?

– Nincs ennek jelentősége, bár rosszul esett, hogy fölöslegesen várom. Esetleg fáradt is volt, azért nem akarta vállalni a 150-200 kilométeres utazást, de megbeszéltük, hogy március elején jön anyámmal és a gyerekekkel.

– *Találkozhat a család, hiszen itt van a testvére és az apja is.*

– Ez csak az én engedélyem!

– *Múltkor nem akart teljesen őszinte lenni, jócskán elhallgatott a valóságból, inkább a romantikus fejezeteket ecsetelte.*

– Hát igen, de ez szokásunk. A feleségemmel 1990-ben ismerkedtem össze – volt egy korábbi kapcsolatom, onnét is van két gyereke –, aztán ő szült újabb kettőt. A balhét 1992. október 18-án követtük el, másnap le tartóztattak, de az akkor még élettársamat a kihallgatás után elengedték, és csak 1993-ban, a jogerős ítélet után került börtönbe. Minket előzetesben tartottak mindvégig. Kezdetben lánynevére üzengettem, majd sikerült elérnünk, hogy házasságot kössünk 1996-ban. Ekkor találkoztunk, a múltkor nem beszéltem erről, és arról sem, hogy megterveztünk egy válási tárgyalást, ami szintén kitűnő alkalom a láthatásra. A bíróság előtt per sze kibékültünk volna.

– *Hivatalosan 1999 októberében szabadulna, kedvezményrel viszont két évvel korábban. Mire számít?*

– A legjobbakra, és ennek érdekében visszafogom magam, nem akarok fegyelmiket.

– *Mi a véleménye a BÚ 4. oldalán közölt*

üzenetekről, házassági hirdetésekről, véleményekről?

– A társkereséseknél rengeteg a hazugság, hogy nem nős, nincs senkije, aztán otthon van pár gyerek, csóró asszony. A lakással, anyagiakkal dicsekvők szál cigarettákat kéregetnek társaiktól, nincsenek kapcsolattartóik, hűséget ígérgetnek, miközben szemtelenül széltolók. A cikkek szerzői sem sokkal másabbak, hiszen rengeteg példa van arra, hogy éppen azok követelődnek, akik képtelenek a rendszerességre, a fegyelemre, de esetleg olvasottabbak, értelmesebbek a többiekénél, és ezt kihasználva panaszkodnak, vitatkoznak, szerintem nem túl sok eredménnyel, mert az adott helyen ismerik az illetőket.

– *Ide érti saját magát is?*

– Természetesen, hiszen nekem mindenél fontosabb, hogy megtartsam és láthassam a feleségem!

Biztosak vagyunk abban, hogy a BÚ és elődje, a HH meglepte óta alig-alig készült a lap rovatait, célkitűzéseit alaposabban elemző összegzés. De ez nem is szokás – hajdan a Magyar Ifjúság és az Új Tükör „Az orvos válaszol” kérdéseit, illetve feleleteit vizsgálták, vitatták olykor –, mert nem maradandó irodalmi alkotásokról van szó. Kivételt most is csupán azért tettünk, mert a fölmérések szerint a 4. oldal olyan, mint a vakond mocorgása: a földtúrások nyomon követhetők „föliüről” is.

Hajnal László Gábor

Nem titok

Elsődleges intézkedések rendkívüli események bekövetkezésekor

A rendkívüli eseményeket és azok felszámolásának szabályait és módszereit a büntetés-végrehajtás utóbbi néhány évtizedében szinte misztikus titok övezte. Természetesen a bv. intézetek ilyen események felszámolására vonatkozó tervei jelenleg is titkosak, vannak azonban olyan általánosan alkalmazható módszerek, amelyekről nyíltan is lehet beszélni, írni. Ezt a nyugati országok szakemberei is megteszik, hiszen enélkül jóval nehezkesebb a témáról vitatkozni, avagy egymásnak módszereket és tapasztalatokat átadni.

Jogszabályi háttér

A büntetés-végrehajtási intézetek mindennapi életében az egyik legfontosabb követelmény a biztonságos munkavégzés feltételeinek és a fogva tartás biztonságának megteremtése. A fogva tartás biztonsága olyan állapot fenntartását jelenti, amelynél az intézetben tartózkodók élete, testi épsége, személyes biztonsága, az intézetben lévő anyagi javak sértetlensége, illetve a büntetés-végrehajtási feladatok zavartalan ellátása a jogszabályi rendelkezéseknek megfelelően biztosított [6/1996. (VII. 12.) IM-rendelet 36. § (1) bekezdés, a továbbiakban: R].

Bármilyen gondot és igyekezetet fordítanak is a bv. intézetek a biztonság fenntartására, mégis bekövetkezhetnek olyan események, amelyek a biztonságot veszélyeztethetik vagy meg is sérthetik. Ilyenek lehetnek például a katasztrófa-helyzetek, tűz, gázrobbanás, szökés, túszejtés, tömeges vagy erőszakos ellenszegülés, zárkatorlaszolás stb. Az ilyen eseményeket és cselekményeket *rendkívüli eseményeknek* nevezzük. A jogszabályi megfogalmazás szerint: a fogva tartás biztonságát jelentős mértékben sértő vagy veszélyeztető olyan események, amelyek jogszabályban meghatározott külön intézkedések bevezetését teszik szükségessé, rendkívüli eseménynek minősülnek [R 36. § (2) bekezdés].

Rendkívüli események bekövetkezésekor vagy közvetlen veszélyük esetén haladéktalanul meg kell tenni minden olyan intézkedést, amelyekkel a rendet helyre lehet állítani. A büntetés-végrehajtási testület tagjai a büntetés-végrehajtási intézet biztonságát sértő vagy veszélyeztető cselekmények felszámolása érdekében jogosultak és kötelesek a rend fenntartásához, illetőleg helyreállításához szükséges intézkedéseket megtenni [1979. évi 11. tvr. 20. § (4) bekezdés].

Az egyes rendkívüli események felszámolásához szükséges intézkedéseket a rendkívüli esemény típusának és súlyosságának megfelelően lehet, illetve kell megtenni. Ezek az egészen egyszerű intézkedésektől az egész intézet riadóztatásáig terjedhetnek, sőt esetenként a *kötelékben való fellépést* is szükségessé tehetik. A kötelékben való fellépést az 1995. évi CVII. törvény 26. §-ának (1) bekezdésében foglaltak teszik lehetővé. Ez kimondja, hogy a hivatásos állomány tagjai kötelékben alkalmazhatók fogolyzandulás felszámolására, terrorcselekmény felszámolására, tűszok kiszabadítására, szökött fogvatartott felkutatására és elfogására, a bv. szervet, illetőleg eszközeit és járműveit ért támadás elhárítására, a bv. szervből, annak járműveiből való erőszakos kitorés megakadályozására, a bv. szerv biztonságát sértő, vagy ezzel közvetlenül fenyegető tömeges vagy erőszakos cselekmények megakadályozására, felszámolására, a 13. § (3) bekezdésében meghatározott esetben (rendvédelmi szervnek történő segítségnyújtáshoz).

Ezeken kívül kötelékben való ténykedést a katasztrófhelyzetek és a tüzesetek is szükségessé tehetnek.

Tapasztalatok és módszerek

A rendkívüli események felszámolására a bv. intézetekben *riadótervek és intézkedési tervek* állnak rendelkezésre. Az intézkedésre kötelezett vezetők számára rendszeresen *törzsfoglalkozásokat* tartanak, a személyi állomány pedig *gyakorlóriadók* alkalmával szerez jártasságot a rendkívüli események felszámolásában. Mindezek ellenére egy-egy gyakorlat alkalmával vagy éles helyzetekben gyakran előfordulnak olyan mulasztások, helytelen intézkedések, amelyek rossz irányba viszik és jelentősen megnehezítik az események felszámolását.

A rendkívüli eseményekkel többnyire a szolgálatban lévő biztonsági tisztek találják szemben magukat, nekik kell megtenniük az első intézkedéseket, ők jelentik szolgálati úton az eseményeket. Ezért nagyon lényeges, hogy mennyire ismerik fel a helyzetet és milyen intézkedéseket tesznek. A tapasztalatok szerint a biztonsági tisztek és az őket helyettesítő biztonsági felügyelők egy részének hiányos a felkészültsége, nem ismerik megfelelően a szabályokat és módszereket. *Szinte általános probléma a hiányos tájékozódás, a helyzet helytelen felismerése, az időzavar, a kapkodás, a bizonytalanság, a feledékenység.* Ezek a problémák részben érthetőek és magyarázhatóak, hiszen rendkívüli események – szerencsére – elég ritkán fordulnak elő, így a személyi állomány nem tud hozzáedzódni az ilyen különleges helyzetekhez. Másrészt a megszokott helyzettől eltérő események különleges pszichés állapotot idézhetnek elő – nem véletlen, hogy éppen emiatt is minősülnek rendkívüli eseményeknek –, amely gátolhatja az intézkedő helyzetfelismerését és intézkedőképességét. Gyakran előfordul, hogy az egyébként jól képzett és jól intézkedő személyek is leblokkolnak, ha rendkívüli eseménnyel találják szemben magukat, és csak később kezdenek feleszmélni vagy feloldódni. A baj csak az, hogy eközben rossz intézkedéseket is tehetnek.

A felsorolt – részben objektív, részben pedig szubjektív – körülményeken mindenképpen változtatni szükséges, hiszen intézkedni bármikor tudni kell, mert rendkívüli esemény

bárki szolgálati ideje alatt bekövetkezhet. Tehát minden biztonsági tisztnek képesnek kell lennie a szükséges intézkedések megtételére.

Nem elég azonban a megállapításokat megtenni, hanem meg kell találni azokat a módszereket, amelyek segítségével minden biztonsági tiszt felkészíthető a rendkívüli események felszámolására. Ez minden parancsnoknak kötelessége, hiszen ők felelősek a személyi állomány felkészítéséért és intézkedőképességéért.

Mindenekelőtt eldöntendő, hogy rendkívüli esemény bekövetkezésekor mit kell tenniük a biztonsági tisztnek, meddig terjed a felelősségük, mikor kell átadniuk az intézkedést előljárójuknak.

Elsődleges intézkedés

Általában a biztonsági tisztnek felelőssége az *elsődleges intézkedések* megtételéig terjed, kivétel az az eset, amikor előljáró még nem érkezett a helyszínre, az esemény felszámolása pedig tovább nem halasztható. Ebből következik, hogy a biztonsági tisztet elsősorban az elsődleges intézkedések megtételére kell felkészíteni. A felkészítésnek olyan színvonalúnak kell lennie, hogy ezeket a ténykedéseket készség szintjén sajátítsák el.

Az elsődleges intézkedések megtétele előtt mindenképpen el kell végezni néhány vezetői teendőt, amelyeket a katonai terminológia „parancsnoki munkák”-nak nevez.

Ezek a *tájékozódás*, illetve *feladattisztázás*, az *időszámvetés* és a *helyzetértékelés*.

A tájékozódás, illetve feladattisztázás során a jelentések, illetve személyes észlelés alapján meg kell győződni a rendkívüli esemény típusáról, jellegéről és a helyzet súlyosságáról; meg kell állapítani, hogy a rendkívüli esemény felszámolásához milyen feladatokat kell végrehajtani, milyen fontosabb intézkedéseket kell megtenni, várhatóan milyen nagyságú és összetételű erőkre és eszközökre lesz szükség.

Az *időszámvetés* folyamán meg kell állapítani, hogy a rendkívüli esemény bekövetkezésétől a várható felszámolásig, illetve veszélyhelyzet esetén az esemény várható bekövetkezéséig mennyi idő áll rendelkezésre; meg kell állapítani, hogy az esemény felszámolásához szükséges erők és eszközök biztosításhoz, valamint a felszámolásra való felkészüléshez mennyi időre van szükség.

A *helyzetértékelés* folyamán a fogvatartottak helyzetének értékeléséhez meg kell állapítani, hogy milyen cselekményeket követnek el, mi a céljuk, milyen a hangulatuk, milyen az elszántságuk, milyen ellenállásra lehet számítani; mennyi a létszámuk, milyen az összetételük, kik a vezetők és a hangadók; milyen eszközökkel, felszereléssel (fegyverzetel) rendelkeznek; hol van a cselekmény helyszíne, milyen a környezete, a megközelíthetősége, az esetleges kitörés, menekülés iránya; milyen az eseményben részt nem vevő fogvatartottak hangulata, a cselekményhez való viszonyulása, az esetleges csatlakozás lehetősége.

A saját helyzet értékeléséhez tisztázni kell, hogy az elsődleges intézkedések megtételéhez mennyi az azonnal bevethető létszám; milyen létszámú további erőt lehet rövid időn belül mozgósítani; milyen megerősítés várható, mennyi időn belül; a felszámoláshoz milyen eszközök állnak rendelkezésre.

TAPASZTALATCSERE

A felsorolt parancsnoki munkák elvégzése után lehet meghatározni, milyen elsődleges intézkedéseket kell megtenni, milyen sorrendben és mennyi idő alatt. Megfelelő gyakorlással elérhető, hogy az intézkedő néhány perc alatt elvégezze ezeket a feladatokat.

Az elsődleges intézkedéseket rendkívüli eseménnytípusonként a riadótervek és az intézkedési tervek tartalmazzák. A valós helyzet azonban az, hogy általában nincs idő a tervek lapozgatni és megkeresni, éppen milyen intézkedés az aktuális. Ezt a problémát kell valahogy áthidalni. Erre a célra olyan módszert dolgoztunk ki, hogy rendkívüli eseménnytípusonként, pontokba és sorrendbe szedve leírtuk az elsődleges intézkedéseket. Ezekből egyrészt falitáblákat készítettünk, amelyeket az ügyeleti helyiségben kifüggesztettünk, másrészt zsebben hordható kártyákat készítettünk nejlontasakokba téve, amelyeket a biztonsági tisztek szolgálati idejük alatt maguknál tartanak. Ezzel a módszerrel elérhető, hogy az ügyeleti helyiségben tartózkodók egy pillantással látják, éppen melyik a soron következő intézkedés. A biztonsági tiszt pedig az épületben mozogva is bármikor előveheti a megfelelő kártyát, és megnézheti, mikor, milyen intézkedéseket tegyen. Ezzel kiküszöbölhető a leblokkolások és a rossz intézkedések. Most már csak arra kell ügyelni, hogy a biztonsági tiszt ne felejtse el elővenni a kártyákat.

1. Elsődleges intézkedések riadó elrendelések

1. Meg kell győződni – az észlelt vagy jelentett rendkívüli esemény alapján – a riadó elrendelésének szükségességéről. Gyakorlóriadó elrendelések az elrendelőt igazoltatni kell és ellenőrizni a „Nyílt parancs”-ot.

2. Be kell kapcsolni a riportermagnót, meg kell nyitni az eseménynaplót.

3. A bentlévő állomány számára a riasztókürtön, illetve telefonon és szóban el kell rendelni a riadót. Az állományt röviden tájékoztatni kell a rendkívüli eseményről, gyakorlóriadó esetén a riadó tárgyról.

4. Meg kell határozni, hogy a bentlévő állományból kik, hol, milyen öltözetben és felszereléssel gyülekezzenek.

5. El kell rendelni a zárást és a létszámenőrzést.

6. Intézkedni kell a rendkívüli esemény helyszínének biztosítására, elszigetelésére, szükség esetén az azonnali életmentésre.

7. A rendkívüli esemény jellegétől és súlyosságától függően – az eseménynek megfelelő sorrendben – meg kell tenni a szükséges jelentéseket és értesítéseket:

a) minden esetben jelentést kell tenni: a parancsnoknak, a parancsnokhelyettesnek, a biztonsági osztályvezetőnek, az IM ügyeletes tisztjének; b) csak a szükséges esetben kell berendelni: a tárgyalócsoporthoz tagjait, az akciócsoporthoz tagjait; c) az eseménytől függően kell értesíteni: a rendőrkapitányság ügyeletét, a katonai ügyészt, a bv. ügyészt, az intézet nyomozótisztjét; d) csak a szükséges esetben kell értesíteni: a tűzoltóságot, a mentőszolgálatot; e) gyakorlóriadó elrendelések: minden esetben végre kell hajtani az a) pontban foglaltakat, a b), c) és d) pontokban foglaltakat csak a riadót elrendelő utasítására kell végrehajtani.

8. Intézkedni kell, hogy az intézetben lévő külső személyeket eltávolítsák, a be- és kiléptetést megszigorítsák, szükség esetén a bejáratokat és a külső őrhelyeket megerősítsék.

TAPASZTALATCSERE

9. Szükség esetén meg kell erősíteni a belső őrhelyeket. Meg kell tenni a szükséges intézkedéseket a rendkívüli esemény súlyosbodásának megakadályozására.

10. Fel kell mérni a rendelkezésre álló erő létszámát és összetételét. Amennyiben megállapítható, hogy a rendelkezésre álló állománnyal a rendkívüli eseményt nem lehet felszámolni, és előljárókkal még nem sikerült kapcsolatba lépni, meg kell kezdeni a riadólépcsők szerinti értesítést.

11. Folyamatosan fel kell jegyezni a bevonuló állomány létszámát és összetételét, meg kell határozni a gyülekezési helyet, az öltözetet és felszerelést. Ki kell jelölni a tartalékerő parancsnokát. Az állományt tájékoztatni kell az eseményről.

12. Elő kell készíteni a rendkívüli esemény felszámolásához szükséges terveket, okmányokat és vázlatrajzokat, valamint műszaki, technikai eszközöket, kényszerítő eszközöket, fegyvereket, védőeszközöket.

13. Fel kell készülni az előljárónak való jelentéstételre, illetve az együttműködő erők fogadására, tájékoztatására, a nekik szükséges segítség nyújtására.

14. Ha előljáró nem vette át az irányítást és a cselekmény felszámolása nem tűr halasztást, az esemény jellegének megfelelően létre kell hozni a szolgálati csoportokat, és meg kell kezdeni a felszámolást.

II. Elsődleges intézkedések szökés (szökési kísérlet) esetén

1. Meg kell állapítani a szökés helyét, időpontját, irányát, a résztvevők számát, nevét.

2. Amennyiben esély van a szökevény elfogására, illetve a szökés megakadályozására, el kell rendelni a riadót. Össze kell vonni a lehető legnagyobb létszámú erőt.

3. Értesíteni kell az illetékes rendőrkapitányságot, és kérni az együttműködési tervben meghatározottak végrehajtását.

4. A területet körül kell zárni. A lehetséges esetben intézkedni kell az üldözés megkezdésére.

5. Biztosítani kell a szökés helyét és a fellelhető nyomokat.

6. A nyilvántartóból be kell kérni a szökevények iratait és fényképeit.

7. Intézkedni kell a szökés helyszínén maradt fogvatartottak elkülönítésére, kihallgatására.

8. Amennyiben feltételezhető, hogy a szökevények még az őrzött területen vannak, fel kell készülni a terület átkutatására.

9. A továbbiakban a helyzettől függően az 1. pontban felsoroltak szerint kell értelem-szerűen eljárni.

III. Elsődleges intézkedések terrorcselekmény, túszfogás esetén

1. A helyszínen meg kell győződni a túszfogás körülményeiről, a kialakult helyzetről. Meg kell állapítani a túsfogók számát, nevét, fegyverzetét, a túsok számát, nevét, a cselekmény helyszínét, valamint a terroristák követeléseit.

2. A terroristákkal tárgyalásba kell bocsátkozni, ki kell jelölni a tárgyalásra a legkvalifikáltabb személyt, és meg kell határozni számára a szükséges tárgyalási taktikát.

3. El kell rendelni a riadót, azonnal értesíteni kell a rendőrkapitányságot, be kell ren-

TAPASZTALATCSERE

delni a túsztárgyalókat, meg kell tenni a további jelentéseket és értesítéseket (az I. tábla 7. pontja szerint).

4. Intézkedni kell a túszfogás helyszínének elszigetelésére, biztosítására, közvetlen környékének kiürítésére.

5. Meg kell szervezni a folyamatos információszerzést (figyelés, fülelés stb.).

6. Elő kell készíteni a terroristák bv. iratait, fényképeit. Adatokat kell gyűjteni a terroristák személyéről, eddigi magatartásukról, kapcsolataikról.

7. Elő kell készíteni a cselekmény helyszínének vázlatrajzát, az intézet alaprajzát.

8. Meg kell szervezni a rendőri erők fogadását, megfelelő helyiségeket kell biztosítani számukra.

9. Szabaddá kell tenni a híradóeszközöket.

10. Információkat kell gyűjteni a túsok személyiségéről, helyzetéről, magatartásáról, egészségi állapotáról.

11. A továbbiakban a helyzettől függően az I. táblában meghatározottak szerint kell értelemszerűen eljárni.

IV. Elsődleges intézkedések tűz vagy robbanás esetén

1. El kell rendelni a tűzriadót, azonnal értesíteni kell a tűzoltóságot.

2. A rendelkezésre álló erőből létre kell hozni a tűzoltócsoportot, utasítást kell adni a tűzoltás megkezdésére. A tűz helyszínén lévőket (körlet, munkahely stb.) utasítani kell a tűzoltás megkezdésére és az életmentésre.

3. Utasítást kell adni a veszélyeztetett területek azonnali kiürítésére. Meg kell szervezni a kiürítés biztosítását, a fogvatartottak őrzését.

4. Meg kell tenni a szükséges jelentéseket és értesítéseket (az I. tábla 7. pontja szerint).

5. Intézkedni kell az érintett terület áramtalanítására, szükség esetén a gázfőelzáró-csapok elzárására.

6. Létre kell hozni a műszaki, a mentő, a biztosító és az egészségügyi csoportokat, ki kell adni számukra a szükséges felszereléseket. Amennyiben előljáró nem vette át az irányítást, ki kell jelölni a szolgálati csoportok parancsnokait, meg kell határozni feladataikat, és a helyszínre kell irányítani őket.

7. Fel kell készülni a tűzoltók fogadására, elő kell készíteni számukra a Tűzriadó terv alaprajzát, ki kell jelölni a kísérő személyeket.

8. A szükséges esetben értesíteni kell a mentőszolgálatot, meg kell szervezni a kórházba szállítandó fogvatartottak őrzését.

9. A továbbiakban a helyzettől függően az I. táblában meghatározottak szerint kell értelemszerűen eljárni.

V. Elsődleges intézkedések zendülés, zárkatorlaszolás és egyéb tömeges ellenszegülés esetén

1. A helyszínen meg kell győződni a cselekmény jellegéről, súlyosságáról, a résztvevők számáról, összetételéről, felszerelésükről, cselekményükről, hangulatukról, követkeléseikről és az esemény egyéb körülményeiről.

TAPASZTALATCSERE

2. Ismertetni kell a résztvevőkkel a cselekmény büntetőjogi következményeit, fel kell szólítani őket a cselekmény önkéntes abbahagyására, ennek megtagadása esetén tájékoztatni kell őket a felszámolás törvényes lehetőségeiről és eszközeiről.

3. A cselekmény folytatásától önkéntesen elállókat a helyszínről el kell kísérni.

4. Szükség esetén tárgyaló személyt kell kijelölni, és meg kell határozni számára a szükséges tárgyalási taktikát.

5. Ha a helyzet indokolttá teszi, el kell rendelni a riadót, és az I. tábla 7. pontja szerint meg kell tenni a szükséges jelentéseket és értesítéseket. Szükség esetén azonnal be kell rendelni a tárgyalócsoport tagjait.

6. El kell szigetelni a cselekmény helyszínét, ki kell üríteni annak közvetlen környékét.

7. A rendkívüli esemény jellegének megfelelően meg kell alakítani a szolgálati csoportokat, ki kell jelölni azok parancsnokait, elő kell készíteni a szükséges fegyverzetet, felszerelést, műszaki és védelmi eszközöket.

8. Amennyiben előljáró az intézkedést nem vette át, és a cselekmény felszámolása nem tűr halasztást, el kell igazítani a szolgálati csoportokat, és meg kell kezdeni az esemény felszámolását.

9. Amennyiben nem kerül sor riadó elrendelésére, az I. táblában foglalt további feladatokat a helyzetnek megfelelően kell végrehajtani.

VI. Elsődleges intézkedések bombarobbantással történő fenyegetés esetén

1. A telefonhívás vételekor azonnal értesíteni kell a rendőrkapitányság ügyeletét. A telefonálással minél hosszabb ideig kell beszélni, a beszélgetést riportermagnóra fel kell venni, illetve fel kell jegyezni (különösen a telefonálás időpontját, a várható robbantás időpontját és helyét).

2. Jelentést kell tenni az intézet parancsnokának, távolléte esetén a legmagasabb besorolású vezetőnek. Ezt követően a vezetői utasítások szerint kell eljárni.

3. Tájékoztatni kell az épülettömbben lévő szervek vezetőit.

4. Mérlegelni kell a fenyegetés komolyságát és realitását, időszámvetést kell végezni, a várható robbantás idejének figyelembevételével. Amennyiben a fenyegetés komolynak és reálisnak tekinthető – ha az intézkedést előljáró nem vette át –, el kell rendelni a riadót.

5. Létre kell hozni a szükséges szolgálati csoportokat (kísérő, biztosító, egészségügyi stb.), ki kell jelölni a szolgálati csoportok parancsnokait, el kell igazítani őket.

6. El kell rendelni a veszélyeztetett épületrész kiürítését, a fogvatartottakat biztonságos helyre kell kísérni, meg kell szervezni őrzésüket.

7. Elő kell készíteni az intézet alaprajzát, meg kell szervezni a tűzszerészek fogadását és kísérését.

8. Szükség esetén intézkedni kell a gázfőelzáró-csapok elzárására.

9. A továbbiakban a helyzettől függően az I. táblázatban meghatározottak szerint kell értelemszerűen eljárni.

A táblázatok általános intézkedési sémákat tartalmaznak, azokat az egyes intézetek sajátosságainak megfelelően lehet konkretizálni.

Csordás Sándor

Intézkedők

Széljegyzet Csordás Sándor cikkéhez

Csordás Sándor, a szerző komoly problémát vet fel írásában, amikor a büntetés-végrehajtásnál bekövetkezett rendkívüli események kapcsán teendő elsődleges intézkedések elemzésére vállalkozott. A cikk megjelenése jól időzített, hiszen az elmúlt néhány évben olyan rendkívüli események is bekövetkeztek a büntetés-végrehajtásnál, mint például túszfogás, fogvatartott erőszakos kiszabadítása, amelyről az elmúlt évtizedekben csak a külföldről szóló hírekben hallhattunk. Ezért a súlyos rendkívüli események felszámolására kidolgozott stratégiánk alapjául is a külföldi tapasztalatok szolgáltak és szolgálnak ma is. Egyetértek a szerzővel abban, hogy a rendkívüli események felszámolásának általánosan alkalmazható módszereit nyíltan kell megvitatni. Több vélemény alapján dolgozható ki hatékony taktika a büntetés-végrehajtás rendjét sértő cselekmény megakadályozására. Ha ilyen cselekmény bekövetkezik, akkor van különösen nagy jelentősége, hogy az intézkedő – és ez általában a biztonsági tiszt – milyen (elsődleges) intézkedéseket tesz.

A cikk azon megállapításával egyetértek, hogy a bv. intézetben bekövetkezett – normálistól eltérő – esemény az intézkedőképességet befolyásoló pszichés állapotot hoz létre. Sajnos a gyakorlás során nehéz olyan helyzetet modellezni, hogy a feltételezett rendkívüli eseményt úgy élje meg a személy, mint aki tudja, a tett intézkedésnek visszavonhatatlan következményei lehetnek. Az elmúlt években valóban azt ta-

pasztaltuk, hogy a biztonsági tisztek az esemény lefolyását súlyosan befolyásoló rossz intézkedést adtak ki, főleg a gyakorlatok során. Itt azonban érvként csak a gyakorlati tapasztalat hiánya fogadható el. Az elméleti ismeretek elsajátítására több olyan kiadvány és intézkedés született, mint például a bv. intézetekben bekövetkezett tömeges ellenszegülések felszámolására kiadott Módszertani Útmutató. Ezenkívül a bv. intézet ügyeletén elhelyezett számítógép programjában is megtalálható a részletes tevékenység sor, amelyet rendkívüli esemény bekövetkezésekor az intézkedőknek el kell végeznie. Tehát az elméleti ismeret hiánya nem minden esetben képeség vagy rátermettség kérdése.

A biztonsági tiszttel összefüggésben nem tartom szerencsésnek, ha őket főleg az elsődleges intézkedések kiadására képezzük ki. Véleményem szerint minden rendkívüli esemény lehet olyan gyors lefolyású vagy előidézhet olyan helyzetet, amelyek megakadályozása, felszámolása nem teszi lehetővé a feladatok szétválasztását. Ebből a szempontból a biztonsági tiszt meghatározó még abban az esetben is, ha más intézkedésre jogosult személy is tartózkodik az intézetben. A biztonsági tiszttel szemben támasztott követelményt én úgy fogalmaznám meg, hogy az elsődleges intézkedéseket készség szintjén köteles ismerni. Ezen túl ismernie kell – akár segédanyag alkalmazásával is – a kialakult helyzetnek megfelelő parancsnoki munkát, amit a rendkívüli esemény megszakitása

érdekében el kell végeznie. Természetesen nem olyan színvonalon, mint ahogy a szerző azt a parancsnokkal szembeni elvárásnál megfogalmazta.

A parancsnoki munka elemeinek tárgyalásánál, a feladattisztázásnál utalás történik arra, hogy személyes észlelés alapján meg kell győződni a rendkívüli esemény típusáról, jellegéről és súlyosságáról. Ezt a megállapítást szükséges tisztázni, mert abból az derülhet ki, hogy például a biztonsági tisztnek minden esetben a helyszínre kell mennie, és személyesen kell meggyőződni a történetekről. Az intézetekben szerzett tapasztalatok arra utalnak, hogy ez a biztonsági tiszt feladatai között mint kötelezően végrehajtandó feladat szerepel, holott e tevékenysége legtöbbször komoly idővesztést okoz. Tehát a gyakorlatok során, illetve a ténylegesen bekövetkezett eseményeknél el kell fogadni azt, ha a biztonsági tiszt az intézkedését telefonon kapott vagy szóban tett jelentés alapján kezdi meg.

A cikk további részében a szerző a riadó elrendelések általánosan alkalmazható elsődleges intézkedéseket vázolja fel. Itt fontosnak tartok két dolgot pontosítani. Az egyik – bár az írásból úgy is értelmezhető –, hogy a Nyílt parancs ellenőrzések az el-

rendelés jogosságáról kell meggyőződni, ha van az elrendelőnél nyílt parancs. A riadó elrendelésére jogosult magasabb előjárók ugyanis enélkül is elrendelhetnek riadót, az ő esetükben csak a személyazonosságot kell megállapítani.

A másik ilyen kérdés a riportertermagnó alkalmazása. Tekintettel arra, hogy a hanganyag manipulálható, az alkalmazását addig tartom célszerűnek, amíg az eseménynapló vezetése megkezdődik. Abban kell írásban rögzíteni minden olyan eseményt és kiadott intézkedést, amelyeknek a későbbiek során jogi következményei lehetnek. A cikk további részében a szerző a különböző típusú rendkívüli események esetén teendő intézkedéseket egy most is hatályos országos parancsnoki intézkedés alapján ismerteti, amelynek a teljes átdolgozása folyamatban van. Ez azért vált szükségessé, mert az abban foglaltak már nem felelnek meg a büntetés-végrehajtás követelményeinek. Így az írás ezen részével nem kívánok foglalkozni, mert a rendkívüli esemény bekövetkezése során végrehajtandó feladatokat a készülő módszertani útmutatóban több szakember bevonásával határozzuk meg.

Budai Péter

Tanúvédelem?

Fegyelmi eljárás ügyvédi jelenléttel

„Ahány ház, annyi szokás.” Ez a közmondás igaz a büntetés-végrehajtási intézetekre is, bár itt a működést törvények szabályozzák, de ezek a törvények írják elő a különbséget is. A végrehajtási fokozat, az életkor, a nem, az egészségi állapot mind-mind más követelményt támaszt az ott dolgozó személyi állománnyal szemben. Minden intézetben más-más, speciálisnak mondható gondok foglalkoztatják a fogvatartottakkal foglalkozókat. Ezekről a gondokról az adott intézeten kívül nem sokan tudnak, pedig a fejlődéshez, előrehaladáshoz tapasztalatcserek lennének szükségesek. Az egyes szakmai csoportok kis létszámmal működnek, az ott kialakult tapasztalatot csak kevesen tudják megismerni, hasznosítani. Megítélésem szerint jelenleg a *Börtönügyi Szemle* az egyetlen szakmai folyóirat, amelyben a véleményeket, gondolatokat közzé lehetne tenni levelezési rovat formájában. Ezt alapul véve írtam meg gondolatébresztőnek, vitaindítóknak szánt cikket. Jó lenne, ha a Börtönügyi Szemle biztosítaná a lehetőséget hasonló gondolatok közreadására.

A büntetés-végrehajtásnál dolgozók nap mint nap érezhetik a fogvatartottak jogainak bővülését, amelyeket törvények, rendeletek, intézkedések szabályoznak. Ezen rendeletek közé tartozik az igazságügy-miniszter 11/1996. (X. 15.) számú rendelete, valamint a büntetés-végrehajtás országos parancsnokának 0289/1996. számú OP-intézkedése, amely a fogvatartottak fegyelmi ügyeit szabályozza. A fegyelmi eljárás során a fogvatartottaknak lehetőséget biztosít a jogi képviselőre az eljárás bármely szakaszában, és biztosítja a fegyelmi tárgyaláson való részvételi jogot is.

Az eljárás során az ügyvéd megismerheti a fegyelmi eljárással összefüggő összes jegyzőkönyvet, bizonyítékokat, tanúvallomásokat. Még összetettebbé válnak a körülmények, ha azt is figyelembe vesszük, hogy a 6/1996. IM-rendelet 14. szakaszának 4. bekezdése a fogvatartottnak is biztosítja a jogot, így „a vizsgálat befejezésekor a fegyelmi iratokat tanulmányozhatja”. Megítélésem szerint ez az a pont, ahol a *személyiségi jogok biztosítása személyiségi jogokat sért*. Egyfelől ugyanis ezzel biztosítva van a védelemnek, az eljárás alá vontnak a joga az ügy megismerésére, a tanút azonban nem védi semmi és senki.

Gondoljunk csak bele! A tanú a fegyelemsértést elkövető ellen vall, és ezt a vallomást az ügyvéd „kiadja” védencének, illetve a fegyelmi vétség elkövetője maga is olvashatja. Ki az, aki ezután megvédi a tanút a börtönben? A hírek gyorsabban szállnak, mint a madár, a körszállítások élő rádióadások. Minden magyar állampolgárnak törvény írja elő a tanúzási kötelezettséget, de nem védi meg a tanút vallomásának megtétele után. A börtönön belül pedig még inkább élesedik a helyzet. Bármilyen ügyet vizsgálunk, alig lehet egy-két fogvatartottat rábírní, hogy jegyzőkönyve mondja azt, amit tud. Félő, hogy ezután

TAPASZTALATCSERE

az az egy-két ember is felveszi a három kismajom álláspontját. (Nem látni, nem hallani, nem beszélni.) Az idejében kapott információkkal rendkívüli eseményeket lehet megelőzni. Kérdem én: ki lesz az, aki ezután előre szól akár egy szökési tervről vagy egy túszejtési terv előkészületeiről? A kötelesség mellett itt lép be a lelkiismeret. Van-e jogunk „feláldozni” olyan embert, aki segített nekünk? A válaszom, nincs.

Addig, amíg a tanúk védelmét a törvény valamilyen formában nem garantálja, a büntetés-végrehajtás személyi állományának kell megvédenie a lehetőségek figyelembevételével a vallomását megtevő fogvatartottat. [Erre az 1995. évi CVII. tv. 11. szakaszának (4) bekezdése kifejezetten kötelezi.] A jogi képviselő igényléséről a fogvatartott a fegyelmi eljárás megindításakor nyilatkozik, így már a kezdeti stádiumban is jelen lehet a jogi képviselő. Ha az eljárás a kivizsgálás alapján megszüntetéssel zárul, az információt a nevelő akkor is birtokolja. Ha a jogi képviselő csak a meghallgatáson vehetne részt, növekedne a tanúvédelem lehetősége. A probléma részbeni megoldására javaslom, hogy a szabályokat semmibe vevő személyeket a kapott információ továbbadása mellett szállítsák át másik intézetbe.

Antal Ferenc

Támasz

Nevelői hatások a gyógyító-nevelő csoportban

A jól működő, kellő pedagógiai irányítás alatt álló csoporttól elvárhatjuk a családi támasz, az otthon által nyújtott biztonságérzet helyettesítését, az elmaradt és hiányos nevelés pótlását, a csoportba történő beilleszkedést, amelynek alapvető feltétele a megfelelő bánásmód. A gyógyító-nevelő csoportban támaszt a női, illetve a férfi nevelő nyújt, így valamilyen mértékben pótolható a család hiányzó hatása a személyiségfejlődésben. Az itt élő fogvatartottak nem elégszenek meg azzal, hogy ruházzák, gondozzák és táplálják őket, hanem igénylik, hogy megfelelő bánásmóddal kielégítsük érzelmi szükségleteiket is. Az érzelmi miliő megteremtésében a nevelőnek jelentős szerepe van, személyével azonban nem pótolhatja teljesen a családi háttér.

A nevelők és a fogvatartottak között kialakulnak kisebb konfliktusok, melyek megoldását a csoportban kell megtalálni. Elsősorban a jó környezet hatásait, bizalmat, empátiát és toleráns hozzáállást kell biztosítani. Tapasztalataink szerint többnyire ezek hatására a dacosan ellenállók is feloldódnak.

A fogvatartottak nevelése nem merülhet ki ügyeik intézésében, a foglalkozások globális megszervezésében, a viselkedési szabályok ismertetésében, illetőleg az ezekről való beszélgetésben. Tevékenységüket úgy szervezzük meg, hogy ezek keretében az erkölcsi szokásokat, kulturált magatartási formákat gyakorolhassák, el-

sajátítsák, benne éljenek. A gyógyító-nevelő csoportban lévő fogvatartottaktól nem várhatjuk el, hogy tudatosan magukévá tegyék a közösségben elvárható viselkedési formákat, de meg kell tanulniuk, mit és hogyan cselekedhetnek. A nevelő bevonja őket a helyes tettek megerősítésébe, vagy fordítva, a nemkívánatosak helytelenítésébe. Ebben a folyamatban a fogvatartottak számára a nevelő által megkívánt érintkezési módok megközelíthetőbbek lesznek, sőt, a későbbiek folyamán viselkedésükben szabályozó tényezőkké válnak.

A fogvatartottakkal szembeni bánásmódnak, nevelésnek fontos eszköze a jutalmazás és büntetés. Ez a két eszköz magában foglalja a helyes viselkedési módok elsajátítását. A gyakorlatban viszont fontos, hogy a jutalmazások és büntetések hatásos egységét megtaláljuk.

„Meggyőződésem, hogy a legjobb, amit másoknak adhatok, ha lehetőséget biztosítok számára saját képességeinek fejlesztésére és gyakorlásához...”, írja L. B. Swist. Ennek az idézetnek a szellemében rendszeresen, jól felépített, következetes, és a személyiségzavaros fogvatartottak érdeklődésének megfelelő terápiás jellegű kiscsoportos foglalkozásokat tartunk. Ha a terápia szó eredetét vennénk alapul (görög eredetű, gyógykezelést, gyógymódot jelent), elsősorban nevelői, preventív és rehabilitációs szempontokat emelnénk ki munkánkban. A foglalkozások a szociote-

rápia részét képezik, mindegyik irányított, kreativitásra épülő kezelés. A gyógyító-nevelő csoportban rendszeresen tartott foglalkozások történhetnek video segítségével, zenei elemek felhasználásával, verbális eszközökkel és képzőművészeti illusztrációkkal. Az együttműködés formája megnyilvánulhat biológiai blokként, önismereti csoportként, klubterápiaként vagy nagycsoportban. E csoportokban főként nemdolgozók vesznek részt. A foglalkozások témaválasztásánál figyelembe vesszük azt a tényezőt, hogy azok minél több vizuális és érzelmi elemre épüljenek (hallás, látás, memória, manuális, verbális-kommunikatív és érzelmi). A video- és zenei foglalkozásokon a látott és hallott audiovizuális motivációk mellett a felszínre hozott érzelmeknek nagy szerepe van.

A biológiai blokk lényege a természet, a növény- és állatvilág megismerése, az ember mint a legfejlettebb földi élőlény funkcionális és fiziológiás ismerete. A verbális foglalkozásokon, a saját verseken és irodalmi alkotásokon keresztül a stabilizált beszéd és az érzelmek megismerése a cél. A képzőművészeti és rajzsakkör az alkotás szépségére és az elkészült rajzok elemzésére épül. Az önismereti foglalkozáso-

kon játékos formában az én-ismeret és énkép formálása, a társak megismerésén túl a közösségformálás, mások hibáinak tolerálása és az empátia fejlesztése a nyilvánvaló törekvésünk. A klubterápiás foglalkozáson az alkohol és a drog szervezetre gyakorolt káros hatásaira hívjuk fel a figyelmet abban a reményben, hogy a szabadulást követően e szenvedélyek nem kerítik hatalmukba a fogvatartottakat. A nagycsoportos foglalkozásokon értékeljük a hét eseményeit (tisztaság, fegyelem, aktuális problémák) beszélgetés és véleménynyilvánítás keretében. A rendszeres nevelői meghallgatásokon mondják el a fogvatartottak egyéni problémáikat. Ezek a beszélgetések lélektanilag megnyugtató jellegűek. Törekvésünk arra, hogy bizonytalanságérzet lehetőleg ne maradjon az emberekben.

Speciális jelleggel működtetett gyógyító-nevelő munkánk vezérgondolata: „azoknak a pozitív erőknél a fejlesztése, amelyekkel egy ember rendelkezik, jobb eredményeket ígér, mint a negatívumok elnyomása”. Az a társadalom, amely megbünteti a bűnözőket, mobilizálja és erősíti annak aszociális törekvéseit.

*Kassai Attila
Mészáros Julianna*

A nevelő dolga

Az 1996/1. Börtönügyi Szemle *Szójáték* című írása – az eltelt egy év ellenére – ma is időszerű. Az írás dilemmája a bv. osztály nevelési szakterületén dolgozó nevelők megnevezése.

A nevelés mint forma

Filozófiai oldalról megnevezni valamit, annyit tesz, mint meghatározni azt. A meghatározásban az adott fogalomhoz sorolandó dolgoknak nemcsak a közös, hanem az őket más dolgoktól megkülönböztető vonásait is figyelembe kell venni. Ellenkező esetben olyan meghatározást kapunk, amely igaz lehet, de túl általános marad, és ha ebben a formában rögzítjük, téves következtetésekre vezethet. Ez okból figyelembe kellene venni – ami csak bévés jegyzetekben történik meg, de a gyakorlatban nem – a formák különbségét. Tartalom és forma csak gondolatban választható szét. A nevelés mint forma mást tartalmaz a széles társadalom vonatkozásában, és mást a büntetés-végrehajtás keretei között. Azt is be kell látnom, hogy a formát (bv. nevelés) kitöltő tartalom (mint gyakorlat) lényeges elemei is megváltoztak az elmúlt évtizedben. A tartalom megnövekedett, ezáltal mintegy szétfeszítette a formát. Napjaink „nevelési gyakorlata” (mint tartalom) már nem fér bele a megszokott – szójátékra okot adó – nevelés formájába. Ahhoz, hogy egy megváltozott lényeg (bv. nevelés mint struktúra) formájának pontosabb meghatározásához a lehető legjobb fogalmat – nevelő vagy andragógus – megtaláljuk, vizsgálni kellene a jelenlegi tartalom elemeit és részleteit is.

A fogalom tartalmi változásai

Látni kell, hogy megváltozott jogszabályokkal, jogintézményekkel dolgozunk. Ezek következményeként új munka- és kapcsolatrendszer jött létre a különböző társadalmi és karitatív szervezetekkel. Identitásunk is megújult, ami azt jelenti, hogy már újra „érezzük” tevékenységünk és önmagunk lényegét. Munkánk nagyobbik részét – ha tetszik, ha nem – szociális indíttatású ügyek intézése teszi ki. A megváltozott jogszabályok következtében „átjárhatóbbak a börtönfalak” az elítélt és társadalmi környezete között. A külső családi, szociális problémák és helyzetek, úgymond, „bejönnek” a börtönfalakon belülre, és szociális ügyek formájában megjelennek, amelyeknek legtöbbször valamilyen bent érezhető jogi következménye van.

A visszailleszkedés-utógondozás kérdései egyre időszerűbbek. Nevelőként egy idő után természetesen én is eljutottam a következő problémához. Mekkora a nevelő felelőssége az elítéltet illetően annak szabadulása után, és mit tehet – mit kell tennie? – még a szokásos pedagógiai és problémakezelő munkája mellett? A válasz az lenne, hogy készítse fel a szabadulásra, és olyan környezetbe terelje, ahol utólag is gondozzák és pártfogolják. Meggyőződésem, hogy munkájának utóbbi része a nagyobb feladat. A gyakorlattá vált pedagógiai eszközök és módszerek, valamint a fogvatartottak mindennapi együttélé-

TAPASZTALATCSERE

séből, otthoni kapcsolatrendszerének változásából adódó problémamegoldások és krízisesetek kezelésén túl újabb kihívásként megjelenik a szabadult régi-új környezete. Ez olyan új megközelítést kíván, amely a pedagógiai gyakorlat világát kiegészíti a szociális munka gyakorlatával. Meddő vitának tartom, ha megkérdőjelezzük a nevelés szükségességét, mert rossz a kérdésfeltevés. Nem az a kérdés, hogy a nevelő végezzen-e pedagógiai munkát, hanem az, hogy emellett még milyen területen van gyakorlati feladata a társadalmi cél elérése érdekében. Ez vezeti át a „börtönpedagógust” a szociális munka gyakorlatához. 1991-től magam is közeledtem e gyakorlathoz, amelyet később elméletben is megismertem. Szociális munkásként (is) elsősorban nevelőnek érzem magam, és felesleges dolognak tartom a börtönben alkalmazott pedagógiai módszerek szükségességének megkérdőjelezését. Azt javaslom, hogy a napi munkánkat bővítsük a szociális munka kérdésfeltevéseivel. Nevelőként a fogvatartott személyiségére, annak befolyásolására – mint problémahordozó területre – irányítom figyelmem. Szociális munkásként a személy és a helyzet közötti viszonyt tekintem kezelendőnek. A kettő közötti kölcsönhatás változtatására irányítom beavatkozásomat. A vázolt két elmélet nem zárja ki egymást, inkább erősíti lényegüket. A magyar büntetés-végrehajtás reszocializációs programjában szükséges eszköz a nevelés, és hatásosabbá is tehetjük, ha más feltételekkel és eszközökkel is bátorítunk kiegészíteni azt.

Javaslatom, hogy az olvasók terjesszék ki egyetértő vagy vitázó véleményüket a nevelő vagy andragógus kérdéskör mellett a szociális munkás fogalmának alkalmazási lehetőségére is.

Herczeg József

Időrendben

A nevelési elvek és módszerek változása

1959-ben alakult meg a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságán a nevelési osztály. A 8/1959. számú belügyminiszteri utasítás a büntetés-végrehajtás fő feladataként határozta meg a letartóztatottak őrzését és nevelését. Kimondta, hogy a letartóztatottak döntő többségénél bűncselekményre és osztályhelyzetre való tekintet nélkül el kell érni, hogy a bűncselekményét bánja meg; rendszerető, fegyelmezett legyen; szeresse meg a munkát; a törvényt és a szocialista társadalom együttélési szabályait tartsa be; a társadalmi tulajdont óvja és védje; a szocialista társadalmi rendszert tisztelje.

A szigorúbb és enyhébb rezsimű intézetek kialakításán túl előírta a *fokozatosság* elvét is. Így a kötelező zárkát, a munkakötelezettséget, a büntetési idő letöltésének figyelembevételét a kedvezményeknél, a szabadulásra való felkészítést, a feltételes szabadságra bocsátást. Bevezették a csoportos, az egyéni és a világnézeti kulturális foglalkozásokat. A büntetés mértékének csökkenésével emelkedett a levelezés, a látogatás gyakorisága, azaz rendszereztebbé vált az elítéltek kapcsolata a hozzátartozókkal és a külvilággal. Ez lényeges intézkedés volt, hisz a letartóztatottakat addig szigorúan elzárták a külvilágtól.

Kötelezővé tette továbbá a szabadulásra való felkészítést. Előírta, hogy a nevelő az 1/4 kedvezmény esedékessége előtt 3 hónappal köteles tájékozódni az elítélt szabadulás utáni terveiről, személyi és családi körülményeiről, a büntetés ideje alatti magatartásáról, egyéniségéről, politikai, világnézeti, erkölcsi felfogásáról. Mindezekről tájékoztatni kellett az illetékes utógondozási szervet.

1963-ban az Elnöki Tanács 24. számú rendelete alapján a büntetés-végrehajtás kivált a belügyminisztérium szervezetéből és az igazságügy-miniszter irányítása és felügyelete alá került. 1966-ban megjelent a 21/1966. számú törvényerejű rendelet. Ez feladatként határozta meg az ítéletben meghatározott joghátrány alkalmazásával, a szocialista nevelési elvek és módszerek gyakorlati érvényesítésével és felhasználásával az elítéltek törvénytisztelő állampolgárrá való átnevelését. E törvény négy végrehajtási fokozatot határozott meg: szigorított börtön, börtön, szigorított bv. munkahely, bv. munkahely.

E fokozatokban a követelmények, a kapcsolattartás és az intézeten belüli enyhébb előírások, normák irányában változtak. Ugyanakkor szigorúan előírta a kötelezettségeket, az intézet rendjének megtartását. Olyan kifejezéseket tartalmaz, mint „pontos, feltétlen, maradéktalan”. Nagyon szigorú fegyelmezési módokat írt elő. Ezek a kapcsolattartás, a külvilággal való érintkezés és

a belső életter leszükkítését eredményezték. Ilyenek voltak például: levél- és látogató-eltiltás 6 hónapig. Ezek együttesen is alkalmazhatók voltak. Csomageltiltás 1 évig, szórakoztató közös foglalkozásról eltiltás 6 hónapig.

1967 júliusában megjelent a 110/1967. számú igazságügy-miniszteri rendelet a büntetés-végrehajtási szabályzatról. A rendelet, követve a törvényerejű rendelet szellemét, előírásait, nagyon szigorú követelményeket fogalmazott meg. A sétát zárt rendben kellett végrehajtani, kötelező tornát és alaki foglalkozást írt elő. Szigorú feltételek voltak a kapcsolattartás terén is. Az elítéltek a két szigorú fokozatban 2 főt, a két enyhébben 4 főt jelölhettek meg kapcsolattartóknak.

Levezetés: szigorított börtönben 3 havonként 30 sor, börtönben 2 havonként 40 sor, szig. bv. munkahelyen havonként 40 sor, bv. munkahelyen a gyakoriság, a terjedelem nem korlátozott.

Látogatás: szigorított börtönben 6 havonként egy személy, rács mellett állva, 20 perc időtartamban, börtönben 3 havonként egy személy rács mellett állva 30 perc időtartamban, szig. bv. munkahelyen 2 személy 1 óra időtartamban asztal mellett ülve havonként, bv. munkahelyen 3 személy 2 óra időtartamban, asztal mellett ülve, havonként.

A két szigorúbb fokozatban látogatóba 14 éven aluli gyermek nem jöhetett. Évenként egyszer a parancsnok az elítélt magatartását figyelembe véve engedélyezhette gyerek látogatását, ez asztal mellett történt. A két enyhébb fokozatban a gyerek látogatását megengedték, ételmet is fogyaszthattak.

Csomagküldés: szigorított börtönben évenként 3 kg, börtönben 6 havonként 3 kg,

szig. bv. munkahelyen 3 havonként 3 kg, bv. munkahelyen 2 havonként 3 kg. A 110/1967. IM-utasítás a nevelés célját a következőkben határozta meg: Csoportos, és egyéni neveléssel arra kell törekedni, hogy az elítélt tartsa be a törvényeket, legyen fegyelmezett, rendszerető, szokja meg a rendszeres munkát és igyekezzen a társadalom hasznos tagjává lenni. A nevelés során a nevelőknek fel kellett használniuk az iskolai oktatást, a ismeretterjesztő előadásokat, a sajtót, irodalmat, rádiót, filmet, televíziót és az önképzést. 50 éves korig az általános iskolai oktatásban a részvétel kötelező volt. Kérelemre engedélyezhető volt az önképzés. Ismeretterjesztő előadásokat az országos parancsnokság által kiadott téma szerint kellett tartani. Ezzel elítéltet vagy külső előadót is meg lehetett bízni. A két szigorúbb fokozatban csak a Heti Híradót olvashatták az elítéltek. A két enyhébb fokozatban engedélyezhető volt más újság vásárlása, olvasása is. Időszakonként összefoglaló sajtóismertetést kellett tartani az elítélteknek. A filmvetítések gyakoriságát és a vetíthető filmek jegyzékét az országos parancsnokság határozta meg. A nevelőknek rendszeresen értékelniük kellett az elítéltek személyiségét, munkáját, egymáshoz való viszonyát, bűncselekményéről alkotott véleményét, az egyéni és csoportos foglalkozásokon tapasztaltakat. A tapasztalatokat, észrevételeket az elítélt fejlődési lapján rögzíteni kellett.

Az 1966. évi XXI. számú törvényerejű rendeletet 1967-ben módosították. Szinte teljes egészében átvette a régi szabályozásokat, csupán a végrehajtási fokozatokat változtatta meg: fegyház, szigorított börtön, börtön, fogház. A 110/1967. IM-utasítást a 107/1974. (IK. 8.) IM-utasítás helyezte hatályon kívül. Ez az utasítás ugyan a kapcsol-

latok terén engedményeket hozott, lazított a szigorú előírásokon, de szemléletében, szellemében, követelményeiben megmaradt a régi utasításnál. A levelezés terén a gyakoriságot meghagyta, terjedelmét azonban nem korlátozta. A látogatás rendje így alakult: fegyházban 1 személy 3 havonként 30 perc; szig. börtönben 1 személy 2 havonta 1 óra; börtönben 2 személy havonta 1 óra 30 perc; fogházban 3 személy havonta 2 óra.

A szigorúbb fokozatban rács mellett történt, a látogatás jutalomból engedélyezhető volt asztal mellett. 14 éven aluli gyerek látogatását engedélyezték. A két enyhébb fokozatban a látogatás továbbra is asztal mellett történt, élelem fogyasztását engedélyezték. A törvény a csomag gyakoriságán változtatott: fegyházban 6 havonként; szig. börtönben 4 havonként; börtönben 2 havonként; fogházban havonként. Mindkét törvény és utasítás a büntetés-végrehajtás feladatát, a nevelés célját, eszközeit, formáit ugyanazon

szellemben határozta meg. Ebben benne foglaltatott, hogy az elítéltek a társadalomra veszélyesek, személyiségük torzult, bizonyos mértékig állandósult, kialakult. Mivel nem képesek megfelelni a társadalom követelményeinek, ezért büntetőjogi kényszerrel kell érvényre juttatni. A törvény megfogalmazása szerint az elszigetelés a társadalom védelmét biztosítja, ugyanakkor szolgálja mind az egyéni, mind az általános megelőzést.

Az előzőekben ismertetett jogszabályok az elítéltek elszigetelését, az egyéni döntési lehetőség megvonását, a problémák megoldásából való kizárást, az elrettentést, a feltétel nélküli engedelmisséget tartalmazták. Állandóan jelen volt a fenyegetettség és a szankcionálás. Hiányzott a neveléshez nélkülözhetetlen motiváció, olyan cél, feladat, amely a nevelést segítette volna.

Ilyen feltételek mellett írták elő a törvények a nevelőknek, hogy az elítélteket bün-

tetésük ideje alatt át kell nevelni, még hozzá oly módon, hogy törvénytisztelő állampolgárok legyenek és tartsák be a társadalmi rend követelményeit.

Lényeges változásnak és európai szintű szabályozásnak lehet tekinteni az 1979. évi 11. számú törvényerejű rendeletet, valamint a 8/1979. IM-rendeletet, melyet többször módosítottak, majd az egységes szervezetbe foglalt 101/1981 IM-utasítást. Ez a rendelet és miniszteri utasítás alapvetően különbözik az előzőektől. A végrehajtás feladatának határozza meg a joghátrány érvényesítésével és az elítélt nevelésével annak segítségét, hogy szabadulás után a társadalomba beilleszkedjen és tartózkodjék újabb bűncselekmény elkövetésétől. Nevelési célként fogalmazza meg az olyan személyiségváltozás elérését, amelynek eredményeként a szabadulás után képes törvénytisztelő magatartás nélkül élni és beilleszkedni a társadalomba.

Ezen jogszabály úgy határozza meg az elítéltek jogait, kötelességeit, hogy az adható kedvezményeket gyakrabban, szélesebb körben teszi lehetővé, miként az elítéltek számára a kapcsolattartást, a külvilággal való kapcsolatot is. A nevelés sajátos módszereiként jelöli meg az intézményes oktatást, a művelődési tevékenységet, a közösségi és egyéni foglalkozást, a jutalmazást és a fenyítést. Az általános iskolai oktatás mellett lehetővé teszi a szakképzést. Nem korlátozza a napilapok és a különböző újságok vásárlását, olvasását. Gyakoribbá váltak a filmvetítések. Rádióban már nem csak saját szerkesztésű és központi műsorokat lehetett adni. A televízió nézését minden fokozatban engedélyezik. A nevelés során a nevelőnek 3 havonként egyéni foglalkozást kellett tartania, tapasztalatait a személyi lapon rögzítenie kellett. Az elítéltek fegyelmezése sokkal emberségesebb lett. Megszűntek a

hosszan tartó fenyítések, valamint az embertelen magánelzárás. A levelezés gyakorisága és terjedelme már nem korlátozott többé. A látogatás gyakoribbá volt, gyakoriságát a parancsnok határozta meg, de két hónapnál nem lehetett ritkább. A börtön és fogház fokozatban lehetővé vált a rövid időtartamú eltávozás. Bevezeti a jogszabály az átmeneti csoportot, amely a hosszú szabadságvesztést töltő elítéltek szabadulás utáni beilleszkedését hivatott segíteni.

Ezek a lehetőségek a nevelőknek sokkal nagyobb teret adtak az elítéltek nevelésében. Az elítélteket érdekelté tették, hogy az intézet rendjét, fegyelmét betartsák, a kapcsolattartással rendelkezők pedig törekedtek a különböző kapcsolaterősítő kedvezmények kiérdemlésére. Ezen jogszabályok lehetővé tették a nevelő számára, hogy az elítéltek elé célt, perspektívát vázoljanak fel.

Az 1979. évi 11. számú törvényerejű rendeletet az 1993. évi XXXII. számú törvényerejű rendelet módosította. 1995-ben került elfogadásra a CVII. számú törvény a büntetés-végrehajtási szervezetről. 1996-ban jelent meg a 6/1996. (VII.12.) IM-rendelet a szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtási szabályairól. A XXXII. számú tvr. a szabadságvesztés végrehajtásának célját a következőképpen fogalmazza meg: Cél, hogy a törvényben meghatározott joghátrány érvényesítése során segítse az elítélteket a szabadulás után a társadalomba való beilleszkedését és azt, hogy tartózkodjék újabb bűncselekmények elkövetésétől. Feladatként határozza meg, hogy fenntartsa az elítélt önbecsülését, fejlessze felelősségérzetét és ezzel segítse, hogy felkészüljön a szabadulás utáni, a társadalmi normáknak megfelelő önálló életre. Az elítéltek jogait csak annyiban korlátozza, amennyiben az ítéletben és a törvényben

meghatározott joghátrányok ezt előírják. A jogszabályok biztosítják az elítélt személyiségi jogait, így jóhírének, magántitkának, személyes adatainak védelmét. Semmilyen módon nem szabad hátrányos megkülönböztetést alkalmazni az elítéltek között. Lényegesen csökkentette a három végrehajtási fokozat közötti különbséget. A levelezés gyakoriságát és terjedelmét nem korlátozza. Látogatót minden elítélt legalább havonként fogadhat, és az minden fokozatban asztal mellett történik. Mindhárom fokozat számára lehetővé teszi a rövid tartamú eltávozás lehetőségét és bevezetett egy új kapcsolattartást segítő kedvezményt, a kimaradást. Számottevően csökkentette a kiszabható fenyítések nemét. Megszüntette a kapcsolattartást hátráltató, bizonyos esetekben meg is szüntető fenyítési nemeket. A magánelzárás fenyítés ellen az elítélt fellebbezéssel fordulhat a bírósághoz. Munkavégzés esetén egy év után 20 nap fizetett szabadságot vezetett be. Létrehozta az enyhébb végrehajtási szabályok jogintézményét, ezzel hatékony, eddig nem alkalmazott, a szabadulást segítő intézkedést vezetett be. Panaszaival, problémáival az elítélt különböző szervezetekhez, intézményekhez és nemzetközi szervezetekhez fordulhat. Megváltoztatta az őrzési csoportba sorolásokat. Teljesen más alapokra helyezte a levelek ellenőrzését. A tanulni kívánó elítéltet, ha munkát nem vég ez is, munkadíj illeti meg. Bevezette a telefonálás lehetőségét. Lehetne még sorolni a változásokat, de az eddig említettek is egyértelműen mutatják, hogy a jelenlegi jogszabályok az elítéltek beilleszkedését, családi kapcsolataik fenntartását és a nevelés hatékonyságát szolgálják. Kijelenthetjük, hogy ezek a jogszabályok az európai normáknak megfelelnek.

Az 1993 óta hatályba lépett jogszabályok megismertetésére, elsajátítására nagy gondot fordítottunk. Minden eddig megjelent törvényből, jogszabályból oktatást szerveztünk az egész személyi állomány részére. Rendszeresen visszatérünk a jogszabályok értelmezésére, felelevenítésére. Minden értekezletet, szakmai fórumot felhasználunk arra, hogy a személyi állomány a lehető legszélesebb körben és a gyakorlati munka elvégzéséhez szükséges mértékben elsajátítsa az érvényben lévő jogszabályokat.

A jogszabályokból kivonatot és jogszabály-magyarázatot adunk közre az intézet havonként megjelenő szolgálati lapjában is.

A gyakorlati munkát meghatározó szabályozások: A megjelenő új jogszabályok által előírt helyi intézkedéseket elkészítettük, vagy azok elkészítés alatt állnak. A jogszabályokban megfogalmazottakról, melyek a gyakorlati munkát lényegében előírják, szabályozzák, helyi intézkedéseket adunk vagy adunk ki. Elkészült, illetve átdolgozás alatt áll a házirend, az evsz. alá helyezettokról szóló intézkedés, a látogatás rendjéről, a vásárlás rendjéről, a differenciált őrzésről, a befogadási és foglalkoztatási bizottság munkájáról, a biztonsági csoportba sorolásról, a fegyelmi eljárásról, a telefonhasználat rendjéről, a tartható tárgyak köréről, az előzetesen letartóztatottak nyitott körletéről szóló helyi szabályozás. A helyi szabályozások mindenben megfelelnek a jogszabályi előírásoknak, tükrözik azok szellemét. Jelenleg is dolgozik egy bizottság a helyi intézkedések előkészítésén. Minden intézkedést átdolgozunk az új törvények előírásai szerint.

A jogszabályok célként a joghátrány érvényesítésekor a társadalmi beilleszkedést, az újabb bűncselekmény elkövetésétől való

tartózkodást határozzák meg. Segítést és nem megvalósítást ír elő az elítélt társadalomba való vissza-, illetve újra beilleszkedésére.

A jogok és kötelezettségek felsorolásából kitűnik, hogy csak olyan mértékben szabad az elítélteket megkülönböztetni a többi állampolgártól, amilyen mértékben a büntetés-végrehajtás, az ítéletben megfogalmazott joghátrányok ezt szükségessé teszik, előírják, megszabják.

A jogszabályok szelleméből következik, hogy a jelenlegi nevelés-kezelés során az elítélteket nem lehet felülről jövő hatásokkal, direkt módszerekkel nevelni, amelyeknek csupán tétlen elszenvedője, nem pedig cselekvő részese. A jogszabály által megfogalmazott önbecsülés fenntartása, és a felelősségérzet fejlesztése az elítéltek aktív részvétele nélkül nem képzelhető el. A tétlenség, a passzív hozzáállás nem erősíti az önbecsülést. Mindebből következik, hogy jelenleg a régi nevelési módszereket bizonyos mértékig fel kell adni és újfajta szociális, közösségi szemlélettel, módszerekkel kell a nevelői munkát végezni. A szemlélet kialakításához felhasználjuk a különböző nemzetközi dokumentumokat. Értelmezük, értékkeljük az elítéltekre irányuló pozitív ráhatás elemeit – munkáltatás, képzés, nevelés –, azért, hogy az intézet nevelési tevékenységébe beépíthessük. A fogvatartotaknak a parancsnok által vezetett fórumokat tartunk. Élünk a csoportos kimaradás lehetőségével. A fogvatartottak zenekara Tökölön adott műsort. Bevezettük a szabadtéri kulturális napokat. Kialakítottuk a felkészítő csoportot. Tíz egyszemélyes – biztonsági – lakózárkát adtunk át. Minden tevékenységünk arra irányul, hogy a fogvatartott önkéntes jogkövető magatartást tanúsítson. A szociális munka segítő, támogató tevékeny-

ség. Nem az a feladat, hogy atyáskodjunk. Az elítélteknek kell a problémáikat megoldaniuk, amihez a nevelő szakértelmét és segítségét ajánlja fel. Ebben a helyzetben nagyon fontos a motiválás, hiszen többségében az elítélt felelősségtudatára és önkéntességére hivatkozunk. A régi problémamegoldó, mindent előíró, megmagyarázó, csak a nevelő által elképzelt nevelési megoldásokkal fel kell hagyni. Az elítéltek elé célokat tűzünk ki, feladatokat határozzunk meg, felvázoljuk a lehetőségeket, és a törvényes keretek között az elítéltekre bízunk a megoldást. Véleményem szerint a fentiekben fogalmazható meg a gyakorlati munkában várható szemléletváltás.

A fogvatartottak jogszabályban előírt jogait minden esetben biztosítjuk. Kapcsolattartásukat, kérelmeiket, panaszait a jogszabályok előírásai szerint intézzük. A nemzetközi szervezetekhez, hatóságokhoz írt kérelmeiket, panaszait a törvényekben meghatározottak szerint továbbítjuk.

A 0251/1996. számú OP-intézkedés 11. pontjában meghatározottak szerint *parancsnoki levelesládát* szereltünk fel. A levelek írói rendszeres meghallgatáson kapják meg problémáikra, kérdéseikre a választ. A meghallgatásokról emlékeztető készül.

Az elítéltekkel szembeni bánásmód törvényes, emberi és személyiségi jogaitak tiszteletben tartjuk. A fegyelmi eljárás törvényességének jogszabályi garanciái vannak, a munkába állítás és leváltás rendje a Bv. Szabályzatban meghatározott.

Az 1990 óta élő jogszabály hivatalosan is lehetővé tette az intézetekbe vallásgyakorlás címén belépő *karitatív és vallási szervezetek* látogatását. Ez nagy előrelépést jelentett. Intézetünkbe gyakorlatilag öt nagyobb, vallási alapokon nyugvó karitatív szervezet munkatársai járnak be, a Magyar

Máltai Szeretetszolgálat, a Magyar Evangéliumi Börtönmisszió, a Magyar Testvéri Börtöntársaság, a Magyar Börtönpasztorációs Társaság és a Magyarországi Jehova Tanúi. Mint a felsorolásból kitűnik, egy-egy szervezet több felekezetből áll, így például a Magyar Evangéliumi Börtönmisszió 15 felekezetet ölel fel. Ahhoz, hogy a hét egy napján mindegyik karitatív szervezet tevékenykedhessen, elsősorban a személyzet szemléltetésére volt szükség, amely gyakorlatilag 1990-ben kezdődött intézetünkben. Ma már a bejáró munkatársak egymás mellett, megértésben végzik teendőiket, így az intézetben hetente van ún. „missziós nap”, valamint minden hétvégén szombaton, illetve vasárnap katolikus szentmise, igehirdetés és ún. „hosszú nap” (Jehova Tanúi). Itt kell megemlíteni, hogy a Budapesti Fegyház és Börtönben alakult meg az országban az első, a fogvatartottakat segítő karitatív szervezet, a Magyarországi Evangéliumi Börtönmisszió.

A XXXII. törvény óta igen gyakori, hogy a külső családi kapcsolatokkal nem rendelkező fogvatartottak egy-egy missziós munkatárs segítségével jutalmazhatók látogatás kimaradással, vagy rövid tartamú eltávozással.

A MEB évente kétszer tart diakónusképzést Dömösön, amelyre minden alkalommal meghívja az intézet parancsnokát és a bv. osztályvezetőt előadónak. Az intézet parancsnoki vezetése kéthavonta tart a bejáró missziós munkatársakkal megbeszélést, melyen aktuális problémákat dolgoznak fel. A bv. osztályvezető folyamatos kapcsolatot tart fenn a missziók vezetőivel. A szervezetekkel, vezetőikkel, munkatársaikkal a parancsnok és a parancsnoki vezetés kapcsolata korrekt, jó. A X. kerületi Vöröskereszttel az intézet az utóbbi másfél évben ismét felvette a kapcsolatot, amelyet elsősorban inté-

zetünk vezetése kezdeményezett. A X. kerületi Vöröskereszt ruhaneműt, időnként tisztasági szereket, ritkán nem romlandó élelmiszereket, esetleg csokoládét, némi dohányárut juttat az intézet fogvatartottjainak.

Az evsz. alá tartozó fogvatartottak munkaadóival az intézet gazdasági osztálya tart fenn kapcsolatot. Nem egy munkaadó segítette intézetünket, ingyenes kultúrműsort szervezett a fogvatartottaknak. Összességében elmondható, hogy a külső munkáltatókkal a kapcsolat korrekt, kielégítő. Kapcsolatfelvételt kezdeményezett még intézetünkkel a Mahatma Gandhi emberi jogi szervezet, valamint a Suma Ching Hai Nemzetközi Szövetség is. Kapcsolatunk van a Magyar Helsinki Bizottsággal. Alkalmanként német, holland, ukrán börtönmissziós énekarok keresik fel az intézetet. 50 alkalommal fogadtuk a média munkatársait, 32 esetben a bel-, illetve külföldi – javarészt – szakmai delegációkat. A kerületi önkormányzat és önkormányzati cég is támogatja az intézetet, 1996-ban a gyógyító-nevelő csoport kapott ajándékba tőlük audiovizuális eszközöket. Magánszemély hozta létre a jogi személyiségű – bíróság által bejegyzett „A 100 éves Gyűjtőért” Alapítványt.

Olyan úton indultunk el, amelynek végén az eredmény csak pozitív lehet. Mindenki előtt ismert az „erőszak erőszakot szül” elvétele. A jelenlegi jogi szabályozás és gyakorlati végrehajtás az önkéntes jogkövetőknek lehetőséget ad a börtönön belüli „erőszakmentes” élethez. Minden esetben figyelembe kell venni azonban a társadalom értékítéletét, visszajelzéseit. Tudjuk jól, hogy a törvények és a végrehajtás közötti óriási szakadék áthidalásához türelem, megértés szükséges.

Böde János–Mári Imre

A visszaesők börtöne

Reszocializálás a büntetés-végrehajtásban

A visszaeső bűnözőkkel való foglalkozás leghosszabb szakasza a büntetés kiszabása után következik. Bármennyire törekszik is az igazságszolgáltatásban a rendőr, az ügyész vagy a bíró az egyéniesítésre, a legtöbb idő erre is a büntetés-végrehajtásban van. Mielőtt ennek részleteivel foglalkozunk, vázlatosan bemutatjuk a visszaesés hazai statisztikai helyzetét.

A büntetett előéletű bűnelkövetők számának alakulása

év	korábban büntetett		ebből					
			összes visszaeső	ebből				
				különös visszaeső	többszörös visszaeső			
száma ha 1982=100%	száma ha 1982=100%	száma ha 1982=100%	száma ha 1982=100%	száma ha 1982=100%	száma ha 1982=100%	száma ha 1982=100%	száma ha 1982=100%	
1982	26 250	100,0	11 353	100,0	3392	122,4	2673	155,3
1983	28 748	109,5	12 433	109,5	3667	132,3	3135	182,2
1984	29 556	112,6	13 378	117,8	4100	147,9	3541	205,8
1985	30 277	115,3	13 689	120,6	4079	147,2	3858	224,2
1986	32 717	124,6	14 722	129,7	4195	151,3	4347	252,6
1987	32 261	122,9	14 482	127,6	4073	146,9	4514	262,3
1988	30 233	115,2	14 399	126,8	4390	158,4	5449	316,6
1989	30 302	123,1	15 163	133,6	4512	162,8	5984	347,7
1990	40 449	154,1	18 355	161,7	4950	178,6	8121	471,9
1991	44 416	169,2	20 037	176,5	5337	192,5	9063	526,6

A táblázat világosan mutatja a visszaesőknek nem minősülő bűnismétlők számát, valamint a visszaesőket.

Ha az 1991-es évet vizsgáljuk, megállapíthatjuk, hogy 20 037 visszaesőből 5337 volt a *különös*, és 9063 a *többszörös* visszaeső. Ha a bűncselekmények közötti megoszlásban vizsgáljuk ugyanezt, gyakrabban találkozunk a visszaeséssel a személy és a vagyon elleni bűncselekményeknél.¹ Az előbbieknél az összébűnözés 13,3%-a a visszaesés, míg az utóbbinál ez 24,7%. Különösen magas a visszaesők aránya a *különös kegyetlenséggel*, a nyereségvágyból vagy más aljas indokból és a *hivatalos személy ellen* elkövetett emberöléseknél. A természet elleni erőszakos fajtalanagságnál a visszaesők százalékos aránya a nemi bűncselekményekéhez viszonyítva elég magas: 50%. A vagyon elleni bűncselekményeknél a rablás, csalás, lopás a sorrend. Különösen figyelemre méltó a betöréses lopásnál a visszaesők magas aránya.

E rövid statisztika is igazolja, hogy a törvényhozó az összes bűncselekményből jól ki tudja választani azokat a törvényi tényállásokat, amelyeknél a minősített esetben indokolt

szabályozni a különös visszaesést. Figyelemmel a Legfelsőbb Bíróság 14. számú irányelvére, úgy gondoljuk, ez a feladat igen könnyen elvégezhető.

A rövid statisztika után indokolt vázlatosan foglalkozni a visszaeső bűnözőkkel kapcsolatos elméleti és gyakorlati tanulmányokkal, felmérésekkel. A legelső vizsgálatot az Országos Kriminálisztikai Intézet 1965-ben végezte. Ez a vizsgálat elsősorban a 18–25 éves fiatal felnőtt visszaesőkre vonatkozott.²

Fiatal felnőttek

Tavassy a visszaesés okait a rendezetlen családi körülményekben, gyermekkori nevelkedési gondokban, az iskola és a család összhangjának hiányában látja. A fiatal felnőtt visszaesők elég nagy része csonka családban nevelkedik, szakképzettséggel nem rendelkezik, és a jövedelme is alacsony. A vizsgáltak 70%-a alkoholistá vagy pszichopata volt. A felmérés alapján Tavassy gondolatmenetét követve különbséget tehetünk a fiatal felnőtt visszaesők és a visszaesők között. Ezt az alábbi táblázatban mutatjuk be.

Visszaesők

Fiatal felnőttek

1. a család szerepe itt még jelentős
2. az iskolázottság még elégséges
3. családot még nem alapítottak
4. munkanélküliek
5. börtönben szerzett baráti kör
6. káros szenvedélyek
7. viszonylag sok pszichopata

Felnőttek

1. a család szerepe szinte teljesen elhalványul
2. az iskolázottságnak, már igen rossz hatása van
3. szinte minden család felbomlott
4. esetenként szakképzettek
5. nincs már baráti kör
6. káros szenvedélyek
7. a pszichopaták száma kevesebb

Összefoglalva megállapíthatjuk, a nevelés, a fegyelmezés lehet az egyik eszköze a fiatal felnőtt visszaesők elleni harcnak. *Kármán Elemér* ezt úgy fogalmazta meg: „*a fegyelmezés: tulajdonképpen helyesen önfegyelmezésnek kellene ezt nevezni, mert ez nem abban áll, hogy valakit igazgatnak, fegyelmeznek, hanem őt képessé tesszük arra, hogy önmagát fegyelmezze*”.³

Patera és Tavassy a visszaesés intenzitását is vizsgálta: vajon mennyi időt tölt a visszaeső szabadlábon az egyes büntetések között? Tíz év anyagának végkövetkeztetése, hogy a speciális visszaesők viszonylag rövid ideig vannak szabadlábon.⁴

Patera egy másik tanulmányában leszögezi, minél fiatalabb korban kezdi el valaki a bűnözést, annál intenzívebb visszaeső lesz. Úgy is mondhatjuk, berendezkedik a bűnöző életre, a munkát kényszernek tekinti. A megjavulás látszatát mutatja, de igen rövid szabad élet után újra bűncselekményt követ el. Különösen megfigyelhető ez a felnőtt visszaesők-nél, akiknek az életkora a kriminológiai kutatások alapján 28–35 évre tehető. Már sokkal kevesebb gond van a kései visszaesőkkel, azaz a 40-50 évesekkel, hiszen egy teljes „börtönélet” alatt már inkább behatárolt és lezárt életpályával találkozunk. Az ilyen már a visszaesésben sem lát fantáziát.⁵

A különböző felméréseket, vizsgálatokat tanulmányozva megállapíthatjuk, hogy kb. ezer visszaeső 35-40 százaléka fogyatékos és csökkent munkaképességű, ugyanakkor az iskolázatlanság 50 százalék feletti. Komoly szerepet játszik a visszaesővé válásban az alkohol is. Patera két csoportot állított fel: a) alkoholista kriminalizálódás: alkalmi ivóként indul és beteg lesz. Általában a család ellen fordulva követnek el különböző súlyú bűncselekményeket; b) a pszeudoalkoholista korszakot vagy csoportot szociális konfliktusok jellemzik. Hibásan kialakult személyiséggel rendelkeznek. Kialakul bennük a bűnözést igazoló nézetrendszer.⁶

Eyseneck például szoros összefüggést lát a személyiség és a kriminalitás között. Szerinte a visszaesők átfogó személyiségkutatását kellene elvégezni. Különösen a visszaeső szubkultúrát megfogalmazni és kidolgozni. A veszélyes bűnözők csoportja relatíve kicsi. Talán a legnagyobb gondot abban látja, hogy a modern társadalmakban megjelentek azok a visszaesők, akik válogatás nélkül követnek el bűncselekményeket. Velük szemben egyetlen eszköznek a biztonsági őrizetet látja.⁷ Boros és Münnich 300 visszaeső vizsgálatával foglalkozott. Ennek alapján megállapítják, hogy 54-61 százalékra tehető az újabb bűnelkövetés valószínűsége. Megállapításaik szerint a fiatalok viszonylag rövid időt töltenek szabadlábban, és újabb bűncselekményt követnek el. Hasonló eredményekre jutott a Glueck házaspár Amerikában, Frey Svájcban és Müller Németországban.⁸

Tavassy kiterjesztette vizsgálatait a visszaesők családi kapcsolatára, és megállapította, hogy csak a visszaesők igen alacsony százalékánál található valamilyen családi kapcsolat, de az is formális. Gyakran felbomlott családokban élnek, magas a válások száma, és sokan a feleség hibájának tartják a családi kapcsolatok széthullását. Ha van bennük pozitív érzelem a család iránt, az legtöbbször csak az egyik szülő irányában jelentkezik. Ez is a visszaesők érzelmi sivárságára utal. Sokszor találkozunk házasságon kívüli kapcsolatokkal. Ez a kötöttségmentes együttélés felel meg leginkább a felelősség nélküli gondolkodásuknak.⁹

Végül Patera egy vizsgálatát említjük még meg, amely a többszörös visszaesőkkel foglalkozott. Közel húsz év anyagát, elemzését tekinti át és megállapítja, hogy a többszörös visszaesők legnagyobb százalékát 3-5-ször ítélik el. Figyelemre méltó viszont, hogy az együttesen eltöltött szabadságvesztés nem éri el a négy évet.¹⁰

A büntetés megválasztása

A büntetőpolitika megvalósításában a büntetésnek jelentős szerepe van. A büntetés célja a szankció helyes megválasztása mellett nagymértékben függ a büntetés-végrehajtás módjától is. Ha helyes a büntetés megválasztása, végrehajtásának elhibázott módja kétséggé teheti a büntetőpolitikai cél elérését. Az elítéltekkel fenntartott hosszan tartó kapcsolat során lehetőség nyílik, hogy a büntetés-végrehajtási szervek alaposan megismerjék az elítélt egyéniségét. Így megállapíthatják, hogy a bíróság velük szemben helyesen választotta meg a büntetést.

A végrehajtás során az elítéltekkel való gyakori érintkezés lehetővé teszi annak értékelését, hogy velük szemben az elbánás helyes vagy helytelen. Ha a végrehajtás kellő gon-

dossággal történik, az intézet igen hasznos tapasztalatokat szerezhethet a visszaesők megfelelő kezeléséről. A tapasztalat azt mutatja, hogy helyes a visszaesők elkülönítése, hiszen itt olyanokról van szó, akiknek biopszichológiai tulajdonságai eltérőek a többi elítéltétől. Az elkülönítés annak érdekében történik, hogy elkerüljük az ilyen visszaesők káros befolyásának következményeit.¹¹

Az első időben ez csupán passzív elkülönítés lenne, de később sajátos visszaesők elhelyezésére szolgáló intézetekben történne az elhelyezésük, ahol sajátos eljárási szabályokat is bevezetnének. A visszaesők ilyen tipizálásáról *Jürgen Schmidt* egyik munkájában ír.¹² *Exner* az azonos elkövetők (visszaesők) korcsoportos megoszlását mutatja be a büntetés-végrehajtásban. Szerinte a csoportosítás alapja a bűncselekmények tipizálása.¹³ *Schackert* és *Jung* felosztása igen egyszerű. Ők jó, közömbös és rossz magatartású visszaesőről beszélnek.¹⁴

A sajátos bánásmódot mindenekelőtt szellemi tulajdonságok indokolják. A visszaesőknek sajátos szükségleteik is vannak. Általában ezek az elítéltek nem kapcsolódtak be a társadalom életébe, nincs családjuk vagy már felbomlott, nem végeznek hivatásszerű munkát. Így a büntetés-végrehajtás időszakában több szempontból kell felkészíteni őket, ha nevelni, átnevelni nehéz is az ilyeneket, de a szabad élet bizonyos szabályaira azért rászoktathatók. Amennyiben pedig szellemileg megfelelően fejlettek, bizonyos foglalkozásokra taníthatók is. Sőt bizonyos kedvező esetekben szakmai képzésben is részesíthetők.

A visszaesők kezelése

A büntetés-végrehajtás irodalma a visszaesők elkülönített intézeti kezelésének több alakját ismeri. Ilyenek voltak korábban a *Borstal-intézetek* és börtöniskolák. Az elítéltek csoportosítása büntetett előéletük, jellemük, képességük szerint történt. Alapos biológiai, lélektani és szociológiai vizsgálaton estek át. A vizsgálatok eredményei döntötték el további sorsukat.¹⁵

A visszaesőkkel szembeni végrehajtás célja csak akkor valósítható meg, ha egyéniesített, azaz az eljárás módja alkalmazkodik az elítélt egyéniségéhez. Az elítéltek osztályozása előfeltétele a helyes intézeti bánásmódnak. A helyes osztályozástól, illetve diagnózistól függ a nevelés, gyógyítás sikere. A visszaesők minősítése különös jelentőséggel bír, mert itt olyan csoportról van szó, ahol rendkívül sokrétűek a büntetés-végrehajtási szempontok. Igen nagy a szerepe az intézet kiválasztásának, ennél talán csak az egyéni nevelés módjának megvalósítása fontosabb. Ezért az elítéltek helyes osztályozásának előfeltétele az egyéniségük alapos megfigyelése, illetve tudományos tanulmányozása. Az orvosi, elmeorvosi, lélektani vizsgálat, valamint az elítélt korábbi társadalmi környezetének tanulmányozása teszi lehetővé a helyes diagnózis felállítását. Ennek alapján határozható meg a biztonságban való tartás, a gyógyítás, a nevelés és a megjavítás módja. Ez a felmérés képezheti az alapját a második szakasznak, ahol már az elítélt egyéni kezelésének meghatározása történik.¹⁶ A visszaesők megfigyelése abból a célból, hogy melyik intézetbe történjen a beutalásuk, két módon lehetséges. Az első egy nagy országos központ létesítése. Itt az elítéltek meghatározott ideig orvosi és lélektani vizsgálatok alatt állnának. A

későbbiekben különböző szolgáltatások útján adatokat gyűjtenének családjukról, iskoláikról, munkahelyükről, környezetükről és egyéb körülményeikről. A megfigyelést végzők munkájuk befejezése után döntenek el, hogy a visszaesőt mely intézetbe kell utalni. Franciaországban az ilyen intézetet Nemzeti Tájékoztatási Központnak, míg Olaszországban Nemzeti Megfigyelő Központnak hívják.

A felmérés, megfigyelés másik módja, hogy azt valamelyik büntetés-végrehajtási intézetben végzik el. Itt ugyanúgy meghatározott időre biopszichológiai és szociológiai vizsgálatnak vetik alá az elítéltet. A kapott eredmények alapján döntenek a visszaeső nevelési programjáról.¹⁷

Mindkét rendszernek megvannak az előnyei és a hátrányai. Az országos központ pozitív oldala, hogy megfelelő szakszeméllyel és felszereléssel rendelkezik, amely a megfigyelések lefolytatásához nélkülözhetetlen. Hátránya, hogy a központ és a büntetés-végrehajtási intézet között nincs szorosabb kapcsolat. Így akik a megfigyelést elkezdték, nem látják felmérésük eredményeit.

A második rendszer nagyobb anyagi kiadásokkal jár, hiszen valamennyi intézetet megfelelő felszereléssel kellene ellátni. Viszont nagy előnye, hogy a megfigyelést végzők állandó és szoros kapcsolatban lehetnek a végrehajtó személyzettel. Ellenőrizhetik a felmérés helyességét, a gyakorlat szempontjaira figyelemmel gyorsan és rugalmasan megismételhetik a vizsgálatokat és ha kell, más bánásmódot alkalmaznak.

Természetesen a szakértők munkája csupán az egyik szakasza a visszaesők megfigyelésének. Ezt az intézetben folyamatosan tovább kell folytatni. A mindennapos érintkezés a végrehajtás során lehetővé teszi a helyes módszerek megválasztását. A visszaesőkkel való egyéniesítés megkövetel egy további osztályozást is. Ennek a központi problémája azoknak az ismérveknek az összegyűjtése, amelyek szerint az elítélteket kellene csoportosítani. Sokféle ismérv alkalmazható. Az elítéltek csoportosíthatók életkor szerint, az elkövetett bűncselekmények, az igazságszolgáltatási múlt alapján, valamint értelmi fejlettség, szakmai felkészültség szerint. Nyilvánvaló, hogy csoportosításuk egyetlen ismérv alapján nem teljes. Ha megkülönböztetésül csak az életkor szerepelne, egy csoportba kerülnének az erőszakos visszaesők a vagyon elleni visszaesőkkel, vagy a szellemileg fejlettebbek a korlátoltakkal. Első következtetésre is látjuk, az ilyen visszaesőkből álló csoportban nem alkalmazhatók azonos elbírálási módszerek.

Másrészt az is világos, hogy a csoportokat túl sok ismérv alapján sem lehet összeállítani, mert egyetlen visszaeső sem lesz, aki megfelel az összes feltételnek. Ha nincs is általános rendszertani szabály, azért az osztályozást két vagy több ismérv alapján el lehet és is kell végezni. A legjobb, ha kiválasztunk egy fő ismérvet, és további kiegészítő ismérvekkel törekszünk a legjobb csoportosításra. Úgy gondoljuk, az elítéltek csoportosítását mindenekelőtt szellemi fejlettségük foka és szellemi képességeik figyelembevételével kell elvégezni. Kiegészítő ismérvek lehetnek az elkövetett bűncselekmények, az igazságszolgáltatási múlt, a szakmai előképzettség.

Mindezek alapján a visszaesők számára külön büntetés-végrehajtási intézet felállítása válna szükségessé, hogy velük szemben sajátos intézeti elbánás legyen megvalósítható. A különleges intézeti bánásmód külön a visszaesőkkel foglalkozó büntetőintézeteket

feltételezne, amelyek megfelelően szakképzett személyzettel és felszereléssel rendelkez-
nének. Ennek a megoldásnak tételes jogi rendelkezései is vannak, figyelemmel azokra az
országokra, ahol a visszaesőkkel szemben megengedik a büntetés helyett biztonsági in-
tézkek fogatosítását.

Szociálterápia

Talán nem szerénytelenség, ha hivatkozunk egyik tanulmányunkra, ahol erről azt ír-
juk: „A szociálterápiás intézet az NSZK büntetés-végrehajtásának újdonsága. Ettől vár-
ják a visszaeső bűnözés elleni harc sikerét. A szociálterápiának az 1960-as évek végéig
csak néhány speciális intézetben tulajdonítottak jelentőséget. 1969-ben a büntetőjogi és
büntető-eljárásjogi reform után indult meg széles körben a terápiás nevelés. Ez az intéz-
kedés is határozatlan tartamú, amelynek felső határa öt év, és a büntetés mellett kerül sor
az alkalmazására. A reformot követő első időben a határozatlan tartamú bírói ítélettel
szemben erős kételyek alakultak ki. Így hatályba csak 1985. január elsején lépett, amikor
pontosan rögzítették azoknak az elkövetőknek a körét, akikkel szemben alkalmazható.
Ezek a következők: a) súlyos személyiségzavarban szenvedő pszichopáták, akiket leg-
alább egy ízben már valamilyen bűncselekmény miatt végrehajtható szabadságvesztésre
ítéltek és az ítéletet végre is hajtották; b) visszaesők, karrierbűnözők, akiknél a bűncselek-
mények elkövetése életmódjukból következő szokásos magatartás; c) súlyos nemi bűncse-
lekmények elkövetői, akiknél számítani lehet hasonló cselekmények elkövetésére (szexu-
álpszichopáták); d) a züllés útjára lépett, huszonkettedik életévüket be nem töltött fiatal
felnőttek, akik korábban már legalább két bűncselekmény elkövetése miatt felelősségre
lettek vonva; e) mindazok a bűnelkövetők, akiknek cselekménye valamilyen pszichológiai
zavarral van összefüggésben és ettől a terápiától a gyógyulásuk eredményesebb lehet.”¹⁸

A tapasztalatokat Hollandiából vették át, ma Németországban több helyen 800-1000
fővel folyik ilyen szociálterápiás nevelés. Az intézeti kezelés hatásos végrehajtása nagy-
mértékben függ az intézet befogadóképességétől. Természetesen nehezíti a szakszerű
végrehajtást, ha az elítéltek száma és az intézeti személyzet száma között nagy az arány-
talanság. Az egyéni kezelés csak akkor lehetséges, ha a személyzet és az elítéltek között
szoros az emberi kapcsolat. Ez nagy jelentőséggel bír az elítéltek nevelésénél. Ebben az
esetben az intézeti személyzet meg kell hogy ismerjen minden elítéltet, figyelemmel kell
kísérnie az életüket a börtönben, és minél gyakoribb beszélgetéssel kell egyéniségét, vi-
selkedését befolyásolni. Azokban az intézetekben, ahol sok az elítélt, erre az egyéni bán-
ásmódra nincs lehetőség. A túl nagy befogadóképességű büntetés-végrehajtási intézetek
nem adnak lehetőséget az elítéltek helyes osztályozására. Itt nem kísérhető figyelemmel
a visszaesők nevelésének eredménye. Vannak azonban az alacsony létszámú büntetés-
végrehajtási intézetnek is gyenge pontjai. Hiányoznak a nagyobb közösségek, így a kö-
zösségi foglalkozás, nevelés eredményes formáit nem lehet felhasználni. A hiányosságok
mellett mégis a kisebb létszám esetén az egyéni nevelés során jobban ki lehet alakítani az
egészséges versenyszellemet, rendszeres testedzést és kulturális-szellemi művelődést.
Könnyebben alakítható ki bennük a siker utáni vágy. Talán az ilyen nevelés csúcspontja

lehet az egyes visszaesők különleges szakmai képzése. Tudjuk, hogy jelentős anyagi kiadásokkal, értékes műszaki felszerelésekkel jár együtt, azonban itt is leszögezzük, a büntetés-végrehajtás állami feladat, itt az állami költségvetésnek kell vállalnia az anyagi felelősséget. A vállalkozó szellemű büntetés-végrehajtás közgazdasági és marketing szempontból kifogástalan lehet, de nem biztos, hogy minden célja megfelel az emberré válás követelményének. Tehát ezek az intézetek ne legyenek se túl nagyok, se túl kicsik. A visszaesők nevelésével, izolálásával kapcsolatos büntetőpolitikai célok azokban az intézetekben felelnének meg leginkább a követelményeknek, ahol 100-200 elítélt lenne. Ilyen létszám mellett néhány 30-40 fős csoportot lehetne kialakítani, és csoporton belül az egyéni és közösségi foglalkoztatással eredményesen lehetne együttműködni.

Szigor és szabadság

Ez a létszám lehetővé tenné az intézeti személyzet számára, hogy minél gyakrabban érintkezzen a visszaesőkkel, betekintést nyerjen az életükbe, irányítsa az intézetben folytatandó tevékenységüket és esetenként megszervezhesse a visszaesők szakmai képzését, továbbképzését. Mindezek után felmerül a kérdés, milyen típusú legyen az az intézet, ahol a visszaesők szabadságvesztésüket töltik. A büntetőpolitika célja a társadalom védelme mellett – mely azt kívánja, hogy az elítélt minél hosszabb időt legyen a büntetés-végrehajtási intézetben – nem szabad figyelmen kívül hagyni azt a lehetőséget, hogy a visszaesőt is képessé kell tenni a társadalmi életre. Ezért a végrehajtás során arra kell törekedni, hogy ahol még nincs, kialakítani, ahol van, rögzíteni a visszaesők társadalmi élet iránti érzelmeit. Harmonikus arányát kell megválasztani a szigornak és a viszonylagos szabadságnak, csak így képzelhető el, hogy valaha is megfelelően tudnak alkalmazkodni a szabad élet követelményeihez.¹⁹

A büntetés-végrehajtás irodalmából és gyakorlatából jól tudjuk, hogy a nyitott vagy félig nyitott rendszerű intézetek a külvilággal való érintkezés lehetőségét hatékonyabban valósítják meg, mint a zárt börtönök. Hogy legyen ez a visszaesőknél, akik számtalanszor bizonyították, visszaélnék a kedvezményekkel? Igyekszünk erre a kérdésre is választ adni, de előljáróban leszögezzük, a társadalom biztonsága mellett sohasem szabad megfeledkezni arról, hogy a legnehezebb körülmények között keltett remény esetleg lehetőséget ad egy nehéz bűnözőnek is a helyes magatartás megtalálására.

Az intézet típusával szorosan összefügg annak helye is. Úgy gondoljuk, ezeket a büntetőintézeteket nem kell elszigetelni, a világtól félreeső helyeken felállítani. A legideálisabb hely középkategóriájú városok közelében lehetne, ezt egyébként az elítéltek és az intézeti személyzet szempontjai egyaránt indokolják. Így az elítéltek társadalmi életet éreznek maguk körül. A város vagy városok közelsége lehetőséget adna általános és szakmai képzésükre, továbbképzésükre. Az elszigetelt intézetekben viszont nemcsak az elítéltek, de az intézeti személyzet is deformálódik. A családtól, a kulturális és szórakozási lehetőségektől való elszakítás rossz hatással lehet mindkét csoportra. Régi igazság, a nevelő munkájának aligha lesz jelentősebb eredménye, ha azok, akik végzik, önmagukat is rabnak érzik. Az a nevelő pedig, aki mindezt az elítéltet teszi felelőssé, sohasem viheti az

elítélthez való viszonyába az emberi érzés és megértés azon elemeit, amelyek nélkülözhetetlenek a nevelő és az elítélt közötti kölcsönös bizalom légkörének megteremtéséhez.

A büntetés-végrehajtási intézet helyével kapcsolatban felmerül a biztonság kérdése is. A lakott hely vagy helyek közelsége nagyobb lehetőséget nyújt a szökésekre. E kérdés megoldásának eleget kell tenni úgy, hogy megfeleljen az elítéltek nevelési, javítási követelményeinek, valamint az intézetben való biztonságos jelenlétüknek. Elsőbbséget, úgy gondoljuk, még a visszaesőknél is a megjavítás kell hogy jelentsen. Így a büntetés-végrehajtási intézetet ott kell elhelyezni, ahol ezek a feladatok a külvilággal való kapcsolat útján könnyebben megoldhatók.

Tartalmas bánásmód

A büntetés-végrehajtási foglalkozásnál nevelés szempontjából a legnagyobb jelentősége az *intézeti személyzetnek* van. Az intézeti foglalkozás a visszaesőkkel szemben nem valamiféle mechanizmus, hanem mindig az intézeti személyzet tartalmas bánásmódja az elítéltekkel. Ezt emberek hajtják végre, és az eredményessége attól függ, mennyire képesek a feladat ellátására. A visszaesőkkel való foglalkozás eredményessége szempontjából nagy jelentőséggel bír a velük foglalkozó személyzet kiválasztása és képzettsége. Tökéletesen nem lehet előre meghatározni, hogy milyen képzettséggel kell rendelkeznie annak, akire visszaesők gondozását bízják. Mégis az intézeti személyzet kiválasztásánál figyelemmel kell lenni a munka jellegére. A cél a biztonságos tartás mellett az elítélt szoktatása, nevelése, jellemének kialakítása, megerősítése, a pozitív szokások fejlesztése. Ezeket a célokat nem valósítják meg olyanok, akiknek a jelleme nem elég szilárd, akiknek természetellenes tulajdonságaik vagy pszichológiai szokásaik vannak, akiknek műveltsége alacsony szintű. A felvétel ilyen módja indokolt lenne az intézet valamennyi dolgozójánál, de különösen a nevelőknél, akik a leggyakrabban érintkeznek az elítéltekkel. Igen elhibázott a szakmai munkát végző személyek kiválasztásának elhanyagolása. Ugyanis a nevelés, szakmai képzés nemcsak azt jelenti, hogy valamilyen foglalkozásra tanítjuk az elítéltet, hanem kiemelkedően fontos itt a nevelői hatás lehetősége is. A kialakított, majd megkövetelt erkölcsi képességek teszik lehetővé a kötelességek teljesítését. A pozitív jellemvonások azonban még nem elégségesek a büntetés-végrehajtási feladatok ellátásához. Ezek csak elengedhetetlen előfeltételek. Emellett az is szükséges, hogy a személyzet tagjai megfelelő képesítéssel is rendelkezzenek. Az intézeti foglalkozás sikere nagymértékben attól függ, hogy a személyzet tagjai mennyire képesek az elítéltet megközelíteni, hogyan tudnak vele kapcsolatot létesíteni. Azaz megteremtik-e a megértés és bizalom légkörét. Az intézeti személyzet tagjaitól, különösen a vezetőktől, nevelőktől elvárható, hogy bizonyos lélektani, pedagógiai és társadalomtudományi ismeretekkel rendelkezzenek. Ami a személyzeti összetételt illeti, az igazgató és helyettese mellett pszichológust, pszichiátert, megfelelő számú nevelőt (pedagógust, jogászt), valamint különböző „társadalmi” dolgozót kellene alkalmazni. Ez utóbbiak között elsősorban joghallgatókra gondolunk, akik szakmai érdeklődésüknek megfelelően az elítéltek „jogsegélyszolgálatára” kapnának lehetőséget. Bekapcsolódnának a nevelői munkába, az egyéni foglalkozások-

ba. Megfelelő ismeret birtokában közreműködhetnek az elítéltek jogi problémáinak megoldásában (például a hatóságokkal történő levelezés segítésében). Itt említhető meg az *egyház* szerepe is. Hiszen a vallás emberközpontúsága mindig alkalmas a negatív beállítottságú emberek helyes irányba történő befolyásolására. Ebből is látszik, az intézeti munka csoportjellegű tevékenység. A nevelők munkájának eredményessége gyakran valamilyen pszichológiai vagy pszichiátriai probléma megoldásától függ. Csakis a személyzet említett tagjainak összehangolt munkája képes arra, hogy megvalósítsa az intézet, a büntetés-végrehajtás és a büntetőpolitika céljait.

Alapvetően meg kell változtatni a visszaeső bűnözők nevelését, melynek során igen sok előítéllettel kell megküzdeni. *Harmonikus egységet kell teremteni a munkakötelezettség és a gyógyító tevékenység között.* A pedagógiai módszereket egyéni és csoportneveléssel alkalmazhatják. Azt a célt, hogy az elítélt visszatérjen a társadalomba, csak komplex módszerekkel lehet elérni. Egységes recept vagy nevelési sablon nem létezik, hiszen maga az emberformálás számos tényezőtől függ. Egyrészt az intézet méreteitől, helyétől, a benne elhelyezett elítéltek számától, valamint a büntetés-végrehajtási személyzet összetételétől is. Másrészt függ az intézeti bánásmód az elítéltektől is. Az elítéltek különböző csoportjaival más-más módon kell bánni. A végrehajtás során alkalmazható minden olyan módszer, amely eredményhez vezet, de mindenkor figyelembe kell venni, hogy az elítélt nem kísérleti tárgy, meghatározott jogai vannak, amelyeket tiszteletben kell tartani. Az intézkedéseknek elsősorban az elítélt általános művelődését kell szolgálniuk, de ugyanilyen fontos a testi képzésük, valamint a felelősségérzetük fejlesztése. A visszaeső bűnözők nevelésénél abból indulunk ki, hogy a nevelés szakaszos legyen. Álljon tanulásból, munkára nevelésből és szociálterápiás tréningből.

Talán szükségtelen külön bizonyítani, hogy az *általános műveltség* színvonalának emelése hozzájárul a bűnöző neveléséhez. Az az ember, aki többet tud, helyesebben bírálja el a saját magatartását. A műveltség fokozásának egyik útja az *iskolázottság* szintjének emelése. Emellett az elítéltek szabadideje lehetőséget nyújt a velük való beszélgetésre. Ezek a beszélgetések gyakran az elkövetett bűncselekmények körül forognak. Természetesen nem arról van szó, hogy az elítélt gondolataiban nem foglalkozik a korábbi magatartásával. Ellenkezőleg, rá kell vezetni, hogy gondolkodják erről, azonban a figyelemfelhívásnak megfelelő módon kell történnie. A nevelő a beszélgetés során rámutat magatartásának káros voltára, de egyben segíti is a helyes gondolkodás kialakításában. Az elítélt önkritikájának felidézése segít legyőzni azt az emberi gyengeséget, hogy mentséget találjon saját hibás magatartására.

Az általános műveltségnek gyakorlati értéke is van, hiszen ez elengedhetetlen feltétele a szakmai képzésnek, átképzésnek, továbbképzésnek.

A *könyvtár* is jelentős szerepet játszhat a visszaesők művelődésében. Az intézeti könyvtár anyagának helyes megválasztásával jó eredmények érhetők el. Különösen, ha az intézeti személyzet arra is figyelmet fordít, hogyan értelmezte az elítélt az elolvasott könyvet, és az milyen hatással volt rá. Az olvasott könyvekről folytatott beszélgetések, viták helyes eszközét képezik a csoportterápiának. Ha a nevelő ezt a foglalkozást jól irányítja, nemcsak az elolvasott könyvekről szerzett benyomásokat ismeri meg. Hasonló a helyzet

a filmekkel is. A látottakról folytatott beszélgetés lehetőséget nyújt a nevelőnek, hogy a visszaesőkkel egy sor érdekes élethelyzetet megbeszéljen. Néha még a karrierbűnözőknél is előfordulhat teljesen egyszerű alaphelyzetek megvitatásának szükségessége. Fontos eszköze lehet az egyéni és csoportnevelésnek bizonyos közösségi kultúrcsoportok kialakítása.

Szakmai képzés

Ezt szolgálja a szakmai képzés vagy a szakmai nevelés. Sajnos az esetek többségében azt tapasztaljuk, hogy a többszörös börtönlét után nincs semmi a kezükben. Sem szakmai ismeret, sem élet- vagy hivatásképp. Pedig a hosszabb tartamú szabadságvesztés a legalkalmasabb a szakmai képzésekre, továbbképzésekre. A munka bizonyos felelősségérzetet alakít ki, sőt a szakmai ismeret megfosztja attól a bizonytalanságtól, mit csinálhat a szabadulás után. Köztudomású, hogy a mai helyzetben az elítéltek munkaellátása a legnehezebb feladat. Eredményes és az intézet léte szempontjából gazdaságos munkavégzés nagyon kevés esetben lehetséges. A mai pénzügyi és gazdasági követelményeknek nem felel meg az elítéltek munkavégzése. Túl drága a fenntartáshoz, de talán túl olcsó a megszüntetéshez. Az igazság a kettő között van.

Az *oktatásban* fenn kellene tartani azt a helyes gyakorlatot, hogy a szakmai képesítést nyújtó intézmény által kiállított bizonyítvány, igazolás olyan legyen, amelyből nem lehet megállapítani, hogy az elítélt azt börtönben szerezte.

A szabad élet felelősséggel jár. Cselekedeteiért minden ember jogilag és erkölcsileg felelős. Akiben fejlett a felelősségérzet, annak magatartása összhangban van a jogi és erkölcsi követelményekkel. A büntetés-végrehajtás célja az is, hogy még visszaeső esetében is felkészítsen a szabad életre, a felelősségteljes életmódra. A felelősségtudatot azonban ki kell fejleszteni. Ennek egyik legjobb módja, ha az elítéltekre meghatározott feladatok teljesítését bízzák. Minél hatásosabban tudjuk kiépíteni a felelősségtudatot, annál eredményesebb lehet a visszaesőnek a társadalomba való visszavezetése. Ilyenek lehetnek kezdetben az egészségügyi követelmények, később a magatartási, fegyelmi követelmények önkéntes követése. Bizonyos szerepe van az elítéltek öngazgatásának is. Ennek sikere nagyban függ az elítéltek kiválasztásától. A helyes kiválasztás valóban együttműködést biztosíthat, de sohasem szabad elfelejteni, hogy ez nem mentesítheti a személyzetet a folyamatos munkavégzéstől.

A *sportolás*, a testnevelés is része az egyéniség nevelésének. Erre is időt és helyet kell biztosítani, annál is inkább, mert a sport nemcsak a testet, de a lelket is fejleszti. A különböző labdajátékok, erősítő gépek javítják az elítéltek fizikai kondícióját, de egyben az intézeti életben a szabad élet megnyilvánulásaként is értelmezhetők. Ezért már a visszaesőkkel foglalkozó intézet létesítésekor figyelembe kell venni azt a lehetőséget is, hogy a testmozgáshoz, sporthoz elengedhetetlenül szükséges, megfelelő terület álljon rendelkezésre.

A büntetés-végrehajtásnak nem lehet célja, hogy jó rabokat neveljen. Egyik legfontosabb feladata előkészíteni az elítélteket a szabadulásra. Ezért nem jó, ha az intézet túlságosan mély nyomokat hagy az elítéltekben. Sohasem szabad elfojtani a szabadság utáni vá-

gyat, hanem normális módon fejleszteni kell azt. Ennek egyik módja megszervezni a külvilággal való helyes érintkezést. Ennek különböző formái léteznek. Lehet az érintkezés egyéni és csoportos. Ilyen az eltávozás engedélyezése. Ez lehetőséget ad az elítéltnak, hogy a szabadulás előtt érintkezésbe lépjen a szabad környezettel, esetleg megkezdje a fokozatos alkalmazkodást a kinti élethez. Az ilyen megoldások ösztönzőleg hatnak az elítéltek intézeti életére és magatartására. Különös jelentőséggel bír az elítélt családjának meglátogatása rövidebb vagy viszonylag hosszabb időre, hiszen a huzamos szabadságvesztés mind az elítélt, mind annak családja számára bizonyos megrázkódtatásokkal jár. A kapcsolattartás eredményes módja lehet az is, ha a hozzátartozók látogatásait engedélyezik. Ezek a találkozások hozzájárulhatnak a külvilággal való kapcsolat fenntartásához. Ha a büntetés-végrehajtási intézetben megfelelő helyiség áll rendelkezésre ennek lebonyolításához, a siker nem marad el.

Talán nem idealista gondolat, hogy esetenként az elítéltek csoportos foglalkozását kellene megszervezni a szabad életben. Ezzel a lakosságban meglévő bizalmatlanságot is enyhíteni lehetne. Itt különösen nagy az intézeti vezetőség szerepe és felelőssége, hiszen megfelelő állami, társadalmi, egyházi szervekkel együttműködve kell megtalálni az érintkezés legkedvezőbb módjait.

Egyén és csoport

Az említett néhány bánásmód természetesen nem teszi feleslegessé azokat a lehetőségeket, amelyek a visszaesők nevelése terén kínálóznak. Az intézeti személyzet hozzáállásától függ – figyelemmel az intézeti lehetőségekre – a legmegfelelőbb módszer alkalmazása, kidolgozása. Alapvetően az egyéni és a csoportos nevelés mutatkozik a legmegfelelőbbnek az intézeti célok megvalósításához. Az egyéni nevelés az egyik mód, amely lehetővé teszi, hogy az elítélt ne kallódjon el a visszaesők tömegében, ne tekintse őt általános esetnek. Az egyéni terápia, azaz a nevelők, pszichológusok, társadalmi munkások és a személyzet más tagjainak minden visszaesővel fenntartott egyedi kapcsolata útján tárhatók fel legjobban az elítéltek szükségletei, igényei és lehetőségei. Az egyéni neveléssel valósítható meg minden eset figyelemmel kísérése, ellenőrizhető az intézkedések eredményei és változtatható a bánásmód is. Kizárólag az egyéni nevelés mutatja meg, mikor válik az intézeti nevelés szükségtelemmé, mikor alkalmazható bármilyen szabadon bocsátás. Az egyéni terápia legjobb módja az alkalmazottak beszélgetése az elítélttel. A beszélgetések tárgya lehet a család, a visszaeső intézeti élete, társadalmi gondjai, jövőbeli kilátásai. Arra nem állítható fel szabály, hogy milyen gyakoriak legyenek ezek a beszélgetések, mert ez függ a visszaesők és az intézeti személyzet számától. A helyes egyéni nevelés feltétele, hogy az intézeti személyzet az elítélttel bizalmas és megértő viszonyt alakítson ki.

Az egyéni nevelés mellett alkalmazható a *csoportterápia* is. Ezt minden esetben szociálpszichológiai okok is indokolják.²⁰ Itt kialakítható a csoport tagjai között az együttérzés szelleme, amikor minden tag olyan magatartást tanúsít, ahogyan a csoport viselkedik. Ha a nevelőnek sikerül meghódítania a csoportot, úgy irányíthatja a csoport tagjainak magatartását és tevékenységét. A csoportterápia alkalmas módszer a szabad életre való elő-

készítéshez. Egyetlen ember sem élhet a társadalomtól elszigetelten, és az intézetben a visszaesőt körülvevők nem sokban különböznek azoktól, akik a szabad életben körülveszik őket.²¹

Az elítéltek megnyilvánulásai a csoportban valósabbak, mint ha elszigetelten szemléljük őket. Ezért, ha nem nagyok a csoportok, bennük minden csoporttag élete és munkája figyelemmel kísérhető. Ennek alapján megnyilatkozó hajlamaikhoz igazítható az egyéni nevelés. Ezért a csoportterápia az elítéltekkel való egyéni foglalkozás mellett a visszaesők intézeti nevelésének alkalmas és egyben nélkülözhetetlen módja.

Szakaszos nevelés

Németországban a visszaeső bűnözők nevelésénél abból indulnak ki, hogy az *szakaszos* legyen, amely tanulásból és szociálterápiai tréningből áll. Az első szakaszt belső tréningnek hívják (Binnentraining), ez nyílt csoportban folyik, azaz nyitott cellák mellett. Az elítéltek civil ruhát hordanak és szabadon érintkeznek egymással. Folyamatosan leveleznek hozzátartozóikkal, és nem sokkal a terápia megkezdése után felvehetik a kapcsolatot a kívülállókkal. Látogatót fogadnak és esetenként rövid idejű szabadságot kapnak. Elsősorban az egyéni terápiát alkalmazzák, és szociális tréningként kerül sor a csoportterápiára. A csoportos beszélgetések témája a közéletben követendő magatartások, a pénzzel való helyes bánásmód, a szabadidő értelmes eltöltése, partnerkapcsolatok létesítése, alkoholfogyasztás, kábítószeres használata és az ellenük való védelem. A nevelési folyamat utolsó fázisa a külső tréning. Itt az elítélte már szabadon kijár az intézetből a munkahelyre. A munka után nem kell azonnal visszatérnie az intézetbe, mert mindennap 21 óráig szabadon rendelkezik az idejével.

Az egyéni és csoportterápia mellett ezekben az intézetekben iskolai oktatás is folyik. Általában egyéves tanfolyamok vannak, ahol alapvető ismereteket tanítanak.

A szakirodalomban ismert módszer az *elfoglaltsági terápia*. Ez a kezelésmód az elítéltekre alkalmazott gyógyterápia. Abból áll, hogy a pszichopata visszaesők számára nem hagynak szabadidőt, nehogy önmagukra összpontosítsák figyelmüket, és szükségtelen gondolatokkal nehezítsék helyzetüket, állapotukat. Ezeknél az elítélteknél a szerzett tapasztalatok azt mutatják, hogy a szabad órákban, amikor magukra maradnak, sokszor előfordul náluk ingerültség, kötekedés, szökésre törekvés, öngyilkossági kísérlet, ferde szexuális hajlam. Ezért arra kell törekedni, hogy az elítéltek napjai minél tartalmasabbak legyenek. Azt az időt, amit nem köt le a munka, sport, a kulturális és oktató programok, a nevelőkkel folytatott beszélgetésekkel töltse.

Az intézeti bánásmód témájához szorosan kapcsolódik az intézeti rendszer kérdése. A legtöbb országban a szabadságvesztés-büntetés fokozatos végrehajtásának rendszerét alkalmazzák. A fokozatos rendszer alkalmazása lélektanilag indokolt, mert ösztönzőleg hat az elítéltekre. Arra készíti őket, hogy minél tevékenyebben vegyenek részt a velük való foglalkozásban. Ezzel a rendszerrel simábbá válik az átmenet az intézeti környezetből a szabad életbe. Igen fontos szabály az is, hogy az összes fokozatot ugyanabban az intézetben hajtsák végre, mert ez nem szakítja meg az intézeti személyzet munkájának folyama-

tosságát. Természetesen a fokozatos rendszer kialakíthat az elítéltekben bizonyos képmutatást. Rosszul végrehajtva uniformizálja a visszaesőket. Ez akkor következhet be, ha elhanyagolják az elítéltek egyéni alkalmazkodási készségeit.

Teljesen egyértelmű ilyen helyzetben, hogy az elítéltek a legtöbbször látszólag alkalmazkodnak, az a „törekvésük”, hogy a legpedánsabb rabokká váljanak, s így mielőbb enyhébb elbírálásban részesüljenek. Ez egy kitűnő börtönhelyzet a lélektani zsaroláshoz.

A fokozatos rendszer nagy hibája, hogy abból indul ki, minden visszaeső egyformán rossz és mindegyiknek át kell esnie azon a szakaszon, amelyen keresztül mennek a legrosszabbak, a legveszélyesebbek. A valós helyzet azonban az, vannak olyan visszaesők, akiknél nem okvetlenül szükséges, hogy átmenjenek az összes szakaszon.

Nézetünk szerint nem kell központi jelentőséget tulajdonítani annak, hogy alkalmazkodik-e vagy sem a fokozatos rendszert. Az feltétlenül igaz, hogy a visszaesőkkel szemben bizonyos fokozatosság szükséges. Ennek alkalmazása is rugalmasságot igényel. A nevelést végző intézeti személyzet kellő szakmai felkészültség mellett képes elérni a fokozatos módszer kívánatos harmóniáját.

Új módszerek

Ismételten emlékeztetnünk kell arra, hogy a büntetőintézeti tartózkodás, bármennyire az általános és szakmai képzésre használják is fel, szükségszerűen egész sor káros következménnyel jár lélektani és szociológiai értelemben. Ezért az intézeti nevelésnek, foglalkoztatásnak addig kell tartania, amíg ez büntetőpolitikai, büntetés-végrehajtási célok megvalósítása érdekében okvetlenül szükséges. Ezt a célt különböző visszaesőknél természetesen eltérő időszak alatt lehet elérni. Viszont az elítélt indokolatlan visszatartása káros lehet az egyéniségre, emberi céljára, reális jövőképre.

Az ilyen elbocsátásnál két tényezőre kell még figyelemmel lenni: az elítélt felkészült-e a szabad életre, felkészült-e azokra a körülményekre, amelyek a szabadulás után érik. Az elbocsátás egyedüli mércéje nem lehet az sem, hogy az elítélt milyen magatartást tanúsított avagy tanúsít az intézetben. Ennek az intézménynek az alanyi feltétele csak akkor teljesül, ha az intézeti személyzet, különösen a nevelő, pszichológus, társadalmi segítő az elítélt magatartásának ismeretében arra a megállapításra jut, hogy képessé vált a szabad életvitelre. Végezetül, de nem utolsósorban figyelmet kell fordítani arra is, milyen társadalmi környezetbe kerül vissza az elítélt. Valószínűleg célt téveszt a feltételes szabadon bocsátás, ha a visszaeső ugyanabba a társadalmi környezetbe kerül vissza, amely a múltban kriminogén hatással volt rá. A feltételes szabadon bocsátás nem a büntetés mentesítése, hanem a végrehajtás módosítása. Megrövidíti az intézeti elhelyezést és a büntetés hátralévő részét az elítélt szabadon tölti.²² Az elítéltek differenciálása, osztályozása rendkívül nehéz, bonyolult és a mai napig nem tökéletesen megoldott feladat. A differenciálási szisztéma elképzelt céljai és a visszaesők valóságos rétegződése között állandó ellentmondások vannak. Mindezek ellenére törekedni kell egy, a büntetés célját jobban érvényesítő és a nevelést segítő differenciálási rendszer állandó fejlesztésére.

A hagyományos szemlélet szerint a visszaesők azért követnek el ismételten bűncse-

lekményt, mert a büntetés és annak végrehajtása nem érte el célját, nem nevelte megfelelő társadalmi magatartásra az elítéltet. Ez a szemlélet a büntetés nevelő jellegét helyezi előtérbe, és a nevelő funkció megerősödésétől vár kedvező hatást. A gyakorlati tapasztalatok azonban azt mutatják, hogy a szabadságvesztés-büntetés nevelő funkciója a jelenlegi börtönviszonyok között elenyésző.²³ A hagyományos szemlélettel szemben azt állíthatjuk, hogy a jövő a széles értelemben vett nevelése. Ezt igazolják a modern kutatások is, amikor azt állítják, hogy a hagyományos neveléssel szemben az új nevelési módszerek sokkal eredményesebbek. Ezzel csökkenhet a visszaesés, azaz eredményesebb a börtönnevelés és a szélesebb értelemben vett társadalmi megelőzés.

Úgy gondoljuk, az egész szociálterápiának, az egyéni és a csoportos nevelésnek van egy igen fontos szakasza. Ez a szabad életre való felkészülés. A felkészítés sikere nagyrészt attól függ, hogy az elítéltnak sikerül-e munkahelyet találni. A munkahely nélkül a társadalomba való visszatérés kétségessé válhat.²⁴

Összegzésként megállapíthatjuk, a büntetés-végrehajtás sikere nagyban függ attól, képesek vagyunk-e elfogadni a modern büntetés-végrehajtási nevelési elveket. Akarjuk-e a társadalmi rehabilitációt és teszünk-e érte valamit. A kísérletezések után új intézménytípusokat kell kialakítani, ilyen lenne a visszaesők sajátos intézete is. Az elítéltek nevelésével, gyógyításával kapcsolatos elvek modernizálása azt jelenti, hogy a reform elérte célját, és megvalósult. A büntetés-végrehajtásban alkalmazott újítások a humánumon alapulnak. A nevelés eredményessége és célszerűsége igazolja, hogy még börtönviszonyok mellett is lehet szolgálni az embert és a társadalmat.

Bodnár Imre

Felhasznált irodalom

1. Vö.: Tájékoztató a bűnözésről. 1991, 33–36. old.

2. Vö.: Országos Kriminálisztikai Intézet 10. Tájékoztatója, Budapest 1965, Vö.: **Tavassy Tibor**: A fiatal felnőttek visszaeső bűnözése. Kriminálisztikai tanulmányok. KJK Bp. 1966, 112–140. old.

3. **Kármán Elemér**: Kriminálpedagógia 1922, Budapest.

4. Vö.: **Patera Antal–Tavassy Tibor**: A visszaesések intenzitásának kriminológiai vizsgálata. Kriminológiai és kriminálisztikai tanulmányok. KJK Budapest, 1975, 75–133. old.

5. Vö.: **Patera Antal**: A visszaesők

megítéléséről és a visszaeső bűnözésről. Ügyészi kiskönyvtár 21. szám

6. Vö.: **Patera Antal**: A különösen veszélyes visszaesőkről. Kriminológiai és kriminálisztikai tanulmányok. KJK Bp. 1979, 153–188. old.

7. Vö.: **H. J. Eyseneck**: Kriminálitát und Persönlichkeiten. Wien 1977, 9. old.

8. Vö.: **Boros János–Münnich Iván**: Kísérlet és visszaesés bejósolására. Kriminológiai és kriminálisztikai tanulmányok XX. kötet. KJK Bp. 1983, 210–252. old. **Boros János**: A visszaeső elítéltek komplex vizsgálata IM-tanulmány, Bp. 1981. **Boros János–Münnich Iván**: Börtönadaptáció és visszaesés. Kriminológiai és

kriminalisztikai tanulmányok XXI. kötet, KJK Bp. 1984, 340–372. old. **Glueck S.–Glueck E.:** 500 criminal carriers. New York 1930, **Alfred A.–Knopf Frey E.:** Der Frühkriminelle Rückfallsverbrecher. Basel 1951. **Müller J.:** Über Erfahrungen beim Vollzug der unbestimmten Jugendstrafe. 1956, Recht der Jugend 71. Heft. **Boros–Münnich:** A visszaesés és a börtönadaptáció előrejelzése fiatalok bűnelkövetőknél. Kriminológiai és kriminalisztikai tanulmányok XXII. kötet. KJK Bp. 1985, 247–286. old.

9. Vö.: **Tavassy Tibor:** A sokszoros visszaeső elítéltek interperszonális kapcsolatai különös tekintettel a családi életre. Kriminológiai és kriminalisztikai tanulmányok XXII. kötet. KJK Bp. 1985, 191–217. old.

10. Vö.: **Patera Antal:** A bűnözésben eltöltött újabb évtized. A többszörös visszaesők longitudinális vizsgálata. Kriminológiai és kriminalisztikai tanulmányok XXII. kötet. KJK Bp. 1985, 218–245. old. **Patera Antal:** A tetтарыosság és a visszaesés. Kriminológiai és kriminalisztikai évkönyv XXIX. kötet. IKVA Bp. 1992, 41–68. old.

11. Vö.: **Gönczöl Katalin:** A veszélyes bűnözők büntetőjogi felelősségre vonásának rendszere a századforduló nyugat-európai jogfejlődésében. Acta Facultatis 20. kötet, Bp., 39. old.

12. Vö.: **Jürgen Schmidt:** Probleme der Rückfallkriminalität. Göttingen 1974.

13. Vö.: **Franz Exner:** Kriminologie 3. Auflag. Berlin–Göttingen–Heidelberg, 1949

14. Vö.: **Schachert D.:** Kriminologische Untersuchungen an entlassenen sicherungsverwahren. Göttingen, 1963 **Jung F.:** Kriminologische Untersuchungen an Vermögens verbrechen. Göttingen, 1970

15. Vö.: **F. Dünkel és A. Rosner:** Die Entwicklung des Strafvollzugs in der BRD seit 1970. Kriminologische Forschungsberichte Band 7. Freiburg, 1981

16. Vö.: **F. Dünkel:** Sozialtherapeutische Behandlung und Rückfälligkeit in Berlin-Tegel. Monatsschrift für Kriminologie und Strafrechts reform 62. Jahrgang 1979, 6. Heft. 322–337. old.

17. Vö.: **F. Dünkel–A. Rosner:** Zur gegenwärtigen Lage der Erwachsenenstraf und Untersuchungshaffvollzugs der BRD in Empirische Kriminologie. Freiburg, 1980, 328–353. old.

18. **Bodnár Imre:** A büntetés-végrehajtás az NSZK-ban, különös tekintettel a visszaeső bűnözők reszocializálására. Továbbá vö.: **F. Dünkel:** Registrierte Kriminelle karriere und rückfälligkeit Sozialtherapeutisch Behandler in Berlin-Tegel, 1979. **F. Dünkel:** Ergebnisse Sozialtherapeutischer Behandlung im Strafvollzug der BRD. Österreichische Juristen Zeitung, 1980, 543. old. **Nagy Ferenc:** A büntetés-végrehajtás helyzete az NSZK-ban. Magyar Jog II. szám, 1982, 1047. old.

19. Vö.: **F. Dünkel:** Legalbewahrung nach Sozialtherapeutischer Behandlung. Berlin, 1980. **Horváth Tibor:** Büntetés-végrehajtási jog, BM, 1975

20. Vö.: Gesetz über den Vollzug der Freiheitsstrafe und der freiheitsentzienenen Müssregeln der Besserung und Sicherheit Strafvollzugsgesetz 4. Auf. München, 1981.

21. Vö.: **Karl Peters:** Grundproblemeder Kriminalpädagogik. Berlin, 1960, 1212–160. **Hacker Ervin:** Kriminológiai adalékok. Miskolc, 1928, 5–11. old. **Pál László:** Nevelés a büntetés-végrehajtásban. Bp. 1976

22. Vö.: **Rudolf Egg:** Sozialtherapie und Strafvollzug. Frankfurt, 1979, Haag-Hercken Verlag. **Endre Lukáts:** Untersuchung zur Persönlichkeitsstruktur polytropher delinquenten. Saarbrücken, 1974

23. Vö.: **J. Schurich:** Lebesläufe vielfach Rückfälliger Verbrecher. Leipzig 1930, 110–139. old. **Lukács Tibor:** A büntetés-végrehajtási jog helye és szerepe jogrendszerünkben, továbbfejlesztésének irányai. III–IV. fejezet, 76–182. old.

24. Vö.: **Roland Grassberger:** Gewerbs und Berufsverbrechertum in Vereinigter Staaten von Amerika. Wien, 1933, Springer Verlag. **Földvári József:** A büntetés tana. KJK Bp. 1970. **Földvári József:** Kriminálpolitika. KJK Bp. 1987. **Földvári József:** A visszaesés értékelése a büntetőjogban. Pécs, 1985. **Révész K.:** A visszaesés néhány problémája büntetőjogunkban. Pécs, 1968.

Az 1996/4. számunkban pályázatot hirdettünk, amelyre szép számmal érkeztek ugyan pályamunkák, de többen jelezték a határidő rövidségét. Kérésüket figyelembe vettük és a pályázatok beküldési határidejét 1997. május 1-ig meghosszabbítottuk. Íme, az annak idején megjelent pályázati felhívás szövege.

Pályázati felhívás

Műfaji megkötés nélküli zárt pályázatot hirdet a Börtönügyi Szemle szerkesztőbizottsága. Egyetlen világos kívánalom van: a büntetés-végrehajtás állományába vagy tább szakmai körébe (karitatív szervezet, rendőrtiszti főiskola, egyetem stb.) tartozó pályázó minél szakszerűbben, a maga teljességében vagy érzékletességében mutassa be azt a helyet, azt a világot, ahol dolgozik. Elképzelésünk szerint a pályamunkák füzére eleven, hiteles híradást nyújthat napjaink börtönvilágáról úgy, ahogyan azt a bv. írástudói (vagy szakmabeli kollégáink) látják. Parancsnok vagy nevelő, vállalati dolgozó vagy főiskolai hallgató egyaránt megtalálhatja azt a nézőpontot, ahonnan tekintve „nem térkép e táj”, hanem izgalmas valóság. Helytörténeti munkát, börtönriportot, életkép-gyűjteményt, elemző tanulmányt, naplót – sorolhatnánk a megközelítési módokat – szívesen fogadunk. A legjobb írásokat – a pályamunka jellegének megfelelően – közreadjuk a Börtönügyi Szemle (vagy a BörtönÚjság) következő számaiban.

A beküldési határidő: 1997. május 1.

Díjak:

első (30 ezer forint)

második (20 ezer forint)

harmadik (15-15 ezer forint)

A jeligés pályázatok a Börtönügyi Szemle címére várjuk: 1054 Bp., Steindl Imre u. 8.
Eredményhirdetés a Börtönügyi Szemle 1997/2. számában.

Fokmérő

A bánásmód törvényessége 1996-ban

A kínzás és az embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód megelőzésére létrehozott Európai Bizottság (CPT) ügyészségre vonatkozó ajánlásainak végrehajtásáról kiadott 2/1995. (ÜK. 11.) LÜh.-körlevél alapján a Legfőbb Ügyészség megvizsgálta a fogvatartottakkal való bánásmód törvényességének 1996. évi helyzetét.

Hazánk *A kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetések és bánásmód elleni nemzetközi egyezmény* részese. A konvenció betartásán őrködő bizottság 1994. november 1–14. között Magyarországon tett látogatást. A bizottság jelentésében – melyben többek között a vizsgált rendőrségi fogdákra és bv. intézetekre, valamint a külföldi állampolgárok időközben bezárt közösségi szálláshelyére tett kifogásokat – az ügyészséggel kapcsolatban is megfogalmazott ajánlásokat. A CPT látogatása során, valamint Magyarország kormányához eljuttatott jelentésében is hangsúlyozta, hogy a büntetés-végrehajtás feletti törvényességi felügyeletet ellátó ügyészek rendszeres ellenőrzése a fogvatartó szerveknél jelentősen hozzájárulhat a bántalmazás megelőzéséhez, ezért javasolta, hogy az ügyészség a jövőben az eddigieknél még nagyobb figyelmet fordítson a kínzás, embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód megelőzésére. A bizottság ajánlásaiból is kitűnt, milyen fontos szerepe van az ügyészség felügyeleti tevékenységének a jogvédelemben.

A fogvatartottakkal való törvényes bánásmód a jogállamiság egyik fokmérője,

olyan alapvető kritérium, amely egy ország nemzetközi megítélését is befolyásolja. Az a bánásmód tekinthető törvényesnek, amely a nemzetközi egyezményekben megfogalmazottaknak, a hatályos jogszabályi rendelkezéseknek egyaránt megfelel. A vizsgálat – amely feldolgozta a büntetés-végrehajtás törvényességének ügyészi felügyeletéről szóló, többször módosított 1/1990. Legf. Ü.-utasítás szerint a rendőrségi fogdáknak és a büntetés-végrehajtási intézetekben a főügyészségek által az elmúlt év során rendszeresen végzett ellenőrzések tapasztalatait – a bv. intézetekkel kapcsolatban több megállapítást tett.

A vizsgált időszakban a fogvatartottak bánásmóddal összefüggő panaszai, kérelmei különböző *sérelmekre* vonatkoztak. Általában azonban nem a bv. intézetek dolgozóinak magatartását, hanem a rendőröknek az *elfogás, előállítás, kihallgatás* során tanúsított viselkedését kifogásolták. Előfordult azonban ettől eltérő eset is.

Az egyik elítélt például azért tett panaszt, mert a megyei bv. intézetek közötti szállításkor két hivatásos bv. dolgozó bántalmazta. A bv. szerv vezetőjének feljelentése alapján indult büntetőeljárásban az il-

letékes ügyészség hivatalos eljárásban elkövetett bántalmazás miatt emelt vádat a terhelttel szemben. Egy másik bv. intézet fogvatartottja azt sérelmezte, hogy a napi háromszori takarítás helyett hatszor mossatták fel vele a követ, 20-25 vödör vizet öntöttek ki, és gyökérkefével súroltatták a folyosót. Megállapítható, hogy az ügyészi szervekhez beérkezett fogvatartotti panaszoknak csak töredékét képezték azok, amelyek a bánásmóddal voltak összefüggésben, zömmel az eljárás elhúzódását, valamint a fogvatartottak jogi helyzetére vonatkozó egyéb kérdéseket érintették.

Jogorvoslati jog

Természetesen az ügyészséghez eljuttatott panaszok csak egy részét képezik azoknak a sérelmeknek, amelyeket a fogvatartottak összességében előterjesztenek. Ez következik magának a jogorvoslati jognak és ezen belül az ügyészhez – mint sajátos jogorvoslati panasz fórumhoz – fordulás jogának differenciáltságából is. A Bv. tvr. 2. § (4) bekezdése értelmében az elítéltet a büntetés és az intézkedés végrehajtása során jogorvoslati jog illeti meg. A Bv. tvr.-t módosító 1993. évi XXXII. törvény 1. §-ával megállapított fenti normaszöveg annyiban tér el a korábbi szabályozástól, hogy ott *jogorvoslati jog* helyett *panaszjog* szerepelt. Az általánosabb megfogalmazást az indokolta, hogy a fogvatartott a törvényben részletesen szabályozott esetekben nem panasszal, hanem a bíróságnál előterjeszhető fellebbezéssel élhet a büntetés, illetőleg az intézkedés végrehajtása során hozott határozat ellen. A jogorvoslati jog tehát tágabb fogalom, mint a panaszjog intézménye, amely annak – a fellebbezés mellett – csak egyik, bár semmivel sem csekélyebb

jelentőségű komponense. A fellebbezés mellett az elítéltet megillető – és az ügyésznél is előterjeszhető – panaszjogáról a Bv. tvr. módosított 36. § (1) bekezdésének g) pontja rendelkezik. Ennek értelmében az elítélt jogosult a büntetés-végrehajtási intézetben a büntetés-végrehajtástól független szervnél közérdekű bejelentés, panasz, kérelem és jognyilatkozat előterjesztésére. A törvényi differenciálásból következően a panaszok egy része a büntetés-végrehajtási intézetben belül kerül előterjesztésre és rendezésre, azok a külső törvényességi kontroll szerepét betöltő ügyészhez el sem jutnak. Lehetőség van azonban arra is, hogy a fogvatartott panaszával közvetlenül forduljon a bv. felügyeleti ügyészhez, vagy a bv. intézetben előterjesztett panaszának elbírálását sérelmezze az ügyésznél. Az első esetben a bv. felügyeleti ügyész a panaszt maga vizsgálja ki és teszi meg a szükséges intézkedést, illetve eljuttatja azt az elbírálásra illetékeshez. *Ilyen például a törvényt sértő bánásmód miatt a rendőr vagy a bv. dolgozó ellen irányuló panaszoknak az ügyészségi nyomozó hivatalhoz történő továbbítása.* Ilyenkor a sérelmek orvoslását, a panaszok kivizsgálását is ezen ügyészi szerv látja el. A második esetben a panasz korábbi elbírálásával kapcsolatos eljárás törvényességét ellenőrzi a bv. felügyeleti ügyész, mintegy további kontrollt gyakorolva. Látható tehát, hogy az ügyészséghez eljuttatott panaszok elbírálása is differenciált. Ha a bv. felügyeleti ügyész a hatáskörébe tartozó panasz kivizsgálása során jogszabályok megsértését észleli vagy azt állapítja meg, hogy nem tartják meg az előzetesen letartóztatott fogva tartásának körülményeire vonatkozó szabályokat, rendelkezésben figyelmezteti az illetékes szerv vezetőjét, aki az ügyészi rendelkezést az

ügyészségről szóló 1989. évi XLVI. törvénnyel módosított 1972. évi V. törvény 12. § (1) bekezdés alapján köteles végrehajtani. Amikor az ügyész a panaszt érdemben vizsgálja, jogorvoslati szerepet is ellát, amely azonban abban is különbözik a klasszikus értelemben vett processuális jogorvoslattól, hogy nem tekinthető járulékosnak. Ha ugyanis a panaszban foglaltakkal kapcsolatban az ügyész jogszabálysértést állapít meg, akkor is eljár a törvényesség helyreállítása érdekében, ha az előterjesztő azt már nem kívánja. Az ügyészhez fordulás lehetősége természetesen nem érinti a panaszosnak azt a jogát, hogy emellett sérelmével a jogszabályban meghatározott más jogorvoslati fórumokhoz is forduljon.

Panaszok

A fogvatartottak – büntető feljelentésnek nem minősülő – panaszai általában nem a bv. intézet személyzetének magatartásával kapcsolatosak, hanem a folyamatban lévő nyomozás, a kihallgató vagy az előállító rendőrök eljárásával. Előfordult azonban, amikor a fogvatartott sanyargatását sérelmezte. Volt olyan bv. intézet, ahol a fiatalok fogvatartottak azt panaszolták, hogy az egyik fogdaőr sorakozásra szólította fel őket arra hivatkozással, hogy előjáró érkezik. Állításuk szerint három óra hosszat álltak felsorakozva, azonban nem történt semmi. Amikor ezt szóvá tették, az őrk kinevették őket. Lelki kényszer alkalmazása csak a rendőrségi eljárás során merült fel. A megyék egyikében például néhány letartóztatott azt panaszolta, hogy gyermekeikre, családjukra hivatkozással a rendőrök – beismerő vallomás esetén – kilátásba helyezték számukra a szabadlábra

helyezés lehetőségét, amit utóbb nem tartottak be.

A bánásmód miatt előterjesztett panaszok kivizsgálása megtörtént, olyan eset nem volt megállapítható, amikor a fogvatartottat az általa előterjesztett panasz, kérelem vagy feljelentés miatt érte volna hátrányos bánásmód. Azok a bűncselekmények, amelyek a konkrét esetekben a kínzás elleni konvenció megsértését is jelenthetik – az élet elleni bűncselekményeken kívül – a *kényszervallatás* (Btk. 227. §), a *hivatalos eljárásban történt bántalmazás* (Btk. 226. §), a *jogellenes fogva tartás* (Btk. 228. §), az olyan *hivatali visszaélés, amely a fogvatartottakkal való bánásmóddal összefüggésbe hozható* (Btk. 225. §). A Legfőbb Ügyészség Számítógépközpontjának kimutatása szerint 1996-ban hivatali bűncselekmények miatt 2062 esetben került sor eljárás kezdeményezésére (ez a rendőrségre és a bv. intézetekre vonatkozó összesített adat). Ebből 766 esetben megtagadták, 958 esetben megszüntették a nyomozást. Az egyéb címen történő befejezések száma 17 volt, vádemelésre 321 esetben került sor.

A törvénysértő bánásmód miatt indult büntetőeljárások számán belül a vádemelések aránylag csekély száma, a nyomozás-megtagadások és -megszüntetések zöme általában arra vezethető vissza, hogy a fogvatartottak állításait nem tudják megfelelő módon bizonyítani, ennek érdekében nem is mindig működnek együtt az illetékes hatóságokkal. Így például a megyék egyikében a fogvatartottak részéről 5 feljelentés történt, ebből 4 esetben a nyomozás megtagadására, 1 esetben megszüntetésére került sor, egy másik megyében indult 7 büntetőügy egyikében sem került sor vádemelésre. A büntetőeljárások között csekély

Hivatali bűncselekmények eljárás-befejezési módok szerint 1996-ban

Eljárás-befejezési módok	Hivatali bűncselekmények összesen	ebből			
		Hivatali visszaélés	Bántalmazás hiv. elj.-ban	Kényszer- vallatás	Jogellenes fogva tartás
Eljárás-befejezések összesen: – ebből:	2062	814	829	288	131
Nyomozás-megtagadás	766	386	210	103	67
Nyomozás-befejezés összesen: – ebből	1296	428	619	185	64
nyomozás-megszüntetés:	958	245	504	154	55
vádemelés:	321	173	108	31	9
egyéb befejezési mód:	17	10	7	–	–

Forrás: Egységes rendőrségi és ügyészségi bűnügyi statisztika (ERÜBS).

számban fordult elő, amikor a felelősségre vont kifejezetten fogva tartással összefüggő feladatot látott el. Az egyik megyei büntetés-végrehajtási intézetben például 1996. február 16-án a magánelzárás fenyítés büntetését töltő fogvatartotton két bv. törzsdörmester karateütéseket gyakorolt, aki ezáltal nyolc napon belül gyógyuló sérüléseket szenvedett. Az illetékes ügyészség az ügyben hivatali visszaélés büntette és könnyű testi sértés vétsége miatt 1996. július 31-én vádat emelt a bv. dolgozókkal szemben. Az eljáró bíróság 1997. január 3-án kelt végzésével – a vádirattal egyező minősítéssel – a vádlottakat nem jogerősen egy-egy évre próbára bocsátotta.

A törvénysértő bánásmóddal összefüggésben a fogvatartottak *sérülést* csak kivételesen szenvedtek. Az egyik ügyészségi nyomozó hivatal azért folytat eljárást a bv. intézet felügyelőjével szemben, mert feljelentése szerint, amikor a zárkából kijött, kétszer nyakon vágta az elítéltet, majd a kezét hátracsavarva a földre kényszerítette.

Több megye területén (például Hajdú-Bihar, Jász-Nagykun-Szolnok, Nógrád, Szabolcs-Szatmár-Bereg) a kínzással, bántalmazással összefüggésben sérülések nem keletkeztek. Olyan esetet a vizsgálat nem tárt fel, amikor a törvény tilalma ellenére a fogvatartotton orvosi kísérletet vagy beleegyezése nélkül tudományos vizsgálatot vagy kísérletet végeztek volna. Hasonló módon bizonyíthatóan olyan eset sem volt megállapítható, amikor a fogvatartottat nemzetisége és etnikai hovatartozása, vallási vagy politikai meggyőződése, társadalmi származása, neme, illetőleg vagyoni helyzete miatt érte volna hátrányos megkülönböztetés. Nincs egységes gyakorlat abban a kérdésben, hogy el kell-e rendelni, illetve le kell-e folytatni a fegyelmi eljárást minden olyan esetben, amikor a büntetés-végrehajtás, illetve a rendőrség személyi állományába tartozóval szemben büntető-eljárás indult. A büntetőeljárás elrendelésével egyidejűleg több megyében nem került sor fegyelmi eljárás megindítására. A

Büntetés-végrehajtási dolgozók ellen indult büntetőeljárások 1996-ban

A bűncselekmény megnevezése

	Hivatali visszaélés bűntette (Btk. 225. §)	Vesztegetés bűntette (Btk. 250. §)	Bántalmazás hivatalos eljárásban vétésége (Btk. 226. §)	Jogellenes fogva tartás bűntette (Btk. 228. §)	A szabadság és emberi méltóság elleni bűncselekmény (Btk. XI. Fej. II. c.)	Összesen
A büntetőeljárás kezdeményezője						
Bv. intézet vezetője	5/7	4/4	8/12			17/23
Állampolgári jogok biztosa						
Fogvatartott vagy hozzátartozója vagy ügyvéd	2/3		9/12			11/15
Rendőrség						
Ügyészségi Nyomozó Hivatal						
Nyomozás megtagadása						
Nem bűncselekmény	2/3		3/6			5/9
Már elbíráltak						
A büntetőeljárás eredménye						
Nyomozás megszüntetése						
Nem bűncselekmény	1/2		3/3			4/5
Nem a gyanúsított követte el			2/4			2/4
Nem bizonyítható		1/1				1/1
Ügyészi megrovást alkalmaztak						
Vádat emeltek	2/3	1/1	2/3			5/7
Jogerős ítéletet hoztak	1/1	1/1				2/2
Fegyelmi eljárás – a büntetőeljárás befejezéséig felfüggesztve						
Szolgálati viszony megszüntetése	1/2		3/4			4/6
Fegyelmi	2/2					2/2
Méltatlanság						
Egyéb		1/1	1/1			2/2

A fogva tartás törvényességét sértő cselekmények miatt indított fegyelmi vétségekről (1996)

Fegyelmi vétség megnevezése	1996. I. 1.–VIII. 31-ig	1996. IX. 1.–XII. 31-ig	Összesen
befogadás, szabadítás szabályainak megsértése	7 ügy/12 fő	3 ügy/5 fő	10/17
elhelyezés, ellátás szabályainak megsértése	7 ügy/8 fő	2 ügy/2 fő	9/10
bánásmódra vonatkozó előírások megsértése	2 ügy/2 fő	3 ügy/3 fő	5/5
elítélt magáncélú igénybevétele	1 ügy/1 fő	1 ügy/1 fő	2/2
fogvatartottal való tiltott kapcsolat	8 ügy/12 fő	3 ügy/3 fő	11/15
	35 fő	14 fő	49 fő

megyék egy részében folytatott gyakorlat szerint a megindult fegyelmi eljárást a büntetőeljárásra figyelemmel mérlegelés nélkül minden esetben felfüggesztik a büntetőeljárás befejezéséig.

A bűncselekmény elkövetését csak jogerős bírósági ítélet állapíthatja meg, arról fegyelmi eljárás keretében nem lehet határozni. A fegyelmi eljárás lefolytatása azonban nem azonos a büntetőeljárás lefolytatásával, a fegyelmi felelősség megállapítása és a büntetőjogi elmarasztalás közé – amint arra a Legfőbb Ügyészség korábbi törvényességi vizsgálatai során már több ízben rámutatott – nem tehető egyenlőségjel. A büntetőjogi felelősségre vonás nem szükségképpen feltétele a fegyelmi felelősség megállapításának. A fegyelmi eljárás során, a fegyelmi ügy kivizsgálása kapcsán nem abban a kérdésben kell állást foglalni, hogy a fegyelmi eljárás alá vont megvalósította-e valamely bűncselekmény törvényi tényállását és azért büntetőjogi felelőséggel tartozik-e, hanem arról kell határozni: az illető tanúsított-e olyan magatartást,

amellyel a szolgálati rendet és a fegyelmet vétkesen megszegte, a beosztásával járó jogokkal és kötelezettségekkel visszaélt, s emiatt szolgálati hivatásával összeegyeztethetetlen módon járt el?

Fegyelmi eljárás

A fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról szóló, az 1996. évi CVI. törvénnyel módosított 1996. évi XLIII. törvény 119. § (1) bekezdése értelmében fegyelemsértést követ el és fegyelmi eljárás keretében felelősségre kell vonni a hivatásos állomány tagját, ha a szolgálati viszonytal kapcsolatos kötelezettségét vétkesen megszegi. A törvény rendelkezéseit – az 1. § (1) bek. alapján – a büntetés-végrehajtási szervezet hivatásos állományú tagjainak *szolgálati jogviszonyára* is alkalmazni kell. A fenti törvényi rendelkezések értelmében, ha a hivatásos állomány tagja ellen a szolgálati viszonytal összefüggésben tanúsított magatartása miatt büntetőeljárás indul, minden

esetben el kell rendelni fegyelmi eljárást is. Ilyenkor – az eset összes körülményének gondos mérlegelését követően – kell állást foglalni abban a kérdésben, hogy indokolt-e a fegyelmi eljárás – a 131. § (2) bekezdés c) pontja alapján történő – felfüggesztése a büntetőeljárás jogerős befejezéséig. Ha a hivatásos állomány tagja a cselekményt beismerte vagy tetten érték, illetve a bizonyítékok a fegyelmi felelősség megállapításához elégségesek, a felfüggesztés mellőzésével indokolt a fegyelmi eljárás lefolytatása a büntetőeljárás eredményének bevétele nélkül. Ha az eljárás felfüggesztésére sor kerül, az érintett személy beosztásából – a törvény 132. §-a alapján – a büntetőeljárás jogerős befejezéséig felfüggeszhető.

A vizsgálatok megállapítása szerint a büntetés-végrehajtási intézetek személyi állományának a fogvatartottakkal kapcsolatos hangneme általában megfelelő, de ettől eltérő esetek is előfordultak. Volt például olyan megye, ahol több fogvatartott kifogásolta a bv. örök *durva hangnemét*. A vizsgálat megállapította, hogy az egyik főfelügyelő a fogvatartottakkal szemben nem megfelelő hangnemet használ, tegezi őket. Az érintettet 1996. szeptember 1-jétől – fegyelmi eljárás mellőzésével – kapuári beosztásba helyezték át. Egy másik megyében a fogvatartottak hét esetben panaszolták a megalázó, önérzetet sértő megszólítást. A fogvatartottak csak akkor tartották sérelmesnek, hogy az idősebb felügyelők tegezték őket, ha ahhoz egyéb sértő kifejezés is társult. A vizsgálat megállapítása szerint a büntetés-végrehajtási intézetek személyzetének fogvatartottakkal kapcsolatos eljárása általában megfelelt a határozott, de emberséges fellépés követelményének, az alkalmazott kényszer-cselekmények jogszerűségének kivizsgálása meg-

történt. Kényszerítő eszközt a fogvatartott támadásának, dühöngő, valamint ön- és közveszélyes magatartásának megelőzése vagy megszüntetése érdekében alkalmaztak. Előfordult, hogy kényszerítő eszköz alkalmazásával kapcsolatos panasz miatt indult büntetőeljárás. Így például az egyik országos bv. intézetben fogva tartott külföldi állampolgár azt sérelmezte, hogy a zárkatorlaszolás felszámolása során megverték. A vizsgálatok fogvatartottak és bv. dolgozók közötti tiltott kapcsolatot is feltártak. Az országos bv. intézetek egyikében szolgálatot teljesítő felügyelőt az eljáró bíróság a Btk. 250. §-ába ütköző *vesztegetés büntette* miatt azért ítélte pénzbüntetésre, mert az elítélt számára használati cikkeket vásárolt, és bevitte az intézetbe. Megállapodott az elítélttel, hogy az szabadulása után lakást vagy tanyát vásárol részére. Az érintett bv. dolgozót fegyelmi úton elbocsátották a testületből. Egy másik megyei bv. intézet – szintén elbocsátott – dolgozójával szemben azért került sor vádemelésre, mert az előzetesen letartóztatottnak pénzért telefonhasználatot, látogatást engedélyezett. Összességében megállapítható, hogy a fogvatartottakkal való bánásmód – a vizsgálatok során feltárt eseti hiányosságoktól eltekintve – 1996-ban országosan általában megfelelt a nemzetközi egyezményekben megfogalmazottaknak, valamint a hatályos jogszabályokban előírtaknak. A főügyészségek a havi rendszerességgel megtartott vizsgálataik során a feltárt hiányosságok megszüntetése érdekében a szükséges intézkedéseket megtették.

Együttműködés

A vizsgált időszakban, 1996. II. félévétől a Magyar Helsinki Bizottság munkacso-

portjai a büntetés-végrehajtás országos parancsnokával kötött együttműködési megállapodás alapján látogatást tettek a kijelölt büntetés-végrehajtási intézetekben, melynek során – többek között – az előzetesen letartóztatottakkal való bánásmódot is tanulmányozták. A büntetés-végrehajtási szervezetről szóló 1995. évi CVII. törvény 13. § (1) bekezdése alapján a bv. szervezet a jogszabályok keretei között együttműködik a fogva tartás körülményeinek figyelemmel kísérésére, a szabadulás után a társadalomba való beilleszkedés segítésére, a karitatív tevékenység végzésére, továbbá az egyéb büntetés-végrehajtási feladatok segítésére alakult börtönmissziókkal és társadalmi szervezetekkel, az ilyen tevékenységet ellátó egyházakkal, alapítványokkal és személyekkel.

Hangsúlyozandó, hogy ezek a szervezetek és személyek tevékenységüket csak a vonatkozó jogszabályok és a bv. szervezettel kötött együttműködési megállapodás keretei között végezhetik. Így nincs arra lehetőség, hogy a bv. intézetekben a büntetés-végrehajtás törvényességi felügyeleti körébe tartozó kérdésekben – mint ahogyan ez a rendőrségi fogdák esetében sajnálatosan megtörtént – vizsgálatot, ellenőrzést tartsanak, az igazságszolgáltatásban közreműködő szervek (bírótság, ügyészség) feladatainak ellátásával kapcsolatban vizsgálódjanak, megállapításokat tegyenek. Ha erre sor kerül, indokolt a bv. szervezettel kötött együttműködési megállapodás felülvizsgálata, az érintett szervezetek vagy személyek intézetbe történő beléptetésének megtiltása. Sajnálatos, hogy az

együttműködés módját és kereteit sem a törvény, sem más jogszabály nem rendezi. Az együttműködés azonban nem terjedhet ki a büntetés-végrehajtás olyan kérdéseire, amelyek felett az Alkotmány 51. § (2) bekezdése, valamint az ügyészségről szóló törvény IV. fejezete alapján az ügyészség gyakorol törvényességi felügyeletet. Az egyéb külső kontrollra külön törvényeket kellett hozni. Ilyen a Strasbourgban 1987. november 26-án kelt, a kínzás és az embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód megelőzéséről szóló európai egyezmény kihirdetéséről szóló 1995. évi III. törvény, továbbá az állampolgári jogok országgyűlési biztosáról szóló 1993. évi LIX. törvény is. Az ellenőrzött szervek zavartalan működésének biztosítása, a fogvatartottak emberi és személyiségi jogainak gyakorlása e törvényekben rögzítésre került. A Magyar Helsinki Bizottság tevékenységének ilyen törvényi garanciája nincs. Indokolt, hogy a büntetés-végrehajtást övező garancia és kontrollrendszer minél gazdagabb, sokrétűbb legyen. A külső kontrollhoz tartozó feladatokat ellátók más-más szempontból, szakértelemmel, tapasztalatokkal, jogkörrel, intézkedési lehetőséggel segíthetik a jogállam, a törvényesség követelményének teljesítését, mozdíthatják elő a büntetés-végrehajtás hatékonyságának növelését. Közülük azonban egyik sem pótolhatja vagy helyettesítheti a másikat, az ellenkező törekvés olyan szereptévesztést eredményezne, amely már a törvényesség sérelmével járna.

Lajtár István

Járulékos feladatok

*Vagyoni követelés • Nyilvántartás •
Elzárás • Idegenrendészeti őrizet*

A járulékos büntetés-végrehajtási feladatokról – összesítve – még nem jelent meg ez idáig tanulmány vagy cikk, holott szervesen hozzátartoznak a fő büntetés-végrehajtási tevékenységhez, a szervezetnek nem kevés munkát adva. Közülük kettőt kifejezetten tartalmaz maga a büntetés-végrehajtási szervezetről szóló 1995. évi CVII. törvény 1. § (1) bekezdése is, amely szerint „A büntetés-végrehajtási szervezet (a továbbiakban bv. szervezet) a külön törvényben meghatározott szabadságelvonással járó büntetéseket, intézkedéseket, büntetőeljárási kényszerintézkedéseket, a szabálysértés miatt kiszabott pénzbírság átváltoztatása folytán megállapított elzárást, továbbá – a törvény által megállapított körben – az idegenrendészeti őrizetet végrehajtó állami, fegyveres rendvédelmi szerv.”

Járulékos büntetés-végrehajtási feladat tehát egyrészt a nem büntetőjogi és büntetőeljárás-jogi szankciók, hanem közigazgatási jogi, de szabadságkorlátozással járó, azaz a legsúlyosabb közigazgatási jogi következmények végrehajtása; másrészt a büntetőbíró-sági határozat által meghatározott, a büntetőjogi szankciókhoz kapcsolódó egyéb jogkövetkezmények végrehajtásával kapcsolatos tennivalók. Lényeges a büntetés törvényes tartamban történő végrehajtása érdekében, hogy a bv. intézet a mellékbüntetési értesítéseket pontosan töltsse ki, a beszámítható és be nem számítható idők szerepeljenek ezeken, s nem utolsósorban megküldjék azokat az illetékes rendőrkapitányságoknak.

A pártfogó felügyelet és az utógondozás előkészítése is alapvetően befolyásolhatja a büntetőjogi intézkedés és büntetés-végrehajtási jogi intézmény végrehajtásának hatékonyságát. Ahhoz a hatásrendszerhez, amely alá az elítélt a büntetés végrehajtása alkalmával kerül, nagyon szorosan hozzátartozik a szabadulást követő időszak is. A bv. intézet köteles megállapítani, hogy az elítélt szabadulása után hol kíván letelepedni és rendszeres munkát vállalni; elősegíteni, hogy az elítélt rendezze a szabadulása utáni letelepedésével és munkába állásával kapcsolatos ügyeit.

A jogerős ítélet a büntetés, intézkedés mellett egyéb rendelkezéseket is tartalmaz, amelyet büntető jogszabályok írnak elő. Ezek közvetlenül és érzékenyen érintik az elítéltet, visszatartó hatásuk van, tehát a szankcióval együttjárnak. Ezért fontos büntetőjogi érdekek fűződnek a vég-

rehajtásukhoz. A Btk. fontos kérdésnek tekinti a rehabilitációt és a visszaesést. Az ezekre vonatkozó rendelkezések helyes alkalmazása alapvetően függ a jól szervezett és megfelelő nyilvántartástól. Ennélfogva a Btké. külön fejezetben foglalkozik a bűnügyi nyilvántartás kérdéseivel.

Lényegében tehát a személyes szabadságot érintő kényszerintézkedések körén kívül eső, azonban a büntetőjog szabályai értelmében ezekhez kapcsolódó, valamint a külön jogszabályban a bv. intézetre bízott feladatokat tekintjük a büntetés-végrehajtás járulékos feladatainak. Ezek a következők: *a vagyoni jellegű igazságügyi követelés, joghátrányok érvényesítése* (például bűnügyi költség, pénzbírság stb.), *a bűnügyi nyilvántartás és a büntetés-végrehajtási nyilvántartás, az elzárás végrehajtása, az idegenrendészeti őrizet végrehajtása, a szabadult elítéltek rendőrségi bűnmegelőzési ellenőrzése.*

Vagyoni jellegű igazságügyi követelés, hátrány

Vagyoni jellegű hátránynak – azaz igazságügyi követelésnek – kell tekinteni az elkobzás alá eső érték, illetőleg vagyoni előny megfizetését, az állam javára bűnügyi költség megfizetésére kötelezést, a védő, szakértő, tanú költségeit, a rendbírságot, valamint a polgári eljárás során kiszabott pénzbírságot, az elővezetés és a rendőri kísérés végrehajtásával felmerült költséget [A 12/1990. (III. 23.) BM–IM–PM együttes rendelet].

Elkobzás alá eső érték, vagyoni előny, az állam javára bűnügyi költség megfizetésére kötelezés esetén, valamint az elővezetés és a rendőri kísérés végrehajtásával felmerült költségről a bíróság egységes értesítést állít ki, és ezt megküldi a Bírósági Gazdasági Hivatalnak (a továbbiakban BGH). Az egységes értesítésen a tanács elnöke feljegyzi a letétbe helyezett biztosíték összegét, és azt, hogy a BGH milyen számlaszámon kezeli. Ha a biztosíték a terheltnak visszajár [Be. 393/B § (4) bekezdés], a bíróság az erről rendelkező határozatának a tanácselnök eredeti aláírásával ellátott kiadmányát megküldi a BGH-nak, amely a határozatkiadmány beérkezése után a visszatérítést teljesíti.

A BGH az egységes értesítés, illetve határozat alapján az államot illető követelést előírja [107/1979. (IK. 8.) IM-utasítás 109., 111., 111/A és 113. §-ai]. „A tanács elnöke ... a vagyoni előny, az elkobzás alá eső érték megfizetésére halasztást, illetőleg részletfizetést engedélyezhet [Be. 398. § (3) bekezdés]. Ennek szempontjait a 107/1979. (IK. 8.) IM-utasítás 122–124. §-ai tartalmazzák. Az elítélteket is érzékenyen érintő kérdésről van szó, mert a pontos nyilvántartáshoz, kezeléshez egyedi esetekben az állam érdekein kívül személyes érdekei is fűződhetnek.

A bűnügyi és a büntetés-végrehajtási nyilvántartásról

Fontos társadalmi érdek fűződik ahhoz, hogy az illetékes szervek tudomást szerezzenek a büntető határozatokról, de ugyanakkor azt is biztosítani kell, hogy az elítélés ne jelentsen az elítélt számára egész életre szóló megbélyegzést. Mindezt a bűnügyi nyilván-

tartó tevékenysége biztosítja. A bűnügyi nyilvántartást a Belügyminisztériumnak a belügyminiszter rendeletében feljogosított szerve vezeti [Btké. 29. § (1) bekezdés, 1994:XXXIV. tv. 84. § a), e), g) és m) pont]. A büntetőjog és a büntetés-végrehajtási jog humánus intézménye a büntetett előlethez fűződő hátrányos *jogkövetkezmények alóli mentesítés, a rehabilitáció*. Bár a jogszabályok nem írják elő a mentesítés nyilvántartását, attól azonban nem lehet eltekinteni, miután az esetek többségében a mentesítés beálltától kell számítani a jogszabályban megjelölt nyilvántartási időt. A mentesítés ténye nem jelenti a mentesítés tárgyát képező elítélések nyilvántartásának megszűnését. A mentesített elítélés bizonyos időn keresztül történő nyilvántartására éppen azért van szükség, mert a Btk. 100. §-ának (3) bekezdése szerinti esetben a mentesítésnek nincs büntetőjogi következménye. A bűnüldöző szervek számára az elkövető mindaddig büntetett előéletű, amíg az előző elítélése vagy elítéléseinek nyilvántartása meg nem szűnt.

A mentesítéshez szükséges várakozási idő *kegyelem alkalmazása esetén* az ítéletben kiszabott büntetéshez igazodik. Többszöri elítélés esetén abból a szempontból, hogy a hozzájuk fűződő hátrányok alól az elítélt a törvény erejénél fogva mentesült vagy bírósági mentesítésének lehet helye, az egyes ítéleteket külön-külön kell vizsgálni akkor is, ha az azokban szereplő büntetéseket utóbb összbüntetésbe foglalták. Az összbüntetéshez ugyanis külön hátrányos következmények nem fűződnek.

Azt, hogy a bűnügyi nyilvántartás kire terjed ki, ki lehet a nyilvántartás alanya, a Btké. 29. §-ának (2) bekezdése tartalmazza. E szerint a nyilvántartás tárgya minden marasztalást megállapító büntetőjogi határozat, továbbá kiterjed a nyilvántartás a vám- és devizasabállysértés miatt megbüntetett személyekre, a körözött személyekre, az előzetesen le tartóztatottakra, az eljárás kegyelemben részesítettekre.

A nyilvántartás időtartamát – ami alapvetően fontos kérdés – a Btké. 30. §-a határozza meg. 15 éves, 5 éves, 3 éves és úgynevezett eseti nyilvántartási időtartamot ír elő. A határidő a mentesítés beálltától számít. A fiatalkorúakat legfeljebb harmincadik életévük betöltéséig lehet nyilvántartani (lásd: mentesítési táblázat). Ezt követően csak akkor nem szüntethető meg, ha eddig az időpontig nem mentesült. „A nyilvántartás anyaga szolgálati titok, abból értesítést csak az alábbi hatóságoknak lehet adni: a) a büntetőügyekben eljáró hatóságoknak az összes adatról; b) a kormány tagjainak, az országos hatáskörű szervek vezetőinek, a megkeresésben megjelölt célra szükséges adatokról; c) az elbírálásra illetékes szabállysértési hatóságnak a tulajdon elleni szabállysértés és az orgazdaság szabállysértése elbírálásához a Btk. XVIII. fejezetében foglalt vagyon elleni bűncselekmények miatti elítélésről; d) a fegyver nélküli katonai, illetőleg a polgári szolgálat teljesítését engedélyező hatóságoknak a kérelem elbírálásához szükséges adatokról.” (Btké. 31. §)

A büntető- és szabállysértési eljárásban részt vevő hatóságok a bűnügyi nyilvántartás céljára a Btké. 29. §-ának (2) bekezdésében felsorolt esetekben, külön jogszabályban meghatározott okmányokon kötelesek adatokat szolgáltatni a Belügyminisztérium Adatfeldolgozó Hivatala Bűnügyi és Büntetéseket Nyilvántartó Osztály számára [5/1979. (X. 14.) BM-rendelet, 119/1980. (IK. 9.) IM-utasítás]. Ez feladata a bv. intézeteknek is.

A büntetés-végrehajtási szervezet emellett rendelkezik egy külön nyilvántartással is. A büntetés-végrehajtási szervezetről szóló 1995. évi CVII. törvény 28. §-ának (1) bekez-

MŰHELY

Mentesítési táblázat

Büntetési nemek	Mentesítési határidők		Selejtezési határidők	
	felnőttekorú	fiatalkorú*	szándékos gondatlan	
Közérdekű munka	jogerő napján	jogerő napján	M+5 év	M+3 év
Pénzbüntetés	jogerő napján	jogerő napján	M+5 év	M+3 év
Főbünt. hely. mellékbünt.				
Kü. eltiltás				
Fogl. eltiltás				
Járműv. eltiltás	jogerő napján	jogerő napján	M+5 év	
Kitiltás, kiutasítás				
Vagyonelkobzás				
Felfügg. szab. veszt.	próbaidő letelt	jogerő napján	M+15 év	M+5 év
Gond. véts. miatti szabv.	letöltés napján	letöltés napján	M+5 év	
Szabv. szánd. bcs. 1 évig	letöltés+3 év	letöltés napján	M+15 év	
Szabv. szánd. 1–5 év között	letöltés+5 év	letöltés+3 év	M+15 év	
Szabv. szánd. 5 év felett	letöltés+10 év		M+15 év	
Életfogytig tartó szabv.	—	—	—	
Összbüntetés esetén	leghosszabb alapít.	leghosszabb alapít.	M+megfelelő selejtezés	
Bírói mentesítés	jogerő napján	jogerő napján	M+15 év	
Próbára bocsátás			Vh. befejezése +3 év	
Javítóintézeti nevelés			Vh. befejezése +3 év	
Eljárási közkegyelem			közkegyelem dátuma +3 év	
Megrovás			határozat kelte +3 év	
Kényszergyógykezelés			Vh. befejezése +3 év	
Elkobzás			határozat kelte +3 év	
Előzetes letartóztatás			visszavonás és eljárás befejezése	
Szabálysértés			határozat kelte +5 év	
Körözés, elfogatóparancs			visszavonásig	

*A fiatalkorúakat maximum a 30. életévük betöltéséig lehet nyilvántartani, feltéve, ha addig nem mentesültek.

dése alapján a fogvatartotttól a fogva tartó bv. szerv helyi, az országos parancsnokság központi nyilvántartást vezet. Az adatkezelő szerv a nyilvántartott adatokról és iratokról teljes körű tájékoztatást ad az igazságügy-miniszter, a bíróság, az ügyészség, a rendőrség és az egyéb nyomozó hatóságok, a nemzetbiztonsági szolgálatok, az adatvédelmi biztos részére. Más állami szervek, nemzetközi és egyéb szervezetek, továbbá az állampolgárok részére – jogszabályban meghatározott esetben hivatalból, egyébként kérelemre – a feladataik ellátásához, illetve a jogaik érvényesítéséhez szükséges adatokról az adatkezelő tájékoztatást ad.

A fogvatartott adatait a bv. szervezet, illetve az azokról tájékoztatást kérő szervek, szervezetek és állampolgárok kizárólag a jogszabályban meghatározott feladataik törvényes ellátásához, illetve a kérelemben említett jog érvényesítéséhez használhatják fel.

A fogvatartott a róla nyilvántartott adatokat megismerheti, kérheti a téves adatok kijavítását és a jogellenesen nyilvántartott adatok törlését. A fogvatartott ilyen kérelmét teljesíteni kell. Nem hozható viszont a tudomására „*a fogva tartás biztonságát érintő azon adat, amely olyan intézkedéssel kapcsolatban keletkezett, amelyet a fogvatartott törvényi rendelkezés következtében eltérni köteles*” [1995. évi CVII. törvény 30. § (3) bekezdés]. Ezeket is megismerheti szabadulásakor a szolgálati vagy államtitkok kivételével. „*Az adatkezelő szerv gondoskodik a nyilvántartott adatok védelméről, az arra jogosultak megfelelő tájékoztatásáról, az adatokhoz való illetéktelen hozzáférés, közlés, megváltoztatás vagy törlés megakadályozásáról.*” (31. §)

Az elzárás és az idegenrendészeti őrizet

A szabálysértési pénzbírság meg nem fizetése miatt történt átváltoztatás következményeként alkalmazott elzárás a bíróság jogerős határozata alapján bv. intézetben vagy rendőrségi fogdában hajtható végre. A határozat jogerőre emelkedésekor szabadságvesztést töltő vagy előzetes letartóztatásban lévő elkövetőn az elzárást a szabadságvesztés kitöltését, illetőleg az előzetes letartóztatás megszüntetését követően kell végrehajtani. Nem hajtható végre, ha az elkövető az elzárást kimondó határozat jogerőre emelkedése után egy évet meghaladó időt tölt szabadságvesztésben vagy előzetes letartóztatásban (Bv. tvr. 123. §), továbbá akkor sem, ha az elzárást kiszabó határozat jogerőre emelkedésétől két év eltelt.

Az elzárás és a szabadságvesztés-büntetés is gyakorlatilag az elkövető személyi szabadságának megvonását jelenti. Erre, valamint a végrehajtó szerv azonosságára is figyelemmel a Bv. tvr. meghatározta a végrehajtásuk azonossági pontjait. Teljesen azonos elvek szerint – a Bv. tvr. 5. §-ának megfelelően – történt az elzárás tartamának számítása. Az elzárás végrehajtása is a Bv. tvr.-nek a szabadságvesztés végrehajtásáról szóló IV. fejezetének I. címében megjelölt elvek figyelembevételével valósul meg. Így többek között helye lehet a 14/1988. (X. 14.) IM-rendelettel módosított 9/1980. (XII. 18.) IM-rendelet 10. §-ában megjelölt kényszerítő eszközök alkalmazásának (IV. fejezet, 1. pont), továbbá az elzárás félbeszakításának. Azonosak a végrehajtás rendjének elemei is, de bizonyos eltérést mutat a felügyelet és az őrzés, az elhelyezés, a ruházat, a munkáltatás és a jogi helyzet. Azonosak a kártérítésre vonatkozó rendelkezések. Megengedett és szükséges a szabálysértő megmotozása és személyes használati tárgyainak megvizsgálása. A Bv. tvr. 43. paragrafusára irányadó a szabálysértővel szemben lefolytatott fegyelmi eljárásra is. Az elkövetővel szemben alkalmazható fenyítések: feddés, a személyes szükségletekre fordítható összeg csökkentése, tíz napig terjedő magánelzárás. (Utóbbi esetben engedélyezhető, hogy az elkövető dolgozzék.)

Az elzárás végrehajtása során el kell különíteni az elzárást töltő elkövetőket az elítéltektől és az előzetesen letartóztatottaktól, azonban az elítéltekkel együtt dolgozhatnak. El

kell különíteni a férfiakat a nőktől [Bv. tvr. 122. § (4) bekezdés]. Az elkövető saját ruháját viselheti, foglalkoztatása esetén részére munkaruhát kell kiadni, melynek tisztításáról és javításáról az intézet tartozik gondoskodni. A munkáltatás sajátossága, hogy az elkövető munkába állításáról – az ő nyilatkozata és orvosi vélemény alapján – az intézet parancsnoka dönt. A következő jutalmakban részesíthetők: dicséret, a személyes szükségletekre fordítható összeg növelése, pénzjutalom [Bv. tvr. 125. § (1) bekezdés].

Az elkövető jogai: viselheti a saját ruháját, hozzátartozóival, valamint az általa megjelölt és a bv. intézet által jóváhagyott személyekkel levelezhet, egy alkalommal látogatót fogadhat, a külön jogszabályban meghatározott összeget a személyes szükségleteire használhatja fel, csomagot kaphat, a bv. intézetben a rendelkezésére álló közművelődési lehetőségeket igénybe veheti, panasz, kérelem és jognyilatkozat előterjesztésére jogosult [Bv. tvr. 124. § (2) bekezdés].

Köteles viszont az elkövető az elzárást a bv. szervek által meghatározott helyen tölteni, az elzárás végrehajtásának rendjét megtartani, a kapott utasításokat teljesíteni, a bv. intézet tisztántartását és ellátását szolgáló munkában díjazás nélkül, alkalomszerűen részt venni, a tartására fordított összeget megfizetni, az elzárás végrehajtása alatt okozott kárt megtéríteni [Bv. tvr. 34. §, 124. § (1) bekezdés]. Természetesen nem a tartásra fordított teljes összeg megfizetése kötelező, hanem az ahhoz való hozzájárulás megállapított mértékének megfizetése.

Az intézet tisztántartásában, ellátásában való részvétel időtartamát a jogszabály korlátok közé szorítja. Havonta legfeljebb 24 órai munkára kötelezhető az, aki részt vesz a termelőmunkában, aki pedig nem, az hetente 42 órára.

Az elkövetővel szemben alkalmazható fenytések: feddés, a személyes szükségletekre fordítható összeg csökkentése, 10 napig terjedő magánelzárás; engedélyezhető, hogy az elkövető dolgozzék [Bv. tvr. 125. § (2) bekezdés].

Az elzárást töltő szabálysértőt szabadon kell bocsátani az elzárás végrehajtásának utolsó napján; ha az erre jogosult szerv az átváltoztatott pénzbírság végrehajtását méltá-

nyosságból mellőző, a határozatnak az intézethez érkezése után, illetőleg a határozatban megjelölt időpontban; ha az elzárás végrehajtását félbeszakítják; ha az elzárásra átváltott pénzbírságot, illetőleg a pénzbírságnak az elzárásból hátralévő részét megfizették.

A rendőrség a közbiztonság és a belső rend védelme körében – bűnmegelőzési, bűnüldözési, államigazgatási és rendészeti feladatkörében – többek között „*végzi a külföldiek beutazásával, magyarországi tartózkodásával és bevándorlásával, továbbá a menekültügyi eljárással kapcsolatos idegenrendészeti feladatokat...*”, valamint ellát büntetés-végrehajtási feladatokat [1994:XXXIV. tv. 1. § (2) bekezdésének c) és i) pontjai]. A jogerős bírósági ítélettel megállapított kiutasítás mellékbüntetés végrehajtása érdekében az idegenrendészeti hatóság határozatban dönt az ország elhagyásának határidejéről, a határátlépés helyéről, valamint meghatározza a beutazási tilalom megszüntetésének napját.

„*Az idegenrendészeti őrizet elrendelésére, illetve meghosszabbításának indítványozására a kiutasítást elrendelő szerv jogosult.*” [9/1994. (IV. 30.) BM-rendelet 48. § (1) bekezdés.] Ha a kiutasítás mellékbüntetés esetében az idegenrendészeti őrizet elrendelésének szükségessége és feltételei fennállnak, erről az ítéletet hozó bíróságot az idegenrendészeti hatóság tájékoztatja. „*Az elrendelő idegenrendészeti hatóság az idegenrendészeti őrizetbe vételről vagy a kijelölt helyen való tartózkodásra kötelezésről, illetőleg az őrizet időtartamának meghosszabbításáról a határozat egy példányának megküldésével az Országos Rendőr-főkapitányság útján késedelem nélkül értesíti a Külügyminisztériumot.*” [64/1994. (IV. 30.) kormányrendelet 51. §] A kiutasítást elrendelő szerv az idegenrendészeti őrizet meghosszabbítását – az őrizet helye szerinti helyi bíróságnál – legfeljebb hat hónapi időtartamra indítványozhatja [9/1994. (IV. 30.) BM-rendelet 49. § (1) bekezdés]. Ezen túlmenően pedig a hatodik hónap lejártát 15 nappal megelőzően köteles írásban indítványozni az őrizet helye szerint illetékes megyei (fővárosi) bíróságnál az őrizet további elrendelését [vö.: 9/1994. (IV. 30.) BM-rendelet 49. §-ának (3) bekezdése].

„*Az idegenrendészeti őrizetet az elrendelő rendelkezése szerint – rendőrségi fogdában, kivételesen büntetés-végrehajtási intézetben kell végrehajtani.*” [1993. évi XXXIV. törvénnyel módosított 1993. évi LXXXVI. törvény 37. §-ának (1) bekezdése.] A végrehajtás helyét, az őrizet kezdő és befejező időpontját az elrendelő határozatnak tartalmaznia kell. Az őrizet időtartamát napokban kell számítani, s arra kell törekedni, hogy a lehető legrövidebb ideig tartson, vagyis a kiutasítás végrehajtása feltételeinek megteremtésére soron kívül kell intézkedni. Az idegenrendészeti őrizet bv. intézetben hajtható végre, ha az őrizet időtartama a 30 napot meghaladja és az őrizetes idegenrendészeti őrizetben 30 napot már rendőrségi fogdában töltött [1/1995. (I. 6.) IM-rendelet 2. §-a]; az idegenrendészeti hatóság az őrizetet a jogerős bírósági ítélettel megállapított kiutasítás mellékbüntetés végrehajtása érdekében, a bíróság kezdeményezésére rendelte el; ez a közbiztonság fokozott védelme érdekében szükséges. A végrehajtási hely kijelölése ellen külön jogorvoslatnak nincs helye.

A bv. intézetbe befogadáshoz szükséges az idegenrendészeti hatóság határozata és az őrizet meghosszabbításáról rendelkező bírósági végzés. Bv. intézetbe befogadásnak nincs helye, ha az őrizetes terhes, állandó orvosi felügyeletre szorul, AIDS-es, tbc-s, illetve leprás, ezek tekintetében fertőzőképes vagy baktériumhordozó, ha lues-fertőzőképes, illetve

kórokozó-hordozó, továbbá ha tífusz és paratífusz baktériumhordozó állapotban van [1/1995. (I. 6.) IM-rendelet 3. §-ának (2) bekezdése].

Az őrizetést előállító hatóság a befogadáshoz szükséges iratokon kívül átadja az átkísérési utasítást, az őrizetes letétbe helyezett tárgyaira és pénzletétre (valuta, deviza) vonatkozó jegyzék másolatát, az őrizetes fényképét, továbbá külsérelmi nyom esetén az erről készült orvosi látéletet. Ennek meglététől függetlenül a sérülés körülményeiről tanúk jelenlétében jegyzőkönyvet kell készíteni. A befogadási eljárás során az őrizetést a jogairól és kötelezettségeiről az anyanyelvén vagy az általa ismert más nyelven tájékoztatni kell, melynek megtörténtét aláírásával vagy kézjeggyével igazolja.

„Az idegenrendészeti őrizetben tartott külföldit a bűncselekmény miatt fogva tartotaktól elkülönítve kell őrizni.” [1993. évi XXXIV. tv.-nyel 1993. évi LXXXVI. törvény 37. §-ának (2) bekezdése.] Az őrizetes az intézet kijelölt területén – a házirend előírásainak megfelelően – szabadon mozoghat. Az intézet engedély nélküli elhagyásának megakadályozására fegyver vele szemben nem használható. Ha az intézet rendjét sértő vagy veszélyeztető, ön- és közveszélyes magatartást tanúsít, a veszélyhelyzet megszűnéséig, a táplálkozást megtagadó őrizetést pedig a szükséges ideig a többi őrizetéstől el kell különíteni. A fogvatartott jogait csak annyiban lehet korlátozni, amennyiben az a szökés vagy elrejtőzés megelőzését, az őrzés biztonságát, a fogda rendjének megtartását szolgálja [vö.: 1994:XXXIV. törvény 18. §-ának (3) bekezdése]. Az idegenrendészeti őrizetben lévő jogi helyzetét (jogait és kötelezségeit) a 64/1994. (IV. 30.) kormányrendelet 50. §-ának (1)–(2) bekezdése szabályozza.

Az idegenrendészeti őrizetben lévő külföldi jogosult elhelyezésre, étellemezésre, saját ruházat viselésére, szükség esetén az évszaknak megfelelő ruházatra, valamint sürgősségi és alap egészségügyi ellátásra (térítésmentesen); jogi képviselőjével, illetve a konzuli képviselete tagjával történő ellenőrzés nélküli kapcsolattartásra; jogosult továbbá csomagot kapni, levelezést folytatni és látogatót fogadni (havonta két alkalommal – esetenként két felnőttkorú és két kiskorú hozzátartozóját vagy az általa megjelölt és az intézet által jóváhagyott más személyt); az étellemezésének saját költségén történő kiegészítésére; válásának gyakorlására; a rendelkezésre álló közművelődési lehetőségek igénybevételére; kérés, panasz, közérdekű bejelentés megtételére.

Az elhelyezésükre szolgáló lakóhelyiségben legalább 6-8 légköbméter légteret és 2,5 négyzetméter mozgásteret, az olvasáshoz és íráshoz alkalmas világítást, megfelelő fűtést kell biztosítani, valamint az elítéltekre vonatkozó normák szerint biztosítani kell a folyóvíz használatát. Az étellemezésnél az őrizetes egészségi állapotát és lehetőség szerint válásának étkezési előírásait figyelembe kell venni, egyébként napi háromszori étellemezéséről az elítéltekre vonatkozó normák szerint gondoskodnak. Biztosítani kell az őrizetes részére a védőjével, jogi képviselőjével, a nagykövetsége és a konzuli képviselete tagjával, valamint az egyház és a karitatív szervezetek képviselőjével való – ellenőrzés nélküli – személyes kapcsolattartás lehetőségét. Az őrizetes levelezése, a csomagküldés gyakorisága nem korlátozható, csomagot havonta két alkalommal kaphat, amely legfeljebb öt kilogramm súlyú lehet, és nem romlandó élelmiszer, fehérműt, az évszaknak megfelelő ruházatot, tisztasági szereket és dohányneműt tartalmazhat. A hatóságokhoz és a nemzet-

közi szervezetekhez küldött levelek kivételével az őrizetes levelezése és a csomag tartalma biztonsági, illetve közegészségügyi okból ellenőrizhető, a csomag átvizsgálása az őrizetes jelenlétében történhet. A levelezés és a csomagküldés költségei őt terhelik. Minden olyan tárgyat, anyagot magánál tarthat, ami nem veszélyes az intézet biztonságára, rendjére, saját vagy mások életére, testi épségére. Letétbe kerülnek az őrizetesnél lévő érték tárgyak és a magyar fizetőeszköz is. A külföldi fizetőeszközt az arra felhatalmazott pénzügyintézetnél, az őrizetes nevében nyitott devizaszámlán kell letétbe helyezni. A felhasználásukról szabadon rendelkezik.

Köteles az idegenrendészeti őrizetben lévő a rendőrségi fogda, illetve a bv. intézet rendjét megtartani, az ezzel összefüggő utasításoknak eleget tenni; olyan magatartást tanúsítani, amely a többi őrizetben lévő személy jogait nem sérti, nyugalma nem zavarja; az általa használt helyiségek tisztántartásában díjazás nélkül közreműködni (egyéb munkára nem kötelezhető); a személyét érintő vizsgálatoknak magát alávetni, a ruházat átvizsgálását és a birtokban nem tartható személyes tárgyak elvételét eltűrni; az általa szándékosan okozott kárt megtéríteni.

Az őrizetes köteles az orvos által, a gyógykezelés érdekében elrendelt vizsgálatoknak, védőoltásoknak magát alávetni, a járványügyi előírásokat betartani, a laboratóriumi vizsgálatokhoz szükséges anyagot szolgáltatni. Orvos által elrendelt vagy engedélyezett gyógyszert tarthat magánál. Tartási költség az őrizettest nem terheli.

A közösségi szálláson tartózkodó külföldi jogait és kötelességeit a 64/1994. (IV. 30.) kormányrendelet 55. §-a tartalmazza. E szerint jogosult egészségügyi sürgősségi és alapellátásra; a határozatban foglaltak szerint a szálláshelyről történő eltávozásra; a diplomáciai vagy konzuli képviselője tagjával – írásban, telefonon vagy személyesen, ellenőrzés nélkül – történő kapcsolattartásra; a házirendben meghatározott módon látogatók fogadására; a szálláson rendelkezésre álló sportolási és művelődési lehetőségek igénybevételére; a szálláson történő tartózkodással összefüggésben, a szállás vezetőjéhez kérés, panasz előterjesztésére.

Köteles a közösségi szálláson tartózkodó külföldi a szállás rendjét megtartani, az erre vonatkozó utasításokat teljesíteni; a környezetét tisztán tartani; a szükséges orvosi vizsgálatnak és gyógykezelésnek magát alávetni; a szállás berendezési, felszerelési tárgyait megővni, a károkozástól tartózkodni, a szándékosan okozott kárt megtéríteni.

Az elhelyezés, az anyagi és egészségügyi ellátás, a közösségi szállás rendjének megtartására vonatkozó rendelkezések betartásáért felelős a rendőrségi és határőrségi szerv. A súlyosabb rendzavarás megszüntetése érdekében ellenszegülés megtörése vagy támadás elhárítása céljából a rendőrség részére biztosított kényszerítő eszközöket a külön törvényben meghatározott módon alkalmazhatja [vö.: 64/1994. (VI. 30.) kormányrendelet 58. §]. A kijelölt helyen való tartózkodás szabályainak megtartását az idegenrendészeti hatóság bármikor jogosult ellenőrizni [BM-rendelet 53. § (1) bekezdés].

„Az idegenrendészeti őrizetet és a kijelölt helyen való tartózkodást elrendelő határozat kihirdetésekor a külföldit nyilatkoztatni kell arra vonatkozóan, hogy kéri-e a határozat törvényességének felülvizsgálatát.” [9/1994. (IV. 30.) BM-rendelet 55. §-ának (1) bekezdése.] Ha kéri, a határozat kihirdetésétől számított öt napon belül a bíróság által megjelölt időpontban meghallgatás céljából a bíróság elé kell vezetni. Az őrizetbe vett, illetőleg a közösségi szálláson elhelyezett külföldi felügyelet nélkül marad, illetőleg eltartott családtagja elhelyezéséhez

elsősorban a konzuli képviseletet, az illetékes gyámhatóság, a helyi önkormányzat, karitatív szervezet, egészségügyi intézmény közreműködését lehet igénybe venni. Jogértelmezéssel az Alkotmányból és az Ügyészségről szóló törvényből következik, hogy az idegenrendészeti őrizet végrehajtásának törvényessége ügyészi felügyelet alatt áll. A kiutasítás mellékbüntetés, a végrehajtás helyei, így a rendőrségi fogdában és a bv. intézetben is az ott lévő többi fogvatartott határozatainak végrehajtását az ügyészség felügyeli törvényességi szempontból, ennél fogva óhatatlanul észleli, ha az ott fogva tartott idegenrendészeti őrizetes esetében a végrehajtás során szabálysértés fordulna elő. Azzal szemben pedig alkotmányos kötelessége fellépni.

Bűnmegelőzési rendőrségi ellenőrzés

Azt az elítéltet, aki szándékos bűncselekmény elkövetése miatt kiszabott legalább két-évi szabadságvesztésből, vagy visszaesőként elkövetett bűncselekmény miatt kiszabott szabadságvesztésből szabadult, bűnmegelőzési célból a rendőrség ellenőrizheti [vö.: 1994:XXXIV. tv. 35. §-ának (1) bekezdése]. A rendőrség e feladata nem sorolható sem a pártfogó felügyelet büntetőjogi intézkedési körébe (hiszen a törvényi szabályozás behatárolja, hogy a rendőrség kit és milyen körben ellenőrizhet a pártfogó felügyelet alatt állók közül, tehát az ellenőrzött személyek köre is eltérhet), sem az utógondozás büntetés-végrehajtási jogi intézményéhez (az utógondozásnak nem tartalmi eleme az ellenőrzés).

A büntetés-végrehajtási jognak azért képezi mégis egy új járulékos tárgyát, mert elítéltről van szó, a szabadulása utáni társadalomba történő beilleszkedésének elősegítéséről; arról, hogy tartózkodják újabb bűncselekmény elkövetésétől. Mindezt a Bv. tvr. 19. paragrafus tartalmazza a szabadságvesztés végrehajtásának céljaként.

„A bűnmegelőzési ellenőrzést határozatban kell elrendelni. A határozat jóváhagyásáról a bíróság 72 órán belül végzéssel határoz. A végzés elleni fellebbezésnek a végrehajtásra nincs halasztó hatálya. A bűnmegelőzési ellenőrzést úgy kell végrehajtani, hogy az az érintett társadalomba való beilleszkedését ne akadályozza, s törekedni kell arra, hogy az ellenőrzés tényéről az ellenőrzött környezete lehetőleg ne értesüljön.” [1994:XXXIV. tv. 35. § (2) bekezdés.]

A kímélő módon történő végrehajtás ellenére is nyilvánvalóan érinti ez az ellenőrzés az általános állampolgári jogi helyzetet, hiszen ezt köteles egyben eltűrni a büntetését már letöltött és így szabadult állampolgár. A bűnmegelőzési ellenőrzést legkésőbb a szabadságvesztésből szabadulást követő egy év elteltével kell, előbb pedig meg lehet szüntetni.

A szabadult elítéltnak abból a célból történő ellenőrzése, hogy ne kövessen el újabb bűncselekményt, egyben a társadalomba beilleszkedést előmozdító tevékenység, ami pedig a büntetés-végrehajtási jog célja is. Tehát a rendőrség e feladatával – a Rendőrségről szóló 1994:XXXIV. tv. 1. §-a (2) bekezdésének i) pontja alapján – büntetés-végrehajtási feladatot is ellát. A rendőrség e tevékenységének törvényességi felügyeletét az ügyészség láthatja el az Alkotmány 51. §-ának (2) bekezdése alapján. Egyelőre végrehajtási rendelet nincs, ennél fogva nem is funkcionál. Ha megtörténik erre nézve a döntés, feltételezhetően újabb feladatot jelent a bv. szervezet számára is a kellő időben történő tájékoztatás a szabadulásról.

Vókó György

Kényes egyensúly

Kecskeméti beszélgetés Szécsényi Gézánnal

A csongrádi fodrászlány életében az igazi változás 1969-ben, férjhezmenetelével kezdődött. Rögvest pályát módosított. Katonafeleségként feladta szakmáját, mert hogyan is nézne ki – ne feledkezzünk meg az időpontról, 1969-ről –, ha a Magyar Néphadsereg kötelékébe tartozó, pesti születésű ifjú hadnagy felesége fodrászüzletben maszekoskodna. Új életet kezdett: munkavállalóként tanult, alkalmazkodott, szívesen bizonyított, ez viszont minden munkahelyéhez kellett. Szécsényi Gézánné, aki ma zászlós, körlet-főfelügyelő Kecskeméten, sorra legyőzte a jelentkező akadályokat.

Az enyhébb végrehajtási szabályok alá tartozó fogvatartottak börtönének folyosóján, Kecskeméten, az ország legújabb, már a jövő évszázadnak készült intézményében csinos, magas termetű asszony jön előm. Szoknyában, pulóverben. Az egyenruha itt nem kötelező. Fegyveres őrt sehol nem látok. Mintha modern lakótelepen lennénk. Az elítéltek jórészt házon kívül vannak. Dolgoznak. Hárman tartózkodnak mindössze a szobájukban. Bocsánat, a cellájukban, hivatalosan a lakóhelyiségben. Ami egyszemélyes. Kényelmes. Mintha külföldön járnánk. A Kecskemét központjától öt kilométerre lévő épületkomplexumot (orgonaszín, halványszürke és fehér színekben) 1995. április 12-én adták át. Itt dolgozik tehát Szécsényi Gézánné, akivel közösen elevenítjük fel életének változatos évtizedeit.

– A fiam, Géza, 1970-ben született. A

férjem éppen elvégezte az akadémiát, s hamarosan, 1973-ban, magasabb beosztást kapott. Ekkor Budapestre költöztünk. Én azonnal elhelyezkedtem a Zöldért számlázási osztályán. Az adminisztrátorkodás azonban nem bizonyult tartósnak. Férjemet 1977-ben Kalocsára nevezték ki parancsnokhelyettesnek. Költöztünk tehát megint. A Paprikaipari Vállalatnál találtam magamnak munkát, először a termelési, majd a pénzügyi osztályon. Nem könnyű a katonafeleség sorsa. Nemcsak a gyakori költözések miatt, ami gyakran anyagi veszteséggel jár, de a munkahelyeken sem fogadtak mindenütt szívesen. Tudták, hamarosan jön egy újabb parancs a férjnek, akit az ország másik végébe követ a munkájába éppen csak beletanuló feleség.

– Ön az Alföldet, Csongrádot szerette nagyon. Gondolom, a férje kevésbé kötődött egy-egy helyhez.

– Látja, ezért jöttem én a bévéhez. Az a híres női intuíció irányított. Férjemet a Dunántúlra akarták helyezni. Gondoltam egy nagyot, ha beöltözöm egyenruhásnak, és elhelyezkedem a büntetés-végrehajtási intézetben, nem kell olyan messzire mennünk. Egy fegyelemből lett kettő. A férjem beosztása kihatott a családi légkörre, a fegyelmet úgyis megszoktam már, legyek akkor én is fegyveres testület tagja. Szigorú rendszabályok voltak 1979-ben a Kalocsai Fegyház és Börtönben, bévés pályafutásom kezdetekor. A konfekcióvállalathoz vetek fel munkáltatónak, de felügyelőnek vezényeltek. Rögtön alapfokú tiszthelyettesképző iskolába küldtek. Addig csak egyszer láttam fogvatartottakat körleten. A zöldfülűnek még a betekintési jogot sem engedélyezték.

– *Nem bánta meg a nagy ugrást? Pénzügyi számláktól a bévéhez? A férje támogatta törekvéseit?*

– Bizony, nagyon nehéz volt az iskola. Nem volt semmi efféle gyakorlatom előtte. A távollét sem volt könnyű. Vácott három hónapig a bentlakásos iskolában folyvást azon aggódtam, mi lehet otthon. A férjem szolgálatban, a fiam meg egyedül a lakásban. Legalább önállósítja magát, vigasztalt a férjem a telefonban. Bizonyítani akartam. Kiválóan végeztem Vácott. A férjem vezetői szemmel nézte a dolgokat. Nézetei a főnök nézetei voltak. Én meg kezdő beosztott lettem. Mindenesetre sokat köszönhetek a férjem higgadt iránymutatásainak. Egy hónapig Kalocsán előállítóként ismerkedtem a házzal. Kemény idő volt. Szegény kollégáimtól folyton azt kérdezgettem: ezt hogy kell, azt hogy kell?! Utána a létszámát tekintve legnagyobb osztályt kaptam meg felügyelőként. Kettőszáz-kettőszáznegyven nőt.

– *Mire törekedett első beosztásában?*

– A tekintélyre. A rendet, fegyelmet fenntartania egy újnak, aki még nem ismeri a fogvatartottak sajátos lélektanát, nem könnyű. A tekintélyelvűséget jól választottam ki módszerként. Nem beszélgettem túl sokat az elítéltekkel. A női lélek érzékeny. Ne tudjam a múltját, gondoltam, mert az befolyásolna. Nagyon lényeges, hogy Kalocsa letöltőház. Nem változott gyakran az állomány, hosszú időre beutaltak tartoztak a felügyeletem alá. A női szerepkör sérülését gyakran hisztérikusan viselték el. Azt, hogy megszűntek feleségnek, anyának lenni. A nő mindig tartozni akar valakihez. Ha már férfihoz nem lehet, akkor legalább egy másik nőhöz. Viselkedésüknek gyakran ez az alapmotívuma. Különösen fiatal elítéltek esetében. Ha összevesznek, ha megszakad a barátság, óriási feszültségek törnek felszínre. Mellükbe szúrják a tűt, nikotint isznak, elszabadulnak az önkárosításra hajlamos negatív indulatok.

– *Ön mit tartott a legfontosabbnak e munkakörben?*

– A megelőzést. Apró jelekből észre lehetett venni, kinek mekkora gondja van. A nevelő figyelmét felhívtam rá, és így elejét tudtuk venni az indulatkitöréseknek.

– *Kiugró siker vagy kiugró kudarc érte-e?*

Szécsényi Gézáné pár perces hallgatás után válaszol.

– Nem, s ezért is vállalkoztam nehezen erre a beszélgetésre. Nem futottam én be rendkívüli és színes pályát a bévénél. Csak közkatona voltam.

– *Egy képzett hadseregben sok múlik a fegyelmezett, jó közkatonán. Akit azért érhetnek kisebb lelki válságok.*

– A férjem rengeteget dolgozott, sokszor volt távol. Egy új alakulatot kellett szerveznie. Sokszor csak telefonon beszélünk, s legfeljebb a hétvégén találkoztunk. Édesapám beteg lett, ezért a szüleimet magunkhoz vettük. Kiskunfélegyháza költöztünk. Lelki válságba akkor kerültem, amikor a fiam mezőgazdasági szakközépiskolás lett. Hogy a gyerekekkel együtt lehessenek, még arra is képes voltam, hogy egy honvédségi nőtlenzállóba, szükséglakásba költözzek fél évre. Ezért kellett elhagynom Kalocsát. Személyes meghallgatást kértem a kecskeméti parancsnoktól, Tüske úrtól. Kértem, vegyen át.

– *Őn tehát a szakmában maradt, de máshol. Ha nem is éles váltás, de azért váltás volt ez a javából. Változás. Kérem, beszéljen erről.*

– Itt újra kellett kezdenem a bizonyítást. A ház nem ugyanaz, mint Kalocsán. Előzetesház. A női fogvatartottak varrodában dolgoztak, 1988-ban ötven nőhöz neveztek ki felügyelőnek.

– *Voltak már profi tapasztalatai bőven. Felnevet.*

– Profi? Ebben a hivatásban én ezt a szót nem alkalmaznám. Egy előzetesházban, s

bárhol a bévénél, mindig új helyzetek alakulnak. Ahogy megszoktam Kecskeméten, csakhamar kedvezőtlen változással szembesültem: felszámolták a varrodát. A beosztásom megszűnt. Ekkor kerültem az őrséghez.

○

Szécsényi Gézáné a személyi bejáratnál lett kapuőr. A ház sajátosságainak megfelelően nemcsak beléptetéssel foglalkozott. Akkoriban készült el az új technikai szoba, oda helyezték a számítógépet és az összes riasztáshoz szükséges biztonsági rendszert. Ez fokozott odafigyelést követelt. Ha az őrparancsnok érkezőlegesen vagy távol volt, bizonyos feladatokat neki kellett megoldania. Előfordult, hogy Cegléden dolgozó férje két napra hazajött, s neki be kellett jönnie kapuőri szolgálatba. Kedvezményt nem kapott.

Az enyhébb végrehajtási szabályokhoz kialakított körleten kapott új feladatot 1995. április 12-től. Ekkor nevezték ki szociális ügyintézőnek. A nyitott körleten mindössze egyetlen nevelő és két szociális ügyintéző tevékenykedik. A harmincszemélyes, inkább szállódnak, mint börtönnel tünő körleten teljesen új kezelési módokat alkalmaznak.

– Már a nyitásnál itt voltam. Részt vettem az előkészületekben. Örültem, hogy visszakerülök a kapuőrségből az emberekhez, bár kissé ijesztőnek tűnt a feladat, ez a nagy szabadság, az eddig ismeretlen bánásmód a körleten. Minden szorongásom elszállt, amikor *Szöke Tiborné* nevelő is ide került, a körlet élére.

– *Ő azt mondta önről, közmegelegedéssre oldja meg az újfeladatokat: „A Zsuzsa tulajdonképpen úgy foglalkozik a fogvatartottakkal – idézem –, mintha a fiai lennének. Zsuzsa anyás típus. A fegyelmezett katona-*

feleségi beállítódása szintén különösen hasznos. Megtanítja a fiúkat a ruháik összehajtogatására, a szekrényben a méretre vágott papírok csinos elhelyezésére. Odafigyel minden rezdülésükre, hangulatváltozásukra. Anyáskodó felügyeletet tart.”

– A fiamtól, aki közben rendőr lett, kellene megkérdezni, milyen anya vagyok is én – nevet fel a komoly arcú, ápolat, barna hajú nő. – Szigorúan neveltem őt. Ezt örököltem Csongrádról. Igaz, elkényeztettek, imádtak, de az apám rendkívül szigorúan fogott. Kikötöttem a fiamnak tizenhét éves korában is, hogy este tízkor érjen haza a diszkóból. Nem ám, hogy eltűnök napokra. A szigor meghozza gyümölcsét.

– *A szigor hogyan nyilvánul meg az evsz.-esek között?*

– Nincs nekünk oly könnyű dolgunk, mint ahogyan azt esetleg feltételezik a szakmában egyesek. Kényes egyensúly a miénk. Nagy a csábítás a városban dolgozó fogvatartottnaknál.

– *Beszéltem olyan elítélttel, aki a kínjai-ról beszélt. Családi körben egyre az óráját nézi, hogy percre pontosan visszaérjen a börtönbe.*

– Hát igen. A munkáltatóval kötött megállapodásban felméri, hogy az út oda-vissza mennyi időbe telik. Ráhagyás van, de az útiránytól a dolgozó elítéltek nem térhetnek el. Itt nehezebb alkalmazkodni. Adott a bizalom, de nagy a felelősség! Nincs őr, de takarító sem nálunk. A férfiak közismerten nem szeretnek takarítani. El kellett érni, hogy kifogástalanul végezzék ezt a munkát. Külön felelőse van a vizes-blokknak, a folyosóknak.

Az átlagéletkor harminc év. Jelenleg 18 fős a létszám. A parancsnok szemlélete szerint nem cél, hogy mindenáron fel le-

gyen töltve az evsz.-es körlet, csak az kerüljön ide, aki megérdemli.

– *És ha valakiről menet közben kiderül, hogy nem érdemli meg? Mit tesznek ilyenkor?*

– Visszairányítjuk a börtönbe. Ez, persze, ritkán fordul elő. Szökés nincs, nem is lenne értelme. Hatvan-nyolcvan embert bocsátottunk útjára két év alatt, nincs visszaeső, egy sem. Ez azért minősíti az intézményt. Az első büntényeseket, a nem megrögzött bűnözőket, a meggondolatlan-ságból bűn közelébe sodródottakat, az ittas járművezetésért elítélteket nem szabad a többszörös visszaesőkkel összezárn. Visszatérve kérdésére, előfordult, hogy egy fiatalember ivott, és később jött be. Nem mi javasoltuk evsz.-re, más nyitott körletről került ide. El lett szállítva, miután a nevelő felfüggesztésre tett javaslatot a parancsnoknak. A bv. bíró döntött az ügyben.

– *A fizetésüket maguknál hordhatják?*

– Nem. Bizonyos összeget készpénzben megkapnak. Egy részével maguk rendelkezhetnek. A többi, külön erre a célra létesített trezorrendszerbe kerül, amelyet az anyagi főfelügyelő irodájában helyeztünk el. Mindenkinek külön rekesze van, a trezorukat mi is csak az ő személyes jelenlétükben ellenőrizhetjük.

– *Milyen sikerek érik önt a napi munkájában?*

– Legutóbb például nagyon jólesett, valakinek a szabadulásakor, amikor azért kötetlenebb a légkör, hogy az illető megköszönte egy jó tanácsomat.

A körletrészti ideérkezéskor bemutatják minden egyes fogvatartottnak. Volt olyan fiú, akit a földszintre osztottak be, de amikor kijelentették, hogy csúnya beszédnek a körleten nincs helye, kérte az emeletre történő áthelyezését, onnan a szava esetleg nem üti meg az ügypintzők fülét.

KÖZELKÉP

A szociális ügyintézők állandó kapcsolatban állnak a hozzátartozókkal. Reggel kilenctől este kilencig dolgoznak, ketten váltják egymást. Szécsényi Gézáné Kiskunfélegyházáról buszozik be minden másnap. Fél hatkor kel, este tizenegyre ér haza szép családi otthonába, ahol tavaly nyugdíjba ment honvéd alezredes férje várja. A bérlet 8000 forintba kerül a 30 kilométeres útszakaszra. A központtól kijönni, két buszjegy ára 125 forint. Bérletet váltani nem érdemes, mivel csak másnaponként esedékes az út.

– *Mi a vezérelve?*

– Igazságosnak lenni. Én nem lehetek hangulatember. Ha fellép bármi rosszkedvfele, százszor inkább a kollégákkal súrlódjak, mint a fogvatartottakkal.

S ha a felügyelő igazságos, a nevelő úgyszintén, kedvező légkör jellemzi az egész körletet. Itt időnként még az intim problémáikat is közlik az elítéltek az állománnyal. Egy férfi azért kért büntetés-félbeszakítást, hogy az élettársával – családtervezéshez – közös orvosi vizsgálatra mehessen. Egy másik férfi sajnálatos ok miatt van kilenc hónapig távol; agytumorral műtötték.

– *Hol van lehetősége kikapcsolódásra, hol tud feltöltődni felelősségteljes munkájához?*

– Van egy kiskertünk Kiskunfélegyházától 17 kilométerre. Én ott érzem jól magam, ott, ahol a családom van. Anyám ve-

lünk él, a fiam nősülés előtt áll, a férjem pedig, akin oly komoly anyagi felelősség volt, remekül érzi magát nyugdíjasként. A ceglédi kerület átszervezésekor ezt választotta, a pihenést. Meg is érdemli annyi vándorlás után. Pesten is van baráti körünk, de ritkán találkozunk.

– *Boldog ember?*

– Persze hogy az vagyok – válaszolja felcsillanó szemmel.

Portréknál itt érhetne véget, e gyönyörű, testi-lelki harmóniát tükröző fogalomnál. A dicsérő szó viszont még nem. A jövő század börtöne ugyancsak harmonikus inviduumokat szeretne visszaadni a társadalomnak. Sokan luxusnak tartják az efféle börtönt, nem értik a lényegét, azt, hogy esélyt kell adni a bűnelkövetőknek a beilleszkedéshez, lehetőleg deformáló börtönhatások nélkül.

– A televízió Dosszié című műsorát követően rengeteg telefonhívást kapott Kecskemét. Egy feleség azt kérdezte, mennyit kell a magánbörtönben fizetni. A férje most vonul be, fizetnének. Hát nem ez az igazi dicséret, amikor egy állami börtönt magánkézben lévőnek vél a lakosság? Európai szemlélete és környezete okán?

Pardi Anna

Pályázati felhívás

A Rendőrtiszti Főiskola megalakulásának 25. évfordulója tiszteletére, dr. Hans Groß büntetőjogász, kriminalista emlékére évenként, változó témakörökkel pályázatot ír ki *A kriminalisztika modern eszközei a bűncselekmények felderítésében* címmel.

Az első alkalommal 1997-ben meghirdetésre kerülő pályázat témakörői:

1. Hans Groß életművének értékelése a modern kriminalisztika tükrében. Az életmű hatása a magyar kriminalisztika fejlődésére.

2. A profilalkotás módszere az élet elleni és erőszakos bűncselekmény-sorozatokat felderítésében. A módszer alkalmazhatóságának lehetőségei a vagyon elleni, a gazdasági és általában a szervezeten elkövetett bűncselekmény-sorozatokat felderítésében.

3. A DNS-azonosítási módszerek a bizonyításban.

4. Az automatikus számítógépes ujjlenyomat-azonosító rendszerek integrált alkalmazása a nemzetközi szervezett bűnözés elleni küzdelemben.

5. Nyomozócsoportok munkájának a koordinációja a több megyére kiterjedő bűncselekmények nyomozásában, különös tekintettel a forró nyomon üldözésre és a szökésben lévő tettesek elfogására.

Pályázati feltételek

1. A pályázaton részt vehetnek a Rendőrtiszti Főiskola nappali és levelező tagozaton, bármely szakon tanulmányokat folytató hallgatói, a rendőrség, a határőrség, a vám- és pénzügyőrség és a büntetés-végrehajtási szerveknél hivatásos és polgári állományban szolgálatot teljesítők, valamint a bírói és ügyészi szerveknél dolgozó köztisztviselők.

2. A pályázat jeligés: a nevet, szolgálati helyet és címet zárt borítékban kell mellékelni. A borítékra rá kell írni: Pályázat Hans Groß emlékére.

3. A pályázat minimális terjedelme 2 szerzői ív, maximális terjedelme 3 szerzői ív (44-66 oldal).

4. Pályázni csak olyan művel lehet, amelyet a szerzője eddig nem publikált és máshová pályázatként nem nyújtott be.

5. A pályázat beküldési határideje: 1997. október 31.

6. A pályázatot a tudományos élet neves képviselőiből álló független bírálóbizottság 1997. november 30-ig bírálja el.

7. A pályázatot a következő címre kell a megjelölt határidőre egy példányban megküldeni: Rendőrtiszti Főiskola 1525 Budapest Pf. 27.

8. A Rendőrtiszti Főiskolát a pályázat értékelése után – a szerző nevének feltüntetésével – megilleti az egyszeri publikálás joga.

Pályadíjak

Az RTF hallgatói részére:

I. díj: 100 000 Ft

II. díj: 80 000 Ft

III. díj: 60 000 Ft

Területi pályázók részére:

I. díj: 100 000 Ft

II. díj: 80 000 Ft

III. díj: 60 000 Ft

Határidő után érkezett, továbbá az előírásoktól eltérő formában benyújtott pályázatot nem veszünk figyelembe. A bírálóbizottság fenntartja annak jogát, hogy egyes pályadíjakat visszatartson, illetőleg azokat megosztva ítéljen oda.

További felvilágosítás kérhető dr. Finszter Gézától, az állam- és jogtudományok kandidátusától, az RTF főigazgatója (parancsnok) tudományos helyettesétől (telefon: BM 14-273; városi: 175-4994).

Rendőrtisztai Főiskola

Nemzetközi kapcsolatok

1997. február 18–21. között a nürnbergi egyetem pszichológiai intézete kollokviumán *Dr. Boros János* tartott előadást *Börtönreform és kutatómunka* címmel.

1997. március 5–9. között Spanyolországban a kutatás és a gyakorlat kapcsolatával foglalkozó speciális bizottsági ülésen úgyszintén *dr. Boros János* vett részt.

1997. március 11–16. között a finn büntetés-végrehajtás és az ET közös szervezésében Helsinkiben a *Börtönnépesség Európában és Észak-Amerikában. Problémák és megoldások* címmel rendezett konferencián *dr. Tari Ferenc, dr. Farkas Tibor* és *Ruzsonyi Péter* vett részt. A tanácskozáson *dr. Tari Ferenc Közvélemény, a médiák és a börtönnépesség* címmel tartott előadást.

Dorin Clocotici államtitkár vezetésével *1997. március 13–15. között* 8 fős román delegáció tanulmányozta a magyar büntetés-végrehajtás rendszerét.

Elismerések

A nemzeti ünnep alkalmából a Magyar Köztársaság elnöke érdemes és eredményes munkássága elismerésül kinevezte

dandártábornokká

Csóti András ezredes, a bv. országos parancsnokságának módszertani és vizsgálati főigazgatóját. A Magyar Köztársasági Érdemrend

Kiskeresztje

kitüntetés adományozta Fejes Imre ezredesnek, a büntetés-végrehajtás országos parancsnoksága módszertani igazgatósága igazgatójának, dr. Sunyál Ottó ny. ezredesnek, a Pálhalmi Országos Bv. Intézet volt parancsnokának. A Magyar Köztársasági Érdemrend

Bronz Érdemkereszt

kitüntetés adományozta Szüki Antal törzszászlósnak, a Nagyfai Országos Bv. Intézet biztonsági felügyelőjének.

Az igazságügy-miniszter eredményes munkájuk elismerésül a „Büntetés-végrehajtási Szolgálatért Emlékplakett”

arany fokozatát

adományozta Kapitány István ezredesnek, a Kalocsai Konfekcióipari Kft. ügyvezető igazgatójának, dr. Mári Imre ezredesnek, a Budapesti Fegyház és Börtön parancsnokának, Garamvölgyi Béla alezredesnek, a Balassagyarmati Ipoly Cipőgyár Kft. ügyvezető igazgatójának, Karcecz Lászlóné alezredesnek, a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Bv. intézet osztályvezetőjének, Schneider Gyula alezredesnek, az Állampusztai Kft. ügyvezető igazgatójának, Tóth Tamás alezredesnek, a bv. országos pa-

rancsnokság humánpolitikai főosztálya főelőadó-jának, Turbók Attila alezredesnek, a bv. országos parancsnokság Sajtóiroda szerkesztőjének, dr. Vidor László alezredesnek, az Igazságügyi Minisztérium bv. felügyeleti osztálya főellenőrének, Ráckevei Károly őrnagynak, a bv. központi kórháza osztályvezetőjének, Herbszt Imréné törzszászlósnak, a Sopronkőhidai Fegyház és Börtön előadó-jának, Nagy László törzszászlósnak, a Tököli Dunai Vegyesipari Kft. üzemvezetőjének, Kristóf József zászlósnak, a Balassagyarmati Fegyház és Börtön előadó-jának.

A büntetés-végrehajtás országos parancsnoka a „Büntetés-végrehajtási Szolgálatért Emlékplakett”

ezüst fokozatát

adományozta Drjenyovszky Béla alezredesnek, a bv. országos parancsnokság informatikai igazgatósága osztályvezetőjének, Rodek Lajos őrnagynak, a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Bv. Intézet biztonsági tisztjének, Tóth Sándor őrnagynak, az Állampusztai Országos Bv. Intézet osztályvezető-helyettesének, Boros Miklós századosnak, a Váci Fegyház és Börtön osztályvezető-helyettesének, Győri József századosnak, a Fiatakorúak Bv. Intézete csoportvezetőjének, Budai József főhadnagynak, a Váci Fegyház és Börtön biztonsági tisztjének, Ruzsa György főhadnagynak, a Békés Megyei Bv. Intézet osztályvezető-helyettesének, Dubovszky Józsefné főtörzszászlósnak, az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézet osztályvezető főápolójának, Gáspár Mihály főtörzszászlósnak, a Borsod-Abaúj-Zemplén Me-

gyei Bv. Intézet előadójának, *Hosszú Sándor törzsszászlósnak*, a Budapesti Fegyház és Börtön körletfelügyelőjének, *Jónás Béla törzsszászlósnak*, a Nagyfai Országos Bv. Intézet beszerzőjének, *dr. Kárpáti Gáborné törzsszászlósnak*, a Budapesti Fegyház és Börtön előadójának, *Obendorfer Károly törzsszászlósnak*, a Komárom-Esztergom Megyei Bv. Intézet főfelügyelőjének, *Papp Imre törzsszászlósnak*, a Baracskai Országos Bv. Intézet körlet-főfelügyelőjének, *Szatmári István törzsszászlósnak*, a Békés Megyei Bv. Intézet biztonsági tisztjének, *Tóth Mihály törzsszászlósnak*, a Hajdú-Bihar Megyei Bv. Intézet gépjárművezetőjének, *Borsodi János zászlósnak*, a Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtön biztonsági felügyelőjének, *Kovács János zászlósnak*, a Központi Ellátó Intézet szakmunkásának, *Kovács László zászlósnak*, a Sopronkőhidai Szövögyár Kft. művezetőjének, *Szabó Sándor zászlósnak*, a Hajdú-Bihar Megyei Bv. Intézet mb. körlet-főfelügyelőjének, *Szécsényi Gézáné zászlósnak*, a Bács-Kiskun Megyei Bv. Intézet körlet-főfelügyelőjének, *Veres Bertalan zászlósnak*, a Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtön körlet-főfelügyelőjének, *Reszegi Lajosné főtörzsőrmesternek*, a bv. országos parancsnokság nyilvántartási és szállítási önálló osztálya előadójának.

A „Büntetés-végrehajtási Szolgálatért Emleklakett”

bronz fokozatát

adományozta *Geiger Mihályné törzsszászlósnak*, a Bács-Kiskun Megyei Bv. Intézet műszerésznének, *Szabó István törzsszászlósnak*, a Nagyfai Országos Bv. Intézet körlet-főfelügyelőjének, *Zalai Zoltán zászlósnak*, a Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtön beszerzőjének, *Balogh Sándor főtörzsőrmes-*

ternek, a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Bv. Intézet mb. körlet-főfelügyelőjének, *Borbás József főtörzsőrmesternek*, a Fia-talkorúak Bv. Intézete gépjárművezetőjének, *Juhász Sándor főtörzsőrmesternek*, a Heves Megyei Bv. Intézet körlet-főfelügyelőjének, *Nagy Viktor főtörzsőrmesternek*, a Győr-Moson-Sopron Megyei Bv. Intézet biztonsági főfelügyelőjének, *Németh György főtörzsőrmesternek*, a Baracskai Országos Bv. Intézet biztonsági felügyelőjének, *Székesi László főtörzsőrmesternek*, a Szegedi Fegyház és Börtön biztonsági felügyelőjének, *Szihalmi József főtörzsőrmesternek*, a Tolnai Megyei Bv. Intézet biztonsági felügyelőjének, *Vén Ignác főtörzsőrmesternek*, a Kalocsai Fegyház és Börtön biztonsági felügyelőjének, *Zimber Sándor főtörzsőrmesternek*, a Fia-talkorúak Bv. Intézete körletfelügyelőjének, *Konfár Ferenc közalkalmazottnak*, a Bács-Kiskun Megyei Bv. Intézet kazánkezelőjének.

Előléptette

alezredessé

dr. Gulyás Lajos őrnagyot, a bv. országos parancsnokság jogi és igazgatási főosztályának főosztályvezetőjét, *Karászi Zoltán őrnagyot*, a Budapesti Fegyház és Börtön osztályvezetőjét, *Kaszt János őrnagyot*, a Rendőrtiszti Főiskola Büntetés-végrehajtási tanszékének főiskolai tanársegédjét, *Kiss Emil őrnagyot*, a Márianosztrai Fegyház és Börtön osztályvezetőjét, *dr. Németh Julianna őrnagyot*, a bv. országos parancsnokság termelésirányítási és marketing igazgatósága főelőadóját, *Sebők Pál őrnagyot*, a Váci Fegyház és Börtön csoportvezetőjét, *Szatmári István őrnagyot*, a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bv. Intézet biztonsági tisztjét, *dr. Takács Valéria o. őrnagyot*, a bv. országos parancsnokság

egészségügyi igazgatóságának főorvosát, *Vati György őrnagyot*, a Balassagyarmati Fegyház és Börtön osztályvezetőjét,

őrnaggyá

Csató Margit századost, a Márianosztrai Fegyház és Börtön vezető nevelőjét, *Farkas Sándor századost*, az Állampusztai Országos Bv. Intézet osztályvezető-helyettesét, *dr. Fekete Erzsébet századost*, a Bv. Szervezet Oktatási Központja pszichológusát, *Schneider Károly századost*, az Állampusztai Kft. építésvezetőjét,

századossá

Ágoston Zoltán főhadnagyot, a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bv. Intézet mb. osztályvezetőjét, *Felinger Zsolt főhadnagyot*, a Somogy Megyei Bv. Intézet főelőadó-ját, *Mendege Györgyi főhadnagyot*, a Fővárosi Bv. Intézet mb. osztályvezetőjét,

Sütő László főhadnagyot, a Pálhalmi Országos Bv. Intézet nevelőjét, *Takács László főhadnagyot*, a Sátoraljújhelyi Fegyház és Börtön osztályvezetőjét,

főhadnagyá

Bönde Zoltán hadnagyot, a Nagyfai Országos Bv. Intézet osztályvezetőjét, *Korl Mihály hadnagyot*, a Dunai Vegyesipari Kft. igazgatóját, *Torma Lajosné hadnagyot*, a Dunai Vegyesipari Kft. igazgatóját,

hadnagyá

Gelencsér Lajosné főtörzsszázlóst, a Pálhalmi Országos Bv. Intézet csoportvezetőjét, kinevezte

tanácsossá

Radnay József közalkalmazottat, a bv. országos parancsnokság műszaki-fejlesztési és üzemviteli igazgatósága osztályvezetőjét.

Korrektív nevelés

Amerikai és japán törekvések összehasonlító tanulmányozása

Bizonyára még ma is sokan megütköznek azon, ha a különböző büntetés-végrehajtási törekvéseket összehasonlító pedagógiai aspektusból elemzik. Az ilyen jellegű tanulmányok száma – sajnos – ténylegesen alacsony, annak ellenére, hogy az összehasonlító pedagógiai irodalom már évtizedek óta szembefordul azzal a tendenciával, amely megelégszik az iskolarendszerek összehasonlító elemzésével.¹ Nézetünk szerint a büntetés-végrehajtási, illetve – a nemzetközi terminológiát használva – a korrektív nevelés ma már teljes jogú szakpedagógiának számít. Fejlődésének nemzetközi összehasonlítása számos olyan következtetés levonásához segíthet hozzá, amelyek elősegítik e speciális szakterület nevelésméleti megközelítésének egyre árnyaltabb kimunkálását. Dolgozatunkban az amerikai csizmatáborok pedagógiai rendszerének és a japán fiatalok nevelőintézeti hálózata korrektív pedagógiai törekvéseinek összehasonlítását végezzük el.

A fenti két nevelési rendszer kiválasztásának indokai a következők: egyaránt a fiatalok fogvatartottak zártintézeti nevelését hivatottak ellátni, de a világ különféle régióiban, más-más történelmi előzmények és fejlődési körülmények között alakították ki a fiatalok törvénysértőkkel szembeni stratégiájukat. A fiatalok fogvatartottak kezelésének/nevelésének két karakteresen eltérő gyakorlata valósul meg, ráadásul neveléstörténeti léptékek mérve új nemzetközi trendek érvényesüléséről van szó, ugyanakkor a nevelési célok gyakorlati realizálása több évtizedes gya-

korlaton alapszik, így eredményei nem tekinthetők esetlegesnek, személyes mozzanatok pedig, hogy lehetőségem volt a nevelési törekvések helyszíni tanulmányozására.

Kiemelt faktorok

Könnyen belátható, hogy – mint minden nevelési rendszernek, így – a korrektív nevelésnek az elemzése is rendkívül nagyszámú, ugyanakkor eltérő jellegű faktor mentén egyaránt elvégezhető lenne. Dolgozatunk jellegéből következően azon-

ban a két büntetés-végrehajtási felfogás, illetve nevelési rendszer összehasonlítására pedagógiai aspektusból kerül sor, így elengedhetetlen az összehasonlítandó mutatók körének ilyen alapon történő szelektálása. Minden összehasonlító elemzés elsődleges feltétele, hogy az összehasonlító mutatókat először önmagukban értelmezzük, illetve összehasonlíthatóvá tegyük.² Dolgozatunkban – figyelemmel az átfogóbb nevelési koncepció bemutatásának szándékára, valamint a terjedelmi keretekre – az összehasonlító elemzés az alábbi csomópontok szerint történik: *Történelmi tradíciók, büntetés-végrehajtási hagyományok. A büntetés-végrehajtási nevelés eszme- és célrendszere. Nevelési módszerek. Lényegi meg-egyezések és eltérések.*

Az eltérő nevelési törekvések eredményességének összehasonlításával e tanulmányban nincs módunk foglalkozni, ugyanis jelenleg nincs olyan mérőszám, amelynek segítségével ezt megbízhatóan elvégezhetnénk. Általánosságban is elmondható, hogy „a nevelés eredményessége vagy eredménytelensége rendkívül nehezen állapítható meg”.³ Tovább bonyolítja a dolgot, hogy a tárgyalásra kerülő korrekciós végrehajtási formák célrendszere jelentősen eltér egymástól. Mivel az eredményességet csak önmaguk rendszerén belül, a kitűzött célok függvényében értékelhetjük, az „eredmények” összehasonlításának ezúttal nem lenne értelme. Lehetőségként kínálkozhatna még a visszaesési mutatók összevetése, azonban véleményünk szerint egy korrekciós pedagógiai eljárás minősítését túlzott mértékben leegyszerűsíténé az a megközelítés, ha csupán a visszaesés mértékéből vonnánk le messzemenő következtetéseket. A szakirodalom is figyelmeztet arra, hogy „önmagában a

visszaesés alakulása nem alkalmas a szabadságvesztés eredménytelenségének a bizonyítására. A visszaesés elkerüléséhez a szabadságvesztés kedvező végrehajtása mellett szükségesek a szabadulás utáni pozitív környezeti tényezők is, amelyek tulajdonképpen befejezhetik a büntetés végrehajtása alatt megindult kedvező folyamatot.”⁴

Csizmatáborok

A katonai típusú büntetések rendszere nem újkeletű dolog a büntetés-végrehajtás gyakorlatában. 1821-ben szakítottak először az addig általánosan alkalmazott magánrendszerű fogvatartási móddal, amelynek lényege az elítéltek teljes elkülönítése volt a bűnbánat, a magába szállás és a vezeklés érdekében.⁵ A fogvatartottak által nagy számban elkövetett öngyilkosságra, illetve öngyilkossági kísérletre, valamint a tömeges méretben előforduló idegösszeroppanásra figyeltek fel a korabeli szakemberek, így *John Cray* is, az auburni börtön igazgatóhelyettese. Intézetében megszüntette a magánrendszert, ugyanakkor a túlzásúlt börtönben a rend fenntartása érdekében bevezetett egy katonai rezsimű végrehajtási formát. A fogvatartottaktól elvárták, hogy lesüssék a szemüket, hogy zárt alakzatban, lépéstartással meneteljenek. Egymás között nem beszélgethettek, valamint a kommunikáció bármilyen más formája is tilos volt számukra. Előírták az állandó tevékenységet, amelyet szoros ellenőrzés mellett végeztek.⁶

A katonai rezsimű végrehajtási formát megvalósító intézetek közül a másik híres börtön az *Elmira Reformatory* volt (átadásának időpontja: 1876), amely a mai csizmatáborokhoz hasonlóan programjában egyesítette a rehabilitációt a katonai ele-

mekkel.⁷ Először érvényesült olyan koncepció, amely elveiben nem a megtorlásra, hanem a javításra helyezte a fő súlyt. A szükséges szigor biztosítása érdekében a fogvatartottak naponta végeztek katonai alaki gyakorlatokat. Dolgozniuk is kellett, ugyanakkor jelentős időt fordítottak a tanulásra és művelődésre.⁸

A fogvatartottakkal végeztetett tevékenység célja az elítéltek önbecsülésének fejlesztése volt, amelyet a rehabilitációnak, a munkának és a katonai fegyelemnek az egyesítésével kívántak elérni.⁹

Angliában a testi fenyíték ágazati bizottságának (Departmental Committee on Corporal Punishment) 1938-as üléséről készült feljegyzésben említik először az igényt egy rövid tartamú, de szigorú büntetési nemnek a létrehozására, amely fiatalokú bűnelkövetőket sújtana, és maximum egy hónapig tartó szabadságvesztés során valósulna meg. Az elképzelés a II. világháborút követően, 1949-ben vált valóra. Ekkor létesítettek először katonai jellegű büntetés-végrehajtási intézeteket serdülők számára Angliában és Walesben. Az új jogintézménytől azt várták, hogy „rövid, de szigorú figyelmeztetésül szolgáljon a fogvatartottak számára, hogy olyan úton haladnak, amely elkerülhetetlenül katasztrófabá sodorja az életüket”.¹⁰

Az intézeteket 14–20 éves fiatalok számára hozták létre. A program általában három hónapig, de bizonyos esetekben hat hónapig tartott. Ezek az intézmények a kemény fegyelmezés elvét és gyakorlatát alkalmazták. Rendkívül plasztikusan a „short, sharp, shock” kifejezésekkel jellemezték a programjukat, amelytől a tizenévesek bűnözői pályafutásának megszakítását várták. A csizmatáborokat az 1970-es évekig működtették annak dacára, hogy a

kutatási eredmények jóval korábban kimutatták, a programot teljesítőkhöz visszaesési mutatója semmivel sem kedvezőbb más végrehajtási intézmények eredményeinél.¹¹

Az európai kezdeményezések sikertelensége után az újgenerációs csizmatáborok megszületésére 1983-ig kellett várni, mikor is megalapították Georgiában (USA) az első ilyen intézményt, amelynek befogadóképessége 50 fő volt.¹² Az új elképzelés gyors ütemben terjed az egész világon. Ma már Európa kivételével valamennyi kontinensen megtaláljuk a csizmatábor rendszerű végrehajtási forma valamelyik típusát. Már az elnevezések is utalnak a sokszínűségeire. Választható *speciális bebörtönzés* (Special Alternative Incarceration), *alapvető tréningprogram* (Basic Training Program), *alternatív büntetés-végrehajtási intenzív motivációs program* (Intensive Motivational Program of Alternative Correctional Treatment), *katonai fegyelmező egység* (Regimented Inmate Discipline), *kihívásos bebörtönzés* (Challenge Incarceration), *sokkhatású bebörtönzés* (Shock Incarceration), *csizmatábor* (Booth Camps)¹³ és *fogva tartási program* (Detention Centre Programme).

Japán gyakorlat

Japán történelméből, a császárság és a shogunate-ok állandó harcából következően a XIX. század végéig nem alakult ki egységes büntetés-végrehajtási rend. A nyugat egyre erősödő befolyásának tudható be az első börtön szabályzat megszületése 1872-ben.¹⁴

A fiatalokúak fogva tartásának egységes jogi szabályozása először 1922-ben történt meg. A jelenleg is hatályos törvény 1951 óta van érvényben.¹⁵

Napjainkban Japánban a 20. életévüket még be nem töltött, veszélyeztetett, erkölcsi romlásnak induló prekriminális, illetve kriminális gyermek- és fiatalokorúak ügyében differenciált ifjúságvédelmi rendszert alakítottak ki.¹⁶

A büntetendő cselekményt elkövetett fiatalokorúakkal szemben (is) a megtorlás helyett a *mentés* és a *nevelés* szempontjait állítják előtérbe. Ezt az ifjúságvédelmi szemléletet fejezi ki az is, hogy a törvény értelmében, a fiatalokorúak ügyében nem büntetőbíróóságok, hanem az ún. *családi bíróságok* (Family Courts) járnak el. A családi bíróságok feladata a prekriminális és a már büntetendő cselekményt elkövetett fiatalokorúak társadalmi konfliktusának megoldására, társadalomba visszavezetésére, ennek elősegítésére irányuló szakszerű kezelés.¹⁷ „A tárgyalást jóindulatú légkörben kell vezetni, rokonszenvvel viszonyulva a fiatalokorúhoz, oly módon, hogy elnyerjék a fiatalokorú és annak gondviselője bizalmát (...) A fiatalokorú bűnelkövetőt nem lehet büntetni, hanem – akárcsak a becsületes állampolgárokat – oktatni kell, valamint nevelői intézkedésekkel reszocializálni”.¹⁸

Nyilvánvaló tehát, hogy amíg az amerikai csizmatáborok alapállása büntető, elrettentő célzatú, a japán gyakorlatra az ifjúságvédelmi szemlélet, a mentés és a nevelés jellemző.

Amerikai fiúk

Fiatalokorúak számára a csizmatáborok intézménye viszonylag újkeletű. Amerikában az elsőt 1985-ben, Louisianában nyitották meg. Jelenleg 7 államban 9 program működik.¹⁹

A csizmatáborok azonos elnevezésük ellenére annyira különböznek egymástól felépítésükben, méretükben és céljaikban

is, hogy nem könnyű általánosítani.²⁰ A következőkben mégis kísérletet teszünk arra, hogy a legáltalánosabb célokat és formai jegyeket összegyűjtsük. *Osler* csoportosítását elfogadva a csizmatábor rendszerű végrehajtási forma alapvető céljai a következők: 1. *Elrettetés* (a program résztvevőinek speciális – és a bűnelkövetésre hajlós szabad állampolgárok generális visszataratása). 2. *A fogvatartottak rehabilitációja*. 3. *A bűncselekmény elkövetése miatti büntetés*. 4. *A börtönök túlzásfoltóságának és a fogva tartási költségek csökkentése*.²¹

Marlette egy szűkebb dimenzió szerint csoportosította a legjellemzőbb ismérveket. Szerinte „a táboron belül az élet szigorú, a kiváltások pedig ritkák. De a jutalom a fiatal, nem erőszakos bűncselekményt elkövetettek számára hatalmas lehet: egy tábor a börtön helyett, 90-180 nap (de intézetként határozott időtartamú végrehajtási forma) koncentrált erőfeszítés börtönévek helyett, valamint esély arra, hogy sikerül elterelni a résztvevőket a további bűnelkövetéstől”.²²

Általánosságban elmondható, hogy a csizmatábori program végrehajtása elengedhetetlenül megkívánja a militáris szervezeti formát. A katonai alaki formaságok és az állomány katonai rendfokozattal való el látása valamennyi államban egyöntetű gyakorlat. A fogvatartottak laktanya/barakk-szerű elhelyezése gyors fegyelmi ügyintézés, a kiképzők alkalmazása, valamint az elítéltek szakaszokba történő szervezése, mozgatása szintén általánosnak tekinthető.

Kivizsgáló otthonok

A fiatalokorúaknál – akárcsak a felnőtteknél – az intézetbe kerülést rendkívül ala-

pos kivizsgálás előzi meg. Ennek helyszíne a *Fiatalkorúak Kivizsgáló Otthona*. Japánban jelenleg 53 ilyen intézet működik. A kivizsgálás időtartama normál esetben két hét, de többször előfordul, hogy négy hétre van szükség a zárójelentés elkészítéséhez. Eközben vizsgálják a fiatal személyiségét, intelligenciáját, szociális háttérét, előéletének fontosabb eseményeit, beleértve az elkövetett bűncselekmény(ek)e)t is. A 14 és 20 év közötti fiatalok részletekbe menő kivizsgálása és a további kezelési program megtervezése rendkívüli időigényes és bonyolult feladat. Ezt azért fontos hangsúlyozni, mert tudatosan nem is vállalnak mást. Hivatalosan is megfogalmazták, hogy „kivizsgáló intézet nem szolgál sem a fiatal bűnelkövetők büntetésére, sem azok oktatására/képzésére. Kizárólagos feladata a döntéshez nélkülözhetetlen háttérinformációkkal, a kivizsgált fiatalok intézetbe utalása esetén pedig a további kezelési program (egyéni és csoportos) meghatározása és a konkrét intézet kijelölése.”²³

A kivizsgáláskor nemcsak tesztek és interjúkat használnak, hanem nagy jelentőséget tulajdonítanak a fiatalok mindennapos viselkedésének, megfigyelik és elemzik a társakhoz való viszonyulást. Az intézetek éves forgalma átlagosan 20 ezer fő.²⁴

Zárt intézet, nevelőintézet

A fiatalok büntetőintézeteibe kerülnek a családi bíróságok által a „rendes” bíróságok illetékességébe utalt eljárások nyomán szabadságvesztésre ítélt fiatalok. (Ők valamennyien különösen súlyos bűncselekményt követtek el.) E fiatalokra különleges végrehajtási szabályok

nem vonatkoznak, a vonatkozó törvény mindössze arról rendelkezik, hogy a 18 éven aluli fiatalokat a felnőttektől el kell különíteni, és számukra életkoruknak megfelelő oktatást kell biztosítani.²⁵

A családi bíróságok²⁶ által kiszabott ítélettel rendelkező fiatalok elhelyezésére a fiatalok nevelőintézeti hálózatának 59 intézetében kerül sor. A személyzet-beutalt arány: 1:1,5.

A továbbiakban – mivel a többi típusú intézetben nevelési tevékenység nem vagy csak jelentéktelen mértékben folyik – kizárólag ezzel a végrehajtási kategóriával foglalkozunk. A fiatalok kezelésének célját a fiatalok intézeti törvénye a 4. fejezet 1. szakaszában határozza meg: „A kezelés célja, hogy a fiatalokat tegye képessé a társadalmi együttélésre, a normális életvezetésre, adjon ösztönzést ahhoz, hogy önmaguk életét eredménnyel irányítani legyenek képesek.” A fiatalok nevelőintézetébe való beutalás a törvény értelmében határozatlan időtartamú és a fiatalok 20. életévének betöltéséig tarthat.²⁷ A különböző programokat a kezeléshez szükséges időtartam szerint csoportosítják. *Rövid időtartamú kezelési program*

A résztvevők körét az olyan első büntetési fiatalok választják ki, akiknél valószínűsíthető, hogy egy intenzív, rövid ideig tartó kezelési program is elegendő az eredményes rehabilitációhoz.

Az általános rövid időtartamú kezelési program megvalósításához 4-5 hónap szükséges. A büntetés tehát határozatlan időtartamú, de ebben az esetben nem haladhatja meg a 6 hónapot. Ez idő alatt komolyan szabályozott keretek között, nagy feyelemben élnek a fiatalok, részt vesznek a különböző terápiás és egyéb nevelési programokban. Valamennyi alapfokú és közép-

fokú képzési iskolában megtalálható ez a program. Egy speciális rövid időtartamú programot is összeállítottak kifejezetten közlekedési bűncselekményt elkövetettek számára. Olyan fiatalok kerülnek ebbe a csoportba, akik gondatlanságból követtek el halálos kimenetelű, illetve súlyos sérülést okozó közlekedési balesetet, és olyanok, akiknek a cselekménye kapcsolatban van a közlekedési szabályok megsértésével. Ez a program általában 2-3 hónap, de semmi esetre sem haladhatja meg a 4-5 hónapot.²⁸

Hosszú időtartamú kezelési program

Ebben a programban vesznek részt mindazon fiatalok, akiknél kimutatható egy relatív értelemben vett bűnözői életvezetés, és azok, akiknél az előzetes vizsgálatok során megállapították, hogy a reszocializálásuk nem oldható meg rövid idő alatt. Ez a típusú kezelési program is határozatlan időtartamú, de hossza nem haladhatja meg a 2 évet.²⁹

Az amerikai és a japán végrehajtási formákat tehát egyaránt a viszonylag rövid időtartam jellemzi, és az a meggyőződés, hogy a beutalt fiatalok még eltéríthetők a bűnözői pályafutástól. A csizmatáborok eszmerendszerét a militáris jelleg és a büntetés hangsúlyozása jellemzi. Kemény próbát kell kiállniuk a fiataloknak ahhoz, hogy „megváltsanak” egy hosszabb zártintézeti szabadságvesztést. Elvárják a feltétlen engedelmességet és a végletekig szabályozott program maradéktalan végrehajtását. Már a táborba kerülést megelőzően sajátos „alku” jön létre a beutalt fiatalok és az intézet (tágabb értelemben a társadalom) között. A fiatalok a legtöbb esetben kérhetik, de mindenképpen vállalják a programon való részvételt. Ez pedagógiai értelemben jelentős tényező, hiszen így elképzelhető az –

egyébként rendkívül erős – elutasító beállítódás redukálása, az együttműködés készségének azonnali megteremtése. Az igazságszolgáltatási koncepcióból következően a beutalásra kerülő fiatalok már valamennyien szembekeverültek a törvénnyel, és cselekedeteikért – ha nem akarják, vagy nem képesek teljesíteni a táborok elvárásait – többéves szabadságvesztés-büntetés letöltése fenyegeti őket.

A japán modell viszont főként ifjúságvédelmi beállítottságú, a beutalt fiatalok között olyanok is vannak, akik nem követtek el bűncselekményt, de életvezetésük eltér a társadalmilag elfogadottól. Ők azok, akikre úgy tekintenek, mint potenciális bűnelkövetőkre. Kezelési programjuk nem tér el a tényleges bűnelkövetőkétől. Az intézeti kezelést mindvégig áthatja a korrigálás szándéka.

Nevelési programok

A fiatalok számára kialakított csizmatáborokról rendkívül szegényes a szakirodalom, de úgy tűnik, a program célja, tevékenysége és felépítése alapvetően megegyezik a felnőttekével. Természetesen itt is találhatóak lényeges különbségek az egyes végrehajtási formák között.

A legtöbb tábor időtartama 90–120 nap. Egyedül az Alabamai Állami Csizmatábor rövidebb. A fogvatartottak ott 30 napot töltenek el. A mississippi-i program a leghosszabb, a maga átlagos 168 napjával.³⁰

A denveri csizmatábor energiáinak meghatározó részét a fegyelmezésre fordítja, a rehabilitációra csak később, a szabadulást követő támogató-ellenőrző időszak alatt kerül sor. Ebben a militáris légkörben a kiképző felügyelők intenzív verbális

konfrontációval sokkolják a beutaltakat. Még az állománynak is az a véleménye, hogy ez a típusú katonai drill túlzottan megterhelő a fiatalabb korosztály számára, így csak a legkritkább esetben engedélyezik 16 évesnél fiatalabbak számára a részvételt. A program során a fiatalok elsősorban az önfegyelem, a munkaerkölc és az egyéni felelősségérzet területén gazdagodhatnak. Ezek a tulajdonságok későbbelőnyükre válnak majd a rehabilitáció folyamatában is.³¹ Ezzel szemben *Cleveland* és *Mobile* programja másfajta gyarapodást kínál a fiataloknak. Esetükben már a tábori időszak alatt is a tanulási eredmények javítására koncentrálnak. Ugyanakkor *Mobile*-ben is tudatosan alkalmazott módszer a verbális konfrontáció a befogadási időszak alatt. Számukra a legnagyobb problémát a 13–17 éves korosztály közös elhelyezése jelenti.³²

A militáris programok és a fegyelmezés mellett – Orleans Parish kivételével – valamennyi csizmatáborban végeztetnek valamilyen típusú munkát a fiatalokúakkal. A *Los Angeles Country* csizmatáborban például naponta váltja egymást a fizikai munka és az iskolai oktatás. New Yorkban napi hat órát dolgoznak a táborlakók. Az átlagos munkáltatási időtartam napi 1–3 óra közötti.³³

A rehabilitációval kapcsolatos foglalkozások (oktatás, nevelői foglalkozások) számottevő arányban szerepelnek a teljes programon belül. Denver kivételével valamennyi táborban a napi aktivitásnak több mint a felét, sőt van olyan hely, ahol a háromnegyedét töltik ki ezek a tevékenységformák (Raymond, Mississippi). Az általános iskolai oktatáson kívül jellemző a betanítottmunkás-képzés, illetve a nevelés területén az alkohollal és a kábítószerrel kapcsolatos felvilágosító foglalkozások és ke-

zelési programok.³⁴ Az alkalmazott módszerek között egyaránt megtalálhatók az egyéni foglalkozások (egyéni nevelői meghallgatás, programozott oktatás), valamint a kis- és nagycsoportos (kábitószer-élvezők foglalkozásai, sportolási) programok. A fiatalok önszervezésére nem biztosítanak lehetőséget, a szervezeti formák, valamint programok minden esetben felülről irányítottak és szigorúan ellenőrzöttek.

Módszerek Japánban

A japán nevelőintézetekben alkalmazott kezelési/nevelési program lényege, hogy felderítse az adott fiatal társadalomhoz való rossz viszonyulásának az okát, megváltoztassa ezt a fajta hozzáállást, valamint olyan képességeket alakítson ki, illetve erősítsen fel, amelyekkel képes lesz törvénytisztelő módon és eredményesen élni. A konkrét program kialakításánál figyelembe veszik a fiatalok eltérő jellemét és fejlettségi szintjét. Mindvégig szem előtt tartják az egyéni problémákat és szükségleteket. A programok között találunk egyéni (csoportos) és terápiás foglalkozásokat. Külön kezelést kapnak a jelentős mértékben deviáns viselkedésűek, az antiszociális beállítottságúak és az alacsony intelligenciájúak. Szakmai képzést kapnak mindazok, akiknél a tanulást tartják a reszocializálás legcélravezetőbb módjának. A szakmai képzéshez viszonyítva elsőbbséget élvez az – egyébként kötelező érvényű – általános iskolai oktatás mindazok körében, akik nem fejezték még be az elemi iskolát. Két, erre a célra kijelölt intézetben az érdeklődők számára biztosítják a középiskolai oktatást is.

Az értelmi fogyatékosokat – a fogyaté-

kosság mértéke szerint – két csoportba osztják, és így lehetőség nyílik a sajátosságoknak leginkább megfelelő oktatásra és képzésre. A fizikálisan sérült, illetve érzékszervi problémákkal küszködő fiatalok a felnőttekkel megegyező csoportosítás szerint kapják a kezelésüket.³⁵

A sportnak kitüntetett szerepet tulajdonítanak a fiatalok nevelésében. Nemcsak a fizikai állapot javítását szolgálják a gyakorlatok, de a szellemi kondíciók növekedését is várják a rendszeres és irányított (!) testneveléstől és mozgástól. Feltétlenül meg kell jegyezni, hogy Japánban a sport és a testnevelés rendkívül fegyelmezett keretek között folyik. A civil, polgári iskolákban is mindennaposak a rendgyakorlatok, a zárt alakzatban végzett mozgássorok. A fegyelem mindenütt katonás, a formaruha a kö-

zépiskoláig bezárólag teljesen általános.³⁶

A fiatalokorúak intézeteiben a szociális létezés, az emberi kapcsolatrendszer, az alá- és fölérendeltség szerepeinek elsajátítása már régóta gyakorlat. Az öntevékenység és önirányítás keretei biztosítottak, azonban az ezekkel a fogalmakkal kapcsolatos gyakorlat alapvetően eltér a hazaitól. Minden esetben felfedezhető a határozott és sokszor merev irányítás, a szinte állandó kontroll.

A fiatalokorúak kezelése a progresszív fokozatos rendszerre épül. Három alapvető fokozatot állítottak fel, *elsőt, másodikat és harmadikat*. Az első és második fokozat további két osztályra oszlik, alacsonyabbra és magasabbra. Minden újonnan befogadott fiatalokorút először a második fokozat alacsonyabb osztályába helyeznek. Ez te-

A két végrehajtási forma legjellemzőbb sajátosságai

	USA – csizmatáborok	Japán – nevelőintézetek
Végrehajtási koncepció	Igazságszolgáltatás	Ifjúságvédelmi
Korrekciónak célok	Elrettentés Rehabilitáció Büntetés A túlzásfoltosság és a költségek csökkentése	Rehabilitáció (Felkészítés törvénytisztelő és önálló életvezetésre)
A beutaltak köre	Bűnelkövető fiatalok	Bűnelkövetők és kriminálisan veszélyeztetett fiatalok
A kezelés időtartama	Határozott időtartamú (általában 3-6 hónap)	Határozott időtartamú Progresszív rendszer (általában 5-12 hónap)
Pozitív pedagógiai módszerek	Önbizalom, bátorság, együttműködés, kihívó jelleg, romantikus formák	Partneri viszony, együttélési szabályok begyakorlása
Negatív pedagógiai módszerek	Megalázás, fizikai büntetés, verbális konfrontáló, túlzottan kemény fegyelmezés	Kétszintű rendszer, előfordul a felnőtt intézetbe történő beutalás

hát a kiinduló-, vagy alapszint. A fiatalok – viselkedésük függvényében – innen léphetnek fokozatosan előre a magasabb osztályba. Arra is van lehetőség, hogy a rendkívüli fejlődést tanúsítók egyszerre két lépcsőfokot lépjenek előre.³⁷

Ez a rendszer az ellenkező irányba is nyitott. Ha valaki rendszeresen megsérti a szabályokat, illetve képtelen az adott szint kívánalmainak eleget tenni, azt alsóbb osztályba, illetve szintre helyezik vissza. Szélsőséges esetben akár két vagy több osztállyal is visszaminősíthetik a különösen renitens fiatalkorút. A fogvatartottak mindennapi, intézeten belüli magatartása határozza meg, hogy milyen ütemben és milyen irányba mozdul(hat)nak el a különböző szintek között. Havonta legalább egyszer minősítik az intézeti szakemberek a fiatalok elmúlt időszak alatt nyújtott magatartását és viselkedését, illetve döntenek az esetleges szintváltoztatásról. Természetesen a harmadik szinten részesülnek a fiatalok a legtöbb kedvezményben a szabadidős tevékenységben és az iskolai programokban egyaránt.³⁸ Az alkalmazott nevelési módszerekről összegzésül tehát elmondhatjuk, hogy az amerikai és a japán végrehajtási formáknál egyaránt a direkt megnyilvánulások jellemzők. Ugyanakkor pedagógiai szempontból jelentős, hogy ezeket a közvetlen módszereket nem valamilyen életidegen, mesterséges eljárásként alkalmazzák, hanem azokat a neveltek mindennapi élettevékenységébe ágyazzák be. A csizmatáborokra viszont a beidegzés közvetlen módszereinek alkalmazása (követelés, gyakoroltatás, segítségadás, ellenőrzés, ösztönzés) jellemző, de a magatartási-tevékenységi modellek közvetítésének módszerei között a személyes példaadást is megtaláljuk. A japán intézetekben is túl-

nyomórészt persze a direkt irányítás a meghatározó, a tekintélyelv érvényesítése történelmi távlatokra vezethető vissza. Ennek ismeretében még inkább értékelnünk kell, hogy a fiatalokkal partneri viszony kialakítására törekszenek.

Mindkét ország gyakorlatára igaz, hogy élnek a közvetett nevelő hatásrendszer alkalmazásával is (jóllehet a hangsúlyeltolódás a direkt módszerek irányában jelentős). Ennek ellenére – a közösség szerepének a rendszerbe történő bevonásával – lehetőséget biztosítanak a közösségi magatartás- és tevékenységformák kialakítására, hiszen „a morális cselekvés általában egy szociális vagy csoportkontextusban játszódik le, és ennek a kontextusnak mélyreható befolyása van az individuumok morális döntéseire”.³⁹

Hangsúlyozni szeretnénk, hogy a tanulmányban leírt vélemény nem jelent egyben értékítéletet is. Nem szabad egy országról, egy büntető igazságszolgáltatási rendszerrel, de még egy intézeti típusról vagy nevelési/kezelési eljárásról sem véleményt alkotnunk úgy, hogy azt kiragadjuk a környezetéből, és főleg abból a rendszerből, amelyben működik. A vizsgált országok szakemberei a saját, történelmileg kialakult körülményeik között dolgoznak, és a saját társadalmukba fogják szabadítani fogvatartottjaikat. Így természetesen a saját létezésükre kell felkészíteniük az elítélteiket. Bízunk benne, hogy a tanulmány adalékul szolgálhat a pedagógia egy sajátos szakterületének jobb megismeréséhez, valamint a különbségek mögött rejlő meg-egyezések feltárásához.

Jegyzetek

1. **Wiloch T. J.:** Bevezetés az összehasonlító pedagógiába. In: Összehasonlító pedagógia (Szerk.: Illés Lajosné). A pedagógia időszerű kérdései. Tankönyvkiadó, Budapest.
2. **Szabolcs Éva:** Deduktív (analitikus) jellegű kutatások. In: Bevezetés a pedagógiai kutatás módszereibe (Szerk.: Falus Iván). Keraban Könyvkiadó, Budapest, 1993. 114. p.
3. **Karl Peters:** Grundprobleme der Kriminalpädagogik. Berlin, 1960, 191. p.
4. **Földvári József:** Kriminálpolitika. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1987, 135. p.
5. **Lukács Tibor:** Feljegyzések az élők házáról. Gondolat, Budapest, 1979, 26. p.
6. **McKelvey, B.:** American Prisons: A History of Good Intentions. Montclair, NJ: Patterson Smith, 1977, 14. p.
7. **Morash, M.–Rucker, L.:** A critical look at the idea of boot camp as a correctional reform. Crime and Delinquency, 1990, 36. 2. p.
8. **Vö.:** **Lukács Tibor:** Feljegyzések...Im: 39–40. p.
9. **Vö.:** **Johnson, R.:** Hard Time. Monterey, 1987. 35–41. p. 10. **Williams, M.:** Boot Camps and the „Short, Sharp Shock”. HMSO Regimes Research and Development Section, Unpublished report. 2. p.
- 11 **Vö.:** **Wilkins, L. T.:** Evaluation of penal measures. New York, Random House 1969.
12. **Boot Camps for Adult and Juvenile Offenders: Overview and Update.** Szerk: Roberta C. C. National Institute of Justice Research Report, 1994, 10. p.
13. **Marlette, M.:** Boot Camp Prisons Thrive. In: Corrections Compendium, January 1991, 6. p.
14. **Correction Bureau:** Correctional Institutions in Japan, 1990. Ministry of Justice, Japan, 1990.
15. **Correction Bureau:** Correctional Institutions in Japan, 1995. Ministry of Justice, Japan, 1995.
16. **Lőrincz József:** Nemzetközi tendenciák a fiatalkorúak büntetés-végrehajtásában. Büntetés-végrehajtási Szakkönyvtár, 1992/1. IM BvOP, 46. p.
17. **General Secretariat Supreme Court of Japan:** Guide to the Family Court of Japan, 1980.
18. **Criminal Justice in Japan.** Ministry of Justice, Japan, 1993, 26. p.
19. **Cronin, R. C.:** Boot Camps for Adult and Juvenile Offenders: Overview and Update. National Institute of Justice, 1994, 34. p.
20. **Maynard, G. D.:** The Ins and Outs of Imposed Discipline. In: Corrections Today, October 1991, 6. p.
21. **Osler, M. W.:** Shock Incarceration: Hard Realities and Real Possibilities. Federal Probation, March 1991, 34–42. p.
22. **Marlette, M.:** Boot Camp... Im: 1. p.
23. **Correctional Institutions in Japan 1990.** Correction Bureau, Ministry of Justice, Japan, 1990.
24. **Meyer, K.:** Jugendgesetz und Jugendanstalt in Japan. In: **Düinkel, F.–Meyer, K. (Hrsg.)** Jugendstrafe und Strafvollzug. Teilband 2. Freiburg, 1986, 1454. o.
25. **Uo.:** 1478. o.
26. **Court System of Japan.** General Secretariat, Supreme Court, Japan, 1992, 13. p.

KITEKINTÉS

27. A Törvény azonban ez alól számos kivételt állapít meg. Lásd: 11. fejezet, 1. szakasz.
28. Correctional Institutions in... Im: 57. p.
29. Criminal Justice... im.
30. Cronin, R. C.: Boot Camps for Adult... Im: 37. p.
31. Cronin, R. C.: Boot Camps for Adult... Im: 37. p.
32. Cronin, R. C.: Boot Camps for Adult... Im: 37. p.
33. Cronin, R. C.: Boot Camps for Adult... Im: 37. p.
34. Vö: Bottcher, J.-Isorena, T.: Research design for the evaluation of LEAD. (Draft) Sacramento, CA: California Youth Authority, 1993.
35. Correctional Institutions... Im: 52. p.
36. Ruzsonyi Péter: Beszámoló a japán ENSZ-iskoláról, IM BvOP, Kézirat, 1993, 22. p.
37. Correctional Institutions in Japan 1995. Correction Bureau, Ministry of Justice, Japan, 1995, 60. p.
38. Ruzsonyi Péter: Beszámoló...Im: 25. p.
39. Kohlberg, L.: Exploring the Moral Atmosphere of Institutions: A Bridge between Moral Judgement and Moral Action. In: Heinz Werner Memorial Lecture II. Ms. c. O.

Konfliktusrendezők

Osztrák pártfogók • Kulcs- szerepben • Peren kívüli eljárás

Az osztrák pártfogó felügyelők egyesületben lőmörülnek, ezáltal a kriminálpolitikai változásokra függetlenül és rugalmasan reagálhatnak. Az egyesület alapítványi pénzeszközök felhasználásával gazdálkodik. Az alapítványt a kormány jelentős összeggel támogatja. A pártfogó felügyelő lehet főfoglalkozású, de dolgozhat tiszteletbeli felkérés alapján is. Az ő státusa azonos a főfoglalkozásúéval. A főfoglalkozású pártfogók közvetlenül az igazságügy-miniszter alá tartoznak.

A tiszteletbeli pártfogó felügyelők jogait és kötelességeit a pártfogókról szóló törvényben részletesen kidolgozták. (Az 1988. évi törvényben, valamint a büntető törvénykönyv 1975. évi novellálásával kapcsolatos rendelkezésekben.) A tiszteletbeli pártfogók, miként a főfoglalkozásúak, évente többször kötelező továbbképzésen vesznek részt. A tanfolyammal kapcsolatos költségeket az egyesület fizeti.

A három évig tartó próbaidőre a bíróság pártfogót rendel ki, méghozzá azt, akit felkérés alapján az egyesület név szerint javasol és megjelöl.

A pártfogók fél évente jelentést készítenek a bíróságnak. Ennek egyik lényeges eleme, hogy tartalmaznia kell a pártfogolt nevét, lakcímét, tartózkodási helyét, családi körülményeit, illetve a megélhetési forrásait. Ezen adatokat hiteles dokumentációval kell alátámasztaniuk. E kötelező jelentésen túlmenően a bíróságnak jogában áll bizonyos időközönként jelentést kérnie a pártfogótól bármiféle magyarázat nélkül.

Egy pártfogó felügyelő egyidejűleg legfeljebb 5 személyt gondozhat. Segély formájában egy pártfogolt havonta 6250 schillinget kaphat a pártfogótól, aki ezt az összeget hat hónapig folyósíthatja, ha a pártfogolt hajlandóságot mutat az együttműködésre. Ha nem, megvonja a segélyt.

Az osztrák pártfogó felügyelők rendszeresen részt vesznek a bírósági tárgyalásokon. Az emberi kapcsolatok már a büntetőeljárás közben kiépülhetnek, hiszen a pártfogó felügyelő közvetít a bírót, az ügyészt, a büntetés-végrehajtási intézet dolgozóit és a gyanúsított, vádlott, illetve az elítélt között. Ez a dialógus persze nemcsak a pártfogó szempontjából nagyon fontos, főként ha a peren kívüli egyezségben meglévő szerepét vizsgáljuk. Az osztrák Btk. 42. §-a biztosítja ugyanis azt a lehetőséget, hogy az egyébként bíróságilag büntetendő cselekményt a továbbiakban a hatóságok ne üldözzék, ha az csekély fokú, nem, vagy csak jelentéktelen következménnyel jár, illetve ha a tettes törekszik arra, hogy

KITEKINTÉS

a cselekmény következményeit maga számolja fel, tettét jóvá tegye, s ez elegendő, hogy az elkövetőt visszatartsa további büntetendő cselekmények elkövetésétől. Erre épít tehát a *peren kívüli egyezség*. Ezt a jogintézményt Burgenlandban 1992-től a felnőttkorúakra is kiterjesztették. Előfeltétele viszont a peren kívüli egyezségnek, hogy az elkövető cselekményét beismerje, és törekedjen arra, hogy cselekményének következményeit jóvá tegye. Ha ez így van, a pártfogó felügyelő támogatja. Menete a következő: az ügyész vagy a bíró megkeresi a pártfogót a peren kívüli egyezség előkészítésére. Ezt követően a pártfogó felügyelő tanáccsal látja el a sértettet és a bűnelkövetőt. Az érdekelt felek között úgy közvetít, hogy mindenki a saját álláspontját képviselheti. Megteremti az egyezséget! (Például pénzügyi jóvátétel a károsultnak, bocsánatkérés stb.) Nevelési, életvezetési kurzusokon való részvételt kínál az elkövetőnek.

A pártfogó felügyelő munkáját *szociális munkások* segítik. Konfliktusrendezőknak is nevezik őket, mivel a peren kívüli egyezségben jelentős szerephez jutnak. A pártfogó felügyelő, miután az egyezséget megteremtette az elkövető és a sértett között, ellenőrzi, hogy minden feltétel adott-e az egyezség végrehajtásához. Csak ezután számol be az ügyésznek, illetve a bírónak. A törvény úgy rendelkezik, hogy a büntetőeljárás az ügyész vagy a bíró által megszüntethető, ha a peren kívüli egyezség eredményesen működik. Ekkor tehát nem kerül sor bíróság előtti büntetőeljárásra. Világosan érhető, gondolom, hogy a peren kívüli egyezség mindenki számára hasznos, a károsult ugyanis gyorsan és bürokrácia-mentesen kap kártérítést, a bűnelkövetőt büntetőjogilag nem ítélik el, s ezzel megtakaríthatók a büntetőeljárás költségei. E folyamatban főszereplő a pártfogó felügyelő. Bizalmi helyzete, érthetően, szilárd.

A pártfogó felügyelői csoport havonta egyszer egyeztető megbeszélésen vesz részt. Ekkor történik az egyes esetek megbeszélése, feldolgozása, a tapasztalatok összegzése. Munkájukat jól jellemzi egy kis alkalmi statisztika. Tehát: egy meghatározott időben 93 bűncselekményből 20 volt erőszakos jellegű. Dologrongálással járt 29, az egyéb vagyron elleni tettek száma 39, 5 pedig másfajta bűncselekmény volt. A 93 esetből 34-ben került sor peren kívüli egyezségekre, 56-ban indult büntetőeljárás, háromban pótnyomozásra került sor. Elégedettek lennének-e itthon ezekkel az arányokkal? Azt hiszem, igen.

Fehér Csaba

Bizalom

Egy fogházmissziós folyóirat története

A magyar büntetés-végrehajtási intézetekben a rendszerváltozást követően kibontakozó, illetve kiszélesedő börtönpasztorizációs-missziós tevékenység történeti előzményei szinte teljesen feltáratlanok. Ugyanez mondható el a hazai büntetés-végrehajtási sajtóval kapcsolatban is.

Jelen dolgozat célja a két világháború között megjelent *Bizalom* című fogházmissziós folyóirat bemutatása. (A lap teljes anyaga megtalálható másolatban a BVOP Szakkönyvtárban.) E sajtótörténeti feldolgozás – remélhetően – hasznos adalékokat nyújthat a két világháború közötti magyar büntetés-végrehajtás történetéhez, amellyel többen foglalkoztak már¹, mégis úgy vélem, hogy a korszak – időbeli közelsége ellenére – kevéssé ismert, így további történeti kutatást igényel.

Rövid, közbevető megjegyzés a dolgozat szaknyelvhasználatát illetően: A ma használatos „büntetés-végrehajtási intézet” mellett, illetve helyett gyakran a korabeli „büntetőintézet”, „fegyintézet”, „letartóztatási intézet” vagy egyszerűen a „börtön”, „intézet” kifejezéseket használtuk, a börtönlakó esetében pedig a „fogvartartottak”, „elítéltek”, „bentlakók” kifejezések mellett/helyett számos alkalommal a két világháború között használatos „rab”, „letartóztatott”, „fegyenc” szakszavakat részesítettük előnyben.

A börtönmisszió

A börtönmisszió története egészen az ókorig nyúlik vissza². Ezt az alapvetően

vallásos és karitatív tevékenységet idővel a polgári kor büntetés-végrehajtási jogszabályai intézményesítették: az ún. rabnevelési feladatok jelentős részét lelkészekre és papokra bízta.

Magyarországon a dualizmus korában a lelkész már éppen olyan szerves része a börtönorganizációnak, mint a tanár vagy az orvos³. *„Nyugat-Európában ebben az időben már kialakult a fogházmissziónek egy másik felfogása is, ez nem a vallásos vigaszra és nevelésre, hanem a társadalom és az elítélt közötti kapcsolatok szervezésére helyezte a hangsúlyt. Az ilyen célokat követő angliai egyesületek például azon fáradoztak, hogy az elítélteknek gyakorlati segítséget nyújtsanak a társadalomba való beilleszkedésükhöz. A fogházmissziónek ez a válfaja azonban hazánkban ekkor még nem merült fel”* – írja a Büntetés-végrehajtási jog című tankönyv⁴. Ez utóbbi állítás nem helytálló, hiszen Magyarországon a századfordulón már tevékeny részt vállaltak a fogházlátogatásban a patronázs- (rabsegélyző-) egyletek is⁵.

A Szöllősy-féle kézikönyv szerint nálunk 1908-ban már 79 rabsegélyző- és patronázs- (fiatalkorúakat gyámolító) egylet tömörült a „Patronage Egyletek Országos Szövetségé”-be, amely Budapesten mun-

kaközvetítőt tartott fenn. Az I. világháború után azonban ezeknek az egyeteknek az erőforrásai jórészt kiapadtak. A világháborút követően a rabtámogatás két fő tényezőjévé a fogházmiszió és a rabsegélyezés vált. A fogházmiszió a fogvatartottakkal szabadulásukig foglalkozott, a rabsegélyezés pedig alapvetően a szabaduló rabok támogatására szolgált. Mindkét tevékenység főként társadalmi feladatnak számított, amelyet az igazságügyi hatóságok támogattak⁶.

A Fogházmiszió

A budapesti Fogházmiszió 1919-ben alakult tanárok és tanítók közreműködésével az igazságügyi kormányzat támogatásával. Az intézmény kezdetben az Igazságügy-minisztérium épületében kapott helyet⁷.

Göllner Mária (teljes nevén: Nagy Emilné dr. Göllner Mária) 1923-ban mint az akkori igazságügy-miniszter – Nagy Emil – felesége kapcsolódott be a Fogházmiszió munkájába, s ez irányú tevékenységét – amely teljességgel megújította a szervezet működését – férje miniszterségének megszűnte (1924) után is folytatta⁸. A börtönökben végzett misziós munka vállalásával Göllner Mária nem csupán a kor elvárásainak tett eleget (erről bővebben *A Fogházmiszió, rabsegélyezés* című részben) – mély emberbaráti meggyőződésére az antropozófia eszméi hatottak⁹.

Az antropozófia szó a görög antróposz „ember” és a szophia „bölcesség” szóból származik. Az e névvel jelölt eszmerendszer megalkotója Rudolf Steiner (1861–1925) osztrák filozófus, aki már meglévő világnézetek, vallások és kultúrák – kereszténység, buddhizmus, judaizmus, iszlám – elemeit szintetizálva egy új filozó-

fiát alkotott. Steiner a Svájcban lévő Dornachban létrehozta az ún. *Szellemtudományi Főiskolát* (Goetheanum) – ahol haláláig működött –, s ő alapította meg 1919-ben Stuttgartban az első Waldorf-iskolát¹⁰.

Az antropozófia főleg az első világháború előtt és után kezdett elterjedni elsőként német értelmiségi körökben. Göllner Mária 1921-ben ismerkedett meg az antropozófia eszméivel, majd később – 1924-ben – magával Rudolf Steinerrel is. Göllner Mária nevéhez fűződik az antropozófia eszméinek magyarországi meghonosítása, terjesztése és a kis-svábhgyei Waldorf-iskola megalapítása. (Az iskola 1926-tól 1933-ig működött.)

Visszatérve Göllner Mária fogházmisziós munkásságára: „*A börtönökben az elítéltek körében a szenzáció erejével hatott és ámulatot váltott ki, amikor a 30 éves szép, fiatal kegyelmes asszony megjelent* – írja Vámosi Nagy István (Göllner Mária fia) visszaemlékezésében. – *Természetesen mindenkinek nem hallgathatta meg gondját-baját* (ez idő tájt hozzátvőleg 8 ezerre rúgott a börtönlakók száma), *hanem munkatársaival együtt meg kellett rostálnia az elítélteket. Általánosságban azokkal épített ki személyes kapcsolatot, akik tragikus sorsuk révén rászorultak arra, hogy külső segítségben részesüljenek*”¹¹. Szintén Vámosi Nagy István emlékiratából tudjuk, hogy Göllner Mária legaktívabb munkatársa, tulajdon édesanyja, dr. Göllner Aladárné volt.

A Bizalom megjelenése

Göllner Mária fogházmisziós tevékenysége 1929-től kiegészült a Bizalom című folyóirat kiadásával.

BIZALOM

A korabeli börtönviszonyokról és a Bizalom megindításáról ezt írja Vámosi Nagy István: „Az akkori büntetéshez szorosán hozzátartozott, hogy az elítélteket nemcsak bezárták, hanem a külvilágtól is elzárták. Újságot sem vehettek a kezükbe. Egyéb olvasmányokhoz is bajosan jutottak. Az akkori büntetés-végrehajtási intézetek elsősorban megtorolták, amit az elítélt a társadalom ellen vétett, de abba az irányba még kísérletet sem tettek, hogy a rabok szellemi épülését serkentsék. Ezért döntötte el édesanyám, hogy saját költségén lapot indít az elítélteknek. Ez volt az első börtönújság Magyarországon!”¹²

Vámosi Nagy István fenti sorai módosításra szorulnak: a lap megjelentetésének költségeit az igazságügy-minisztérium fedezte, de a szerzők, illetve a felelős szerkesztő ellenszolgáltatás nélkül dolgoztak. A Bizalom első száma 1929 karácsonyán jelent meg. Ettől kezdve a lap 15 éven keresztül – kéthetente – egészen 1944 karácsonyáig megjelent. Alcíme – amely mindvégig változatlan maradt – a következő volt: „Havonta kétszer megjelenő szemle, a világ folyásáról és az ember alkotásairól”.

Vámosi Nagy István szerint az újság azért kapta a Bizalom nevet, mert „feladati közé tartozott, hogy a több évre elítéltekben szellemi táplálékkal ébren tartsa a Gondviselés és az isteni Világrend iránti bizalmát”.¹³ A vallásos nevelésen kívül a lap megkísérelte a fogvatartottak nívós szórakoztatását – elsősorban szépirodalmi művek közlésével –, és rengeteg hasznos ismeretet is terjesztett. A Bizalom című újság egyeseket aktív tevékenységre is sarkallt, a fogvatartottak is írhattak a lapba.

Feltételezhető, hogy a lapírás munkájában a szerkesztőn, Göllner Márián kívül más fogházmissziós munkatársak is résztvettek. A folyóirat ezen belső munkatársainak nevét nem ismerjük, mivel a legtöbb írás – az utánközlésben megjelent szépirodalmi műveken kívül – névvel nem jelzett.

A folyóirat impresszuma tudósít arról, hogy a szerkesztőség és kiadóhivatal székhelye több ízben változott a 15 év alatt. A szerkesztőség kezdetben – 1929 karácsonyától – a Fogházmisszió helyiségében (Bp. V., Markó u. 16., III. 28.) kapott helyet. Többszöri költözködés után 1936-ban a Bp. V., Markó u. 27., fszt. 6. szám alá került, ez a színhely a későbbiekben már nem változott.

A Bizalom című folyóirat kinyomtatása – kéthetes gyakorisággal 15 éven át mindvégig – a váci királyi országos fegyintézet könyvnyomdájában történt.

A folyóirat 8 oldalasnak indult, ami évi 192 oldalt jelent. Ezt a számonkénti/évi oldalszámot a háború alatt is tudta tartani.

A példányszámra vonatkozólag nem található pontos utalások. Eredetileg minden egyes fogvatartottnak szántak egy lap-példányt (ez kb. 7-8 ezer példányt jelentett volna), azonban ennek a példányszámnak – feltételezésem szerint – csak kb. a harmadát tudták kinyomtatni pénzügyi nehézségek miatt. Jelentősebb ünnepek alkalmával mindenesetre nagyobb példányszámban jelent meg az újság.

Tartalmi sajátosságok

Noha jelen dolgozat természetesen a folyóirat büntetés-végrehajtási vonatkozásait igyekszik kiemelni, nem tekinthetünk el attól sem, hogy a lap általános tartalmi sajátosságait vázlatosan ismertessük.

A Bizalom egyik legfőbb feladatának tekintette, hogy a legfontosabb egyházi és állami ünnepekről – húsvét, pünkösd, Szent István-nap, Szent Mihály-nap, halottak napja, karácsony – méltó módon megemlékezék. Az egyes ünnepi számok összeállításánál a lap a fogvatartottak szépirodalmi próbálkozásaira is támaszkodott.

A folyóirat terjedelmének egy jelentős részét szépirodalmi művek teszik ki. Leggyakoribb szerző a hazai prózairodalmat tekintve Gárdonyi Géza, a magyar költészetben Arany János. Göllner Mária – „Milgöma” álnéven – maga is közölt prózai írásokat, novellákat a Bizalomban. Általánosan elmondható, hogy – a szerkesztői

munka megkönnyítése és az olvasók érdeklődésének fenntartása érdekében – gyakori volt a regények (drámák) folytatásos közlése. A folyóirat prózájának elenyésző, versanyagának viszont egy jelentős részét a fogvatartottak írásai tették ki. (Ezekről bővebben *A Bizalom olvasóközönsége* című részben.)

Részben szépirodalmi jellegűek azok a filozófiai, vallásbölcseleti elmélkedések, amelyek nem a vallás tételes tanainak ismertetésével, hanem erkölcsi, morális problémák megtárgyalásával igyekeztek az olvasóra nevelő hatást gyakorolni. Az e tárgykörbe sorolható cikkek ugyanakkor sokszor gyakorlati megközelítésűek, és a fogva tartás lelki terheinek elviseléséhez próbáltak segítséget nyújtani. A Bizalom hitvallása az volt, hogy csak az erkölcsi megújulás változtathatja meg az ember sorsát. A fogvatartottak – saját sorsukkal szembeni – felelősségérzetének felébresztése a szerkesztő vissza-visszatérő próbálkozásai közé tartozott. Ezek az írások gyakran az antropozófia szellemiségét viselik magukon. A szövegek sok esetben Rudolf Steiner hosszabb-rövidebb írásait dolgozzák át. Ezen átdolgozások szerzőit – mivel az írások névvel nem jelöltek – nem ismerjük. Feltételezésünk szerint a cikkek egy részét maga Göllner Mária írhatta. (A szerkesztő gondosan vigyázott arra, hogy az antropozófia nézetrendszere ne ütközzön az uralkodó keresztény tanokkal.) Minden bizonnyal ezek az írások olyan szellemi magasságokat követeltek meg az olvasóközönségtől, amelyekkel csak kevesen rendelkezhetek.

A Bizalom már kezdettől fogva jelentős számú ismeretterjesztő írást közölt, amelyek – a történelemtől kezdve a kertészeti ismeretekig – a témák széles körét ölelték

fel. A magyar történelem nagy alakjai: Szent István, Szent Imre, Mátyás király, Széchenyi István gyakran szerepeltek a folyóiratban, amely a magyar történelem rövid történetét is közölte folytatásokban. A Bizalom számos földrajzi, természettudományi, egészségügyi cikket jelentetett meg, a „Hasznos tudnivalók” rovat írásai pedig a mezőgazdasági, főként a kertészkedéssel kapcsolatos ismeretterjesztést szolgálták.

A folyóirat rendszeresen közölte – főként a „Világ folyása” című rovatban – a kor aktuális kül- és belpolitikai eseményeit. (Híreit, tudósításait – általában kommentár nélkül – a korabeli kormánypárti, jobbközép lapokból vette át.)

A Bizalomban gyakran szerepelt Nagy Emil (1871–1956) – Göllner Mária férje – mint főként külpolitikai cikkek szerzője. (Nagy Emil ugyan csak egy éven át volt igazságügy-miniszter a harmadik felállású Bethlen-kormányban, de hosszú ideig volt országgyűlési képviselő, és újságíróként jelentős publicisztikai tevékenységet fejtett ki a két világháború közötti hazai sajtóban.)

A lapban kezdetben Magyarország háborús jóvátételének kérdése, majd a revízió esélye szerepeltek a lehangsúlyosabban. Később megjelentek a nagy gazdasági világválság tényei. A folyóirat beszámolt a hazai kormányválságokról és -váltásokról, az új kormányok programjairól. A magyar területi revízió megvalósulásának (a Felvidék déli részének és Észak-Erdélynek visszacsatolása, délvidéki bevonulás) eseményei természetszerűleg nagy hangsúlyt kaptak a lap hasábjain. A lap beszámolt a kor nagyszabású rendezvényeiről – a cserkészek Gödöllőn megtartott világtalálkozójáról, a hazánkban rendezett Eucharisztikus világtalálkozásról, ugyanakkor tudósított természeti katasztrófákról, királyok esküvőjéről, a korabeli nagy magyar cigányprímások haláláról, temetéséről, rendszeresen tárgyalta a termés várható esélyeit, időnként piaci „ártudósítást” és sporthíreket is közölt. A Bizalom beszámolt az amnesztiákról, pl. a Horthy Miklós kormányzásának 10. évfordulója alkalmából meghirdetett kegyelem kihirdetéséről.

Az aktuális belpolitikai írások között szép számmal szerepeltek a büntetés-végrehajtással közvetett vagy közvetlen módon összefüggő cikkek. Ezért egyrészt ünnepekhez, ünnepélyes alkalmakhoz – egyházi főméltóság látogatása, intézetigazgató jubileuma, kápolnaszentelés stb. – kapcsolódó tudósítások, másrészt főként a Fogházmisszió tevékenységével foglalkozó írások. Belőlük sok apró részinformációt nyerhetünk a korabeli büntetés-végrehajtási intézetek légköréről, a személyi állomány és a fogvatartottak viszonyáról.

A folyóirat számai ugyanakkor szórakoztató jelleggel is bírtak. Már a lapelső számának „Beköszöntő”-jében a szerkesztő találós kérdések beküldését kérte. A Bizalom néha vicceket, 1935-től kezdődően pedig rendszeresen keresztrejtvényeket is közölt.

A folyóirat számai ugyanakkor szórakoztató jelleggel is bírtak. Már a lapelső számának „Beköszöntő”-jében a szerkesztő találós kérdések beküldését kérte. A Bizalom néha vicceket, 1935-től kezdődően pedig rendszeresen keresztrejtvényeket is közölt.

Dolgozatunk szempontjából nagyon fontos információkat tartalmaz a lap „Szerkesztői üzenetek” című rovata, amely sok szám végéről hiányzik, mégis mindvégig az olvasókkal való kommunikálás színtere maradt. A szerkesztő üzenetei időnként csak az éppen aktuális számban megjelent olvasnivalókra irányítják a figyelmet. Az üzenetek egy jelentős része a fogvatartottak által beküldött írásmű – főként vers – közölhetőségével/közölhetetlenségével kapcsolatos. A szerkesztő válasza gyakran elutasító, azonban időnként tovább-

bi írást vár a beküldőtől. Az üzenetek címetzei főként három nagy országos büntetőintézet (Vác, Szeged, Sopron) elítélteji közül kerültek ki, de a királyi törvényszéki fogházak – pl. Kecskemét, Zalaegerszeg – bentlakói is szerepeltek a címzettek között.

A Bizalom fent ismertetett rovatai a lap megjelenésének 15 éve alatt nem változtak, közöttük azonban – főként a történelmi változások miatt – arányteltolódások mutatkoztak. Kezdetben, 1929-ben a lap sok szépirodalommal indult, 1933-tól mind több lett az aktuális politikai cikk, a „Hasznos tudnivalók” rovat anyaga is ekkortól kezdve bővült ki. 1935-től több volt a honvédelmi téma, a mezőgazdasággal kapcsolatos ismeretterjesztő cikk. A „Szerkesztői üzenetek” rovat kisebb-nagyobb kihagyásokkal mindvégig jelen volt a lap hasábjain.

Olvasóközönség

A lap nem tartalmaz olyan információkat, amelyek alapján a külső olvasók köre megbecsülhető lenne. A „belső” olvasókra vonatkozóan a szerkesztői üzenetekből és a fogvatartottak megjelent írásából – az aláírás mellett sokszor a büntetőintézet neve is fel van tüntetve – nyerhetünk utalásokat.

A Bizalom megjelenését engedélyező miniszteri rendelet kimondta, hogy a lap példányainak egy része „könyvtárszerűen kezelendő”. A lapot tehát azokban az intézetekben, ahol volt börtönkönyvtár: el lehetett olvasni. Ezekben az intézeti könyvtárakban visszamenőlegesen is hozzá lehetett jutni a Bizalom számaihoz. Feltételezhető azonban, hogy a fogvatartottak könyvtárhasználatának feltétele a „jó magaviselet” volt.

A Bizalom olvasóinak száma – tekintettel a fentiekre, a rabok „fluktuációjára”

és arra, hogy a lap 15 éven át jelent meg – több száz fogvatartott lehetett. A lap magas szellemi színvonalának ellenére is feltételezhetjük, hogy az olvasottabb elítélteken kívül szép számmal forgathatták a lapot a kevésbé művelt rabok is.

Anélkül, hogy a lapban megjelent írássok kvalitását érintenénk, összességében megállapíthatjuk, hogy igen sok, raboktól származó írásmű – főként vers – jelent meg a Bizalom hasábjain. A szerzők néha teljes névvel szerepelnek, többnyire azonban csak nevük monogramjával vagy nyilvántartási számukkal. A versek „tartalmuk szerint” gyakran egy-egy ünnephez kapcsolódnak, a rabélet keserveit szóltatják meg vagy vallási jellegűek. A lap utolsó évfolyamaiban több elítélt történelmi, földrajzi ismeretterjesztő cikkel és prózával szerepelt. Megemlítenéd még, hogy az intézetekben lezajlott ünnepségek tudósítói is sok esetben rabok voltak.

A Bizalom számain keresztül – bár főként az egyházi ünnepekről és egyéb ünnepélyes megemlékezésekről szóló tudósítások alapján – bepillantathatunk a korabeli „letartóztatási intézetek” életébe.

Intézetek – a lap hasábjain

Váci fegyintézet

Ez a büntetés-végrehajtási intézet több mint 1000 fős befogadóképességével – a Gyűjtőfogház és Sopronkőhida után – nagyságára nézve a harmadiknak számított hazánkban a két világháború között. A váci börtön bentlakói voltak a Bizalom első, legszorgalmasabb olvasói, ezen felül – főként a folyóirat korábbi évfolyamaiban – a váci ünnepségekről szóló tudósítások kapták a legnagyobb teret.

A város vallási központ jellegéből (püspöki székhely) adódóan számos vallási rendezvényt tartottak az intézet falain belül, a váci püspök minden évben meglátogatta az intézetet. A fegyintézet egyéb külső, a város vezetéséhez fűződő kapcsolatai is gazdagok voltak, pl. az intézetben megrendezett jótékonyági hangversenyeken a „város különböző rétegeinek vezetői” is megjelentek. Az intézet kimagasló jelentőségű eseménye volt az új rabkórház 1931. május 21-i ünnepélyes felavatása. A Bízalom a *Váci Hírlap* cikkét átveve tudósított erről az eseményről. A tudósítás a 2-3-5 ágyas kórházat a kor legmodernebb rabkórházának nevezi.

A fegyintézet igazgatója – *dr. Ruzstek Lajos* – a húszas-harmincas évek fordulóján az egyik legtekintélyesebb parancsnoknak számított. 1932. IV. 3-án ünnepelték a váci fegyintézetben *dr. Ruzstek Lajos* igazgató tízéves működésének jubileumát. Az ünnepségen a „rabmunka vállalkozók” képviselői és 12 rab is részt vettek.

Az intézet fogvatartottjai több ízben pénzt gyűjtöttek jótékony célokra. A lap szerint 1932-ben a fegyintézeti könyvtár fejlesztésére, 1941-ben pedig az árvízkárosultak javára gyűjtöttek, ezen utóbbi akciónak jelentős sajtóvisszhangja is volt. *Szegedi börtön*

Az 1929-ben közel 1000 főt fogva tartó Csillagbörtönről szóló tudósítások elsősorban a csanádi püspök, *dr. Glattfelder Gyula* rendszeres karácsonyi intézettelátogatásáról szólnak. A főpásztor élete – 1943-ban bekövetkezett haláláig – évtizedeken át összefonódott a szegedi börtön életével.

Az intézetet érintő cikkek közül kiemelendő az a tudósítás, amely *vitéz Csiky Jenő dr.* börtönigazgató búcsúztatásával foglalkozott. Szegeden 1941. december 31-én búcsúztatták nyugdíjba vonulása alkalmá-

ból az akkor 20 éves munkásságát ünneplő börtönigazgatót. Az ünnepség menetrendje a következő volt: az istentiszteletet követően a börtönlelkész búcsúztatója hangzott el, majd külön a tisztikar, külön az őrszemélyzet búcsúzott, végül az elítéltek búcsúünnepélyére került sor.

Soproni fegyintézet

Az 1928-ban felállított szigorított dologház férőhelyeivel együtt a kőhidai intézet az ország második legnagyobb befogadóképességű büntetés-végrehajtási intézményévé vált.

A Bízalom első számottevő Sopronkőhidáról szóló tudósítása szerint *Kiss Ferenc* evangélikus lelkész jótékonyági felajánlást tett a majdan létesülő „Barátok Háza” javára. Nyolc évvel később a kőhidai rabok 72 pengőt küldtek az akkor már két éve működő debreceni menhely számára. (Erről bővebben később, A „*Reménység Háza*” című részben.)

Az intézet életével foglalkozó cikkek közül legérdekesebb az, amely az 1932. évi Szent István-napi ünnepségéről tudósít. *Dr. Udvardy Jenő* igazgató megemlékezését követően öt dologházas rab adta elő a „Hol van István király?” című melodramát a fogvatartottak zenekarának és énekkarának kíséretével.

Művelődés- oktatás

1949-ig a börtönlelkészek igen fontos feladatokat láttak el a börtönökben. Irányították az intézetek vallási életét, s helyzetüknél, presztízsüknél fogva ők fejthették ki a legnagyobb nevelő hatást a fogvatartottakra. A „*vallási és erkölcsi útmutatás elsősorban az intézeti lelkészek feladata, akik nemcsak istentiszteletek és szentbeszéd tartására s egyéb vallásos cselekmé-*

nyekre... valamint hittanításra vannak hivatva, hanem lelki gondozás végett kötelesek egyenként is foglalkozni a felekezeti tükörhöz tartozó elítéltekkel".¹⁴ A váci fegyintézetben a római katolikus lelkészen kívül a protestáns és az izraelita lelkész is az intézet alkalmazottjai közé tartozott.

A Bizalom különböző híradásaiban szereplő börtönlelkészek neve felsorolásszerűen:

Horváth Zénó – páter, római katolikus fegyintézeti lelkész (Vác)

Kiss Ferenc – evangélikus fegyintézeti lelkész (Sopron)

Lélek Gábor – római katolikus börtönlelkész (Szeged)

Martos Ödön – evangélikus fegyintézeti lelkész (Sopron)

Pollák Fülöp – izraelita főrabbi (Vác)

Sommer Gyula – evangélikus lelkész (Vác).

Az országos büntetőintézetek ünnepségein rendszeresen énekar (egy-egy alkalommal zenekar is) szerepelt, illetve az intézetekben időnként színjátékokat is előadtak. Ezeknek az alkalmi társulatoknak a szereplése emelte az ünnepségek színvonalát, és a külső személyek számára kedvezőbbé te(het)te az intézetről alkotott benyomást. Feltételezhetjük, hogy ezek a szereplések a részt vevő elítéltek számára is fontosak voltak, valószínűleg bizonyos előnyökkel is jártak.

Noha az országos büntetőintézeteknél a tanító a „rendszeresített állásban lévő tisztviselő” közé tartozott – az igazgató, titkár, fogalmazó, főtitst, tiszt, lelkész és orvos (főorvos) mellett –, az intézeti tanítók tevékenységére csupán egy jelentékenyebb utalás található a lapban. *Hontheyi József* börtöntanító tanította be a szegedi rabénekkart arra az ünnepségre, amelyet dr. Glatt-

felder Gyula püspök tevékenységének 25 éves jubileumára rendeztek a szegedi Csillagbörtönben.

A Szöllösy-féle kézikönyv szerint a tanítók feladata volt az országos büntetőintézetekben a könyvtárak kezelése is.¹⁵ Vámosi Nagy Istvánnak az a véleménye, hogy a húszas években csak kevés hazai büntetés-végrehajtási intézet rendelkezett könyvtárral, s édesanyja, Göllner Mária egyik fontos törekvése éppen az volt, hogy könyvtárak létesüljenek: „...édesanyám azon fáradozott, hogy a büntetés-végrehajtási intézetekben könyvtár létesüljön, ami persze csak szívós küzdelem árán, évek múlva valósult meg”.¹⁶

Fogházmisszió, rabsegélyezés

A Horthy-korszakban a különböző jótékonyági egyesületek – amelyek száma 15 ezerre rúgott – jelentős tevékenységet fejtettek ki. A társadalmi szervezeteken kívül az egyház és a hatóságok is foglalkoztak segélynyújtással. (A Fogházmissziót is hatósági intézmények közé kell sorolnunk.) A jótékonyági egyesületek vezetésében és akcióinak szervezésében részt vállalni presztízst jelentett. A legfőbb példaadó tekintetben a kormányzó neje, Horthy Miklósné volt, aki számos nyomorenyhítő akciónak, így például a szegények karácsonyának szervezésében működött közre.¹⁷

Visszaulva a dolgozat elejére, A Fogházmisszió – Göllner Mária fogházmissziós tevékenysége című részre: úgy véljük, Göllner Mária tehát részben mintegy „hivatalból”, miniszterfeleséggként kapcsolódott be a fogházmisszió munkájába. Ez a tény azonban egyáltalán nem von le az ő karitatív tevékenységének érdemeiből.

A Fogházmisszió konkrét tevékenységére a lapban csak közvetett információk utalnak. Noha a helybéli jótékonyági egyesületek, egyházak is segítettek (segíthették) a szabadulót (pl. munkát szereztek), mégis elsősorban a Fogházmisszió volt az az intézmény, amely a fogvatartottakkal és azok hozzátartozóival tartotta a kapcsolatot, és szerény anyagi lehetőségeihez képest időnként kisebb pénzüsszeggel igyekezett segíteni a rászorultakon. „A fogházmisszió tagjai személyes kapcsolatba léptek a zárkák lakóival és ott segítették őket – a törvényes előírások keretében –, ahol csak tudták, természetesen minden honorárium nélkül: szeretetből, ember-ségből” – írja Vámosi Nagy István.¹⁸ A szabadulás előtt állók kéréseit elsősorban a börtönigazgatóhoz, másodsorban a helyi fogházmisszióhoz és egyéb jótékony-egyesülethez intézhették és csak végső esetben az Országos Fogházmisszióhoz.

A Fogházmisszió legaktívabb szervezője Göllner Mária édesanyja, dr. Göllner Aladárné volt, aki – 1935-ben bekövetkezett haláláig – 15 éven át dolgozott börtönmissziósként.

A rabsegélyalapok összegei a rabok fél évi fizetés nélküli munkái után folytak be a büntetés-végrehajtási intézetekbe. A rabmunkadíjából a rabsegélyezés céljára levont összegekből minden intézetnél volt egy rabsegélyző alap, amelyből a fogvatartottak kérelmezhetek szabadulásuk alkalmára utazási, ruha- és egyéb segélyt. Ezek a segélyösszegek azonban a kérelmezők nagy száma miatt nem tettek ki néhány pengőnél többet. A segély kérelmezésénél ugyanazt a hivatali utat kellett bejárnia a fogvatartottnak, mint bármilyen más kérelem esetén: először a „letartóztatási intézet” vezetőjéhez, majd a helyben működő fogházmisszióhoz fordulhatott, s csak végső esetben a Bu-

dapesti Fogházmisszióhoz. A *Magyar börtönügy* című kézikönyv – amely részletesen ismerteti a korszak rabsegélyezési rendszerét – azt is megállapítja, hogy „a szabaduló rabok anyagi segélyezésén és a munkaszervezésen felül különösen műhelyekkel ellátott átmeneti otthonok létesítésére és fenntartására van szükség a hajléktalanok és munkanélküliek ideiglenes elhelyezése céljából, valamint a munkaképtelenekről gondoskodás érdekében”.¹⁹

A „Reménység Háza”

A Bizalom 1931/19. száma számolt be arról, hogy a németországi Wuppertalban a szabadult elítéltek utógondozására egy ún. „Baráti Ház” létesült. A cikk több fogvatartott érdeklődését felkeltette, Kiss Ferenc sopronkőhidai evangélikus lelkész pedig felhívást intézett az összes fegyintézeti lelkészhez a „Baráti Ház” mozgalom elindítása érdekében. A budapesti királyi büntető-törvényszéki fogház (Markó u.) irodai beosztású fogvatartottjai 1931 karácsonyán összes keresményük 10%-át ajánlották fel a „Baráti Ház” felépítésére, és maguk közül 4 tagú bizottságot jelöltek ki az ügyek intézésére. Egyes fogvatartottak intézeti, a rabokból összeállt szervezőbizottságok felállítását javasolták. Ezután valóságos vita alakult ki a lap hasábjain főként a szükséges pénz előteremtésének mikéntjéről, azonban a ház ügye tapodtat sem mozdult előre. A Bizalom szerkesztője, illetve a Fogházmisszió kitért az elől a felkérés elől, hogy a „Baráti Ház” ügyét irányítsa. Az igazságügy-minisztérium nem rendelkezett a szükséges anyagiakkal, s a rabok szervezkedését sem néz(het)te jó szemmel.

A Bizalom 1935/1. számából kiderült,

hogy *Maár Margit* debreceni tanámó, illetve az Országos Református Szeretetszövetség házat szerzett és már 5000 pengőt gyűjtött egy, a cikkben „Szeretetház”-nak nevezett intézmény felállítására. A lap 1940/1. számában *Szabó Lajos*, a Református Szeretetszövetség lelkésze számolt be a debreceni „Reménység Háza” megnyitásáról és arról, hogy a ház várja a református vallású szabadulokat. *Maár Margit*, a ház igazgatója és *Benkő Károly* a „Reménység Háza” vezető lelkésze helyesbítő cikkeikben közölték, hogy a ház felekezeti különbség nélkül befogad szabadulókat. *Benkő Károly* soraiból kiderült, hogy a ház már 1938 karácsonyán megnyitotta kapuit, és a cikk megírásáig – 1940 januárjáig – 52 főt fogadott (ebből református: 40 fő, katolikus: 10 fő, egyéb: 3 fő).

A „Reménység Háza” hamarosan külön rovatot kapott a *Bizalomban*. *Benkő Károly* tudósításai szerint a ház lakói főként iparosok és alkalmazottak voltak. A menhely egyszerre 10 főt tudott befogadni, de a bővítés lehetőségei – a helyiségeket tekintve – megvoltak. A házhoz 800 négyzetes telek is tartozott, amit a bentlakók műveltek meg. A befogadottak nagyobb része a városban dolgozott, volt, aki a ház kertészetében tevékenykedett vagy kosarat font. A bentlakóknak tiszta jövedelmük 15%-át kellett leadniuk „önkéntes hozzájárulásként” az intézménynek. Ebből 10% ment a rezsire, 5% pedig a nem kereső lakók között zsebpénz gyanánt került felosztásra. A „Reménység Háza”-ba bekerülni szándékozó szabadulóknak ajánlást kellett vinniük a büntetőintézet lelképásztortól vagy a börtönigazgatótól, s a jelentkezések nagy száma miatt 2-3 héttel szabadulásuk előtt kellett jelezniük érkezésüket.

A ház a háború közepette egyre nehe-

zebb körülmények között működött, noha kisebb-nagyobb pénzadományok az ország büntetőintézeteiből is érkeztek. (Pl. a soproni királyi országos fegyintézet és szigorított dologház elítélteji *Martos Ödön* evangélikus lelkész kezdeményezésére 1940 nyarán 72 pengőt gyűjtöttek és küldtek a „Reménység Háza” debreceni címére – Böszörményi út 60.) A *Bizalom* 1940/19. számában *Benkő Károly* még arról számolt be, hogy 6 embert kellett már eltávolítani az intézményből „javíthatatlan iszákosság” miatt, aztán 1941-ben megszakadt a „Reménység Háza”-ról szóló tudósítások sora.²¹

Korlátok és erények

A Trianon utáni nehéz börtönviszonyok közepette *Göllner Mária* és köre 15 év áldozatos munkájával egy magas színvonalú fogházmissziós folyóiratot hozott létre. Magyarországon a *Bizalom* volt az első raboknak szánt missziós orgánus, amely bizonyos szempontból a BörtönÚjság elődjének is tekinthető. Noha a folyóirat megjelenését biztosító munka jótékonyasági volt – a szerkesztő, a munkatársak fizetést az igazságügy-minisztériumtól nem kaptak –, a lapot az állam adta ki. A *Bizalom* megjelenése alatt mindvégig híven szolgálta azokat a keresztény, hazafias eszméket, közvetítette azt a polgári értékrendet, amelyet az állam elvárt tőle. (Ha nem így lett volna, a folyóirat nem maradhatott volna fenn 15 éven keresztül.)

A *Bizalom* című folyóirat korlátai éppen hatósági jellegéből és szellemi igényességéből fakadtak. A fogvatartottak egy része a lapban feltehetően a hatalom eszközét látta, amely ráadásul – az elítéltek szemszögéből nézve – nem arra szolgált, hogy segélyeket

osztogasson és ügyeket intézzen. A rabok egy jelentős hányada pedig – részben az érdeklődés hiánya miatt – feltételezhetően nem is találkozott fogva tartásuk alatt a Bizalommal.

Nem kétséges azonban, hogy a Bizalom olvasói egy részének igényes szórakozást, lelki vigaszt, sőt önkifejezési lehetőséget tudott nyújtani egy újfajta, addig szokatlan kommunikációs csatornát biztosítva a fogvatartottak számára. A folyóirat a szellemi

értékek elsőbbségét hirdette s következetesen képviselte. A felelős szerkesztő ugyanakkor tudatában volt annak, hogy a lap olvasóközönsége nem egységes. A lap a feladatul kitűzött nevelő hatást nem direkt módszerekkel igyekezett elérni. A Bizalom meg tudott valósítani egy olyan vallási ökumenikus kusságot, amelybe az antropozófia eszméi is belefértek.

Deák Ferenc

Jegyzetek

1. **Ld. Lőrincz József:** A fiatalkorúak büntetés-végrehajtása a két világháború között. – Módszertani Füzetek 1989/1., 52–57. p. és **Mezey Barna:** Új határok között. Büntetés-végrehajtás a két világháború közötti Magyarországon. Börtönügyi Szemle 1995/3., 95–102. p.
2. Erről részletesebben ld. **Mezey Barna:** Rabgondozás. (A reszocializáció történelmi tendenciái) Börtönügyi Szemle 1996/4., 135–136. p.
3. Magyar jogtörténet. Szerk. **Mezey Barna.** Bp. Osiris Kiadó. 1996. (Osiris tankönyvek) 322–323. p.
4. Büntetés-végrehajtási jog. 1. köt. Írta: **Balogh László, Horváth Tibor.** Bp. BM Könyvkiadó 1983, 183. p.
5. A patronázsról részletesebben ld. **Mezey Barna** i. m. 141–144. p.
6. **Szöllősy Oszkár:** Magyar börtönügy. A büntetések és biztonsági intézkedések végrehajtása. 2., bőv. kiad. Bp. Révai Testvérek Irodalmi Intézete Rt. 1935, 337–338. p.
7. i. m. 338. p.
8. **Vámosi Nagy István:** A kissvábhegyi Waldorf-iskola 1926–1933. Országépítő 1991/2., 11. p.
9. Uo.
10. Pedagógiai lexikon. 1. köt. A–F. 2. kiadás Bp. 1976, 79. p.
11. **Vámosi Nagy István** i. m. 11. p.
12. i. m. 11–12. p.
13. i. m. 12. p.
14. **Szöllősy Oszkár** i. m. 181. p.
15. i. m. 230. p.
16. **Vámosi Nagy István** i. m. 11. p.
17. Jótékonykodó hölgyek. Rubicon. 1992/1., 24. p.
18. **Vámosi Nagy István** i. m. 11. p.
19. **Szöllősy Oszkár** i. m. 339. p.
20. A „Reménység Háza” 1942-ben szűnt meg. **Mezey Barna** i. m. 139. p.

Múzeum születik

Gyűjtés régiónként • Időszakos kiállítás

A Magyar Börtönügyi Társaság 1993-ban megalakult történeti szekciójának gyűjtőmunkáját követően 1996. szeptember 4-én – a büntetés-végrehajtási szervezet oktatási központjának avató ünnepségével egyidőben – megnyílt a büntetés-végrehajtás történeti emlékkiállítása, amelynek az oktatási központ adott helyet.

A tárgyi emlékek és dokumentumok kutatása és gyűjtése az intézetek és intézmények többségénél eredményes volt. Amikor a feladatok végrehajtását megszerveztük, a bv. intézeteket régiókra osztottuk, élükre koordinátorokat jelöltünk ki, intézetenként pedig a parancsnokokkal egyetértésben egy-egy, a gyűjtést összefogó munkatársat kértünk fel.

A kutató- és gyűjtőmunka nagy lendülettel indult. Ez köszönhető annak is, hogy akkor még a világkiállításra terveztük a kiállítást, majd későbbre tettük a saját múzeum létrehozását, másrészt az is ösztönzőleg hatott, hogy sok intézetnél készültek a 100 éves évfordulóra, így helyi kiállítással is gazdagították programjukat.

A gyűjtőmunkát irányítókkal évente találkoztunk, először valamennyiükkel, másodszor régiók szerint, harmadik alkalommal ismét együtt beszéltük meg a további teendőket.

1995 őszen Pilisszentkereszten meglepő fordulatot vett a megbeszélésen megnyilatkozó hangneme. Ekkorra már az is egyértelművé vált, hogy a világkiállítás elmarad, azonban nyilvánvalóvá tettük, hogy a kiállításról, a múzeum létrehozásáról nem mondunk le.

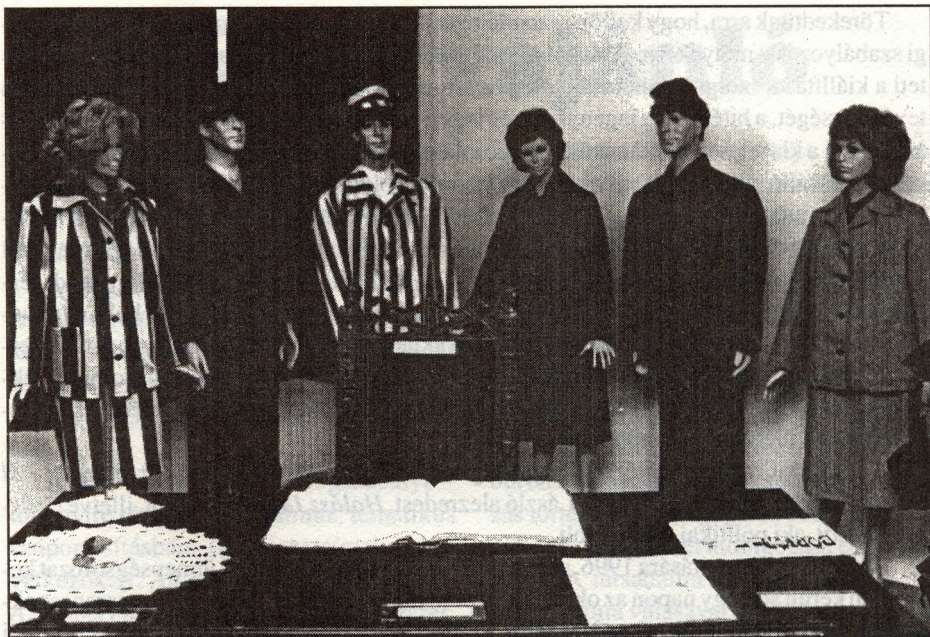
A meglepő fordulat az volt, hogy az értekezleten részt vevők csaknem egyöntetűen kijelentették, a gyűjteményt nem adják át, mert nem bíznak abban, hogy a kiállítást megrendezzük. Nem bíztak abban sem, hogy a kölcsönzött anyagot a későbbiekben visszakapják. Inkább az intézetenkénti kiállítás mellett döntöttek. Ilyen körülmények között már annak a csekély gyűjtött anyagnak is örültünk, amiről számot adtak. Ugyanakkor a legtöbb intézetnél jelentős mennyiségű dokumentum és tárgyi emlék gyűlt össze.

Ilyen előzmények után a büntetés-végrehajtás országos parancsnoka szakmai körlevélben kérte az intézet parancsnokait és a gyűjtőmunka irányítóit, hogy az összegyűjtött tárgyi emlékeket és dokumentumokat a KEI-be küldjék. Az országos parancsnok a kiállítás szervezésére munkabizottságot hozott létre. Ennek vezetője *Csóti András* ezredes, tagjai pedig *dr. Lipták László*, *Vincze Tamás* és *Filemon Tivadar*. A bizottság elkészítet-

te a tervezett kiállítás tematikáját, megjelölte a határidőket, elosztotta a feladatokat és – nem utolsósorban – szakértőket és szakmai segítőket kért fel. Jogi, jogtörténeti szakértőnek *dr. Mezey Barnát*, muzeológus szakértőnek *dr. Fazekas Istvánt*, a Kiskun Múzeum igazgatóját, grafikusnak *iff. Vincze Tamást*. Megállapítottuk, hogy a legtöbb intézet a szakmai körlevélben foglaltakat figyelmen kívül hagyva nem küldött semmit, vagy csak igen silány anyagot. Ezután ismét felkerestem azokat a bv. intézeteket, amelyekről tudtam, hogy értékes anyagok vannak náluk. Ez a parancsnokokkal, illetve a gyűjtőmunkát összefogókkal történő megbeszélés eredményes volt. Az egész kutató-gyűjtőmunkában kitűnt Sopronkőhida, ahol *Horváth József* alezredes irányította a munkát. Jelentős mennyiségű és értékes anyagot küldött *Kása Mihály* százados irányításával Eger, *Váradi L. Csaba* alezredes irányításával Sátoraljaújhely, *Somogyi Katalin* százados kutatómunkája eredményeként a miskolci intézet. Nagyon hasznos anyagot kaptunk Balassagyarmatról, Márianosztráról, Vácra, a Budapesti Fegyház és Börtönből, illetve Tökölről és Kecskemétre. Kiemelést érdemel a szegedi és állampusztai intézetből kapott anyagok mennyisége és érdekessége. Sajnos, vannak olyan intézetek, ahonnan nem kaptunk anyagot: Szolnok, Gyula, Kaposvár, Szombathely, Fővárosi Bv. Intézet, Nyíregyháza, IMEI, Nagyfa, Szekszárd, Székesfehérvár.

A többi intézet kevesebb, csak részben használható anyagot küldött. Az említett eltérések oka szerintem az, hogy részben a parancsnokok nem fordítottak kellő figyelmet a munkára, a gyűjtést koordinálók sokadrendű feladatuknak tekintették az általuk vállalt feladat teljesítést, másrészt kifutottak az időből. Meggyőződésem, hogy a bv. intézetek kivétel nélkül rendelkeznek olyan dokumentumokkal, tárgyi emlékekkel, amelyek régikeletűek, történeti értékűek, figyelemre méltó információt hordoznak, illetve a közelmúlt

vagy a jelen érdekességeivel gazdagíthatnák a kiállítást, tartalékot képezhetnének a leendő múzeum anyagához.

A kiállítást értékes termékekkel, terményekkel gazdagították a kft.-k. Ezek közül is ki kell emelni Márianosztrát, Sopronkőhidát, Sátoraljaújhelyet, Kalocsát, Állampusztát, Baracsát, Pálhalmát és Szegedet.

A beérkezett anyagokat a KEI-ben gondosan tárolták. Ezzel egyidőben kerültek át a volt váci tiszthelyettesképző iskolából a régi szemléltetőeszközök. Értékes felajánlást tett a sopronkőhidai intézet vezetése. Saját tartalmas kiállításukat az időszakos kiállítás rendelkezésére bocsátották.

A kiállítás szervezése, kialakítása során a KEI vezetőinek és munkatársaik megértése, segítsége mellett példás hozzáállást tapasztaltunk az oktatási központ igazgatójánál és személyi állományánál. Jelentős segítséget adott szakmai iránymutatásával és néhány kölcsönzött anyaggal a Kiskun Múzeum igazgatója. Önzetlen szorgalmával kitűnt a grafikus. Jogtörténeti szempontból mindenekelőtt fontos volt dr. Mezey Barna munkája.

A büntetés-végrehajtási emlékkiállításon a tárgyak és dokumentumok a régmúltról, a közelmúltról és a jelenről adnak információt a látogatóknak. Az is cél volt, hogy a kiállítás jól kapcsolódjon a képzés, a továbbképzés rendszeréhez. Ilyen a kiállítóteremtől elkülönítve kialakított tanzárka, a biztonsági kabinet, illetve az informatikai blokk.

A dokumentumok főként a szabályozással, a börtönök működésével, a személyzettel, a fogvatartottakkal kapcsolatosak. Megtalálható köztük sok, a századforduló idejéből felkutatott eredeti anyag, levéltári másolat vagy fénymásolat. Számtalan érdekes, hasznos dokumentum a század második feléből való.

Törekedtünk arra, hogy kellően szemléltessük, hogyan alakult a magyar börtönügyi jogi szabályozása, melyek a ma is hatályos jogszabályok. Fotókkal, statisztikákkal szemlélteti a kiállítás a szolgálat ellátását, a fogvatartottak munkáltatását, oktatását, szabadidős tevékenységét, a hitéletet, a legenyhébb és legszigorúbb rezsimit. Fontosnak tartottuk érzékeltetni a kiszélesedett nemzetközi kapcsolatot, az európai normák betartására való törekvést. Önálló tablót kapott az oktatási központ jogelődjét – a váci tiszthelyettesképző iskolát – bemutató írásos anyag. Jól érzékelteti a tiszthelyettesképzés fejlődését, a fontosabb változások időszakait. A felsorolás természetesen csupán példaszzerű, mégis meg kell említeni néhány fontosabb, érdekesebb tárgyat és eszközt. Helyet kapott több, a rendszerből kikerült fegyver, kényszerítő, kínzó-, megszégyenítő eszköz, de jutott hely a fogvatartottak által szakkörökben készített festményeknek, modelleknek is. Látható a rendszerben lévő és az abból kivont egyenruhák némely típusa, illetve a fogvatartotti formaruhákból néhány. Külön tárlóban helyeztük el a korábban adományozott kitüntetések és emlékérmeket, illetve a most adományozhatókat.

A kiállítást magánszemélyek is gazdagították. Ezért köszönet illeti *dr. Kiszely Pál* nyugalmazott ezredest, *dr. Lipták László* alezredest, *Halász János* őrmagyot, illetve *Csákvári Gézá*t, aki politikai fogoly volt.

A kiállítás megnyitására 1996. szeptember 4-én, az Adorján-napi ünnepségsorozat keretében került sor, egy napon az oktatási központ megnyitójával. Az országos parancsnokság, az intézetek és intézmények vezetői, az ügyvezető igazgatók, társszervek képviselői elsőként láthatták munkánk eredményét.

Az iskola és a kiállítás látogatói beírhatják véleményüket a kiállítóteremben lévő emlékkönyvbe. Az első bejegyzés *Vastagh Pálé*, aki kifejezte megelégedését.

A kiállításon bemutatott dokumentumokat és tárgyakat pontos nyilvántartás és raktározás mellett őrizzük, gyarapítjuk a leendő büntetés-végrehajtási múzeum számára. Ugyanilyen célból történik a KEI nyilvántartásában és kezelésében lévő anyagok, eszközök, fegyverek, járművek elkülönített nyilvántartása és tárolása is. A kiállítás elsősorban a büntetés-végrehajtási személyzet számára hivatali időben, illetve az oktatási központ igazgatójával előzetesen egyeztetett időpontban áll nyitva. Szeretnénk, ha lehetőség lenne a kiállítás bővítésére, ehhez pedig elsősorban a kutató- és gyűjtőmunka folytatása szükséges. Elengedhetetlen az is, hogy a mostani időszakos kiállítás – amely a jelenlegi helyén legfeljebb másfél évig maradhat – végleges helyet kapjon, másrészt kialakuljanak a múzeum létrehozásának feltételei.

Távlati célunk, hogy a magyar büntetés-végrehajtás történetét, jogi szabályozását, az intézetek és intézmények alapításával, fejlődésével összefüggő körülményeket pontosan feltárjuk, feldolgozzuk.

Filemon Tivadar

Könyvajánló

Alkotmányjog. Jogszabálygyűjtemény. (Szerk.: Kukorelli István) 2., átdolgoz. kiad. Bp., Osiris Kiadó, 1996., 678 oldal, (Osiris tankönyvek) 1680 Ft

A jogszabálygyűjtemény az *Alkotmánytan* című egyetemi-főiskolai tankönyv társkötete, így segédanyagként szolgálhat a felső- és középfokú oktatási intézmények alkotmánytani stúdiumaihoz.

A kötet negyvennyolc jogszabályt – többnyire törvényt – tartalmaz, tematikus csoportosításban. (A fejezetcímek a következők: *Az Alkotmány és a szuverenitás, Az emberi jogok, A kormányzati rendszer, Az önkormányzati rendszer, A jogvédő szervek.*) A könyv – amely a kézirat lezárásakor, 1996. július 6-án hatályos joganyagot gyűjt egybe a módosításokkal és kiegészítésekkel egybeszerkesztve – nem tartalmazza a jogszabálygyűjteményekben szokásos megjegyzéseket, továbbá – terjedelmi okokból – kimaradtak a mellékletek és a végrehajtási rendeletek is.

A törvényekből kirajzolódik a magyar alkotmányjog – mint alapjogág – szabályozási tárgyköre. Természetesen az alkotmányjog nemcsak ezeket a törvényeket jelenti, az alkotmány áttételes normái a legtöbb jogággal érintkeznek. A jogszabálygyűjtemény nem azzal az igénnyel lép fel, hogy meghúzza az alkotmányjog – mint jogág – határvonalait. A kötetbe felvett törvények a jogászképzés alapjait jelentik. E törvények ismerete nélkülözhetetlen a társadalomtudományi szakemberképzésben és hozzátartozik az általános politikai kultúrához is.

A Büntető Törvénykönyv magyarázata. (Szerk.: Györgyi Kálmán, Wiener A. Imre) Bp. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 1996., 781 oldal 6610 Ft

A tárgyszómutatóval kiegészített kötet a büntetőjoggal foglalkozó jogalkalmazók fontos munkaeszköze.

Tíz évvel ezelőtt jelent meg utoljára a Közgazdasági és Jogi Könyvkiadónál a büntető törvénykönyv magyarázata. Az azóta eltelt időszakban sok és lényeges változás történt a büntetőjogban, ezért igencsak célszerű volt a kötet átdolgozása és újrakiadása. A társadalmi változásokkal, az ország nyitottá válásával együtt nemcsak pozitív jelenségek jártak együtt, hanem olyan cselekmények is, amelyekre a büntetőjognak reagálnia kellett. A kommentár anyagát 1996. június 30-án zárták le a szerkesztők, így még belekerült a könyvbe a legutóbbi Btk.-módosítás – az 1996. évi LII. tv. – szövege is.

A kötet a büntető törvénykönyv szerkezetét (Általános rész, Különös rész) követve fűz magyarázatokat a Btk. paragrafusaihoz és bekezdéseihez. A magyarázatok legfeljebb nyolc pontra tagolódnak: jogi és elkövetési tárgy, objektív tényállási elemek, szubjektív tényállási elemek, elkövetők, stádiumok, elhatárolási kérdések, egyéb rendelkezések, minősített esetek.

A könyv előszava szerint a szerzők, a szerkesztő-lektorok a büntetőjog-tudomány legkiválóbb hazai elméleti és gyakorlati szakemberei, akiknek munkája garancia arra, hogy a kiadvány a jogterülettel foglalkozók számára elengedhetetlen munkaeszközzé váljék.

Hegy Ildikó: Siker és kudarca a pedagógus munkájában. A pedagógiai képességek és fejlesztésük módja. Bp., OKKER Oktatási Iroda 1996., 95 oldal 493 Ft

A pedagóguspálya választásának motívumai igen szerteágazóak, és a választáskor sokan nincsenek tisztában: milyen követelményeknek kell majd megfelelniük, milyen képességekkel, milyen ismeretekkel kell rendelkezniük, amikor a pályán elindulnak. A tantárgyközpontú képzés során számtalan olyan ismeret megszerzésére és készség kialakítására nincs mód, amelyek azonban meghatározóak a pedagógus mindennapjaiban. A pedagógus munkája során számtalan olyan nem várt szituáció, konfliktushelyzet adódhat, amelyben a nevelői magatartás csak bizonyos megoldási mechanizmusok ismeretében, pedagógiai képességek birtokában lehet eredményes. Ezek elsajátításához nyújt hasznos összefoglalást a vékony kis kötet. Segít a helyes önismeret kialakításában, tisztázza a pedagógiai képességek fogalmát, fajtáit, a nevelőmunkában betöltött fontosságát, a vezető kiemelt feladatait és ismerteti a pedagógiai képességek fejlesztéséhez szükséges gyakorlatokat.

A szerző – Hegyi Ildikó – nagy tapasztalattal rendelkező szakember, aki 10-15 évi „továbbképző-műlttal” a háta mögött vállalkozott a könyv megírására. Ebből következően a könyv gyakorlatias, példáit az életből meríti, szövege tömör és lényegretörő.

A könyv nemcsak a pedagógusoknak ajánlható, felhasználható mindazon főiskolákon is – pl. a Rendőrtiszti Főiskolán –, ahol a hallgatók ugyan nem pedagógusnak készülnek, de jövőendő munkájuk pedagógiai ismereteket igényel.

Nicaso, Antonio–Lamothe, Lee: A maffia. A szervezett bűnözés új világrendszere. Bp., Saxum Kiadó 1996., 269 oldal 880 Ft

A kontinenseket átfogó nemzetközi bűnözés méreteiről tanúskodik, hogy – az ENSZ égisze alatt rendezett világkonferencia megállapítása szerint – a világmaffiák évente 750 milliárd dollár haszonhoz jutnak. A kanadai jogászszervezőpáros könyve szerint éppen ez a horribilis haszon a multinacionális bűnözés egyik legsebezhetőbb pontja, hiszen ezt a hatalmas pénzmennyiséget a bűnözőknek „tisztára kell mosniuk”.

A könyv elméletek helyett a gyakorlati kérdésekre összpontosít. Az első rész bemutatja a nemzetközi síkon is szerepet játszó maffiákat, eredetük, tevékenységük fő színterei szerint. A sort az orosz és a kelet-európai bűnszövetkezetekkel kezdi. Az orosz bűnözők már nemzetközi szintérré léptek, letelepedtek Amerikában és Kanadában is. Az európai eredetű bűnszövetkezetek közül a könyv a különböző olasz maffiacsoportokkal foglalkozik, szól az ázsiai, végül a kolumbiai bűnszövetkeztekről is. A mű második része megtörtént esetek példáján keresztül mutatja be a maffiák terjeszkedését, a bűnbandák összefonódásának és rivalizálásának folyamatát. A könyv befejezésül globális összefogást sürget a nemzetközi bűnözés és banditizmus ellen, alapvető fontosságúnak tartva, hogy mind a nyomozás, mind az igazságszolgáltatás területén megvalósuljon az együttműködés.

A mű többéves kutatómunka eredményeként született meg. A könyv mindazonáltal nem száraz tények gyűjteménye, hanem a téma olvasmányos feldolgozása.

Pelejtei Tibor: Public Relations. A kommunikáció szervezésének gyakorlati kézikönyve és kiegészítő szakismerteti. Intézmények, nonprofit szervezetek és vállalkozások kapcsolatai a közönséggel. Bp., Könyvtári és Informatikai Kamara 1996., 162 oldal 650 Ft

A Magyar Public Relations Szövetség hivatalos meghatározása szerint a PR „egy szervezet kommunikációjának szervezését” jelenti. A PR-t egyszerűbben közönségkapcsolatoknak is nevezhetjük. Pelejtei Tibor kis könyve e tevékenység teljességre törő, tömör összefoglalása kíván lenni. A szerző elsősorban kisebb szervezetek – kisvállalkozások, nonprofit szervezetek – kommunikációjára összpontosít, nem foglalkozik a PR-tevékenység egyetemi szintű alapozó tárgyaival, inkább a köznapis gyakorlatból indul ki. A könyv részletesen tárgyalja a szervezetek iránti bizalom megszerzésének, a kapcsolatok ápolásának, a visszacsatolásos tájékoztatásnak ismérveit. Pelejtei Tibor – a mai, túlzottan marketingorientált szemlélet helyett – a klasszikus modell irányzatának a híve.

A mű ismeretanyagának főrésze népszerű előadásban tárgyalja a PR-tevékenység szemléleti alapelveit, történetét és a könnyebb megközelítés érdekében a témakör szakirodalmi szemléjét is közli. A könyv miután sok területet érint (viselkedési formák, tömegkommunikáció, kéziratszerkesztés, kiállításrendezés stb.), így egy-egy témával kapcsolatban csak a legalapvetőbb tudnivalókat közli. A kötet kü-

lönösen azoknak hasznos, akik kénytelenek egy-egy kisebb intézmény PR-teendőit egyedül ellátni.

Szikinger István: Az alkotmány. Bp., Útmutató Kiadó 1996., 126 oldal (Változó világ sorozat 6.) 290 Ft

Az alkotmányjoggal a gyakorlatban és kutatásai során egyaránt foglalkozó szerző mindenekelőtt arra keresi a választ: vajon az alkotmányt tekinthetjük-e valamiféle üres edénynek, ami tetszőleges tartalommal megtölthető. Szikinger István fontosnak tartja meggyőzni olvasóit arról, hogy az alkotmány nem napi politikai ötletek tárháza.

A kötet bemutatja az alkotmányban rejlő lehetőségeket és korlátokat, s mindezzel a majdani népszavazáshoz kíván segítséget nyújtani. A könyv rövid történeti összefoglaló után megrajzolja az alkotmány helyét a jogrendszerben, elemzi az alkotmány és a politika viszonyát, tárgyalja az ún. alkotmánybiztosítókat. Ezt követően – az ember és a közhatalom kapcsolatának tárgyalásakor – ismerteti az alapvető jogokat és kötelezéseket, szól a közhatalom működése során az állampolgárságról és a népszuverenitásról, meghatározza az állam és az államszervezet céljait. A két utolsó fejezet az alkotmányfejlődés tendenciáival, illetőleg a magyar alkotmány lehetséges jövőjével foglalkozik.

Ez a rövid terjedelmű, népszerű ismeretterjesztő munka a közép- és felsőfokú képzésben egyaránt jól használható.

(Válogatás a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokság Szakkönyvtára szerzeményeiből.)

Büntetés-végrehajtás '96

Már-már közhelyszerű, ha azt állítom, hogy 1996-ban is rendkívül ellentmondásos körülmények között végeztük munkánkat. Változatlanul küzdöttünk az évek óta vissza-visszatérő jelenségekkel, mint amilyen a működés nem megfelelő finanszírozása, a személyi feltételek biztosítása, dolgozóink anyagi helyzete, vagy az intézményrendszerünk korszerűtlenségéből adódó problémák.

Nehézségeink, gondjaink ellenére 1996-ban súlyos rendkívüli eseményektől mentes, több tekintetben kifejezetten sikeres évet zártunk, amit elsősorban a tisztességes, áldozatot is vállaló, a szakmai feladatok elvégzésére koncentráló személyzetnek köszönhetünk. Ez nem jelenti azonban azt, hogy nem észleltünk nemkívánatos jelenségeket, nem kellett sokszor határozottan, akár büntetőjogi felelősségre vonást is kezdeményezve fellépni néhány dolgozónkkal szemben. És azt sem jelenti, hogy év közben sok kisebb-nagyobb – nem a feltételek hiányából, hanem figyelmetlen, pontatlan munkavégzésből adódó – hibát nem kellett korrigálnunk. Ezt tapasztaltuk az országos parancsnokság felügyeleti, ellenőrzési tevékenységében ugyanúgy, mint az intézetek végrehajtó munkájában.

Mindezek ellenére az összegzés pozitív.

1996-ban is alapvető feladatunk volt – a működés zavartalan biztosítása mellett – az európai mértékkel mért, korszerű büntetés-végrehajtás kialakítása. E fő cél szem előtt tartásával a már több éve megkezdett folyamat részeként, sok-sok, egymással is összefüggő részfeladaton dolgoztunk, amelyek közül külön említést érdemel az intézetek biztonsági rendszerének továbbfejlesztése, a biztonsággal összefüggő tevékenység javítása, intézményrendszerünk fejlesztése, a személyzet képzési feltételeinek magasabb szintre emelése és nem utolsósorban a jogalkotó, szabályozó munkánk folytatása.

Törvényi szabályozás

Közismert, hogy 1996-ra *teljessé vált* a törvényi szintű szabályozás. (Szándékosan nem a lezárult kifejezést használom, hiszen a büntetőjogi reform részeként a büntetőeljárás tv. újragondolása után nyilván a büntetések és intézkedések végrehajtásáról is önálló törvény születik majd.)

Talán a legfontosabbnak az tekinthető, hogy a büntetés-végrehajtási dolgozókat megillető jogokkal, járandóságokkal és kötelezettségekkel összefüggő szabályok és az ezekrel kapcsolatos garanciák törvényi szintre emelkedtek. Nagyon fontos az is, hogy a tör-

**Elhangzott 1997. február 19-én, a jogászházban rendezett évvértékelő értekezleten.*

MELLÉKLET

vény a fegyveres és a rendvédelmi szerveknél dolgozók alapvető jogosultságában nem tesz különbséget, ezeket egységesen kezeli. Nagy jelentősége van annak, hogy az illetmény-, a pótlék- és az előmeneteli rendszer bevezetésével olyan problémakör rendeződik, amely gyakran okozott gondot. Tudom, persze, az igazi az lenne, ha nem kellene '99-ig várni az új illetményrendszerrel.

Bár a személyzettel kapcsolatos kérdésekről is részletesen szólok majd, úgy gondolom, ide illik a rendőrségi munka erősítésére irányuló törekvések elemzése a büntetés-végrehajtás szempontjai szerint. Teljesen nyilvánvaló, hogy az igazságszolgáltatási rendszer részeseként, a közös érdek miatt, testületünk is örömmel üdvözli azokat az intézkedéseket, amelyek a hazai bűnözés visszaszorítása érdekében történnek, nem tartjuk azonban szerencsésnek ennek egysíkú megközelítését. Azt tapasztaljuk, hogy a rendőri munka fejlesztésére és támogatására irányuló törekvés hangsúlyozása olyan hatással jár, hogy az utóbbi időszakban a jobb jövedelem reményében sokan áthelyezésüket kéri a rendőrséghez. Gondokat okoz az is, hogy az áthelyezésre irányuló kérelem elutasítása esetén az érintett dolgozók inkább megválnak testületünkől, és a civil életben keresik boldogulásukat. Úgy gondolom, e körben nem kell részleteznem azokat a problémákat, amelyeket eltávozott dolgozóink pótlása okoz számunkra, túl azon, hogy az új felszerelők képzése jelentős költséggel jár.

A szolgálati törvényre visszatérve külön is szólni kell a *büntetés-végrehajtás szakmai napjáról*. Biztos vagyok abban, hogy az elmúlt évben olyan tradíció vette kezdetét, amely a szakma bemutatására, a büntetés-végrehajtási dolgozók összetartásérzetének erősödésére és nyugodtan mondjuk ki: az itt dolgozók méltó ünneplésére lesz alkalmas. Ehhez mintát ad az első sikeres szakmai nap, amely alapvetően a széles körű programajánlatnak, a jó színvonalú szervezésnek és dolgozóink lelkesedésének köszönhető.

A szakmai nap törvényben rögzítését a büntetés-végrehajtás társadalmi presztízse elismerésének, növekedésének tekinthetjük.

Ha majd évek múlva valaki elemzi a '90-es éveket, bizonyára az újraszabályozás éveinek is tekinti azokat. A törvények mellett számos rendelet, utasítás, OP-intézkedés jelent meg, illetve vár megjelenésre.

1996-ot a belső szabályozás évének is tekinthetnénk. Nemcsak azért, mert ekkor jelent meg a 6/1996. IM-rendelet a szabadságvesztés végrehajtásának szabályairól, vagy a fogvatartottak fegyelmi felelősségéről (tehát a bv. szabályzatok), hanem elkészültek és február végéig megjelennek a HSzt-hez kapcsolódó miniszteri utasítások, a szolgálati és alaki szabályzat, valamint az új SzMSz.

Ezek mellett 48 különböző témájú belső rendelkezést adtunk ki. De a szabályozás ezzel nem ért véget, hiszen intézeteink belső utasításait is át kellett, át kell dolgozni. Ezek számát felsorolni is sok lenne, így csak példaként említem az evsz. alkalmazásának, a beszélők rendjének, az intézeteknél a be- és kilépés rendjének, valamint a fegyverhasználatnak az újraszabályozását.

Azért emelem ki a szabályozás tényét, mert a napi munka mellett kellett elvégeznünk úgy, hogy erre – különösen intézeteinkben – nincs külön szakapparátus, de az országos parancsnokság munkatársainak munkaidejét is nagymértékben igénybe vette e tevékenység.

1996 kiemelkedő eseménye, hogy a tiszthelyettes-, és zászlósképzést jelentőségéhez méltó körülmények között végezhetjük. Hosszú évek dédelgetett álma vált valóra az Újhegyi úti iskola megvásárlásával, a korszerű képzés feltételeinek megteremtésével.

Annak ellenére, hogy a kormány még nem tárgyalta a hosszú távú fejlesztési koncepciót, az abban foglaltaknak megfelelő jelentős fejlesztésekre került sor. (A Venyige utcai volt munkásszálló megvásárlásával komoly lépést tettünk a főváros előzetesen fogvartartottjaival kapcsolatos gondjaink megoldására. Az sem közömbös, hogy itt nyílik lehetőség a már említett iskolai tanulók „kollégiumi” elhelyezésére is. Folytatódott és idén befejeződik az 1993. évi XXXII. tv.-nek mindenben megfelelő új épületegyüttes (evsz.–fk.) megépítése Kecskeméten.

Nyitottság

A büntetés-végrehajtás az elmúlt évben is jelentős társadalmi érdeklődés közepette működött. Nyitottságunkra, tevékenységünk reális bemutatására 1996-ban is nagy hangsúlyt helyeztünk. Talán ennek is köszönhető, hogy a sajtóban csökkent a szenzációra koncentráló cikkek száma. Ez a nyitottság, az érdeklődés nemcsak a sajtó részéről, hanem a jogász-, a pedagógustársadalom és a különböző szervezetek részéről is élénk volt. Csak az OP vezető munkatársai több mint 40 előadást tartottak különböző helyeken.

A büntetés-végrehajtás tevékenységét 1996-ban már hagyományosnak nevezhető módon segítették társadalmi, egyházi és karitatív szervezetek. Mintegy száz olyan szervezet van, amely közreműködik a büntetés-végrehajtás munkájában. Számukra az IM szervezésében két alkalommal került sor közös megbeszélésre, és folyamatban van egy koordinációs bizottság létrehozása is.

Az 1995. évi CVII. törvény és a 6/1996. IM-rendelet alapján az eddigi spontán együttműködést a múlt évben egy rendezett, formalizált rendszer váltotta fel, amelyet a büntetés-végrehajtás és a szervezetek közötti együttműködési megállapodások garantálnak. Országos parancsnoksági szinten hat együttműködési megállapodást kötöttünk és kettő előkészületben van. Ezeket a büntetés-végrehajtási intézetek által megkötött további 27 helyi megállapodás egészíti ki.

Az ombudsman szerepe is erősödött. Míg az állampolgári jogok országgyűlési biztosa 1995-ben két, 1996-ban 18 büntetés-végrehajtást érintő ügyben folytatott eljárást testületünkénél. Az eljárások döntő többsége a korábbi „különösen veszélyes” minősítéssel, a levelek továbbításával, a jogorvoslati jog érvényesülésével és az egészségügyi ellátással kapcsolatos fogvatartotti panaszok vizsgálatára terjedt ki. Ezen túlmenően két téma részletes vizsgálatára is sor került. Az egyik az idegenrendészeti őrizettel, a másik a kirendelt védővel rendelkező fogvatartottak védelemhez való jogának érvényesülésével volt kapcsolatos. Az általunk már megismert vizsgálatok nyolc alkalommal ajánlással és ugyancsak nyolc esetben jogsértés megállapítása nélkül záródtak. A nyolc ajánlás közül három az ekkor még hiányzó jogszabályok miatti jogértelmezési problémákból eredt, egy ajánlással kapcsolatban az eljárás még folyamatban van, négy azonban tevékenységünk hiányosságaiból fakadt. Ez utóbbiak precízebb munkavégzéssel, nagyobb odafigyeléssel, jobb dokumentáltsággal elkerülhetők lehetnek volna.

Nagy jelentőséget tulajdonítok annak, hogy míg az állam jó néhány területről kivonul, addig a tárca eredményes fellépése után a büntetés-végrehajtás területén az állami szerepvállalás erősödött, sőt hangsúlyossá vált. Lásd a beruházásokról mondottakat, de talán még fontosabb, hogy e támogatás nélkül az elítéltfoglalkoztatás megoldatlan lenne (normatív és bértámogatás). Ugyanakkor a helyzet felemás, mert a működéssel (üzemeltetéssel) komoly gondjaink vannak.

Pénzügyi lehetőségeink (bár találébb lenne a pénzügyi korlátaink kifejezés) szinte megoldhatatlan helyzet elé állították a büntetés-végrehajtást. Noha a dologi kiadásokra az 1995. évihez képest 250 millió forinttal többet fordíthattunk, és az eddigi igen szigorú takarékoságon semmit sem enyhítettünk, az 1996-os évet így is 154 millió forint kifizetetlen adóssággal zártuk, ebből mintegy 100 millió forint a határidőn túli tartozás. Ebben sze-

repet játszik az is, hogy az év során 113 millió forinttal csökkent eredeti, amúgy is szűkre szabott előirányzatunk. Az év végi tartozás nagysága jól érzékelteti finanszírozási helyzetünk tarthatatlanságát.

Az elmúlt évben nem következett be súlyos, jelentős visszhanggal járó rendkívüli esemény. A biztonsági munka technikai eszközökkel való erősítése megfelelő ütemben folyt, a fogvatartottak őrzésének színvonala javult. De biztonsági helyzetünkkel soha nem lehetünk elégedettek, hiszen – azon túlmenően, hogy a fogvatartottak őrzése testületünk egyik alapfeladata – már egy esemény is gyökeresen megváltoztathatja munkánk társadalmi megítélését.

Nemzetközi felzárkózás

A részletesebb elemzés előtt szólnom kell a nemzetközi felzárkózás érdekében tett elmúlt évi munkánkról is. Ehhez a jogszabályi változások mellett azok a tartalmi változások szolgáltak alapot, amelyeket az év elején megfogalmaztunk, intézkedési tervben rögzítettünk és az év végére szinte teljes körűen megvalósítottunk. Ezek közül – fontossága miatt – a CPT 1994. évi látogatása kapcsán tett ajánlások realizálása bővebb taglalást érdemel.

Az 1995. végén megkapott jelentés alapján 11 feladatot határoztunk meg önmagunk számára az 1996-tól 1998-ig terjedő időszakra. Ezek összhangban voltak a hatályos jogszabályokkal, hosszabb távra szóló céljainkkal, és különösebb feltételrendszer-bővítést nem igényeltek. A megvalósításra kiemelt figyelmet fordítottunk. Ennek eredménye, hogy az elmúlt év végére egyetlen feladat kivételével eleget tettünk az intézkedésben foglaltaknak. Például kidolgoztuk a kábítószer elleni stratégiát, az önmagukra és társaikra veszélyes fogvatartottak elhelyezésének hatékonyabb és humánusabb megoldását. Megindult az öngyilkosság elleni stratégia kidolgozásával kapcsolatos kutatás is. Előre léptünk a fiatalok szakképzésében is, munkáltatási rendszerünk felülvizsgálata és átalakítása azonban még megvalósításra vár.

E témához illeszkedően említést kell tennem a Magyar Helsinki Bizottság elmúlt évi vizsgálatáról is. Erre az év második felében került sor a bizottság fogdamegfigyelő programjának keretében. Bár a jelentés még nincs a kezünkben, a vizsgálat az előzetes információk alapján jelentős hiányosságok feltérképezése nélkül zárult. A jelentést – megküldését követően – a CPT-vizsgálathoz hasonlóan feldolgozzuk, és amennyiben szükséges, intézkedési tervbe foglaljuk az esetleges hiányosságok megszüntetésének ütemezését.

Az általános értékeléskor még a következőkről kell említést tenni: A büntetés-végrehajtás az utóbbi 3-4 évben technikai rendszereinek „forradalmi” változását éli meg. (Lásd informatika, biztonságtechnika, de ide sorolom a járműpark korszerűsítését is.) E folyamat során 1996-ban kerültünk szembe igazán azzal, hogy ezeknek a rendszereknek az üzemeltetése, karbantartása mennyire költséges. Ugyanakkor azt is tudjuk, hogy ezek elengedhetetlenül szükségesek a színvonalas munkavégzéshez.

Szintén jelentős többletmunkát okoz, hogy sok tárcának még egyáltalán nem természetes, hogy létezik büntetés-végrehajtás is. Így – egyeztetési hibákra is visszavezethető-

MELLÉKLET

en – a megjelenő jogszabályokban utólag kellett az elítéltek keresményéből levonandó személyi jövedelemadóval, az egészségügyi ellátásukkal (tb-finanszírozás) foglalkozni. De ilyen példa lehet az autópálya-használati díj is, amit utólag kell rendezni.

Végül itt is megemlítem, hogy a büntetés-végrehajtás a nemzetközi szervezetekben vállalt szereplésével, a nemzetközi kapcsolatok révén hozzájárult Magyarország kedvező megítéléséhez, még az európai integrációhoz is.

A körülmények bemutatásakor az országos parancsnokság szervezeti átalakítását is érintenem kell. Az eltelt év tapasztalatai alapján elmondható, hogy a szervezeti változás nem volt zavarmentes. Ennek két oka volt. Egyrészt az, hogy az átalakítás az OP és az intézetek együttműködésének eddigi szálait, a kiépített személyes kapcsolatokat, az információszerzés és -nyújtás hagyományos módszereit megbontotta. Ez nem büntetés-végrehajtási sajátosság, így van ezzel minden olyan szervezet, amely átalakítással kapcsolatos döntéseket hoz. A másik ok már inkább szubjektív sajátosságnak tekinthető. Nevezetesen az intézetek szakmai önállóságának növelésével sokan egymásnak ellentmondóan értelmezték a szakfelügyeletet és az ellenőrzés szükségességét. Bár az említett problémák és az ezzel kapcsolatos feszültségek az eltelt egy év során fokozatosan tompultak, szereptévesztéssel – egyes esetekben – még napjainkban is találkozunk. Az egyes igazgatóságok feladataiban a finomításokat menet közben elvégeztük, és a napokban megjelenő SzMSZ-ben már ez tükröződik.

Végül, mielőtt az egyes szakterületek részletesebb értékelésével foglalkoznék, jelzem, hogy az országos parancsnokság és a felügyeleti szerv együttműködését a kölcsönös bizalom, a gondok megoldásáért érzett közös felelősség jellemezte. Önállóságunk az elmúlt év során is biztosított volt, javaslatainkat a minisztérium vezetése felkarolta, problémáink megoldását kiemelten támogatta. Hogy sikeres évet zárhattunk, abban annak is jelentős a szerepe, hogy a büntetés-végrehajtás továbbra is mentes volt a politikai csatározásoktól, így tevékenységünk kizárólag a szakmai feladatok ellátására koncentrált.

Adatok, tények

Magyarországon a nyomozó hatóságok 1996-ban 508 531 eljárást fejeztek be. Ezekből az eljárásokból 466 050 bűncselekmény vált ismertté, ami 7 százalékkal kevesebb, mint egy évvel korábban. Az ismertté vált bűncselekmények 78 százaléka vagyon elleni, 10 százaléka közrend elleni, közel 4 százaléka közlekedési, 3 százaléka pedig személy elleni bűncselekmény volt. A súlyosabb megítélésű bűntettek száma (218 770) 14 százalékkal csökkent az előző évhez képest, a vétségek száma viszont változatlan maradt (247 280). Az elmúlt évben 4 százalékkal kevesebb (24 674) erőszakos és garázda jellegű és 10 százalékkal több (166 541) közterületen elkövetett bűncselekmény történt. A vagyon elleni bűncselekményekkel okozott kár 85 milliárd forint volt, 36 százalékkal több, mint az előző évben.

A bűncselekmények számában történt csökkenés ellenére egy százalékkal több bűnelkövető vált ismertté (122 226). Közöttük az elmúlt évben is sok volt a társadalomra nagy veszélyt jelentő, gátlástalan bűnöző. A fogvatartottak összlétszáma 1996. december 31-

MELLÉKLET

én 12 763 volt, 308-cal több (ez 2 százalékos növekedés), mint az előző év végén. A befogadottak száma az év elején kis ideig növekedett, majd ezt követően folyamatosan csökkent.

Az átlagos fogvatartotti létszám 12 914 volt, 38-cal kevesebb, mint 1995-ben.

Az 1996. december 31-én fogva tartott létszámból: előzetesen letartóztatott 3455; elítélt 8986; kényszergyógykezelt 147; elzárásra beutalt 174; őrizetes 1.

Az előzetesen letartóztatottak száma az év folyamán kis mértékben ugyan, de folyamatosan növekedett, az év végére 272-vel meghaladta az egy évvel ezelőtti regisztráltakét. Ennek következményeként több megyei intézetünk egész évben zsúfolt volt (Veszprém, Jász-Nagykun-Szolnok, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Hajdú-Bihar, Komárom-Esztergom megyei, Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézet).

Az elítéltek összlétszáma közel azonos volt az egy évvel ezelőtti rögzítettekével. Az elmúlt év végén fegyházban 3127, börtönben 5104, míg fogházban 755 személy töltötte büntetését. Közülük 8711 felnőtt, 275 fiatalkorú bűnelkövető volt.

A fogvatartottak döntő többsége (57 százalék) börtön fokozatban töltötte szabadságvesztését. Az év során befogadottak 39 százaléka első bűntényes volt, 61 százaléka visszaeső.

A külföldi állampolgárok száma 593 volt, 51-gyel több, mint az előző évben. Az idegenrendészeti őrizetek száma (29) változatlan maradt.

A büntetés-végrehajtási bírók az év során 659 elítéltet minősítettek át enyhébb, 17-et súlyosabb végrehajtási fokozatba. Enyhébb végrehajtási szabályok alá 984 fogvatartottat helyeztek.

Büntetés-félbeszakításban 1262-en részesültek, rövid tartamú eltávozást 17 964 esetben engedélyeztünk. Kimaradást 1680 esetben 867 elítélt kapott. A visszatérést elmulasztók száma 451 volt, ez az összeltávozottak 2,4 százaléka.

Az elmúlt évben 21 jogellenes fogva tartás történt. Az eddiginél jóval nagyobb figyelemre ösztönöz bennünket, hogy a korábbi, illetőleg a későbbi szabadítások közül 8 munkatársaink figyelmetlenségéből, felületes munkavégzéséből fakadt.

A büntetés-végrehajtási munka feltételei nem minden tekintetben alakultak az igényeink szerint. A neveléshez és a belső őrzéshez szükséges személyi feltételek továbbra sem optimálisak, a munka tárgyi feltételei is jórészt korszerűtlenek.

Az 1993-ban életbe lépett törvény kedvező hatása az elmúlt év során is érezhető volt, a pozitív menedzselés jó alapokat szolgáltatott munkánkhoz.

A szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól szóló 6/1996. IM-rendelet, valamint a büntetés-végrehajtási intézetekben fogva tartottak feyelmi felelősségére vonatkozó 11/1996. IM-rendelet elkészítésével és kiadásával olyan hiányokat sikerült az év során pótolnunk, amelyek – az ideiglenes szabályok ellenére is – gyakran jelentettek problémákat a fogvatartottakkal kapcsolatos tevékenység végzésekor. A munka egységesítésének irányába is ható rendeletek annak az európai szemmel is korszerűnek tekintett szemléletnek a jogszabályi megjelenései, amelyeket a fogvatartottak jogainak érvényesülése, nevelése-kezelése, őrzése és ellátása tekintetében a büntetés-végrehajtás már több éve képvisel.

A munka módszertani alapjainak bővítése érdekében több fontos kutatást végeztünk. Olyan témákkal foglalkoztunk, mint például a roma fogvatartottak szociális helyzete, a hajléktalan elítéltek problémái. PHARE-forrásból 600 fős mintával országos szubkulturakonformitás-vizsgálatot végeztünk, és a Közgazdaság-tudományi Egyetem munkatársaival közösen kábítószer-epidemiológiai kutatást kezdeményeztünk. Ezen túlmenően részkutatásokkal is segítettük a CPT látogatásából adódó feladataink megoldását.

A fogvatartottak helyzete

A fogvatartottak jogainak kiemelt figyelemmel történő biztosítását, kötelezettségeik következetes érvényesítését továbbra is legfontosabb céljaink között szerepeltettük. Ezekben a kérdésekben az elmúlt évhez képest – a különböző saját és külső ellenőrzések, valamint az ügyészi vizsgálatok megállapításai alapján – előrelépés mutatható ki. Erre utal az is, hogy az év során hozzánk, illetőleg a különböző hatóságokhoz benyújtott panaszok és bejelentések csekély töredéke bizonyult alaposnak. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a helyzettel elégedettek lehetünk: a jogszabályokban előírt kötelezettségeink maradéktalan teljesítése érdekében még vannak tennivalóink.

A fogvatartottak elhelyezési feltételei az elmúlt évben sem voltak jobbak az ezt megelőző évekenél, így az egyszemélyes és a lakóhelyhez közeli elhelyezés továbbra is csak távlati cél, annak ellenére, hogy a 3580 közelebbi intézetbe történő szállítási kérelemből az év során 1267-et teljesíteni tudtunk.

Külön problémát jelent a Be. tervezett módosításából az az előírás, amely a rendőrségi fogdákon tölthető időt szabályozza. Csak remélni merem, hogy a Be. módosításának lesz olyan hatása is, hogy csökken az előzetesek száma, mert ha nem, ezzel a büntetés-végrehajtást megoldhatatlan probléma elé állítják.

Az elmúlt évben is kiemelt figyelmet fordítottunk a fogvatartottak oktatására, képzésére, művelődésére.

Általános iskolai oktatás 6 intézetben, 878 résztvevővel folyt. A tanuláshoz való pozitív viszonyulást havonta személyenként 600 forintos ösztöndíjjal segítettük. Erre a célra közel 3 millió forintot fordítottunk, amelynek fele a Fővárosi Önkormányzat által kiírt pályázat elnyeréséből származik.

Középiskolai képzést 3 intézetben szerveztünk. A képzésben részt vevők száma 106 volt, sikeres vizsgát azonban csak 45 fogvatartott tett.

A szakképzések során előnyben részesítettük azokat az oktatási formákat, amelyek viszonylag rövid idő alatt intenzív szakmai ismeretek elsajátítását teszik lehetővé. A 802 személyt érintő képzést a Munkaügyi Minisztérium 30 millió forinttal támogatta.

A regionális képzőközpontok munkaerő-piaci képzéseiben további 1157 fő szerzett szakképzettséget.

A büntetés-végrehajtás 1996-ban 10,5 millió forinttal finanszírozta az újszerű, tanműhelyfejlesztő programot (hegesztőbázis-helyek, fazekasműhelyek). A pénzügyi keretet a fiatalok elítélteknél a PHARE-program további 10 millió forinttal egészítette ki.

A szabad életben hasznosítható praktikus ismeretek megszerzését ismeretterjesztő

előadások rendszeres szervezésével és széles tartalmi kört felölelő szakkörök működtetésével is segítettük.

A szabadidő hasznos eltöltésének körülményein nem tudunk jelentősen javítani. A könyvtárolomány fejlesztésére költhető 989 ezer forint a szinten tartáshoz is kevésnek bizonyult. A tv-készülékek számát azonban sikerült 230-cal növelni.

A fogvatartottak hangulata a megelőző évhez képest lényegesen nem változott. Az elítéltek elszegényedése folytatódott, a polarizáció nőtt. Az előzetesen fogvatartottak hangulatát – mint arra az ombudsman vizsgálata is rámutatott – továbbra is büntetőügyeik elhúzódása befolyásolta leginkább. 1996-ban egy évet meghaladóan 370, míg két éven túl 50 előzetesen letartóztatottat őriztünk. A pénztelenség és az objektív körülményekből fakadó zsúfoltság további feszültségek forrása volt.

Az elmúlt évben közel 100 egyházi és karitatív szervezet foglalkozott a fogvatartottakkal. Rajtuk kívül – helyi együttműködési megállapodások alapján – sok egyetemi, főiskolai hallgató (jogász, szociális munkás, pedagógus) is részt vett a munkában. Általánosítható tapasztalat, hogy a külső közreműködők jó hatással vannak a fogvatartottak hangulatára, segítik a feszültségek tompítását, és színesítik a belső életet. A civil szervezetekkel való együttműködés szintén kedvező képet mutat, további tisztázást igényel azonban a büntetés-végrehajtás működését figyelemmel kísérő külső szervezetek kompetenciája.

A fegyelmi helyzet alakulásában a különböző kedvezmények és adható jutalmak pozitív hatása az elmúlt évben is számottevő szerepet játszott. A fogvatartottak döntő többsége igyekezett kedvezményeit megőrizni és a követelményeknek eleget tenni. Az elkövetett fegyelmi vétségek száma az 1995-ben regisztráltakal közel azonos volt. Nem történt változás az egyes vétségek eddigi arányaiban sem, az elkövetett cselekmények döntő többsége az utasítás megtagadása, a zárkakörletrend megsértése irányult. Erőfeszítéseink ellenére sem csökkent a fogvatartottak közötti, egymás sérelmére elkövetett fegyelmi vétségek száma.

Az idegenrendészeti őrizet végrehajtása továbbra is jelentős gondot okozott számunkra, annak ellenére, hogy az elmúlt évre a rezsimszabályok stabilizálódása volt a jellemző. A problémák változatlanok voltak: az idegenrendészeti eljárás elhúzódása és személyes gondjaik miatt feszült őrizeteseink több rendkívüli eseményt idéztek elő. Az események a sajtóban is nagy nyilvánosságot kaptak.

A helyzet rendezése érdekében az őrizet végrehajtásának tapasztalatait értékeltük, és javaslatokat tettünk több probléma megoldására. Az ezzel összefüggő munka során telefonálási lehetőséget biztosítottunk az őrizeteseink számára, jogszabály-módosítást kezdeményeztünk a devizakezelés vonatkozásában, és javaslatot tettünk az őrizeteseink foglalkoztatási lehetőségének bevezetésére.

Biztonság

Az elmúlt évben biztonsági helyzetünk javítását kiemelten kezeltük. Tevékenységünk a biztonsági szabályzat kidolgozását, tárgyi és technikai eszközrendszereink fejlesztését, a személyzet biztonsággal összefüggő szakmai ismereteinek javítását és a feladatok

MELLÉKLET

végrehajtásához szükséges figyelem magasabb szintre emelését egyaránt átfogta. 1996-ban több fórumon tárgyaltunk és határoztunk meg intézeteink biztonságával kapcsolatos feladatokat. Az elért eredmények alapján elmondható, hogy erőfeszítéseink összességében sikerrel zárultak, intézeteink biztonságosabbá váltak.

Az elmúlt évben összesen 95 rendkívüli esemény következett be, a részt vevő fogvatartottak száma 123 volt. Ez számottevő csökkenés az 1995. évihez képest. Jelentősen csökkentek a súlyosabb megítélésű események is. Ezen belül közel 50 százalékkal kevesebb volt a fogolyszökés és az erre irányuló kísérlet. Csökkenés tapasztalható a szökési előkészületek esetében is, ugyanez azonban nem mondható el a hivatalos személy elleni erőszak alakulásáról. Jelzésértékű az is, hogy míg 1995-ben 1, addig 1996-ban 5 kábítószerral való visszaélés történt.

Az előállítások és szállítások nagyságrendje a megelőző évvel közel azonos volt. Az év folyamán 37 392 esetben 37 365 személyt állítottunk elő bíróságra, ügyészségre, szakértőhöz, illetőleg intézeten kívüli szakrendelésre. Ezenkívül 46 012 fogvatartottat szállítottunk különböző okok miatt. Ez összességében közel 85 ezer fogvatartott intézeten kívüli mozgását jelenti. A jelentős idegi megterheléssel is járó feladatnak súlyosabb problémák nélkül tettünk eleget.

Az elmúlt évben tovább folytattuk intézeteink őrzésbiztonsági rendszereinek korszerűsítését. Ennek keretében 4 intézetben építettünk ki komplett hír- és biztonságtechnikai rendszert. Ezen túlmenően a Budapesti Fegyház és Börtönben próbaüzembe állítottunk egy új „háromdimenziós védelmi rendszert”, amely a fogvatartotti körlet homlokzatát védi az épületből történő szökés esetén. A beléptetés biztonságának fokozása érdekében a kapukeretes fémkeresőkészülékek számát bővítettük, ezzel párhuzamosan több fogvatartotti körletet láttunk el gyengeáramú jelzőráccsal. Az ütemtervnek megfelelően folytattuk a biztonsági látogatóhelyiségek kialakítását, a régi típusú rádiók nagy részét korszerű rádiókkal váltottuk ki. A szállítások és előállítások biztonságán rögzíthető állású bilincsek rendszerbe állításával javítottunk.

A felsoroltakon kívül áttekintettük a csomagvizsgáló röntgenkészülékek rendszeresítésének lehetőségét és tárgyalásokat folytattunk egy korszerű kábítószerszűrő- és robbanóanyag-felismerő berendezés próbaüzemeltetéséről is.

A fogvatartottak munkáltatásával és belső őrzésével kapcsolatos biztonsági munka színvonala javult ugyan, de egyes intézetekben továbbra is elmarad a követelményektől. Ebben a személyi feltételek hiánya, a szakterületre jellemző magas fluktuáció és az egy felügyelőre jutó jelentős fogvatartotti létszám egyaránt közrejátszik. Mindezek azonban nem adhatnak felmentést a rend és fegyelem folyamatos fenntartása és a fogvatartottak kötelezettségeinek maradéktalan és következetes megkövetelése alól.

Figyelemmel a bűnözés szerkezetében beállt változásra, rendszerbe állítottunk egy különleges szállítójárművet is. Felvetődhet a kérdés: szabad-e több millió forintot ilyen célra szánni? Én úgy teszem fel a kérdést: szabad-e kellő védelem nélkül útba indítani úgy az öröket, hogy esetleges fegyveres támadásnak lesznek kitéve? A válasz, gondolom, egyértelmű.

1996-ban 234 személlyel szemben alkalmaztunk kényszerítő eszközt. Ez a fogvatartottak 1,8 százaléka. A kényszerítő eszközök döntő többsége (96 százaléka) testi kényszer és bilincs

alkalmazása volt. Szolgálati kutya és fegyver kényszerítő eszközként történő használatára 1996-ban nem került sor.

Az alkalmazást kiváltó okok megoszlása hasonló az 1995. évihez. Leggyakrabban dühöngő fogvatartott megfélemezésekor, illetve utasítás végrehajtásának megtagadása esetén kellett ezekhez az eszközökhöz folyamodnunk. Sérülés 13 esetben (5,5 százalék) történt. A kényszerítő eszközök alkalmazásával kapcsolatos vizsgálatok 233 esetben jogszerű alkalmazást állapítottak meg. A fennmaradó egy eset azonban figyelmeztető számunkra.

A biztonság értékelése során kell megemlíteni, hogy az év végére befejeztük az új Biztonsági Szabályzat elkészítésével kapcsolatos munkákat. A szabályzat kiadására – terveink szerint – ez év márciusában sor kerül. Ennek elsajátítását és az ismeretekről való számadást – az eddigiekhez hasonlóan – központilag szervezzük, és vizsgához kötjük.

Védelmi munkánk az elmúlt évben is átfogta a tárca egészét. A szabályozási dömping e területre is jellemző volt.

A kormány által elrendelt központi szervezésű védelmi igazgatási rendszergyakorlaton – öt megye területén – nyolc büntetés-végrehajtási intézet, tizennyolc bíróság vett részt.

Intézkedéseket tettünk a rendkívüli időszaki szállítási igények kielégítésére, a kiutaló határozatok kézhezvételét követően megkezdtuk a szolgáltatásra kötelezett gazdálkodókkal a megállapodások megkötését.

A polgári védelemről szóló törvény végrehajtására kiadott 18/1996. BM-rendelet alapján felülvizsgáltuk az igazságügyi szervek polgári védelmi besorolását, új katasztrófavédelmi terveket készítettünk, illetve szükség esetén módosítottuk a meglévőket.

A felkészülés technikai biztosítása érdekében folytattuk az egyéni védőeszközök beszerzését, cseréjét, felújíttatását. Rendszerbe állítottuk a második orvosi segélyhelyet, befejeztük a veszélyes hulladéknak minősülő selejt vegyvédelmi anyagok megsemmisítését. A veszélyeztetett területeken működő bv. intézetek részére sugármérő műszereket adtunk ki.

Foglalkoztatás

Az elítéltek foglalkoztatása 1996-ban is az egyik legfontosabb feladatunk volt. Az elmúlt évben 7243 fogvatartottat foglalkoztattunk, ami egy százalékkal kevesebb, mint 1995-ben. A jogerős szabadságvesztésüket töltők számához viszonyítva foglalkoztatási arányuk azonban még mindig meghaladja a 80 százalékot. Erre az eredményre – a nyugati országok helyzetére tekintettel – továbbra is büszkéek lehetünk.

1996-ban a gazdasági társaságoknál 3963, míg a költségvetési területen 3280 fogvatartott dolgozott. Ez utóbbin belül 305-en ár- és díjbevételt eredményező tevékenységet folytattak.

A költségvetési rendszerben foglalkoztatottak munkadíjának emelésére az elmúlt évben sem nyílt lehetőség, a gazdasági társaságoknál foglalkoztatottak azonban átlagosan 9 százalékos emelésben részesülhettek. Mivel 1997-ben ugyanez a helyzet, nyugodtan mondhatom, ez nem tartható tovább, komoly feszültségforrás. A bérezéssel kapcsolatos helyzetet nehezítette, hogy az év első két hónapjában az adójogszabályok a fogvatartot-

MELLÉKLET

tak számára is előírták az szja-befizetési kötelezettséget. A probléma márciusban rendeződött és ettől kezdődően a fogvatartottak a nyugdíjjal azonos módon adóztak. Ahhoz, hogy januárban és februárban a nettó munkadíj ne csökkenjen, központilag havi 1000 forint rendkívüli mozgóbér kiadására intézkedtünk. Ez az intézetek bérkeretét nem változtatta meg, és az év hátralévő hónapjaiban takarékosabb felhasználásra ösztönzött. Több intézet emiatt év közben nem tudott élni a mozgóbérezés lehetőségével.

A 6/1996. IM-rendelet a munkadíjak vonatkozásában is jelentős változásokat eredményezett. A rendeletben foglaltak végrehajtásához azonban évente megközelítőleg 15 millió forinttal több pénzre lenne szükségünk.

Szolgálati törvény

Az elmúlt év egyik, számunkra fontos eredménye az új szolgálati törvény megjelenése volt. Tekintettel azonban arra, hogy a törvény csak nemrégiben lépett hatályba, érezhető hatásokat az elmúlt év során még nem eredményezhetett.

A büntetés-végrehajtás személyi állományának összlétszáma 1996-ban 150-nel emelkedett, ezzel 6888 munkatárs foglalkoztatására nyílt lehetőségünk.

Az engedélyezett létszámon belül – a gazdasági társaságokhoz vezényeltekkel együtt – 1227 tiszt, 4705 tiszthelyettes és 956 közalkalmazott volt.

A létszám bővítést döntően az idegenrendészeti őrizet személyi feltételeinek javítására, a kormányzati beruházásban megvalósuló kecskeméti objektum működtetésére és a biztonsági szakterület megerősítésére használtuk fel. Minimális számban pszichológusi, belső ellenőri és jogtanácsosi beosztásokat is sikerült létesítenünk.

Létszámkeretünket 1996-ban az erőfeszítések ellenére sem tudtuk teljes egészében feltölteni. Az év során 1120 főt – 65 százalékkal többet, mint 1995-ben – vettünk fel és 940-en távoztak testületünkől. Az évet 243 fős hiánnyal zártuk. A betöltetlen státusok száma 1996-ban, csekély arányban ugyan, de tovább nőtt. A távozási intenzitási viszonyszám 12,3 százalékról 14,1 százalékra növekedett. Megállapítható, hogy a szervezetet elhagyni kívánók több mint kétharmada saját kérésére távozott. Figyelmet érdemlő az egészségi okok miatt nyugállományba vonulók száma, amely a felső korhatár elérésével távozóknál több mint hatszor nagyobb.

A személyzet átlagéletkora 36,7 évre, az eltöltött átlagos szolgálati idő 7,3 évre módosult. Ez az előző évhez képest nem jelentős változás. Figyelemfelhívó azonban, hogy a nyugállományba vonulók átlagéletkora nem érte el az 50. életévet (49,1 év).

Kereseti viszonyok

A személyi állomány kereseti viszonyai az elmúlt évben sem álltak összhangban a munka fontosságával, a tevékenységből fakadó idegi megterheléssel. Míg a hivatásos állomány átlagosan mintegy 19,5 százalékos, az egészségügyi szakterületen dolgozók 27 százalékos béremelésben részesültek, addig a közalkalmazotti állomány nagy része a bértábla változása következtében béremelést nem kapott. Az állománycsoportba tartozók azonban az év során két alkalommal (novemberben és decemberben) keresetkiegészítés-

ben részesültek. Ezen túlmenően a teljes állomány részére – saját forrásból – július hónapban egyhavi illetménynek megfelelő összegű juttatást fizettünk ki. A központi, illetőleg a saját intézkedéseink ellenére a kifizetett bérek nem versenyképesek a munkaerőpiacon, és számottevően nem lassították a reálbérromlást.

Dolgozóink már több éve tartó elszegényedését nem tudtuk megakadályozni. Így az elmúlt évben is tovább súlyosbodtak a megélhetési problémák, és nőtt azoknak a száma, akik egyre kilátástalanabbnak érzik helyzetüket. Ez nem büntetés-végrehajtási sajátosság, nemcsak az itt dolgozókat érintik az átalakítás nehézségei. Úgy gondolom, amit a büntetés-végrehajtás ennek ellensúlyozására saját erejéből tehetett, azt megtette. Ehhez kapcsolódó a '96-ban többször említett tény, hogy a követelmények viszont változatlanul magasak, de teljesíthetők.

A helyzet ismeretében a szociálpolitikai munkánkra továbbra is kiemelt hangsúlyt helyeztünk. Az elmúlt évben lakásberuházásra 50 millió forintot, lakásvásárlásra ugyancsak 50 millió, míg munkáltatói kölcsön-támogatásra 79 millió forintot fordítottunk. Nyolcmillió forintot segélyként fizettünk ki, magasabb szintű elismerésben 714-en részesültek. Szolgálati Jelet 349 dolgozónk kapott.

A személyzet üdülési lehetőségei változatlanok, ugyanakkor rendkívül költségesek. Ez érezhető a rendelkezésre álló keretek kihasználása során is, egyre kevesebb dolgozónk tudja a szükséges pénzt e célra előteremteni.

Az igali pihenetés továbbra is megfelelően szolgálta dolgozóink regenerálódását. E tekintetben előrelépés, hogy az év folyamán 60-nal tudták az eddigi keretet növelni.

Az új iskola átadása, valamint a személyzet szakmai képzésében elért eredményeink ellenére az alapfokú képzésünk elmaradását nem tudtuk teljes egészében felszámolni. Ennek a magas fluktuáció volt az oka, így 1996-ban sem mondhattunk le a kihelyezett tiszt-helyettesképzésről. A központi iskolában folyó képzés színvonala azonban jelentősen javult, az önvédelmi képzés módosítása, a kábítószerrel kapcsolatos oktatás bevezetése kiemelt fontosságú. Felsőfokú szakmai képzésünk továbbra is megfelelő színvonalú, az év közepén 25 új tisztet avattunk fel, a jelenleg tanulók száma 97. 1996-ban próbaszolgálatos, illetőleg büntetés-végrehajtási szakvizsgát 131 dolgozónk tett.

Fegyelmi helyzet

Az 1996. szeptember 1-jén életbe lépett új Szolgálati törvény a fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak fegyelmi felelőssége tárgyában új, egységes anyagi és eljárási szabályokat írt elő. A büntetés-végrehajtási szervezet számára a leglényegesebb változás az volt, hogy a törvény a Btk. rendelkezésének módosításával a büntetés-végrehajtás hivatásos állományú tagjait újra a katonai bűncselekmény alanyainak körébe vonta. Részen ennek a jogszabályi változásnak a következménye, hogy a korábbi évekhez képest megnőtt a szolgálati viszonytal összefüggésben elkövetett bűncselekmények száma.

1996-ban szolgálati helyen, illetőleg szolgálattal összefüggésben 47-en követtek el bűncselekményt, illetőleg vétséget. Ebből 22 katonai bűncselekmény (szolgálati feladat alóli kibúvás 14, szolgálatban kötelességszegés 5, szolgálati közeg elleni erőszak 1, pa-

MELLÉKLET

rancs iránti engedetlenség 2), míg 25 egyéb bűncselekmény volt (korrupció, vesztegetés, hivatali visszaélés 8, bántalmazás hivatali eljárásban 11, gazdasági jellegű bűncselekmény 5, ittas járművezetés 1).

Szolgálati viszonytal nem összefüggő bűncselekmény alapos gyanúja miatt 16 személy ellen indult büntetőeljárás (ittas járművezetés, halálos közúti baleset, súlyos testi sértés, önbíraskodás, garázdaság, lopás és vámorgazdaság miatt).

A bv. intézetek parancsnokainak szabálysértés és fegyelmi vétség miatt 452 személy ellen kellett eljárniuk. A legtöbben e tekintetben is a szolgálati kötelezettségeiket szegték meg (159-en), de igen magas volt azoknak a száma is, akik jelentkezési kötelezettségüknek, illetőleg az ellenőrzési és jelentési kötelezettségüknek nem tettek eleget.

Az ügyek számát tekintve a fegyelmi helyzet nem volt rosszabb az előző évinél. A bűncselekményeket, vétségeket és szabályszegéseket elkövetők száma (515) csak az állomány 7 százalékát érintette, így kijelenthető, hogy munkatársaink döntő többsége a törvényeknek és az egyéb követelményeknek megfelelő, tisztességes munkát végzett az elmúlt évben is.

Kedvezőtlen jelenség azonban, hogy a bűncselekmények, fegyelemsértések okai között továbbra is szerepel az italozó életmód, az együttélési szabályok, normák szolgálati idő alatti és túli megszegése. Kedvezőtlen, ugyanakkor mielőbbi változtatást követel az is, hogy az elkövetők között középvezetői beosztást betöltő osztályvezetők, őrpáncsnokok és nevelők is voltak.

Új jelenség, hogy az elmúlt évben nőtt a büntetés-végrehajtási szervezet, gazdasági társaság sérelmére ismeretlen tettesek által elkövetett lopások, illetőleg rongálások száma. 1996-ban 7 ilyen eset fordult elő. A jelenség többek között azért is figyelmeztető számunkra, mert nagy részük zárt és őrzött területen következett be.

A személyi állomány és a fogvatartottak gyógyító-megelőző ellátása a törvényes keretek között, a progresszív betegellátás minden szintjén az elmúlt év során is biztosított volt. A büntetés-végrehajtás közegészségügyi-járványügyi helyzete is összességében kedvezően alakult. A rendelkezésre álló költségvetési forrásokból sikerült a leg súlyosabb hiányosságokat felszámolni. A felújítások mellett több intézetben létesítettünk új egészségügyi blokkot, fürdőegységet, konyhát.

Egészségügy

1996-ban 87 millió forint értékben vásároltunk orvosi készülékeket, berendezéseket, bútorokat. Gyógyszerekre, kötszerekre és segédanyagokra 130 millió forintot költöttünk. A keret – az e területre is jellemző nagyfokú takarékoság mellett is – csak a legszükségesebb beszerzéseket fedezte.

Hatályba lépett az 1996. évi LXIII. törvény, amely a büntetés-végrehajtás kórházait 688 ágyszám mellett, teljes kapacitásleköttéssel fogadta el. Ezt jelentős eredménynek tekintjük. A törvényhez kapcsolódó 113/1996. (VII. 23.) kormányrendelet előírta minden egészségügyi szolgáltató, így a büntetés-végrehajtás kötelezettségét is működési engedély beszerzésére, amelyhez az eljárást az Állami Népegészségügyi és Tisztiorvosi Szol-

MELLÉKLET

gálat (ÁNTSZ) hatáskörébe utalta. Ennek zökkenőmentes végrehajtása érdekében elkészítettük a direktívákat, megtörténtek az intézetekben a szükséges felmérések, ezzel is segítve a végső dokumentumok kiadását.

Az 1996. évi XLIII. törvényben kapott felhatalmazás szerint közreműködtünk a személyi állomány egészségügyi ellátására vonatkozó közös BM-IM-TNM-rendelettervezet kidolgozásában és a 6/1996. (VII. 12.) IM-rendelet figyelembevételével ismételten átdolgoztuk a fogvatartottak egészségügyi ellátásról szóló IM-rendeletet, illetve az eljárási szabályokat tartalmazó OP-intézkedés tervezetét. Az új jogszabályok kiadására – terveink szerint – az 1997 első felében kerül sor.

A felsoroltakon kívül több fontos belső intézkedést is átdolgoztunk. Többek között elkészítettük az Igali Továbbképzési és Oktatási Központban folyó regenerációs és rehabilitációs programokhoz szükséges fejlesztés koncepcióját. A takarékosági szempontok érvényesítése érdekében intézkedést adtunk ki a fogvatartottak diétás étkeztetésének biztosításáról. A mielőbbi jogszabályi rendezés és a törvényes működés biztosítása érdekében megkezdtük a foglalkozás-egészségügyi ellátással kapcsolatos felméréseket, a kodifikációs munkát.

Külön kell szólnom a személyi állomány egészségügyi ellátásáról.

Ez 1996-ban is magas színvonalon, a lépcsőzetes betegellátás rendjébe illeszkedően történt. Dolgozóink az alapellátást egyaránt igénybe vehették a háziorvosuknál, a bv. intézet orvosánál, a megyei rendőrkapitányságok egészségügyi osztályainál, valamint a BM Rendelőintézet kijelölt körzeteinél is.

A személyzet szak- és fekvőbeteg-ellátása tekintetében az elmúlt évben lehetőséget teremtettünk a Magyar Honvédség egészségügyi intézményeinek igénybevételére is.

1996-ban 27 342 alkalommal jelent meg büntetés-végrehajtási dolgozó járóbeteg-ellátáson. Az összfelmentési napok száma meghaladta a 160 ezret. Fekvőbeteg-gyógyintézetekben 579 személyt kezeltek, az ápolási napok száma 6961 volt. A tbc-vel kezeltek száma csaknem a duplájára nőtt (10). A szűrővizsgálatokon 4126-an jelentek meg. Kiegészítő szűrővizsgálat (urológia, onkológia) 521 esetben történt.

A gondozottak száma lényeges növekedést mutat (1995-ben 1510, 1996-ban 2607). A legtöbben mozgásszervi, illetőleg szív- és érrendszeri megbetegedésben szenvednek.

1996-ban 255 beteget rehabilitáltak Hévízen, 86-ot gyógykezelték Gyulán. A balesetek száma 494, ebből szolgálati jellegű 76 volt.

Az elmúlt évben is jelentős számú FÜV-eljárás lefolytatására kellett sort keríteni. A megjelentek közül 232-en büntetés-végrehajtási szolgálatra alkalmatlan minősítést kaptak, ezen belül 156-ot rokkanttá is nyilvánítottak.

A személyi állomány körében 19 haláleset fordult elő, ebből 4 öngyilkosság volt.

A felsorolt adatok jól érzékeltetik, hogy a büntetés-végrehajtási dolgozók egészségi állapota – a színvonalas ellátás ellenére – nem megnyugtató.

A legmagasabb szintű egészségügyi ellátás ellenére a fogvatartottak egészségi állapotában a korábbi években már megfigyelt romlás folytatódott.

Az elmúlt évben az önkárosító cselekmények elkövetésének gyakorisága csökkent.

Noha a kábítószer-fogyasztás objektív kimutatására továbbra sincs lehetőségünk, a riportmódszerrel gyűjtött adatok alapján a kábítószerrel bevallottan fogyasztók száma az el-

MELLÉKLET

múlt évhez képest majdnem ötszörösére emelkedett (185 férfival és 5 nővel – szemben a tavalyi aránnyal: 38 férfi és 4 nő).

A betegforgalmi adatok alapján a fogvatartottak orvoshoz fordulása mintegy 10 százalékkal növekedett. A bv. intézetek betegszobáin ápolott betegek száma viszont ugyanennyi százalékkal csökkent. Továbbra is jellemző volt, hogy a rászorultak fekvőbeteg-ellátására elsősorban a büntetés-végrehajtás egészségügyi intézményeiben került sor. Ennek ellenére közel 7 ezer fogvatartottat kellett külső egészségügyi intézetben ápolni.

1996-ban 28 fogvatartott hunyt el gyógyíthatatlan betegségben, és 4-en haltak meg önkasztás következtében.

Gazdálkodás

A büntetés-végrehajtás 1996. évi gazdálkodását meghatározó két legfőbb tényező, az eddigieknél szigorúbb és központosítottabb állami költségvetési gazdálkodás, valamint az előző évekhez viszonyítva reálértékben alacsonyabb költségvetési támogatás volt.

A Magyar Államkincstár létrehozása merőben új költségvetési gazdálkodási feladatot jelentett. A hagyományos pénzforgalom helyett az előirányzat-gazdálkodásra épülő rendszer alapvetően megváltoztatta a költségvetési végrehajtás gazdálkodási rendjét is.

A közbeszerzésről szóló 1995. évi XL. törvény előírásainak gyakorlati megvalósítása nem elsősorban közvetlenül az intézetek gazdálkodását, hanem a központi ellátásba tartozó termékek körét és beruházásainkat érintették.

A Kincstár és a közbeszerzés előírásai – a két rendszer újszerűségéből és kiforratlanságából adódó problémák kiküszöbölése után – gazdálkodásunkban érvényesültek.

Az 1996. évi költségvetési törvény a büntetés-végrehajtás kiadási előirányzatát 11 286,1 millió forintban határozta meg, amelyből működési kiadásokra: 9364,6 millió forintot; felhalmozási kiadásokra: 1661,5 millió forintot; a bv. gazdasági társaságok normatív támogatására 260 millió forintot fordíthattunk.

A kiadásokat 10 412,8 millió forintos költségvetési támogatás mellett 873,3 millió forintos bevételek fedezték, amely tartalmazta a tb-től kapott 389,8 millió forint támogatást. Gazdálkodási lehetőségeinket szűkítette, hogy az év során a 2096/1996. számú kormányhatározat értelmében 113,3 millió forintot zároltak, amelyből 67 millió forint a dologi kiadások kiemelt előirányzatát érintette.

A dologi kiadásainkat az előző évhez viszonyítva 250 millió forinttal növelhettük a fogvatartottak élelmezési és szállítási kiadásainak növekedése miatt.

Ugyanakkor a munkaerőpiaci alap létrehozásával kapcsolatos egyes törvények módosítása a bv. számára is kötelezővé tette a 4,2 százalékos munkaadói járulék befizetését, amely közel 146 millió forintot tett ki és ezt a büntetés-végrehajtásnak kellett kigazdálkodnia.

Az év során több esetben történt előirányzat-módosítás, -átcsoportosítás, ezek és a 184 millió forintos többletbevételek tették lehetővé a dologi kiadások eredeti előirányzathoz viszonyított 316,5 millió forintos növelését.

A dologi kiadások szükségességét mutatja, hogy az e célra fordítható pénz több mint két-

MELLÉKLET

harmadát a fogvatartottak ételmezési kiadásai, valamint az energia- és közműkölségek emésztették fel.

Az átcsoportosítások és a takarékos gazdálkodásra tett intézkedések ellenére a likviditási problémák általánossá váltak. Az intézeti raktárkészletek minimálisra csökkentek. Több intézet havi költségvetési előirányzata alacsonyabb volt, mint a folyamatosan görgetett tartozás. A teljes fizetéképtelenséget csak a törvény által engedélyezett 8 százalékos korrekcióval sikerült elkerülnünk, a folyamatos működést pedig csak tartozásaink növelésével értük el.

Az 1995-ről áthúzódó 56 millió forintos kifizetetlen számlaállomány 1996. december 31-re 154 millió forintra nőtt, amelyből 100 millió forint a határidőn túli tartozás volt. Sajnálatos, de ez az állapot vésszen kezd az 1992-es, 1993-as évekre hasonlítani, aminek eredményeként adósságunk megközelítette (ekkor) a 400 milliót (ez a ki nem egyenlített számlák összegére vonatkozik).

Költségvetési helyzetünkben adódóan a személyzet elhelyezési, szociális és munkakörülményei rosszabbodtak, valamint az ingatlanok műszaki állapota is tovább romlott (ezek persze mindannyiunk előtt ismertek, de a '96-os értékelésnél is rögzíteni kell).

A beruházások és felújítások tekintetében az év kedvezőbb volt az ezt megelőzőnél. A már említett fontos beruházásokon kívül folytatódott a kecskeméti új objektum kivitelezése és a Fővárosi Bv. Intézet rekonstrukciója. A felújítási előirányzatból – a működés biztonsága érdekében szükséges legfontosabb feladatok mellett – öt intézetben folyt nagyobb rekonstrukciós jellegű munka. A takarékosabb gazdálkodás érdekében öt intézetet részesítettünk gázközmű-fejlesztési hozzájárulásban, megteremtve ezzel a fűtés közművesítésének lehetőségét.

Folytatódott a fogvatartottakat szállító gépjárművek folyamatos cseréje, amelyre 1996-ban 105 millió Ft-ot fordíthattunk. Hír- és biztonságtechnikai korszerűsítésre 119 millió, míg az informatikai rendszer további fejlesztésére 160,7 millió Ft-ot költöttünk.

A gazdasági társaságok helyzetében gyökeres változások nem következtek be, elsősorban az ipari üzemek meglévő gyártási kapacitása továbbra sem állt összhangban a piaci igényekkel. A gazdálkodásra összességében jellemző volt, hogy az értékesítések nettó árbevételei csak alig haladták meg a ráfordítási összegeket. Az 517,3 milliós bértámogatás és a sajátos többletköltségek részbeni fedezetét szolgáló 240 millió forintos támogatás ellenére a tizenkét kft. közül – az előzetes adatok alapján – három veszteségesen zárja az évet. A helyzeten az sem segített, hogy két kft. nagyarányú (21-25 százalékos) szabad munkavállalói létszámot épített le.

Az Alföldi Bútorgyár veszteségeinek további növekedését a bútorgyártás megszüntetésével, a teljes termelési struktúra átszervezésével és új vezető kinevezésével próbáltuk megakadályozni. A Nostra Kft.-nél folyt – fizetési és gazdálkodási hiányosságokkal tarkított – munka az eredetileg tervezett nyereség helyett veszteséget eredményezett, ezért itt is vezetőváltásra kényszerültünk. Sajnálatos, hogy az elmúlt évben már a Sopronkőhidai Kft. is veszteségesé vált.

Az elmúlt év fontos eseménye volt gazdasági társaságaink Citifund Kft. által történt teljes körű átvilágítása. Erre a kormány 2211/1995. számú határozatából adódó – a bv.

gazdasági társaságainak közhasznú társaságokká való átalakítására irányuló – előírás miatt volt szükség.

A közhasznú társaságokra vonatkozó jogi háttér (a nonprofit törvény még nem jelent meg), valamint az átalakulás várható működési nehézségei (a közbeszerzési törvény hatálya) miatt az alapító képviselője végül is az átalakítás elhalasztására irányuló büntetés-végrehajtási javaslatot fogadta el, így a bv. gazdasági társaságai továbbra is kft. formában működhetnek.

Ezzel egyidejűleg döntés született a Termelésirányítási és Marketing Igazgatóság döntéselőkészítő tevékenységének megerősítéséről.

Informatika

Az elmúlt évben tovább folytattuk a büntetés-végrehajtás informatikai fejlesztési koncepciójának ütemezett megvalósítását. Míg 1995-ben a műholdas adatátvitel megteremtése jelentette a legfontosabb feladatot, addig az elmúlt év az elért eredmények maximális kihasználására való törekvés jegyében telt el.

A bv. informatikai rendszernek legfontosabb eleme továbbra is a fogvatartotti alrendszer volt. Megállapítható, hogy az év során a működés feltételei, az eszközrendszerek és az alkalmazói készségek egyaránt javultak, a szolgáltatási kör bővült. Ennek ellenére még igen gyakori a párhuzamos manuális adminisztráció. Ellenőrzéseink arra is rámutatnak, hogy a fogvatartotti alrendszer egyes adatállománya esetén még mindig hiányos, az ún. memóriamezők gyakran üresek. Ez nehezíti, adott esetben lehetetlenné teszi a folyamatba épített ellenőrzések hatékony végrehajtását, a központi szervhez eljuttatott fogvatartotti panaszok gyors – intézeti kiszállást nélkülöző – kivizsgálását. A hiányosságok felszámolása nem tűr halasztást, minden parancsnoktól elvárom, hogy az adatállomány feltöltésével kapcsolatos helyzetet intézetében vizsgálja felül, és amennyiben szükséges, intézkedjen.

A rendszer 1996-ban központi nyilvántartással bővült. Ezt az adatbázist a bv. szervezet fejlesztésére, képviseletére és belső irányítására irányuló vezetői munka támogatására (szervezetfejlesztési stratégia kialakítása, állami vezetők, együttműködő partnerek, médiák tájékoztatása stb.) folyamatosan igénybe vettük.

Az elmúlt évben új és eredményesen alkalmazható eszközként épült be a bv. informatikai rendszerébe a műholdas kommunikációra alapozott elektronikus levelezés is. Az így módon bonyolított információcsere nagysága folyamatosan nőtt, a lehetőségek teljesebb kihasználásának azonban gátat szab a ma még széles kört lefedő „Titokkör”, illetve az elektronikus dokumentumok hitelesítésének problémája. A gondok feloldásával már foglalkozunk.

A CD Jogtár szintén új eleme rendszerünknek, a szolgáltatás minden intézetben hozzáférhető.

Az elektronikus eszközökkel történő fényképes fogvatartotti nyilvántartás kialakítása ugyancsak az elmúlt év fontos eredményei közé tartozik.

A gazdasági munka informatikai támogatását illetően 1996 az előkészítés éve volt.

Megkezdjük a fejlesztési követelmények és azok költséghatékony megvalósítására vonatkozó koncepció kidolgozását.

Nemzetközi kapcsolatok

Az elmúlt évben a büntetés-végrehajtás 163 dolgozója utazott 15 európai országba. A látogatások célja a külföldi büntetés-végrehajtási rendszerek működésének megismerése, illetve nemzetközi konferencián való részvétel volt. Az Európa Tanács és más nemzetközi szervezetek megfelelő fórumainak munkájában is részt vettek munkatársaink. Két dolgozónk tagja volt Strasbourgban annak a munkabizottságnak, amely a személyi állomány jogi státusa, toborzása és képzése témájában dolgozott ki ajánlást a tagországok számára.

1996-ban 14 országból 114 külföldi szakember látogatott Magyarországra. A Közép- és Kelet-Európa országai közötti együttműködés segítése – korábbi évekhez hasonlóan – munkánk fontos részét képezte.

A Közép- és Kelet-Európai Információs és Dokumentációs Központ – amelyet 1994-ben hoztunk létre – 1996-ban két kiadványt publikált, amelyek hasznos információkat szolgáltatnak nemcsak a régió, hanem a többi európai ország szakemberei számára is.

Az év során két konferenciát rendeztünk: 1996. május 27–31. között *Új utak a börtönépítészetben* címmel, valamint 1996. szeptember 5–7. között *Társadalmi szervezetek részvétele a fogvatartottak reszocializációjában* címmel. A pécsi konferencia szakmai színvonalát jelentősen emelte, hogy két nagy nemzetközi szervezet, a PRI (Nemzetközi Börtönreform Társaság) és a CEP (Európai Pártfogók Szervezete) vezetői előadást tartottak.

A konferenciák színvonalának nemzetközi megítélése rendkívül pozitív volt mind a kelet- és nyugat-európai országok, mind az Európa Tanács és más nemzetközi szervezetek részéről.

A már évek óta jól működő (szlovák, lengyel, bajor, osztrák, finn) tapasztalatcseréken kívül 1996-ban Romániával is sikerült szerződést kötnünk. Ezenkívül szóbeli együttműködési megállapodást kötöttünk a Szlovén Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságával is. Végül, de nem utolsósorban a görögországi Arisztotelész Egyetemen közösen megnyertünk egy pályázatot az Európai Unió által finanszírozott Leonardo da Vinci programban, amelynek célja a fiatalok szakmai képzése és reintegrációja a társadalomba.

Sajtókapcsolatok

Az elmúlt esztendőben – a korábbi évek gyakorlatának megfelelően – változatlanul élénk volt a sajtó, a televízió, a rádió tudósítóiak érdeklődése munkánk iránt.

1996-ban 430 sajtókérélemet bíráltunk el, 11 százalékkal többet, mint az előző évben.

Az írott sajtóval tovább javult az együttműködésünk. Úgy ítéljük meg, hogy többnyire tárgyilagos tudósítások kerültek az újságok hasábjaira, a televízió képernyőjére és a rádiók műsoraiiba.

Az elmúlt évben öt alkalommal szerveztünk sajtótájékoztatót. Az érdeklődés jelentős

MELLÉKLET

volt. Az intézetparancsnokok több helyen jó kapcsolatot építettek ki a helyi szerkesztőségekkel, ezáltal gyakoribbak lettek a híradások a vonzaskörzetünkben található büntetés-végrehajtási intézetekről.

*

Az elmúlt évi értékelést az 1997. év legfontosabb feladatainak érintőleges felsorolásával kívánom lezárni.

Az alapfeladat továbbra is a működés fenntartása, a fogvatartottak törvényes keretek közötti őrzése, kezelése és ellátása.

Az alapfeladat maradéktalan megvalósítására irányuló törekvésünk mellett tovább kell folytatni mindazokat a munkákat, amelyek az európai felzárkózást, a korszerű magyar büntetés-végrehajtás kialakítását szolgálják. Ennek keretében folytatni kell a jogszabályok és belső szabályaink korszerűsítését; intézményrendszerünk fejlesztését; információs rendszerünk további bővítését, a technika adta lehetőségek szélesítését; ellenőrzési tevékenységünk korszerűsítését és erősítését; a nemzetközi ajánlások ütemezett megvalósítását, a tapasztalatok lehetőség szerinti hasznosítását.

A felsoroltak mellett kiemelten kell kezelni biztonsági helyzetünk fenntartását, a tevékenység javítását; a fogvatartottak jogainak, kötelezettségeinek érvényesítését; a személyzet problémáinak kezelését, szociális és megélhetési gondjainak lehetőség szerinti enyhítését, szakmai képzettségi szintjének emelését.

Tari Ferenc

BÖRION Újság
BÜNMEGELŐZÉSI HETILAP

1997. január 10.

Miskolci rekord

Bár néhány esetben előfordul, hogy az odakint bűnismertelményes elkövetők száma az elmúlt évhez képest ebben az évben 10%-al magasabb.

BÖRION Újság
BÜNMEGELŐZÉSI HETILAP

1997. március 7.

Készülő Hága-jelentés

BÖRION Újság
BÜNMEGELŐZÉSI HETILAP

1997. március 14.

Világhírű, 11. sz. Ára: 33 Ft

Nagy hűhó – semmiért

Március hetedikén – ahogy máskor is – hat ember és néhány öngyújtós szociopátiás úton, Újpesta területén elkövetett gyilkosságot követett el. Ezúttal azonban az elkövetők nemcsak a rendszámok vezetői azonosítóit, hanem a rendszámok vezetői azonosítóit is ellopják. A rendszámok vezetői azonosítóit ellopják. A rendszámok vezetői azonosítóit ellopják.

Elkopott szavak

Az lenne vigasztaló a olvasónk, a megfogalma. Alapvetően a szavak ellopása. Alapvetően a szavak ellopása. Alapvetően a szavak ellopása.

Kossuth és Széchenyi mérséklése

rendszert alkot. Feltehetően az internetre. Feltehetően az internetre. Feltehetően az internetre.

rt. feljött a mártír privátizált gyilkosságok miatt. A gyilkosságok miatt. A gyilkosságok miatt.

NEVETŐ ÁLDZAT

Végülén ön kapott el. Először önnek meg akaszt. Miskolcra. Miskolcra. Miskolcra.

Pokoli éj

A fegyverrel való bűncselekmények az éjszakai órákban történnek. Az éjszakai órákban történnek. Az éjszakai órákban.

BELSŐ SZABADSÁG

CONTENTS

STUDY

1 Andrea DOMOKOS: Deadlock? (Agression as a model of behaviour)

7 WORKING GROUP OF THE MINISTRY OF JUSTICE: Increasing number (Crimes committed against children and youngsters)

FORUM

18 Péter RUZSONYI–Ferenc TARI: Prison and medias

28 László-Gábor HAJNAL: Black-white (Messages, looking for a partner and correspondance in the paper „BörtönUjság”)

EXCHANGES OF EXPERIENCES

41 Sándor CSORDÁS: No secret (Primary measures when extraordinary events)

48 Péter BUDAI: Making arrangements (Comments on the article of Sándor Csordás)

50 Ferenc ANTAL: Defense of witness? (Disciplinary procedure in the presence of a lawyer)

52 Attila KASSAI–Julianna MÉSZÁROS: Support (Influence of the social worker in the therapeutical group)

54 József HERCZEG: Duty of the social worker

56 József BÖDE–Imre MÁRI: In chronological order (Changing methods in prison education)

63 Imre BODNÁR: Prison of recidivists (Rehabilitation in punishment enforcement)

79 István LAJTÁR: Standard (Legality of handling of inmates in 1996)

87 György VÓKÓ: Additional duties (Financial demand, registration, imprisonment, custody of foreign citizens having no valid passport)

PREMIER PLAN

97 Anna PARDI: Delicate balance (Conversation with Mrs. G. Szécsényi in Kecskemét Prison)

IN BRIEF

102 Calling for competition

103 International relations

104 Awards

LOOKING OUT

107 Péter RUZSONYI: Correctional education (Making a comparison between American and Japanese efforts)

118 Csaba FEHÉR: Settling conflicts (Austrian patrons playing a key-role)

THE PAST

120 Ferenc DEÁK: Confidence (History of a prison mission newspaper)

131 Tivadar FILEMON: A museum is being borne

TEKA

135 Ferenc DEÁK: Offering books

ENCLOSURE

138 Ferenc TARI: Punishment enforcement '96

INHALT

STUDIE

1 Andrea DOMOKOS: Holzweg?
(Agression als Vorbild)

7 ARBEITSKOMITÄT DES
JUSTIZMINISTERIUMS: Erhöhende
Zahl (Über Delikte gegen Kinder und
Jugendlichen)

FORUM

18 Péter RUZSONYI–Ferenc TARI:
Gefängnis und Medien

28 László-Gábor HAJNAL: Schwarz-
weiß (Nachrichte, Partnersuche und
Korrespondenz in der Zeitung
„BörtönUjság“)

ERFAHRUNGS- AUSTAUSCH

41 Sándor CSORDÁS: Kein
Geheimnis (Primärmaßnahmen in einer
außergewöhnlichen Situation)

48 Péter BUDAI: Anordnungsmachen
(Randnote zu der Artikel von Sándor
Csordás)

50 Ferenc ANTAL: Zeugenschutz?
(Disziplinarverfahren in Anwesenheit von
Advokat)

52 Attila KASSAI–Julianna
MESZAROS: Stütze (Wirkung des
Sozialarbeiters in der therapeutischen
Gruppe)

54 József HERCZEG: Sache des
Sozialarbeiters

WERKSTATT

56 József BÖDE–Imre MÁRI:
Chronologische Zeitordnung (Die
Erziehungsmethode ändern sich)

63 Imre BODNÁR: Gefängnis der
Rückfaelligen (Resozialisierung im
Strafvollzug)

79 István LAJTÁR: Gradmesser
(Rechtmässigkeit der Behandlung in 1996)

87 György VÓKÓ: Zusätzliche
Aufgaben (Vermögensanforderung,
Registration, Arrest, Polizeibewachung
von fremden Staatsbürger)

PORTRÄT

97 Anna PARDI: Schwierige
Gleichgewicht (Gespräch mit Fr. G.
Szécsényi in JVA Kecskemét)

IN BRIEF

102 Wettbewerbausschreibung

103 Internationale Beziehungen

104 Anerkennungen

AUSBLICK

107 Péter RUZSONYI:
Korrekzionserziehung (Vergleichende
Analysierung von amerikanischen
und japanischen Bestrebungen)

118 Csaba FEHÉR:
Konfliktenerledigung (Österreichische
Gönner in der Hauptrolle)

VERGANGENHEIT

120 Ferenc DEÁK: Vertreugen (Die
Historie einer Missionszeitung im
Gefängnis)

131 Tivadar Filemon: Ein Museum
wird geboren

BIBLIOTHEK

135 Ferenc DEÁK: Bücherangebot

BEILAGE

138 Ferenc TARI: Strafvollzug '96

TARTALOM

TANULMÁNY

1 DOMOKOS Andrea: Zsákutca?
(Az agresszió mint viselkedési minta)

7 IM-MUNKACSOPORT: Növekvő
szám (A gyermek- és fiatalok
sérelmére elkövetett
bűncselekményekről)

FÓRUM

18 RUZSONYI Péter–TARI Ferenc:
Börtön és média

28 HAJNAL László Gábor: Fekete-
fehér (Üzenetek, társkeresés és levelezés
a BörtönÚjságban)

TAPASZTALAT- CSERE

41 CSORDÁS Sándor: Nem titok
(Elsődleges intézkedések rendkívüli
események bekövetkezésekor)

48 BUDAI Péter: Intézkedők
(széljegyzet Csordás Sándor cikkéhez)

50 ANTAL Ferenc: Tanúvédelem?
(Fegyelmi eljárás ügyvédi jelenléttel)

52 KASSAI Attila–MÉSZÁROS
Julianna: Támasz (Nevelői hatások a
gyógyító-nevelő csoportban)

54 HERCZEG József: A nevelő dolga

MŰHELY

56 BÖDE József–MÁRI Imre:
Időrendben (A nevelési elvek és
módszerek változása)

63 BODNÁR Imre: A visszaesők
börtöne (Reszocializálás a büntetés-
végrehajtásban)

79 LAJTÁR István: Fokmérő (A
bánásmód törvényessége 1996-ban)

87 VÓKÓ György: Járulékos
feladatok (Vagyoni követelés,
nyilvántartás, elzárás, idegenrendészeti
őrizet)

KÖZELKÉP

97 PARDI Anna: Kényes egyensúly
(Kecskeméti beszélgetés Szécsényi
Gézánéval)

RÖVIDEN

102 Pályázati felhívás

103 Nemzetközi kapcsolatok

104 Elismerések

KITEKINTÉS

107 RUZSONYI Péter: Korrekciós
nevelés (Amerikai és japán törekvések
összehasonlító vizsgálata)

118 FEHÉR Csaba: Konfliktus-
rendezők (Osztrák pártfogók
kulcsszerepben)

MŰLT

120 DEÁK Ferenc: Bizalom (Egy
fogházmissziós folyóirat története)

131 FILEMON Tivadar: Múzeum
születik

TÉKA

135 Könyvajánló

MELLÉKLET

138 TARI Ferenc: Büntetés-
végrehajtás '96

Ára: 100 forint

A Segítő Kezek bálja

Az idén is sikeres volt a hagyományos jótékonyági bál, amelynek bevételéből több mint négymillió forint került a bévéseket segítő alapítvány számlájára.